

ДОБРИЙ ПАСТИР
НАУКОВИЙ ВІСНИК
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО
Богослов'я. Філософія. Історія
Науковий журнал
Випуск 16
2021

ISSN 2522-1558 (print)

Науковий вісник ІФА «Добрий Пастир» заснований 21 березня 2007 р. Івано-Франківською Теологічною Академією як періодичне наукове видання – збірник наукових праць, реорганізований в грудні 2018 р. у науковий журнал.

Журнал 22 серпня 2017 року зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж).

Видається щорічно з 2007 року.

Зареєстровано Міністерством юстиції України. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія КВ № 24850-14790 ПР від 18.03.2021 р.

Адреса редакційної колегії: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого УГКЦ, вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: dobryi.pastyr@gmail.com

Дивіться наші статті на офіційній сторінці в інтернет-мережі:
<http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/index>

Журнал зареєстрований, реферується та індексується: ISSN International Centre; Google Scholar; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; «Україніка наукова».

Редакція наукового вісника може публікувати статті й матеріали, не поділяючи позиції авторів.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен та інших даних несуть автори публікацій.

Подані рукописи рецензуються і не повертаються.

Редакція залишає за собою право виправляти мову і редагувати матеріали.

Редакція не вступає у листування з авторами.

При передруку матеріалів посилання на дане видання обов'язкове.

Усі права застережені ©

УДК 215-08

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16>

Н-34 Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія / Гол. ред. Р. А. Горбань. Івано-Франківськ: ІФА, 2021. Вип. 16. 248 с.

У журналі вміщені наукові статті з богослов'я, релігієзнавства, філософії та історії Церкви в Україні. Для фахівців з соціально-гуманітарних та богословських наук, докторантів, аспірантів і здобувачів, студентів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться богослов'ям, релігієзнавством, філософією та історією.

Редакційна рада:

Голова редакційної ради: Митрополит Володимир Війтишин, кандидат наук з богослов'я, доцент;

Головний редактор: прот. Річард Горбань, габілітований доктор богословських наук, професор;

Заступник головного редактора: митр. прот. Олександр Левицький, доктор наук з богослов'я, професор;

Відповідальний секретар: Ольга (с. Андрея) Маслій, кандидат історичних наук, доцент;

Редакційна колегія:

* з богослов'я:

митр. прот. Олег Каськів, доктор наук з богослов'я, професор (Україна);

прот. Василь Гоголь, кандидат наук з богослов'я, доцент (Україна);

прот. Віталій Козінчук, кандидат наук з богослов'я, доцент (Україна);

прот. Андрій Чорненко, кандидат наук з богослов'я, доцент (Україна);

прот. Святослав Кияк, доктор філософських наук, доктор богослов'я, професор (Україна);

Володимир Шеремета, доктор богослов'я, доцент (Україна);

Дмитро Степовик, доктор богослов'я, професор (Україна);

прот. Ярослав Москалик, габілітований доктор богословських наук, професор (Польща);

кс. Кжиштоф Гуздзь, габілітований доктор богословських наук, професор (Польща);

кс. Кжиштоф Гузовскі, габілітований доктор богословських наук, професор (Польща);

кс. Мірослав Ковальчик, габілітований доктор богословських наук, професор (Польща);

Кароль Клявза, габілітований доктор богословських наук, професор (Польща);

кс. Лешек Адамовіч, габілітований доктор канонічного права, професор (Польща);

* з філософії:

Анатолій Колодний, доктор філософських наук, професор (Україна);

Людмила Филипович, доктор філософських наук, професор (Україна);

Петро Яроцький, доктор філософських наук, професор (Україна);

Вікторія Ларіонова, доктор філософських наук, професор (Україна);

Володимир Возняк, доктор філософських наук, професор (Україна);

Іван Климишин, доктор фізико-математичних наук, професор, академік (Україна);

Ольга Климишин, доктор психологічних наук, професор (Україна);

Василь Костицький, доктор юридичних наук, професор (Україна);

Михайло Марчук, доктор філософських наук, професор (Україна);

Віктор Москалець, доктор психологічних наук, професор (Україна);

Микола Сидоренко, доктор філософських наук, професор (Україна);

Ірина Богачевська, доктор філософських наук, професор (Україна);

Іван Остащук, доктор філософських наук, професор (Україна);

Павло Павленко, доктор філософських наук (Україна);
Олег Савчук, кандидат філософських наук (Україна);

* з історії:

Василь Балух, доктор історичних наук, професор (Україна);
Олег Білоус, кандидат політичних наук, доцент (Україна);
Руслан Делятинський, кандидат історичних наук, доцент (Україна);
Олег Єгрешій, кандидат історичних наук, доцент (Україна);
Степан Качараба, доктор історичних наук, професор (Україна);
Олександр Лисенко, доктор історичних наук, професор (Україна);
Олег Малярчук, доктор історичних наук, професор (Україна);
Василь Марчук, доктор історичних наук, професор (Україна);
Ігор Пилипів, доктор історичних наук, професор (Україна);
Ігор Райківський, доктор історичних наук, професор (Україна);
Олексій Сухий, доктор історичних наук, професор (Україна);
Петро Шкраб'юк, доктор історичних наук, професор (Україна).

Рекомендовано до друку Вченою радою Івано-Франківської академії Івана Золотоустого УГКЦ (протокол № 3 від 29 грудня 2021 р.)

© Івано-Франківська академія Івана Золотоустого УГКЦ, 2021
© Р. А. Горбань, 2021
© Автори статей, 2021

ISSN 2522-1558 (print)

Науковий журнал
«Науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого УГКЦ
«Добрий Пастир». Богослов'я. Філософія. Історія» (випуск 16)
видано за сприяння Івано-Франківського Архиепархіального Управління
Української Греко-Католицької Церкви
та Фонду імені Блаженного мученика Симеона Лукача

ЗМІСТ

Річард Горбань

Слово редактора.....7

Богослов'я

Олег Каськів, Василь Майка

Вплив єпископа Софрона Мудрого на семінарійну формацію та кадрову політику в Івано-Франківській єпархії.....10

Олександр Левицький

Стан шкільництва і формації духовенства до проголошення Кодексу канонів Східних Церков.....27

Роман Луцький

Конституційні основи національної безпеки України: сучасна проблематика та правові колізії.....39

Олег Савчук

Тематика Успіння Пресвятої Богородиці в українській гомілетичній традиції ХХ ст. 48

Руслан П'яста

Біблійно-моральний фундамент приватної власності 55

Василь Тучапець

Еклезіальне покликання УГКЦ у світлі богословського навчання Івана Павла II про єдність християнських церков.....66

Юрій Максим'юк

Теологічний персоналізм у працях Івана Павла II.....81

Наталія Василюк

Безпека в медичному середовищі.....91

Олег Мах

Львівський синод 1891р.: причини скликання, перебіг та наслідки.....97

Філософія

Релігієзнавство

Володимир Сабадуха

Світоглядні, філософсько-антропологічні та ідеологічні засади національної безпеки.....111

Олег Єгрешій

Інклюзія в Церкві: можливості, переваги, виклики.....126

Вадим Крикливий

Політика Болгарського екзархату періоду 1877-1915 рр. в контексті національної безпеки Болгарії.....135

Історія
Історія Церкви в Україні

Ольга (с. Андрея) Маслій

Єпископ Іван Лятишевський та Богородчани: за матеріалами хроніки сестер мироносиць (1929–1939 рр.).....143

Марія (с. Християна) Голомідова

На службі Богові, Церкві та Україні. Історія монастиря Царя Христа отців василіян в Івано-Франківську.....151

Руслан Делятинський, Тигран Латишев, Василь Медик

Становище Католицької Церкви в Білорусі під час суспільно-політичної кризи 2020–2021 рр.: історичний і релігієзнавчий аналіз.....178

Петро Голіней

Отець Михаїл Косило – педагог «катакомбної» Церкви.....197

Марія (с. Християна) Голомідова

Шляхи служіння с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ.....210

Хроніка наукового життя

Андрій Чорненко, Олег Білоус

Презентація книги Галини Теслюк «Ісус і жінки».....228

Іванна Стрихар, Олег Білоус

Презентація книги Нестора Мизака та Андрія Яремчука «Нарис історії УГКЦ на Буковині».....230

Олег Білоус

Конференція «Міжрелігійний та міжконфесійний діалог і національна безпека».....232

Олег Білоус

Круглий стіл «Берестейська церковна унія та екуменічні процеси в християнстві».....234

Олег Білоус

«Івано-Франківська митрополія Української Греко-Католицької Церкви: історичний досвід та перспективи розвитку».....235

Автори журналу 237

До відома авторів 299

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.1>

Слово редактора

2021 рік для мене є особливим, оскільки я здолав п'ятдесяту «верховину». Здається, ще вчора ходив до школи, а сьогодні, з Божого благословення, я зрілий священник. Але не розповідатиму тут про свій життєвий шлях. Зупинюся лише на його важливій складовій, адже 14 років поспіль я є головним редактором наукового щорічника «Добрий Пастир» – осередку богословської наукової думки в Івано-Франківській митрополії УГКЦ, яка 13 грудня цього року відзначила перший ювілей – 10-ту річницю з часу створення.

Першим архієпископом і митрополитом Івано-Франківської митрополії став Владика Володимир Війтишин. Усі ці 10 років він є прикладом доброго лідера своєї пастви. Хочу привітати Владика з цією важливою для всіх нас річницею й висловити щиру подяку за багаторічну плідну співпрацю з часописом як Голови редакційної ради та одного з шанованих і завжди бажаних авторів Наукового вісника Івано-Франківської академії Івана Золотоустого УГКЦ.

2011 року отець митрат Іван Музичка з приводу творення нових митрополій в Україні писав: «Митрополії – то пів кроку до патріархату». Сьогодні наш часопис вносить свою лепту в те, щоб патріархат Української Греко-Католицької Церкви, який для української спільноти є дійсністю, став офіційним юридичним фактом.

Отже, цей номер «Доброго Пастиря» присвячено здебільшого ювілею Івано-Франківської митрополії УГКЦ, яка хоч і святкує перше 10-річчя, проте має багатовікову героїчну історію свого становлення як церковної інституції, що вже не перше століття визначає духовне життя української громади, боронячи її історичну пам'ять і національно-культурну ідентичність. У зв'язку зі знаменною подією в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого 2 грудня відбулася Регіональна наукова конференція «Івано-Франківська митрополія Української Греко-Католицької Церкви: історичний досвід та перспективи розвитку», перебіг якої висвітлено на шпальтах нашого журналу Олегом Білоусом.

Саме тому 16-й номер розпочинається двома статтями, які розкривають різні богословські аспекти складного історичного шляху становлення нашої митрополії. Автори першої з них – митрофорний протоієрей Олег Каськів і Василь Майка – висвітлюють зміст і значення внеску єпископа Софрона Мудрого в розвиток семінарійної освіти, формування кадрової політики, а також піднесення рівня інтелектуального життя Івано-Франківської Архієпархії. Друга стаття також присвячена проблемі освіти греко-католицького духовенства. Її автор – ректор Івано-Франківської академії Івана Золотоустого митрофорний протоієрей Олександр Левицький – з'ясовує основні підходи та принципи формування духовенства і стану шкільництва

протягом історичного періоду, що передував проголошенню Кодексу канонів Східних Церков. В історіографічній частині часопису подано статті Ольги (с. Андрєї) Маслій, Марії (с. Християни) Голомідової, о. Петра Голінея, в яких досліджується діяльність представників Церкви, пов'язана з різними історичними періодами становлення Івано-Франківської митрополії. Поряд із цим у «Хроніці наукового життя» Іванною Стрихар і Олегом Білоусом висвітлюється презентація монографії «Нарис історії УГКЦ на Буковині»; автори представленої праці, Нестор Мизак і Андрій Яремчук, розкривають процес поступової розбудови мережі греко-католицьких парафій зусиллями подвижницького служіння греко-католицького священства за австрійської, румунської й радянської влади.

З історією становлення Івано-Франківської митрополії пов'язані ще дві ювілейні дати 2021 року – 425-а річниця Берестейської церковної унії та 130-а річниця Львівського синоду. Проблематиці цих історичних подій та їхній актуальності в сучасному світі присвячено статті Олега Маха, Василя Тучапця, Руслана Делятинського, Тиграна Латишева, Василя Медика, а також нотатки Олега Білоуса про круглий стіл «Берестейська церковна унія та екуменічні процеси в християнстві», що відбувся 11 листопада в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого.

Оскільки одним із головних завдань митрополії як адміністративної одиниці, прив'язаної до конкретної місцевості, є духовно-культурне формування спільноти, то важливим питанням генези цієї інституції постає проблема збереження ідентичності й тяглості національно-культурних традицій. Духовна ідентичність українців пов'язана зі збереженням і розвитком традицій Київської Церкви. Одну з таких гомелітичних традицій висвітлює у своїй статті Олег Савчук, аналізуючи богословські та літургійні аспекти Успіння Пресвятої Богородиці, зокрема у спадщині митрополита Василя Липківського, патріарха Філарета (Денисенка), владики Інокентія Лотоцького, єпископа Софрона Мудрого.

Сьогодні розвиток митрополії неможливий без наукового осмислення й обґрунтування питань, які відповідають найважливішим потребам сучасності. Йдеться, з одного боку, про теоретичні й практичні питання богословського характеру, які визначають сучасне релігійне життя громади, з другого – про актуальні питання, які мають вплив на соціокультурне життя громади. У зв'язку з першим блоком актуальних питань опубліковано статтю Олега Єгрешія, в якій автор порушує проблему загрози десакралізації буття та нівеляції сакральних архетипів через необережне впровадження у церковне життя такого явища, як інклюзія, у його соціокультурному вимірі, а також статтю о. Руслана П'ясти, присвячену теоретичному визначенню ролі приватної власності згідно з біблійно-патристичним та морально-етичним вченням Католицької Церкви. Другий блок питань представлений 4 статтями, присвяченими різним аспектам особливо важливого в даний історичний момент питання національної безпеки. Так, Володимир Сабадуха досліджує світоглядні, філософсько-антропологічні й ідеологічні засади національної

безпеки в умовах парадигмальних змін українського суспільства. Роман Луцький розглядає правові колізії конституційної основи національної безпеки України. Наталія Василюк висвітлює морально-етичні аспекти безпеки в медичному середовищі передусім України, спираючись на статистичні дані різних країн світу. Вадим Крикливий звертається до аналізу політики Болгарського екзархату Йосифа I, спрямованої на формування національної безпеки Болгарського князівства в період становлення національних держав на Балканах в умовах постійної загрози втрати державності. Зазначене питання обговорювали в рамках конференції експертів «Міжрелігійний та міжконфесійний діалог і національна безпека», яка проходила 8 жовтня в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого. Нотатки про цю конференцію подаються у «Хроніці наукового життя».

У зазначеній вище рубриці о. Андрієм Чорненком й Олегом Білоусом представлено ще одну важливу наукову подію, що сталася на початку 2021 року в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого, – презентацію першого українського перекладу фундаментальної праці італійського католицького богослова Енцо Б'янкі «Ісус і жінки», здійсненого Галиною Теслюк.

Оскільки не можна було залишити поза увагою таку видатну подію 2020 року, як 100-річчя від дня народження святого Івана Павла II, то 16-й номер містить дві статті, присвячені богословсько-філософській спадщині 264-го Папи, яка є справжньою скарбницею мудрості. Автор однієї з них, Василь Тучапець, на засадах богословсько-екуменічного вчення понтифіка розкриває зміст еклезіального покликання УГКЦ у контексті праці над новими шляхами відновлення єдності поміж Сходом і Заходом. Автор другої – о. Юрій Максим'юк – аналізує богословсько-філософські засади персоналістичного вчення святого Івана Павла II в аспекті пізнання природи людини в контексті теологічної історії спасіння.

Насамкінець вітаю всіх авторів і читачів «Доброго Пастиря» з першим ювілеєм Івано-Франківської митрополії УГКЦ. Бажаю натхнення й Божого благословення на шляху пізнання духовного світу та закликаю всіх до співпраці в подальшій плідній розбудові нашої митрополії на науково-богословській ниві.

*Головний редактор
прот. Річард ГОРБАНЬ*

Богослов'я

УДК 271.4(477.86)-722.52-41Софрон Мудрий
DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.2>

ВПЛИВ ЄПИСКОПА СОФРОНА МУДРОГО НА СЕМІНАРІЙНУ ФОРМАЦІЮ ТА КАДРОВУ ПОЛІТИКУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ

Олег КАСЬКІВ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: kaskiv.o@ifai.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1304-9463>

Василь МАЙКА

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: maykavasil@gmail.com

У статті досліджено вплив єпископа Софрона Мудрого на семінарійну формацію та кадрову політику. Владика Софрон зробив реорганізацію семінарійної програми Івано-Франківської Духовної Семінарії та запровадив курси постійної формації духовенства Івано-Франківської Єпархії. Особливо варто підкреслити його працю у розвитку кадрового потенціалу Івано-Франківської Єпархії.

Ключові слова: Софрон Мудрий, єпископ, духовенство, Церква, релігія, канонічне право, наука.

The article examines the influence of Bishop Sophron Mudryj on seminary formation and personnel. Bishop Sofron did the reorganization of the seminary program in Ivano-Frankivsk Theological Seminary and introduced courses for the permanent formation of the clergy of Ivano-Frankivsk Diocese. It is especially worth emphasizing his work in development of personnel potential of the Ivano-Frankivsk Diocese.

Key word: Sophron Mudryj, bishop, clergy, Church, religion, canon law, science.

Постановка проблеми. У 1994 році отець Софрон Мудрий повернувся на рідну Україну. Його повернення на рідні землі був зумовлені тим, що його запросили очолити Івано-Франківський Теологічно-Катехитичний Духовний Інститут і Івано-Франківську Духовну семінарію і тим самим вивести на

новий, освітній рівень, все духовенство яке було приналежне до Івано-Франківської єпархії¹.

Мета роботи. Бажаємо дослідити діяльність єпископа Софрона Мудрого у двох аспектах, перший це вплив о.Софрона Мудрого на семінарійну формацію для семінаристів Івано-Франківської Духовної Семінарії та постійну формація для священнослужителів Івано-Франківської Єпархії, а другий аспект це кадрова політика єпископа Софрона Мудрого.

Виклад основного матеріалу

1. Вплив о. Софрона Мудрого на семінарійну формацію для семінаристів Івано-Франківської Духовної Семінарії та постійну формація для священнослужителів Івано-Франківської Єпархії

Із спогадів тодішніх викладачів, вдалось з'ясувати, що до приходу Софрона Мудрого на Прикарпаття, семінарія мала ряд недотягнень². Сам ІФТКДІ не мав відповідних кадрів і кадрового забезпечення для того щоби гарантувати високий рівень теологічної освіти. Окрім того Духовний Інститут не мав матеріальної бази, для того щоби цей рівень гарантувати. Духовний Інститут не мав своїх приміщень, для того щоби цей навчальний процес відбувався належним чином, приміщення орендували. Були приміщення, які абсолютно не відповідали вимогам освітнього закладу. Саме у цій сфері проявилася діяльність о. Софрона Мудрого як ректора Духовного Інституту. Тому діяльність Софрона Мудрого на той час була направлена на те, щоби за допомогою місцевої влади, різноманітних чиновників міста Івано-Франківська дати можливість набути Духовному Інституту і семінарії відповідні приміщення, відповідну територію, яка могла би послужити для того щоби там могла розміщуватися семінарія, Духовний Інститут і інші пристосовані приміщення. Отож весь цей комплекс, який знаходиться по вулиці Василіянок 64 і по вулиці Софрона Мудрого 20, 22, появився в нашій Церкві, тільки завдяки старанням владики Софрона Мудрого. Варто зазначити, для того щоби проводити заняття, єпархіальне управління, постійно орендувало зали, класи, будівлі по різних місцях Івано-Франківська, що було не дуже практично і не завжди зручно, адже студентам завжди доводилось доволі багато часу добиратися до місця проведення занять. Часто бувало так, що в день було по три-чотири пари, які відбувалися по різних «точках» міста³. Варто зазначити, що і брати-семінаристи жили окремо, орендуючи квартири, чи приватні житлові будинки, а хто жив близько міста, то постійно змушений був

¹ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата

² Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата

³ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

добиратися⁴. Саме через це ніяким чином не вдавалось зібрати в одну єдину семінарійну спільноту, тих людей які прагнули до священства⁵.

Не можна не згадати той факт, що єпархіальне управління, опісля виходу УГКЦ із підпілля, всіма силами намагалось відновити навчання в Духовній Семінарії. Це в свою чергу давало свої плоди, адже за короткий проміжок часу у ІФТКДІ, вступило і навчалось понад тисячу студентів, на різних формах навчання, а саме: стаціонарній, заочні та екстернатній. Серед всіх цих студентів були і семінаристи. Цей факт не міг не тішити, ще тоді отця Софрона. Проте Софрона Мудрого бентежила одна дуже суттєва і вагома проблема, майбутні священники не виховуються в семінарії і не мають духовної формації і це надзвичайно засмучувало його. Щоб вирішити дану проблему перше, що він зробив – це подбав про приміщення під семінарію і тим самим ніби націлив весь професорсько-викладацький склад, настоятелів, духівників, префектів, і самих семінаристів на те, що священник має бути не тільки освідчений, але й сформований духовно і молитовно. Практично на наступний рік, опісля його приходу на посаду ректора, духовна семінарія за функціонувала в повну силу⁶.

Із приходом владики Софрона Мудрого на посаду ректора Івано-Франківської Духовної Семінарії, як ми бачимо відбулася значна «реформація» семінарійної структури. Адже новий ректор, всіма силами хотів і намагався побудувати нову семінарію, яка б відповідала стандартам всіх католицьких семінарій Європи та світу⁷. Тому він ставить високу планку і вимагає у викладачів, віце-реktorів, зав-кафедр складати навчальні програми і організовувати весь навчальний процес в такий спосіб, щоб він відповідав усім тодішнім вимогам які диктувала католицька освіта, Конгрегація Східних Церков і документи Церкви⁸.

Взявши такий курс він показував, що для нього надзвичайно важливим був інтелектуальний аспект. Але ще одним важливим елементом навчального і формаційного процесу як семінаристів так і цивільних студентів, як вважав Софрон Мудрий, було вміння заохотити студента до праці над собою, на правду прищепити у його серці ту щирю любов до тієї праці. Викладачі в свою чергу повинні наповнити ті світлі, студентські голови, необхідними

---

⁴ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о. Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

⁵ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата

⁶ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата

⁷ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

⁸ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата.

знаннями, що до тієї праці потрібні – саме це є завданням виховання⁹. Християнське виховання в семінарії, мало на меті зробити із семінариста, майбутнього священника – «святого громадянина неба», який опісля якихось, можливо значних випробувань, якнайтісніше з'єднається з Богом. Церква повинна плекати серед своїх вірних національну свідомість та морально підтримувати всі змагання народу до вільного, демократичного життя. У такому дусі Церква мусить виховувати в духовних семінаріях наших семінаристів, щоб вони могли стати глибоко віруючими, побожними і цілком свідомими своєї історії та традицій українськими священниками для відданого і розумного служіння своєму народові¹⁰. Певна річ, що саме виховання як наука, не зможе сформувати особу. У виховному процесі значну роль має сама воля людини, яку формують і виховують.

Із поглядів Софрона Мудрого на виховання, випливає, що: «Вихідним пунктом, з якого починається вся підготовка до священства у семінарії, є формування цілісної, досконалої людини, без чого все формування до священства було б позбавлене необхідної основи, оскільки священник покликаний бути живим образом Ісуса Христа – Глави і Пастиря Церкви, мусить старатися віддзеркалити в собі, в міру можливого, цю людську досконалість, яка сяє у Сині Божому, що став людиною, і котра особливо проявляється у його ставленні до інших»¹¹. У «Програмі Христових священників», зазначається, що: «Семінарист із самого початку своєї формації повинен усвідомити і справді розуміти, що він є протагоністом свого власного покликання і формування, що саме він має персональну відповідальність за своє покликання і своє майбутнє – насправду бути вірним священником Церкви і брати за приклад Христа-Спасителя»¹².

Семінарія, може навчити семінариста різних богословських наук, зобов'язати його виконувати різні правила, дотримуватися правильника семінарії, але якщо в середині нього не буде відбуватися якихось змін, мається навазі духовних, то це призведе до загуби такого покликання і самого ж кандидата до священства¹³. Тому, як і підкреслював сам владика Софрон, основним завданням вихователя, наставника чи духівника – це допомогти кандидату до священства тісно «співпрацювати із Святим Духом»¹⁴.

Очолити ректорат, семінарії, Софрон Мудрий, приймає рішення запрошувати різних викладачів, професорів, які б викладали богословські студії в семінарії. Це рішення було дуже важливим, адже це піднімало освітній, формаційний, виховний та навчальний процеси в духовній семінарії. Завдяки Владиці Софрону, брати-семінаристи, мали чудову можливість

⁹ Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви. Львів : Свічадо. 1998. С. 128.

¹⁰ Покликання і формування священників Христової Церкви [Доповідь на I сесії Патріаршого Собору УГКЦ], Львів. 1996. Жовтень.

¹¹ Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви. Львів : Свічадо. 1998. С. 135.

¹² Програма Христових священників // Нова Зоря. Івано-Франківськ, 1998. 28 квітня. С. 6.

¹³ Покликання і формування священників Христової Церкви [Доповідь на I сесії Патріаршого Собору УГКЦ], Львів. 1996. Жовтень.

¹⁴ Програма Христових священників // Нова Зоря. Івано-Франківськ, 1998. 28 квітня. С. 6.

познайомитися із такими світилами науки як: Михайлом Аранцом із Італії, отцем Петром Костюком з Бельгії, отцем Гошулеєм із Канади, отцем. Діонізієм Ляховичем із Бразилії, отцем. Климентієм Корчагіним із Італії, о. Тарасом Олійником з Бразилії та ряд інших ¹⁵.

Саме такі про європейські погляди і рішення зміцнювали і піднімали освітній рівень Івано-Франківська в богословській галузі. Цей його новий принцип, побудови нової європейської семінарії, мав ще один надзвичайно важливий плюс, який не можна не згадати. Саме завдяки такому реформаційному процесу студенти-випускники, семінаристи, які в подальшому продовжили навчання у різних Європейських навчальних закладах, мали змогу успішно інтегруватися в систему європейської освіти, адже вони практично вже мали досвід навчання на подібних навчальних програмах тут на Україні, а це в свою чергу дало можливість успішно захистити наукові роботи і тим самим здобути наукові ступені. Варто зазначити, що згодом такий новий спосіб формування навчального процесу в семінарії, почали використовувати і в інших семінаріях, які були на території України ¹⁶.

Не менш важливим елементом на який звертав увагу, новий отець-ректор – це практичне втілення студентом семінаристом знань і навиків, які він здобував на богословських студіях. Так, кожний семінарист, мав чудову можливість попрактикуватися і втілити всі свої вміння в життя. Семінаристи провадили катехизаціях, уроки християнської етики в школах, коледжах та в різних вищих навчальних закладах міста Івано-Франківська. Також семінаристів залучали до активного парафіяльного життя. Братів направляли по різних парафіях Івано-Франківської єпархії, де ті мали можливість здобути досвід парафіяльного служіння ¹⁷.

Вартий уваги, той факт, що у формуванні семінаристів, ректор Софрон Мудрий, особливо акцентував на важливості особистої молитви кожного семінарста. Він, як духовний наставник та батько, своїм особистим прикладом показував, як повинен молитися майбутній священник. Владика Софрон Мудрий брав безпосередню участь у всіх Богослужіннях які тільки були в семінарії. Напевне і тому його називали справжнім мужем молитви ¹⁸. Із спогадів о. Ярослава Шмадила, духівника ІФДС: «Владику Софрона Мудрого, людину, яка не молиться не можна навіть собі уявити. Я, будучи економом Семінарії, часто мав зустріч з владикою Софроном. Часто він

¹⁵ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

¹⁶ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата

¹⁷ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

¹⁸ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

запрошував мене до себе на резиденція і дуже часто заставляв його за молитвою Часослова, або каже: «Я вже помолився», або «Ще маю молитися». Молитва була на першому місці. А також по-батьківськи питає: «Чи ви молитися?», казав: «Не опускайте молитви». Одного разу Владика Софрон сказав, що від 25 грудня 1958 р. коли він прийняв святу Тайну Священства, мене ще тоді на світі не було, щоденно служив Службу Божу, за винятком кількох днів з поважної причини¹⁹. Вартий уваги такий момент, що справді владика Софрон дбав за своїх питомці, за їхній добробут та достаток, за їхнє харчування але в нього був такий крилатий вираз: «Навіщо ті всі будівлі і умови, коли там не має Бога». Тому він, справді як той добрий батько, наставник, як муж молитви – найперше хотів дати братам ту їжу духовну²⁰.

Софрон у своїй виховній праці працював також і над духовним проводом семінаристів. Він дуже добре розумів саме відношення духовного проводу, його суть і мету. На початках було важко, тому що семінарія не мала тих священників, які могли б вести цей духовний провід. Але ректор посприям тому, щоб ці духовні отці, проводирі семінаристів все таки були в семінарії. Також започаткував владика практику: були такі священники, які приходили до семінарії, щоб сповідати. Це були і викладачі і професори, а також священники з парафій, які по черзі приходили і сповідали. Крім того владика Софрон, коли мав можливість, то сам говорив проповіді чи давав реколекції. Наголошував на духовному проводі, бо сам був монахом і розумів, що в монастирі чи семінарії, духовний провід займає важливе місце. Він говорив, що без духовного проводу не можливо, щоб священник нормально виховався. Це було для нього завжди болючим питанням. Звичайно робив наголос і на навчання, і на дисципліну, але на перше місце ставив духовний провід. Його відношення як ректора було важливим і дієвим²¹.

Не менш важливим спектром у формуванні майбутнього священника, як вважав Софрон Мудрий, є безпосередні і особисті зустрічі кожного семінарста зокрема із ректором. Такі зустрічі відбувалися принаймні двічі на семестр. Під час таких бесід, ректор цікавився духовним проводом семінарста, його успішністю в навчанні, різними проблемами які можливо турбували брата, а також планами на майбутнє. В такий спосіб він намагався бути для студентів не просто ректором чи наставником, але справжнім духовним батьком та другом, якому вони довіряють і до якого мають відкритість, а це в свою чергу допомагало у формаційному процесі²². Із

¹⁹ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 01.12.2020 – інтерв'ю із Ярославом Шмадилом духівником Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщчч. Йосафата.

²⁰ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 01.12.2020 – інтерв'ю із Ярославом Шмадилом духівником Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщчч. Йосафата.

²¹ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

²² Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

спогадів тодішніх семінаристів, а зараз вже священників, такі зустрічі студентам були надзвичайно приємні, адже саме через такі зустрічі проявлялась так добра риса характеру, владики Софрона Мудрого, як людяність. Він дуже добре ставився до братів. Напевне причиною таких добрих відносин був його досвід. Адже прийшов він на посаду ректора, як людина яка «за плечима» має колосальний багаж знань у сфері виховання. Майже тридцяти трьох річний досвід праці в Римі в Колегії Святого Йосафата, у Ватиканському радіо, на посаді викладача. Не зважаючи на всі свої регалії в нього ніколи не було якоїсь зверхності до семінаристів і священників. Він ніколи не кричав на братів-семінаристів, не принижував їх гідність, навіть тоді коли здавалось потрібно дати студенту якесь дисциплінарне покарання, чи грубо кажучи «насварити», за якийсь проступок, він всеодно знаходив такі слова, які з одної сторони показували не правоту студента, а з іншої не принижували його гідності²³. Основний принцип в його житті при формуванні семінаристів був таким: «Ніколи не можна доламувати гілку, яка є надламана і ніколи не можна гасити свічку, яка вже затухає»²⁴. Іншими словами він завжди давав шанс. І в багатьох моментах, коли поставало питання виключати чи не виключати студента, був завжди на стороні студента, давав шанс оправдатися людині.

Само собою він дбав про те, щоб семінарія, духовний інститут, який пізніше став академією, стали на ноги матеріальні і могли самостійно себе утримувати. Без сумніву, те, що ми зараз є це звичайно здобутки сучасності, але до того багато чого зробилось і він дав можливість семінарії, в кінці кінців, жити нормальним життям. Зробив ремонт, запровадив вперше у франківську дахову котельню, яке в принципі існує і зараз. Спроваджував тут західні технології, зробив кухню, надбав багато речей. Варто згадати, що тут колись, мається навазі в семінарії, пікся хліб, який використовувався не тільки для потреб семінарії, але й для продажу і багато інших речей. Дбав не тільки про духовні речі, але і матеріальні для нормального функціонування семінарії. Ті умови які він створив, бо як ми бачимо, семінарія «затісна» містом, вона немає можливості мати якісь особливі речі, які мають у Львові, чи Тернополі де вони мають величезні площі і тим самим мають можливість для якоїсь рекреації, навіть в тих умовах, бідних і сумних, він зумів, започаткувати заклади де нормально вчаться, працюють і живуть²⁵.

Коли говорити за вже сформований клир, тобто за священників які вже працювали на парафіях, то тут Софрон Мудрий Зустрівся із ще більшими проблемами. Приїхавши Івано-Франківська, найперше на, що він звернув

²³ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата

²⁴ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

²⁵ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата

свою увагу це на підготовку священників які все служили в Церкві. Їхній рівень освіченості і формації дещо не відповідав тим вимогам які ставив Софрон Мудрий, тай ті які були на той час при єпархіальній курії, мали інші погляди на виховання і формацію. Звичайно, що були певні, на той період часу, трьохмісячні курси, які давали змогу отримати свячення. Але й тогочасні виклики часу були зовсім інші, оскільки Українська Греко-Католицька Церква лишень приходила до тьми опісля темних і страшних років підпілля, яке тривало на протязі багатьох років. В УГКЦ масово і почали відкриватися нові парафії, але священників катастрофічно не вистачало. Миряни постійно приїжджали до єпархії із проханням, що їм дали священника, який би зміг очолити їхню парохію. Саме тому ці, підготовчі курси до священства, якщо можна їх так окреслити, були стиснуті в такий короткий термін – задля добра вірних Церкви Христової. Але будьмо чесними і відвертими, за такий короткий відлік часу мало, що можна було навчити майбутніх священників. Тому владику Софрон Мудрий, певна річ, розуміє, що потрібно щось змінювати, бо якщо надалі так буде, то рівень освіченості і духовності священників зійде нанівець ²⁶.

Також слід зазначити, що коли Софрон Мудрий став єпархом Івано-Франківським, він як добрий владику старався поставити в єпархії все на своє місце, щоб проблеми які виникали не переросли в якесь стихійне лихо. На той час до складу Івано-Франківської єпархії належали і Коломийщина і Чортківщина, Буковина і коли почалась певні розділення, то владику Софрон, як згадує о. Володимир Чорній, був як пожежник, який гасив полум'я ворожнечі і ненависті людей які виникали на той час. Як ми знаємо ще однією не розв'язаною проблемою була певне не згода між священниками яка виникала в наслідок певних, історичних, юридичних, чи канонічних питань. Тому він старався поставити всі справи єпархії, семінарії, формаційних питань на чіткі «канонічні рейси». Як ми знаємо він був доктором канонічного права. Звичайно в той час в УГКЦ із канонічним правом були ознайомлені, але як впроваджувати ці канони правильно в життя до кінця не розуміла. Тому владику Софрон намагався полагоджувати усі проблеми згідно із канонічним правом. В кожні справі витримувати ноту закону.

Тому в часі коли отець Софрон Мудрий був номінований на єпископа, спочатку хіротонізований, як помічник, а в 1997 році, як єпархіальний єпископ Івано-Франківської єпархії, то звичайно, що він це своє про європейське бачення, підготовки духовних кадрів переніс із семінарії, на священників єпархії. Так, в 1998 році, Софрон Мудрий, запроваджує курси постійної формації для священників. Причиною прийняття такого рішення стала

---

²⁶ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о. Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

надзвичайно велика проблема із якою зустрівся Софрон, та яку якнайшвидше потрібно було вирішити²⁷.

Вступивши на єпископську кафедру Івано-Франківської єпархії владика Мудрий застав таку картину – рівень освіти священників був доволі різний і як зазначалось швидше низький²⁸. Деканатів було надзвичайно мало в єпархії, а священників в одному деканаті налічувалось від сорока до п'ятдесяти осіб, а це в свою чергу, погано відображалось на служінні отців. Тому в скорому час в Івано-Франківській єпархії відбулися певні зміни щодо деканатів. Через деякий час з'явилося аж вісімнадцять деканатів.

Також владика Софрон розпочав таку практику – конференції для священників, принаймні 2-3 рази в рік. Запрошувалися всі священники до єпархії і цілий день відбувалися конференції: сповідь, моральне богослов'я, подружнє право, казуїстика, духовні моменти. Це все було задля того, щоби підняти рівень нашого священства. Але цього було замало. Тому було прийняте рішення про створення курсів духовної формації для священників. Правда перша їхня назва звучала як курси підвищення кваліфікації, саме вони повстали в основі постійної формації духовенства УГКЦ, те, що якраз таки на даний момент очолює о. Олег Каськів. Але із самих початків – це була ідея владика Софрона. Він розумів, що повернути всіх священників, які не мали достойної формації, назад в семінарію не можливо, але їх можна заставити вчитися і проходити курси підвищення кваліфікації²⁹.

Вирішуючи дане питання, Софрон Мудрий, поділяв рівень освіченості отці на чотири категорії. До першої належали ті отці які навчалися в час підпілля і мали доволі не великий багаж богословських знань. До другої когорти належали ті священники які мали всього лиш двох або трьох місячні курси, церковної освіти не мали, але мали завершені вищі навчальні заклади. До третьої категорії належали ті які перейшли із Російської Православної Церкви до Української Греко-Католицької Церкви і мали чотирьох річну семінарійну формацію в РПЦ, і до четвертої категорії належали священники які вже у 1996 році закінчили повний семінарійний навчальний процес. Зважаючи на дану ситуацію єпархом Софроном Мудрим було вирішено розробити та розпрацювати, відповідно чотири різних програми постійної формації для вище перелічених категорій священників. Так, для тих хто перейшов із РПЦ програма була побудована так, що їм викладали ті предмети які їм не викладали в семінаріях Російської Православної Церкви, а саме: канонічне право, подружнє право, моральне богослов'я, елементи партикулярного права УГКЦ, біоетика. Для отці, які здобули вищу освіту у

²⁷ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

²⁸ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

²⁹ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата.

світських вищих навчальних закладах, подавався повний курс всіх богословських предметів³⁰. Владика Софрон наполягав, щоб кожний священник пройшов дані курси, адже це було важливо для добра Церкви і поручених священникам мирян.

Дані програми розробляли викладачі духовної семінарії і академії і звичайно ж сам ініціатор даних курсів владика Софрон. Працювали над програмами настирливо і наполегливо, адже вони розроблялися практично для чотирьох сотень священників, які мали своєчасно пройти і вивчити дані навчальні програми і які були на той час приналежні до Івано-Франківської єпархії. Повний курс тривав два роки, а заняття відбувалися, сесійно двічі на місяць. Особлива увага зверталась на тих, які перейшли із РПЦ і закінчували навчання на екстернатній формі³¹.

Ці курси підвищення рівня кваліфікації, були своєрідним заочним відділом, який був сформований при семінарії. В такий спосіб владика Софрон, приніс сюди до Івано-Франківська, до нашої Церкви новий погляд на світ. Він старався показати Церкву Христову, як Вселенську. Отець Володимир Чорній, який на той час при Софроні Мудрому займав посаду канцлера говорив: «Ми дивилися на Церкву суто – Івано-Франківська єпархія, ми бачимо її проблеми, стараємося їх вирішити і вирішити сьогодні. Однак Софрон Мудрий дивився на Церкву очима Вселенської Церкви і бачив майбутнє Церкви, ми ж бачили і турбувалися лише про сьогодні»³².

Тому дані програми на меті мали покращити освітній рівень духовенства єпархії. Опісля завершення курсів, кожний отримував відповідне спеціальне посвідчення яке засвідчувало про повне проходження даних студій³³.

Не хотів би опустити, ще й той момент, що владика дбав не тільки про навчання студентів, алей про добрий професорсько-викладацький склад, як семінарії так і інституту і курсу підвищення кваліфікації для священників. Із спогадів тодішніх викладачі, із їхніх інтерв'ю випливає, що тоді із викладанням було надзвичайно важко. Кожний викладач, мав велику кількість пар і був надзвичайно заангажований. Як згадувалось швидше зали і класи для проведення занять були порізно і знаходились по різних місцях Франківська, тому викладачам так як і студентам потрібно було в часі перерви до них якимось чином добиратись. Окрім таких проблем також і виникали питання із викладацьким ремеслом. Проблема полягала в тому, що в одній групі студентів нараховувалось приблизно сто двадцять, сто тридцять осіб і

³⁰ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

³¹ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата.

³² Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о. Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

³³ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

сконцентрувати увагу такої великої аудиторії та ще й донести до них який меседж, чи якусь думку було надзвичайно важко. Але владика Софрон Мудрий, радив, заохочував, а може навіть інколи і заставляв, викладачів і професорів, готувати на кожну лекцію конспект. Він завжди до них говорив: «Ви зобов'язані мати конспект, ви повинні бути підготовлені, без конспекту ви не маєте права йти на лекцію». Ще однією проблемою із якою зустрічались викладачі, особливо це стосувалось так званого заочного відділення семінарі тобто курсів підвищення кваліфікації для священників, адже на парах були присутні, як ми знаємо різні священнослужителі, які мали вже який багаж знань, і різну підготовку, тому викладачам інколи важко вдавалось віднайти із ними якусь спільну думку, чи якийсь спільний зв'язок. Бували такі випадки, що викладач подавав певну тему а студенти маючи якісь свої записи, чи конспекти із інших навчальних закладів слідували за тим, що говорить викладача і порівнювали, і тим самим ідентифікували викладача – то православним, то римо-католиком, то взагалі іновірцем. Але і тут не обійшлося без владика Софрона. Він сказав викладачам завжди мати посилання на ті тези які вони подають студентству. Викладач повинен мати конспект і чіткі зноски, щоб ніхто його ні в чому не звинувачував, в якісь хибні думці, адже професор в момент пари є представником Церкви, він повинен подати студентам і переконати в тому, що вчить Церква і Святі Отці³⁴.

Окрім цього владика Софрон заохочував священників і до здобуття світської освіти, яка б у подальшому їм допомагала в їхньому не легкому пастирському служінні. Таким чином, велика когорта священників здобували освіту в Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника, Університеті короля Данила. Вони вивчали такі галузі науки, як: історію, правознавство, релігієзнавство, психологію³⁵.

Такі важливі кроки, пропозиції і рішення стосовно духовенства, їх виховання, формування і їх освіченості були зумовлені тим, що владика Софрон Мудрий переживав за духовний клир УГКЦ. Він понад усе прагнув, щоб всі священники, все духовенство було якісне, відзначалось якимись особливими речами, в порівнянні із духовенством інших конфесій. Він бажав бачити священників – передовими, лідерами, ідейно-спрямованими, людяними і звичайно, що освіченими³⁶.

Ще однією причиною його трепетного ставлення до виховання священників і семінаристів, було зумовлене викликами часу, адже в той час, коли Софрон Мудрий очолював єпископську кафедру Івано-Франківської

³⁴ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о. Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

³⁵ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

³⁶ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата.

єпархії, відбувалися постійні міжконфесійні суперечки, різна ворожнеча між людьми, постійна боротьба за храми, так православні конфесії не віддавали ті церкви, які по праву належали греко-католицьким парафіям, а навіть якщо і повертали то це вже були на пів зруйновані, а той взагалі зруйновані храми, які реставрувати або робити капітальний ремонт. Звичайно це все в свою чергу забиравало великий матеріальний фонд, якого на той час багато не було, але не зважаючи на всі ці труднощі він все одно заохочував священників до постійного будівництва нових храмів. Цікавим є той факт, що на той час в Івано-Франківській єпархії було започатковано десь сто сорок будівництво нових храмів³⁷. Напевне саме завдяки владиці Софрону на Івано-Франківщині, тай взагалі по всьому Прикарпаттю є багато гарних храмів.

Звичайно, що тоді не всі його підтримували, відносно будівництва нових святинь, навіть духовенство і миряни, які здавалося були йому вірні. На той час були такі групи людей як протестували проти будівництва і називали себе організацією «захисту католицьких церков». Коли владику, до прикладу, благословляв на будівництво нового храму, то його звинувачували в тому, що він відмовляється від тої «старої церкви», «нашої» яка була споконвіку, мається на увазі за церкву як за будівлю. Це був такий важкий період, як для Церкви так і його особистий. Він як архієрей розумів і бачив ту потребу у будівництві нових храмів, адже краще збудувати новий храм який буде служити ще не одному поколінню вірних, а ніж ремонтувати старий із яким можуть виникати нові і нові проблеми, які в свою чергу призводили до того, що між людьми повставала ворожнеча. Владика Софрон завжди говорив, що люди до Церкви мають приходити молитися а не сваритися. Цей його такий погляд ці проблеми які повставали в Церкві і зумовив його, як пастиря Церкви, провести радикальні зміни у формаційному і інтелектуальному процесі всього клиру Івано-Франківщини. Робилось це все за для того, що священники, молоді, нововисвячені, чи вже старші, змогли давати собі раду із такими труднощами чи проблемами які виникали на парафіях. Але ми добре знаємо, щоб здолати такі труднощі потрібно бути справді ерудованим, і добре сформованим священником про, що владику надзвичайно дбав³⁸.

Варто згадати, що в часі коли Софрон Мудрий мав якісь приватні зустрічі із своїми священниками, чи сам особисто давав для них реколекції, або духовні науки, то часто говорив і наголошував про важливість комунікації священника із усіма прошарками суспільства, із державою і з іншими конфесіями. Він не просто словом заохочував, але на практиці це демонстрував своїм власним прикладом. В часі коли я мав можливість поспілкуватися із о. Володимиром Чорнієм, то він мені розповів доволі цікаву історію яка відбулася із Владикою Софроном. Одного разу до нього прийшли

³⁷ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії

³⁸ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

представники Православної Церкви Московського Патріархату і запитали владику чому він веде діалог, підтримує певний екуменічний зв'язок із духовенством Православної Церкви Київського Патріархату. Владика Софрон дав їм доволі мудру відповідь, він сказав: «А як я можу із ними не спілкуватися, коли моя громада, Богом дана, є розділена і там де вони розділені є парафія, чи Церква Київського Патріархату, я змушений спілкуватися, змушений із ними говорити тому, що мої люди терплять. З вами в мене проблем не має, а з ними є, тому я мушу вирішити із ними певні проблеми так, щоб люди не страждали не грішили а молилися і ми їх завели до Царства Божого»³⁹.

Із вище згаданих слів, випливає, що владика Софрон Мудрий вів такий, собі своєрідний діалог, адже це справді важко підтримувати, якийсь такий доволі мирний зв'язок із тими які тебе «б'ють». Це свідчило лише про одне, владика був справді людиною мудрою, високоінтелектуальною, бо навіть в такий важкий період не розпалював вогонь міжконфесійної ворожнечі, а навпаки гасив його. Він той який започаткував міжконфесійний діалог. Це доволі така мудра і раціональна стратегія, яка собою передбачала впровадження екуменізму та втілення його в життя Церкви. Із слів священників, владика завжди повторював одну гарну фразу: «Спочатку треба бути людиною, потім християнином, а вже потім ділитися на конфесії»⁴⁰. Багато визначних осіб Івано-Франківщини, не одноразово згадували про Владика Софрона, як про миротворця, адже саме із його приходом Івано-Франківськ перетворився на місто екуменічного порозуміння. Ці всі події свідчать про його надзвичайну комунікабельність. Де б владика не був він завжди був у центрі уваги, і це певна така добра риса, такий феномен його особи. Такого він і навчав своїх священників, щоб вони були залучені всюди, щоб вони ходили і свідчи Христа і Його Церкву.

Господь завжди кличе таких людей, які справді потрібні в певний момент і конкретному місці, і на той час, владика Софрон був надзвичайно потрібний Українській Греко-Католицькій Церкві, а особливо Івано-Франківській єпархії, адже саме завдяки йому були сформовані: інститут, семінарія, структура єпархіального управління. Завдяки йому інтелект, духовна формація священників і семінаристів зросла в багато разів. Саме завдяки його колосальному досвіду, його проєвропейському баченню, яким він ділився із іншими, завдяки заслугам владика Софрона, ми, нова градація священників на даному етапі і маємо одну із кращих семінарій України і Європи.

Релігійно-національна молодь і семінаристи є майбутнім нашого народу і його Церкви. Це ми всі добре усвідомлюємо і цього бажаємо. Але для цієї

³⁹ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

⁴⁰ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

мети треба багато уваги і жертвовної праці присвятити як молоді, так і батькам, вихованцям, священикам⁴¹.

2. Кадрова політика єпископа Софрона Мудрого

В часі коли Софрон Мудрий вступив на єпископську кафедру в 1997 році, то в кадровій політиці Івано-Франківської єпархії наступили значні зміни. Особливою рисою характеру Софрона Мудрого було те що він був надзвичайно довірливою людиною. Так ця риса і проявилася в кадровій політиці нового єпарха. Він не боявся запрошувати до сфер церковного життя молодих священиків. Ві говорив чудову і дуже цікаву фразу: «Старий завжди живе споминами, а молодий живе майбутністю, тому завжди треба давати дорогу молодим». Таку кадрову позицію владики, можна вже було побачити в семінарії. На посади префектів призначались молоді випускники, ще «вчорашні студенти». В навчальний процес приходили молоді спеціалісти, які проводили заняття, лекції, практичні, а також писали нові наукові праці⁴².

«Законом кадрової політики є – перед тим як залучати спеціалістів до роботи, потрібно їх мати». Але і цю проблему владиці Софрону вдалось вирішити. Він кращих студентів, або тих які мали хист до навчання відправляв на закордонні студії, для того, щоб ті поглиблювали свої знання в сфері богослов'я. Завдяки такій кадровій стратегії, понад двадцять осіб змогли захистити докторські дисертації, а біля сорока ліцензіатські роботи. Ця плеяда нових наукових сил зміцнила і підсилила рівень душпастирства Івано-Франківської єпархії⁴³.

Софрон Мудрий старався, що кожний напрямок, який тільки є в Церкві чи це моральне чи догматичне богослов'я, канонічне право, духовний провід, патрологія, і багато інших сфер діяльності церкви, щоб в кожному напрямку, він мав на майбутнє вивчену обізнану особу в тій чи іншій сфері. Він так це бачив, він цього прагнув. Із слів отця Олега Каськіва і о. Володимира Чорнія випливає, що владика Мудрий не одноразово переконував студентів в тому, щоб вони їхали на закордонні студії, вони якраз таки були свідками таких подій. Він наголошував на важливості навчання. Правда в більшості він старався, щоб на навчання поїхали целібати, які б змогли в подальшому більше прислужитись Церкві, але не потрібно думати, що Софрон не поважав одружене священицтво, ні він по максимумі залучав до праці всіх, хто готовий був прислужитись для добра Церкви і вірних їй мирян⁴⁴.

⁴¹ Програма Христових священиків // Нова Зоря. Івано-Франківськ, 1998. 28 квітня. С. 5.

⁴² Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

⁴³ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.

⁴⁴ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о. Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.

Варто зазначити, що він прагнув зробити такий собі «кадровий переворот», в доброму розумінні цього звороту, не тільки у Івано-Франківській єпархії, але в цілій Українській Греко-Католицькій Церкві. В часі коли владика Софрон обіймав посаду Голово комісії кадрового забезпечення УГКУ, то хотів, щоб в кожній єпархії були справді підготовлені кадри, які б плідно працювали над розбудовою Церкви.

Завдяки його знайомствам в Римі таї по цілому світу, велика плеяда випускників не тільки Івано-Франківської семінарії, але й Львівської, Тернопільської та багатьох інших, які існували на той час, мали можливість спробувати себе на вищих богословських студіях.

Звичайно він їх відправляв із надією, що вони здобудуть там певний досвід, знання і повернуться назад для того щоб ними поділитися. Також працювали, не покладаючи рук, над освітнім процесом цілої Греко-Католицької Церкви. Щоб вони працювали, як викладачі, настоятелі різних спільнот, а також по можливості, як працівники єпархій та єпархіальних структур в Україні ⁴⁵.

Владика Софрон Мудрий, прекрасно розумів проблему, що семінаристи і молодь – це справді майбутнє не тільки Української Греко-Католицької Церкви, це ще й майбутнє України і його народу. Певна річ, що розглядати виховний процес можна по різному, а радше і треба під такими «кутами» бачення як: ідеологічним, метафізичним, богословським, богословсько-аскетичним, національним, чи то навіть канонічним ⁴⁶. Але не забуваймо, що окрім вибору напрямку, на який буде опиратися виховання, потрібно ще й докласти колосальних зусиль, уваги, жертвовної праці, постійно присвячувати себе молоді, семінаристам, священникам, щоб справді виховати потужне покоління, майбутнє Церкви і народу, яке зможе жити, любити, захищати свою державу і Церкву у такому не легкому третьому тисячолітті. Якраз таки Софрон Мудрий не жалів себе, він невтомно працював над цим, кожен день свого життя. В монографії Софрона Мудрого «Під опікою Божого провидіння» він зазначив, що: «Вся праця довгих років життя присвячена на славу Богу, добро Церкви та Батьківщини України» ⁴⁷.

Отже владика Софрон Мудрий був справді «кадровим стратегом», який постійно дбав правильний підбір кадрів, навіть, якщо сьогодні подивитися на кадрове забезпечення Івано-Франківської академії, семінарії, архієпархії, то побачимо, що там працюють майже всі ті вихованці, яких колись владика Софрон Мудрий благословив на навчання в: Італії, Римі, Польщі, Німеччині, Австрії, Чехії і в інших країнах Західної Європи. Завдяки таким діям в період правління єпископа Софрона Мудрого біля 20-ти осіб захистили докторські дисертації, а біля 40-ка свої ліцензіатські роботи. Ця плеяда нових наукових

⁴⁵ Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата.

⁴⁶ Покликання і формування священників Христової Церкви [Доповідь на I сесії Патріаршого Собору УГКЦ], Львів. 1996. Жовтень.

⁴⁷ Мудрий С. Під опікою Божого Провидіння. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. С. 213.

сил надзвичайно підсилила інтелектуальний рівень душпастирства Івано-Франківської єпархії. Так, що як голова цієї комісії кадрового забезпечення його вклад був надзвичайно потужним. Пізніше вже коли владику Софрон відійшов від всіх справ, став вислуженими єпископом-емеритом, не їздив на ті всі засідання, конференції, то той весь фундамент, який він заложив, він і до тепер працює, хоча вже на його місці працюють інші люди, але та база той фундамент і до тепер дає свої плоди.

Висновки. Софрон Мудрий – духовний велетень Української Греко-Католицької Церкви. Владика Софрон постійно дбав про духовні покликання, молодих поколінь, семінарій ну формацію та кадрову політику у Івано-Франківській єпархії. Його постійна і невтомна праця над вихованням молодих семінаристів і священників, давала значні плоди для всієї Вселенської Церкви. Софрон Мудрий, як добрий педагог і вихователь, мав природні здібності щодо виховання молодих людей, семінаристів, умів їх до себе притягувати і передавати в першій мірі духовні скарби. Своєю працею він зумів розвинути Івано-Франківський Теологічно Катехитичний Духовний Інститут, який став зразком духовних інституцій, як за кордоном так і в Україні та правильно розтавляти акценти на кадровій політиці в Івано-Франківській Єпархії. Від нього можна було навчитися як організувати формацію і виховання семінаристів та постійну формацію священнослужителів.

Єпископ Софрон Мудрий своєю присутністю в Івано-Франківському Теологічно-Катехитичному Духовному Інституті, а пізніше як творець Теологічної Академії, підняв на новий рівень інтелектуальне життя на Івано-Франківщині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 15.12.2020 – інтерв'ю із о. Володимиром Чорнієм директором Івано-Франківського Архієпархіального карітасу, синкелом соціального сліжіння Івано-Франківської Архієпархії.
2. Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 05.12.2020 – інтерв'ю із о. Борисом Гобиром віце-ректором по навчальній частині Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата
3. Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 20.11.2020 – інтерв'ю із о. Олегом Каськівим синкелом у справах духовенства Івано-Франківської архієпархії, професором кафедри богослов'я, доктором наук з богослов'я.
4. Архієпархіальний архів Івано-Франківської Архієпархії, особова справа єпископа Софрона Мудрого, 01.12.2020 – інтерв'ю із Ярославом Шмадилем духівником Івано-Франківської Духовної Семінарії ім. свщмч. Йосафата.
5. Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви. Львів : Свічадо. 1998. С. 135.

6. Покликання і формування священиків Христової Церкви [Доповідь на I сесії Патріаршого Собору УГКЦ], Львів. 1996. Жовтень.
7. Програма Христових священиків // Нова Зоря. Івано-Франківськ, 1998. 28 квітня. С. 6.

REFERENCES

1. Arkhiieparkhialnyi Arkhiv Ivano-Frankivskoi Arkhiieparkhii Osobova Sprava Yepyskopa Sofrona Mudroho, 15.12.2020 – interv'iu iz o. Volodymyrom Chorniiem dyrektorom Ivano-Frankivskoho Arkhiieparkhialnoho karitasu, synkelom sotsialnoho sluzhinnia Ivano-Frankivskoi Arkhiieparkhii.
2. Arkhiieparkhialnyi Arkhiv Ivano-Frankivskoi Arkhiieparkhii Osobova Sprava Yepyskopa Sofrona Mudroho, 05.12.2020 – interv'iu iz o. Borysom Hobyrom vitse-ректором по навчальній частині Ivano-Frankivskoi Dukhovnoi Seminarii imeni svshchmch. Yosafata.
3. Arkhiieparkhialnyi Arkhiv Ivano-Frankivskoi Arkhiieparkhii Osobova Sprava Yepyskopa Sofrona Mudroho, 20.11.2020 – interv'iu iz o. Olehom Kaskivym synkelom u spravakc dukcovenstva Ivano-Frankivskoi Arkhiieparkhii, profesorom kafedry bohoslov'ia, doktorom nauk z bohoslov'ia.
4. Arkhiieparkhialnyi Arkhiv Ivano-Frankivskoi Arkhiieparkhii Osobova Sprava Yepyskopa Sofrona Mudroho, 01.12.2020 – interv'iu iz o. Yaroslavom Shmadylom dukcivnukom Ivano-Frankivskoi Dukhovnoi Seminarii imeni svshchmch. Yosafata.
5. Dokumenty Patriarshoho Soboru Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tsehkvy. Lviv: Svichado. 1998. S. 135
6. Poklykannia I formuvannia cviaschenykyv Khrystovoi Tserkvy [Dopovid na I sesii Patriarshoho Soboru UHKTS], Lviv. 1998. Zhovten.
7. Prohrama Khrystovukh cviaschenykyv // Nova Zoria. Ivano-Frankivsk, 1998. 28 kvitnia.

Стаття надійшла до редакції: 10.09.2021

УДК 271.4-722.53:37.01:27-74

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.3>

СТАН ШКІЛЬНИЦТВА І ФОРМАЦІЇ ДУХОВЕНСТВА ДО ПРОГОЛОШЕННЯ КОДЕКСУ КАНОНІВ СХІДНИХ ЦЕРКОВ

Олександр ЛЕВИЦЬКИЙ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,

e-mail: olevytsky@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9235-3887>

У статті проаналізовано стан шкільництва і формації духовних осіб до проголошення Кодексу канонів Східних Церков.

Праця має на меті з'ясувати основні підходи і принципи до формування духовенства та стану шкільництва протягом історичного періоду, що передував проголошенню Кодексу канонів Східних Церков. Зокрема, автор проаналізував основні етапи священничої формації. Розглянуто реформування навчального і виховного процесів формування священників. Зроблено акцент на особливостях формації та освіти священників на різних етапах історичного розвитку.

Ключові слова: *духовенство, семінарія, формація, освіта, священник, навчання, виховання.*

The article analyzes the state of schooling and formation of clergy before the proclamation of the Code of Canons of the Eastern Churches.

The work aims to clarify the main approaches and principles to the formation of the clergy and the state of schooling during the historical period preceding the proclamation of the Code of Canons of the Eastern Churches. In particular, the author analyzed the main stages of priestly formation. Reforming of educational and upbringing processes of formation of priests is considered. Emphasis is placed on the peculiarities of the formation and education of priests at different stages of historical development.

Key words: *clergy, seminary, formation, education, priest, teaching, education.*

Постановка проблеми. На початку ХХ століття вимоги до кандидатів до священства були ті самі, що й для латинських кандидатів, оскільки канонічне право в Католицькій Церкві було одне. Тогочасний знавець церковного права Андрій Бачинський серед вимог до священства зазначає й відповідні богословські знання здобуті в семінарії. Навчання повинно тривати чотири роки з вивченням догматичного, морального і пасторального богослов'я, церковної риторики та історії, канонічного права, Старого і Нового Завіту,

єврейської мови, патрології, християнської філософії⁴⁸. Серед інших категоричних вимог – мати бенефіцію, яка б забезпечувала матеріальне утримання майбутнього священника. Перед уділенням свячень єпископ проводив іспит прохача. Першим етапом було подати прохання про свячення, після чого ординаріат давав розпорядження про виголошення оповідей свячень на парафії кандидата. Докладно аналізувалось і перевірялось добру поведінку і славу, відсутність застережень з боку пароха та парафіян, учителя релігії, який навчав кандидата в школі. Свої рекомендації та зауваження подавав також ректор семінарії, в якій навчався семінарист. Насамперед важливим на іспиті було знання з богословських дисциплін⁴⁹.

Метою статті є дослідити стан шкільництва і формації греко-католицького духовенства до проголошення Кодексу канонів Східних Церков.

Виклад основного матеріалу. Головним і найважливішим осередком виховання греко-католицького духовенства на початку ХХ століття й надалі залишалася духовна семінарія у Львові. Протягом тривалого часу вона стала ключовою інституцією у системі богословської освіти. Це був заклад передусім формування парафіяльного, здебільшого одруженого духовенства. Разом із богословським факультетом Львівського університету ця інституція творила навчально-виховну структуру⁵⁰ й протягом чотирьох послідовних років формувала кожне нове покоління служителів Христового виноградника та провідників народу.

Соборові рішення 1891 року, зокрема про реформу, впровадження нових правил та засад функціонування семінарії почали втілюватися лише через десятиліття після їх прийняття. Питанням реформування семінарійного виховання зайнявся митрополит Андрей Шептицький, фактично від самих початків свого зведення на Львівську архієпархію та обрання Главою Української греко-католицької церкви. Прокламацією реформи у Львівській духовній семінарії став пастирський лист митрополита Андрея, написаний восени 1901 року⁵¹. Саме цього року Шептицький у березні та квітні відвідав семінарію з канонічною візитацією, внаслідок чого прийшов до висновку про необхідність фундаментальної реформи цього закладу. У баченні митрополита реформа мала б полягати не лише у впровадженні нового статуту, але передусім кращого організаційного устрою і функціонування, наповнення вишколу поглибленою духовною формацією.

У посланні до семінаристів митрополит Андрей Шептицький зазначив : «зовсім конечною є основна реформа семінарії»⁵². Глава Церкви мав на думці докорінну реформу устрою виховного закладу. У своєму зверненні він

⁴⁸ Бачинський А. Право церковне. Львов, 1900, с.77.

⁴⁹ Бачинський А. Право церковне. Львов, 1900., с.87–88.

⁵⁰ Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні. *Богословія*. 1963. № 24, с.81]

⁵¹ Шептицький А. Пастирський лист питомцям духовної семінарії у Львові. *Церква і душпастирство*. Документи і матеріали (1899–1944). Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2000. Т. 3 : Пастирські листи і послання (1901–1914), с.25.

⁵² Шептицький А. Пастирський лист питомцям духовної семінарії у Львові. *Церква і душпастирство*. Документи і матеріали (1899–1944). Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2000. Т. 3 : Пастирські листи і послання (1901–1914), с.26.

посилявся на встановлені Львівським синодом рішення стосовно семінарій та згідно з ними намагався ввести відповідні зміни. Далі у зверненні до семінаристів митрополит вказав зміст і суть реформ: «Реформа семінарії полягає не лише на впровадженні нових правил, хоч і це потрібне, але передовсім на впровадженні нової ліпшої організації і на введенні нового Духа»⁵³. Головний акцент покладено, власне, на виховання та формацію, яка б забезпечила добрий результат у майбутньому стані та переконаннях кандидата. Важливим у формації Шептицький вважав спосіб життя і поведінку семінариста, адже по таких ознаках можна розпізнати його духовний стан і внутрішній світ. Особливе значення мала духовна формація і побожність, яка ставала визначником покликання або його відсутності⁵⁴. Семінарія повинна була стати місцем праці над своїм духом, побожністю, а в другу чергу – над знаннями та освіченістю.

На думку митрополита Шептицького, семінаристи мали б трактувати чотирирічне утримання у семінарії не як дар, а радше як борг Церкві й народові, який зможуть колись повернути на підставі сумлінно здобутих у семінарії знань та побожності. Важливим у вихованні було спрямування студента на прагнення та успіхи у здобуванні богословських знань та священничого духу. Завданням вихователів ставала загальна оцінка семінариста у поступі в навчанні й побожності, наполегливості в науковій праці та сумлінності у виконанні обов'язків, вироблення у них відповідних поглядів на працю й обов'язки священника та місію Церкви. У своєму посланні митрополит Андрей Шептицький також закликає семінаристів бути патріотами й водночас уникати партійної нетерпимості, дотримуватися єдності та солідарності, особливо серед священників, ставитись толерантно до поглядів інших людей. Отож, важливою умовою було те, що богослови повинні уникати політики.

Впроваджувати реформу у Львівській духовній семінарії було доручено новому ректору доктору Григорію Хомишину. При реформуванні він за взірцем узяв семінарії Західної Європи. Формальним початком реформи стало роздання статуту, де детально розглянуто та визначено стосунки між семінаристами й настоятелями. З метою привчити богословів до систематичної й планомірної праці впроваджено щомісячні домашні іспити.

Прагнення церковної ієрархії та настоятелів, дотримуючись соборових рішень, позбавити духовну семінарію усіх тих хиб, які вона мала та перетворити її в інституцію, яка б передусім відповідала меті виховання душпастирів, а не просто служителів культу, було цілком природнім. Суворі правила для семінаристів та урізноманітнення форм морального виховання піднесли в суспільстві її значення.

⁵³ Шептицький А. Пастирський лист питомцям духовної семінарії у Львові. *Церква і душпастирство. Документи і матеріали (1899–1944)*. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2000. Т. 3: Пастирські листи і послання (1901–1914), с.26.

⁵⁴ Шептицький А. Пастирський лист питомцям духовної семінарії у Львові. *Церква і душпастирство. Документи і матеріали (1899–1944)*. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2000. Т. 3: Пастирські листи і послання (1901–1914), с.29.

Черговим кроком реформ стало видання у 1908 році спеціально укладених «Правил питомців» Львівської семінарії. Основною метою у них визначено виховання священників, а засобами для її досягнення вказано побожність і науку. Як зазначив один із вихователів семінарії отець Волянський: «Побожність повинна пересякнути усе єство питомця, виходити з глибини душі, а проявлятися у совісному виконанні релігійних практик»⁵⁵. Докладно перераховуються які саме практики і в якому обсязі повинен виконувати кожен семінарист, а це спершу щоденні молитви, богослужіння, читання і роздуми на духовні теми, іспит сумління. Поряд з набуванням побожності іншим важливим завданням семінарста було старанне здобування знань, які мають слугувати у майбутньому душ пастирстві священника. Ідеалом кандидата до духовного стану вказують прагнення самовіддано служити Божій справі⁵⁶. Нові правила більше наголошували на священничому покликанні й моральному вихованні, аніж на формальному виконанні дисциплінарних вимог.

Зміни у семінарії проявилися не лише впровадженням правил для семінаристів, але й поступовою ротацією настоятелів. У кадровій політиці митрополит Шептицький зробив ставку на покоління молодих священників, вишколених, окрім Львова, у богословських закладах Рима, Відня та Інсбрука, збагачених досвідом наукової праці та з званнями докторів богослов'я⁵⁷. У процесі морального виховання особливу увагу звернено на побожність з її релігійними практиками. Щочетверга та щонеділі впроваджено конференції, на яких ректор виступав із двома циклами духовних наук. Зранку відбувалися щоденні розважання, а теми до них ще звечора подавав духівник. Під час семінарської реформи акцент зроблено на літургійному житті богословів, як основі морального виховання, що було істотним прогресивним кроком у розумінні ролі священства.

Більшість богословських предметів семінаристи вивчали в рамках навчального плану Львівського університету. Окрім цього, семінаристи часто слухали лекції на інших, не пов'язаних з богослов'ям, факультетах, що свідчило про їхні інтелектуальні зацікавлення. Університетські студії доповнювало семінарійне навчання, яке містило власний навчальний план: церковні обряди, спів, церковнослов'янську мову, а також науку про сільське господарство⁵⁸.

Завдяки діяльності літературно-наукового товариства інтереси семінаристів могли реалізовуватися у різноманітних гуртках. Формою праці у товаристві були лекції, наукові доповіді з богослов'я, історії, літератури, дискусії, літературні вечори. За десятиліття товариство перетворилося в

⁵⁵ Волянський О. Семинарицьке вихованє. *Нива*. 1909. Ч. 3, с.90.

⁵⁶ Волянський О. Семинарицьке вихованє. *Нива*. 1909. Ч. 3., с.90.

⁵⁷ Sorokowski A. D. *The Greek-Catholic Parish Clergy in Galicia (1900–1939)*. London, 1991, с.21.

⁵⁸ Андронович А. Львівське «Studium Ruthenum». *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. Львів, 1921. Т. СXXXI., с.142.

масову організацію семінаристів⁵⁹. Його члени обмінювались часописами, листувались з богословами Загреба, Оломоуца, Любляни, Пряшева, Ужгорода, Чернівців.

Найчисельнішим було семінарійне товариство «Читальня українських богословів імені Маркіяна Шашкевича», яке поряд з організацією читання та обговорення найновіших книг і часописів, підготовкою різноманітних вечорів та концертів було також посередником у діяльності численних гуртків і представляло богословів поза межами семінарії. Можливість вільного вибору літератури з бібліотеки «Читальні», дискусій над прочитаним, підготування наукових рефератів створювали чудові передумови для інтелектуального формування семінаристів⁶⁰. Ці чинники призвели до зростання кількості священнослужителів з ґрунтовною богословською освітою й докторськими ступенями. Поява нового покоління вихователів та викладачів справила у цей період важливий вплив передусім на саму семінарію.

Найважливішими факторами, які вирішували долю вступників у семінарію, були моральні характеристики, належний освітній рівень та стосунки до військової служби. Зростання вимог до моральних характеристик майбутніх душпастирів у першій половині ХХ століття свідчило про особливу увагу керівництва церкви на покликання до духовного стану. У навчальному процесі було помітне зростання важливості пастирського богослов'я та літургії. Стосовно суспільного розрізу складу семінарійної спільноти, то перед Першою світовою війною зростає кількість семінаристів, які не були синами священників. Таких було 73,5% від загальної кількості студентів, при цьому 42% – сини простих селян⁶¹.

Важливу роль у вихованні семінаристів Львівської духовної семінарії відіграв й ректор Йосиф Сліпий. Він зазначав, що семінарія має на меті дати можливість виробити і розвинути в собі різні чесноти, здобути знання, яких вимагає священниче покликання. Акцентував, що важливо виховувати священників, які мають стати сумлінними і страсними у своєму майбутньому служінні. Семінаристи повинні були виробляти чесноти священничого життя.

Йосиф Сліпий продовжує розвивати та поглиблювати започатковану митрополитом Андреем Шептицьким реформу устрою семінарії, насамперед, у площині дисципліни та духовної формації. Основним документом, на якому базував свою концепцію отець Йосиф, стала енцикліка папи Пія XI «*Deus Scientiarum Dominus*», яка справила велике враження на самого ректора⁶², а також зумовила русло спрямування реформ як в освітньому напрямі, так і у вихованні семінаристів. Новий ректор всіляко намагався впровадити лад не

⁵⁹ Глистюк Я. Студентські товариства Греко-католицької духовної семінарії у Львові (1890–1914). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2003. № 7, с.320–334.

⁶⁰ Глистюк Я. Діяльність студентських товариств Греко-католицької духовної семінарії у Львові (1849–1914). *Львів: місто–суспільство–культура* / за ред. О. Аркуші, М. Мудрого. Львів, 2007. Т. 6, с.246–294.

⁶¹ Кашак І. Виховання українського греко-католицького священника (1882–1946). Львів : Свічадо, 2007, с.107.

⁶² Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом та Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ, 1994, с.150.

лише у дисципліні, але передусім змінити підхід у формації майбутніх священнослужителів.

Важливим джерелом семінарійного виховання стали нові «Правила для питомців греко-католицької духовної семінарії у Львові» 1929 року⁶³. У цьому документі детально описувались устрій, формація та освітній процес. Складався він з 12-ти розділів та представляв такі групи питань: мета семінарії; вимоги для вступу; про побожність, як інструмент виховання і формації; навчальний процес; щоденний порядок життя; покарання та інші. Встановлені правила заклали основу дисциплінованого життя й формації, потрібних для розвитку майбутніх кандидатів до духовного стану. Йосиф Сліпий керувався головною тезою реформи у наступному формулюванні: «завданням семінарії є виховувати священників, які не тільки дбали б про спасіння власних душ, але й стали добрими й ревними працівниками у винограднику Христовому»⁶⁴. Він прагнув того, щоб семінаристи не потрапляли у дві крайності: антиінтелектуальний пієтизм та антипобожний інтелектуалізм. За період його ректорства кількість семінаристів невпинно зростала. Відтак, у 1925 році на перший курс було прийнято 60 кандидатів. Згодом у Львівській семінарії загалом навчалось близько 400 семінаристів⁶⁵.

Про щоденне життя, порядок та дисципліну семінарії детально розповідає її студент Мирослав Марусин, пізніший архієпископ. У своїй книзі спогадів він описує етапи формування свого покликання, вступу і навчання у Львівській семінарії⁶⁶, що є джерелом пізнання формації семінаристів у передвоєнний період.

Починаючи з першого десятиліття ХХ століття в УГКЦ спостерігається тенденція до заснування семінарій в усіх єпархіях. Кожен єпископ, маючи розпорядження Львівського синоду 1891 року, намагався реалізувати поставлені перед ним завдання у сфері вишколу та формації кандидатів до духовного стану. Зокрема, у 1907 році семінарію у Станіславові заснував єпископ Григорій Хомишин. До неї відразу було переведено кандидатів з цієї єпархії, які навчались у Львівській семінарії. Устрій та діяльність влаштовано на взірць католицьких семінарій Європи. Навчання вели сім викладачів. Якщо поглянути на тенденції покликання до духовного стану, то у 1922–1924 роках у Станіславівській семінарії загалом навчалось близько 140 семінаристів⁶⁷. Викладацький склад був високо кваліфікованим, більшість з яких мали науковий ступінь доктора.

З 1920 року умовою вступу до Станіславівської семінарії стало зобов'язання згодом висвятитися в неодруженому стані. Після запровадження вимоги celibату кількість семінаристів суттєво зменшилась – близько у два рази. Реагуючи на закиди та критику стосовно celibату, єпископ Григорій

⁶³ Сліпий Й. Твори / упор. І. Хома, Ю. Федорів. Рим, 1970. Т. III–IV, с.47–70.

⁶⁴ Сліпий Й. Твори / упор. І. Хома, Ю. Федорів. Рим, 1970. Т. III–IV, с.51.

⁶⁵ Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свічадо, 2001, с.432.

⁶⁶ Марусин М. Життя моє – Христос: рефлексії у 60-ліття священничого служіння. Рим, 2008, с.25–30.

⁶⁷ Sorokowski A. D. The Greek-Catholic Parish Clergy in Galicia (1900–1939). London, 1991, с.78.

Хомишин звертав увагу на те, що формально постанови про обов'язковість такого стану ним не приймалося, а лише дораджувалось і тлумачилось значення та необхідність неодруженого священства⁶⁸. Єпископ під час своїх духовних конференцій для семінаристів постійно акцентував на значенні та величчі неодруженого священства, зокрема як певного ідеалу служіння і відданості Богові та Церкві. Представляючи ситуацію із запровадженням такої вимоги до семінаристів, єпископ Хомишин наводить певну статистику. Так, у 1923 році до семінарії вступило 43 кандидати, з яких наприкінці року залишилось лише 15, а в 1924 році прийнято 35 кандидатів, з яких залишилось – 18. Такий стан речей єпископ вважав перевіркою покликання. Той, хто залишався, мав, на його переконання, справжнє покликання. Владика виявляв велике занепокоєння діями тих, хто демонстративно залишав семінарію, протестуючи проти тенденцій впровадження цілібату⁶⁹. Станом на 1930-ті роки в неодруженому стані священство прийняло більше 60 кандидатів семінарії, близько 10-ти вступили до чернечих чинів.

У своїх повчаннях та настановах єпископ Григорій Хомишин вказував на ідеал священника, як особу високодуховну, яка, у першу чергу, служить Христу та Церкві, є понад будь-якими суспільними та світськими інститутами, формуваннями, моральним злом⁷⁰. Особливо владика акцентував на необхідності цінувати авторитет священника, отриманий завдяки Христові та Церкві.

В іншій греко-католицькій семінарії, у Перемишлі, в перших десятиліттях ХХ століття навчалось більше ста семінаристів. Місцевий єпископ подбав, щоб тут діяв повноцінний цикл богословських наук. Тут, зокрема, навчали канонічного права, морального, догматичного і пасторального богослов'я, біблійної екзегези, вивчали Старий і Новий Завіт, філософію, катехитику, риторику, єврейську та церковно-слов'янську мови⁷¹. Навчання і формація тривали спочатку три, а згодом чотири роки. Поглиблену програму і вишкіл розпочато у цій семінарії лише від 1921 року, за старанням єпископа Йосафата Коциловського⁷². Для її утримання і діяльності призначено податок на парафії. Тому утримувалось не лише сам заклад, але також і викладацький склад. Особливий розквіт семінарії розпочався з 1933 року, коли із закордонних студій приїхали дипломовані викладачі з подвійними докторатами у різних наукових галузях, здебільшого теології та філософії⁷³. Термін навчання розподілено на п'ять років. Згодом, у 1925 році, Перемиський владика, подібно як у Станіславівській єпархії, виділив місця у семінарії для кандидатів, які

⁶⁸ Хомишин Г. Послання до всецесногодуховенства Станіславівської Єпархії. Станіславів, 1925, с.6–7.

⁶⁹ Хомишин Г. Пастирський лист про завдання священничого стану в св. католицькій Церкві. Станіславів, 1939, с.6–7.

⁷⁰ Хомишин Г. Пастирський лист про завдання священничого стану в св. католицькій Церкві. Станіславів, 1939, с.9.

⁷¹ З історії греко-католицької духовної семінарії в Перемишлі. *Світильник істини*. Торонто, 1983. Ч. 3, с.787.

⁷² Кацак І. Виховання українського греко-католицького священника (1882–1946). Львів : Свічадо, 2007, с.108.

⁷³ Дзюбина С. І стверди діло рук Твоїх: спогади. Варшава, 1995, с.32.

зголосились стати целібатами, що викликало певний спротив і непорозуміння серед семінаристів, духовенства і вірних.

У роки перед Другою світовою війною три єпархії УГКЦ в Україні сукупно нараховували більше 500-та семінаристів, що навчались як на Батьківщині, так і закордоном. Особливою гордістю Андрея Шептицького та Йосифа Сліпого була Львівська богословська академія, яка, хоча й не була створена для вишколу духовенства, проте мала серед студентів багато майбутніх священнослужителів.

Львівську семінарію, подібно до інших, радянською владою було закрито і розформовано у 1945 році. Викладачів арештовано і вислано в Сибір, у тому числі й ректора. Деяких семінаристів було призвано в лави радянської армії⁷⁴. У цей період розпочинається повільний процес стагнації і обмеженої діяльності семінарій, а звідси – й розвитку формації і вишколу священнослужителів.

Після формальної ліквідації УГКЦ в Радянському Союзі у 1946 році певний період загальна греко-католицька семінарія діяла в Німеччині. Тут навчалось близько 100 семінаристів, очолював її ректор Василь Лаба, а згодом Олександр Малиновський. Це був лише короткий період її діяльності. Згодом вона перемістилась до Голландії та нараховувала 42 семінаристи і 7 викладачів. Її устрій описав тогочасний студент Бутринський: «Навчальний день виглядав звичайно: ранішні молитви та розважання, соборна Свята Літургія, сніданок, виклади – 5 годин, іспит совісти, обід, під час якого відбувалось духовне читання, пообіднє дозвілля, духовне читання в каплиці, вечерея, дозвілля, конференція духівника, вечірні молитви»⁷⁵. Деякі кандидати до священства також навчалися в латинських семінаріях і після їх закінчення були рукоположені греко-католицькими єпископами для потреб у Європі, Канаді та США.

У період радянської тоталітарної влади навчання майбутніх священників на теренах України відбувалось індивідуально, в монаших спільнотах і в підпільних семінаріях. Такі осередки освіти та формації діяли у різних місцевостях, зокрема, у селищі міського типу Зимна Вода біля Львова. З 1956 року тут викладали єпископи Микола Чарнецький і Петро Козак, а протоігумен Филімон Курчаба вів заняття для ченців свого Чину. З 1968 року діяла підпільна семінарія і в селі Дора на Івано-Франківщині під керівництвом отця Михайла Косила. Подібні заклади функціонували ще у місті Тернополі під керівництвом отця Василя Семенюка (з кінця 1970-х років), у місті Івано-Франківську під керівництвом єпископа Павла Василика (з 1980-х років), у селі Боржавське на Закарпатті під керівництвом отця Івана Маргітича (з початку 1980-х років), у місті Самборі під керівництвом отця Миколи Куця (з середини 1980-х років), у місці Дрогобичі під керівництвом отця Мирона

⁷⁴ Bociurkiv B. *The Ukrainian Greek Catholic Church and Soviet State (1939–1950)*. Toronto, 1996, с.115.

⁷⁵ Бутринський М. *Українська католицька семінарія на чужині. Світильник істини*. Торонто, 1983. Ч. 3, с.268.

Бендика (з кінця 1980-х років), у місті Львові під керівництвом єпископа Володимира Стернюка і отця Богдана Білинського та інші⁷⁶.

Навчання було доволі тривалим та мало індивідуальну форму. Одного чи декількох кандидатів закріплювали за старшим освіченим священником, який забезпечував їх довоєнними підручниками, диктованими перекладами з латини або інших мов і водночас доповнював їхню загальну богословську освіту. Індивідуальний підхід до навчання був зумовлений ще й тим, що більшість підпільних семінаристів навчалися у державних навчальних закладах або працювали і тому вчитися могли лише у вихідні дні або пізно увечері. Іноді заняття проводилися семестрами, якщо на це дозволяв профіль роботи⁷⁷. Служіння і співу навчалися з магнітофонних записів. Заняття один викладач міг проводити в різних місцях і з різною періодичністю. Разом студенти збиралися досить рідко, оскільки вимагалась певна конспірація. Потрібно було зважати на те, щоб сусіди або інформатори не донесли у правоохоронні органи. Якщо викривали ті чи інші місця, доводилося змінювати місце навчання.

У підпільній семінарії програма була складена так, що студенти у певний час відвідували лекції, раз чи два рази на тиждень, а також отримували завдання додому. Стабільного графіка навчання не було, оскільки все відбувалось ситуативно. Навчальна програма була значно вужчою, ніж у колишніх семінаріях і включала лише найважливіші та найнеобхідніші предмети. До таких належали моральне і пасторальне богослов'я, догматика, канонічне право, обрядовість, Святе Письмо, філософія, церковна історія, етика та церковний спів. Найповніший перелік дисциплін маємо зі спогадів про підпільну семінарію отця Михайла Косила. Це – катехизм, за підручником Франца Шпіраго у 3-х томах; моральне богослов'я за підручником Нольгена в рукописному перекладі Симеона Лукача; пасторальне богослов'я за підручником Юліана Пелеша; літургіка за рукописним підручником «Обряди» отця Симеона Лукача; подружнє право за підручником Йосифа Мильницького та рукописним конспектом лекцій отця Симеона Лукача; канонічне право, герменевтика, патрологія за підручником отця Василя Лаби; апологетика, історія Вселенської Церкви, філософія, історія України, основи церковнослов'янської, грецької та латинської мов, церковний спів, догматика, гомілетика, біблійна історія⁷⁸.

Підпільні греко-католицькі богослови студіювали також православну літературу. Проте навіть після закінчення навчання молоді священники досить часто відчували певний брак знань. У таких випадках допомагало спілкування зі старшими й досвідченими душпастирями та самоосвіта⁷⁹.

⁷⁶ Gudziak B. Hierarchia i duchowieństwo Ukraińskiego Kościoła w podziemiu. *Polska-Ukraina 1000 lat sąsiedstwa*. Przemyśl, 1998. Т. 4., с.332.

⁷⁷ Gudziak B. Hierarchia i duchowieństwo Ukraińskiego Kościoła w podziemiu. *Polska-Ukraina 1000 lat sąsiedstwa*. Przemyśl, 1998. Т. 4, с.333.

⁷⁸ Історія релігії в Україні : у 10-ти т. / за ред. П. Яроцького. Київ, 2001. Т. 4 : Католицизм, с.504.

⁷⁹ Ратич О. Науково-методичні праці священників УГКЦ в підпіллі: до 20-річчя виходу УГКЦ з підпілля. Львів, 2009, с.43.

За кордоном діяли греко-католицькі семінарії у Римі, Канаді та США, які готували священничі кадри для вірних УГКЦ. Тут функціонували повноцінні семінарії, які фахово та на високому рівні готували освічених духовних осіб. Зокрема, у Римі продовжувала свою діяльність, створена ще наприкінці XIX століття, Українська папська велика семінарія святого Йосафата. Після Другої світової війни певний час вона була єдиною у світі українською католицькою духовною семінарією з 20-50 студентами. Її вихованці слухали лекції у римських папських університетах, а в самій семінарії вивчали літургіку, обряд та українознавчі предмети.

Висновки. Таким чином, виховання і освіта кандидатів до духовного стану в Руській Церкві були неналежним чином налагоджені. Упродовж XI–XVII століть основним принципом були освіта та формація, яку надавали батьки-священники своїм синам. Загальні основи знань читання і писання кандидати здобували у парафіяльних, монастирських або кафедральних школах. Згодом почали з'являтися духовні школи, які давали базові світські та богословські знання, а також основи духовної формації. Семінарії почали формуватись на основі згаданих шкіл, хоча у своїй суті не були формаційними закладами, а скоріш освітніми. Велику роль відіграли василіанські школи, зокрема щодо освіченості духовенства. У Вільно, Римі та Львові діяли заклади засновані на основі розпорядження і завдяки допомозі Римського Архиєрея. Справа належної семінарійної формації та вищої богословської освіти налагодилась наприкінці XVIII століття зі створенням Генеральної греко-католицької семінарії у Львові, яка у той період була єдиним централізованим закладом для УГКЦ. Повністю систему налагоджено з реформами початку XX століття, які стали наслідком детального опрацювання питання вищої семінарії на Синоді Єпископів у Львові 1891 року. Реформу втілювали Григорій Хомишин та Йосиф Сліпий за ініціативи Андрея Шептицького. Упродовж радянського періоду духовна формація та освіта відбувались у підпільних семінаріях під керівництвом священників. Високий рівень формації та освіти за всю історію Української греко-католицької церкви в Україні був лише у першій половині XX століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрохович А. Львівське «Studium Ruthenum». *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. Львів, 1921. Т. СXXXI. С. 123–195.
2. Бачинський А. *Право церковне*. Львов, 1900. 766 с.
3. Бутринський М. Українська католицька семінарія на чужині. *Світильник істини*. Торонто, 1983. Ч. 3. С. 264–268.
4. Волянський О. Семінаричне вихованє. *Нива*. 1909. Ч. 3. С. 89–91.
5. Глистюк Я. Діяльність студентських товариств Греко-католицької духовної семінарії у Львові (1849–1914). *Львів: місто–суспільство–культура* / за ред. О. Аркуші, М. Мудрого. Львів, 2007. Т. 6. С. 246–294.
6. Глистюк Я. Студентські товариства Греко-католицької духовної семінарії у Львові (1890–1914). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2003. № 7. С. 320–334.

7. Дзюбина С. І стверди діло рук Твоїх: спогади. Варшава, 1995. 532 с.
8. З історії греко-католицької духовної семінарії в Перемишлі. *Світільник істини*. Торонто, 1983. Ч. 3. С. 787.
9. Історія релігії в Україні : у 10-ти т. / за ред. П. Яроцького. Київ, 2001. Т. 4 : Католицизм. 598 с.
10. Кацак І. Виховання українського греко-католицького священика (1882–1946). Львів : Свічадо, 2007. 232 с.
11. Ленцик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріярх Йосиф Сліпий. Львів : Свічадо, 2001. 608 с.
12. Марусин М. Життя моє – Христос : рефлексії у 60-ліття священичого служіння. Рим, 2008. 197 с.
13. Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні. *Богословія*. 1963. № 24. С. 40–94.
14. Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом та Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого. Київ, 1994. 303 с.
15. Ратич О. Науково-методичні праці священиків УГКЦ в підпіллі: до 20-річчя виходу УГКЦ з підпілля. Львів, 2009. 64 с.
16. Сліпий Й. Твори / упор. І. Хома, Ю. Федорів. Рим, 1970. Т. III–IV. С. 47–70.
17. Хомишин Г. Пастирський лист про завдання священичого стану в св. католицькій Церкві. Станіславів, 1939. 26 с.
18. Хомишин Г. Послання до всечесного духовенства Станіславівської Єпархії. Станіславів, 1925. 18 с.
19. Шептицький А. Пастирський лист питомцям духовної семінарії у Львові. *Церква і душпастирство*. Документи і матеріали (1899–1944). Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2000. Т. 3 : Пастирські листи і послання (1901–1914). С. 25–38.
20. Wociurkiv B. The Ukrainian Greek Catholic Church and Soviet State (1939–1950). Toronto, 1996. 310 p.
21. Gudziak B. Hierarchia i duchowieństwo Ukraińskiego Kościoła w podziemiu. *Polska-Ukraina 1000 lat sąsiedztwa*. Przemyśl, 1998. Т. 4. S. 311–338.
22. Sorokowski A. D. The Greek-Catholic Parish Clergy in Galicia (1900–1939). London, 1991. 288 p.

REFERENCES

1. Androkhovych A. Lvivske «Studium Ruthenum». *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka*. Lviv, 1921. Т. CXXXI. S. 123–195.
2. Bachynskiy A. Pravotserkovne. Lvov, 1990. 766 с.
3. Butrynskyuy M. Ukrayinska katolytska seminariya na chuzhyni. *Svitylnyk istyny*. Toronto, 1983. ЧН. 3. S. 264–268.
4. Volyanskyuy O. Semynarytske vykhovanye. *Nyva*. 1909. Ч. 3. S. 89–91.
5. Hlystyuk Ya. Diyalnist studentskykh tovarystv Hreko-katolytskoyi dukhovnoyi seminariyi u Lvovi (1849–1914). *Lviv: misto–suspilstvo–kultura* / за ред. О. Arkushi, М. Mudroho. Lviv, 2007. Т. 6. S. 246–294.
6. Hlystyuk Ya. Studentski tovarystva Hreko-katolytskoyi dukhovnoyi seminariyi u Lvovi (1890–1914). *Drohobyskyuy krayeznavchyy zbirnyk*. 2003. № 7. S. 320–334.
7. Dzyubyna S. I stverdy dilo ruk Tvoyikh: spohady. Varshava, 1995. 532 с.
8. Z istoriyi hreko-katolytskoyi dukhovnoyi seminariyi v Peremyshli. *Svitylnyk istyny*. Toronto, 1983. ЧН. 3. S. 787.
9. Istoryia relihiyi v Ukrayini : u 10-ty t. / за ред. Р. Yarotskoho. Kyuyiv, 2001. Т. 4 : Katolytsyzm. 598 с.
10. Kashchak I. Vykhovannya ukrayinskoho hreko-katolytskoho svyashchenyka (1882–1946). Lviv : Svichado, 2007. 232 с.

11. Lentsyk V. Vyznachni postati Ukrayinskoyi Tserkvy: Mytropolyt Andrey Sheptytskyy i Patriyarkh Yosyf Slipyy. Lviv : Svichado, 2001. 608 s.
12. Marusyn M. Zhyttya moye – Khrystos : refleksiyyi u 60-littya svyashchenychoho sluzhinnya. Rym, 2008. 197 s.
13. Marusyn M. Pohlyad na vykhovannya kandydativ dukhovnoho stanu na Ukrayini. *Bohosloviya*. 1963. № 24. S. 40–94.
14. Pelikan Ya. Ispovidnyk viry mizh Skhodom ta Zakhodom. Portret ukrayinskoho kardynala Yosyfa Slipoho. Kyiv, 1994. 303 s.
15. Ratysh O. Naukovo-metodychni pratsi svyashchenykyv UHKTs v pidpillyi: do 20-richchya vykhodu UHKTs z pidpillya. Lviv, 2009. 64 s.
16. Slipyy Y. Tvory / upor. I. Khoma, Yu. Fedoriv. Rym, 1970. T. III–IV. S. 47–70.
17. Khomyshyn H. Pastyrskyy lyst pro zavdannya svyashchenychoho stanu v sv. Katolytskiy Tserkvi. Stanyslaviv, 1939. 26 s.
18. Khomyshyn H. Poslannya do vsechesnoho dukhovenstva Stanyslavivskoyi Yeparkhiyi. Stanyslaviv, 1925. 18 s.
19. Sheptytskyy A. Pastyrskyy lyst pytomtsyam dukhovnoyi seminariyi u Lvovi. *Tserkva i dushpastyrstvo*. Dokumenty i materialy (1899–1944). Ivano-Frankivsk : Nova Zorya, 2000. T. 3 : Pastyrski lysty i poslannya (1901–1914). S. 25–38.
20. Bociurkiv B. The Ukrainian Greek Catholic Church and Soviet State (1939–1950). Toronto, 1996. 310 p.
21. Gudziak B. Hierarchia i duchowieństwo Ukraińskiego Kościoła w podziemiu. *Polska-Ukraina 1000 lat sąsiedstwa*. Przemyśl, 1998. T. 4. S. 311–338.
22. Sorokowski A. D. The Greek-Catholic Parish Clergy in Galicia (1900–1939). London, 1991. 288 p.

Стаття надійшла до редакції: 10.09.2021

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ

Роман ЛУЦЬКИЙ

Університет Короля Данила,

Науково-дослідний інститут імені Академіка Івана Луцького,

вул. Коновальця 35, м. Івано-Франківськ, 76011, Україна,

e-mail: roman_lutsyii@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

Здатність суб'єктів конституційно-правових відносин – і серед них насамперед людини, суспільства і держави – протистояти деструктивним проявам конституційних конфліктів, а також іншим внутрішнім і зовнішнім загрозам характеризує відносно нове для теорії конституційного права поняття – поняття конституційної безпеки. Вперше запропоноване в 1997 р.¹, воно розвивалося як структурний елемент теорії національної безпеки. Це виправдовує себе, оскільки конституційна практика наочно демонструє як соціальну цінність самої Конституції, так і необхідність стабілізації конституційно-правових відносин за допомогою зниження інтенсивності конституційної конфліктності.

Не менш актуальною залишається необхідність захисту Конституції на рівні національної безпеки і для сучасного українського конституціоналізму. Підтвердженням тому є реалізовані і нереалізовані спроби нелегітимної модернізації Конституції, факти підміни конституційних норм політичною доцільністю, принизливий для особистості стан дотримання та захисту її прав і свобод, які мають місце у країнах сучасного світу. Природно, даний список не є вичерпним.

Ще в 1998 р. Президент України у своєму щорічному Посланні виділив як сферу особливої уваги суспільства і держави «якісно новий бік національної безпеки – конституційної» при констатації, що Основний Закон потребує захисту, і здійснювати його необхідно «суто юридичними засобами» за обов'язкової умови – підвищення «дієвості конституційних норм, насамперед щодо основ конституційного ладу і прав людини»².

М. Орзіх, називаючи таке виділення «плідним», мотивував це наступним чином: по-перше, актуалізується захист Конституції на рівні національної безпеки, по-друге, звернуто увагу на якісну новизну підходу до захисту Конституції «в умовах нестабільності нашого життя і спроб неправомірних зовнішніх впливів». М. Орзіх вказував, що в цьому відношенні Конституція – незамінний засіб стабілізації суспільного життя, хоча в різних сферах вона

¹ Шуберт Т. Э. Конституционная безопасность: понятие и угрозы. Право. 2017. № 4. С. 22-26.

² Строительство новой Украины – великое общее дело. Обращение Президента Украины Л. Д. Кучмы с ежегодным Посланием к народу, Верховной Раде Украины. Одесские известия. 1998. 23 мая.

проявляється по-різному. Тому не можна нівелювати, зрівнювати стабілізуючу роль Конституції, не можна її перебільшувати, «провокуючи» необґрунтовані соціальні очікування, пов'язані з її дією, по-третє, фіксується граничність використовуваних способів і дій щодо захисту Конституції – юридичні засоби. Цей набір засобів та їх застосування обмежені створенням конституційно встановленого правового порядку (ст. 19 Конституції)³.

Розробка універсального визначення конституційної безпеки, що включає в себе всі аспекти даного явища та підходи до його тлумачення, можлива при зверненні до нормативних і наукових визначень національної безпеки як вихідної категорії, корелюючи останню відповідним чином із конституційно-правовими відносинами. Можна виділити дві тенденції визначення даного поняття – по суті і по формі, які, на наш погляд, доповнюють один одного. Тлумачення цього терміна «по суті» передбачає визначення національної безпеки через поняття «стан захищеності». Даючи визначення національної безпеки «по формі», слід звернутися до системи нормативних, організаційних, інституційних гарантій (заходів), що забезпечують стабільний розвиток держави і суспільства.

Українське законодавство визначає національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам⁴. Такого ж сутнісного підходу до визначення національної безпеки (проте акцентуючи увагу на різних аспектах) дотримуються і деякі науковці.

Так, А. Возженіков, розширюючи дане визначення, говорить про національну безпеку як про стан «захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в усіх сферах їх життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх небезпек і загроз, що характеризується таким станом країни, при якому забезпечується її цілісність і внутрішня стабільність, суверенний і прогресивний розвиток, можливість виступати самостійним і повноправним суб'єктом міжнародних правовідносин»⁵. Н. Матрусов розглядає національну безпеку як «достатню за рівнем і характером захищеність національних ресурсів і цінностей, а також державних, громадських і особистих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз»⁶.

Х. Приходько, розглядаючи поняття політичної безпеки, розгорнуто виділяє її сутнісне, змістовне та формальне наповнення. На її переконання:

«За своєю суттю політична безпека – це стабільний стан політичної системи суспільства і найбільш сприятливий режим взаємодії її суб'єктів,

³ Орзих М. Ф. Конституционная реформа в Украине: учебное пособие. Одесса: Юридическая литература, 2003, с. 69-70.

⁴ Про основи національної безпеки: закон України від 15 грудня 2005 року № 3200-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 29. С. 1433.

⁵ Возженіков А. В. Парадигма национальной безопасности реформирующейся Украины. Х., 2020, с. 48.

⁶ Матрусов Н. Д. О необходимости создания целостной системы национальной безопасности Украины: основные принципы, подходы, элементы. Безопасность. Инф. сб. 2016. № 3 С. 46-47, с. 46.

формалізований у політичних відносинах, які охороняються, регулюються й гарантуються Конституцією й законами України.

За змістом – це сукупність факторів (умов), необхідних для функціонування й реалізації політичних основ конституційного ладу України, політичних прав і свобод людини і громадянина, а також демократичного політичного режиму в країні.

За формою політична безпека – це система конституційних політичних відносин, у рамках яких стає можливим і реальним здійснення демократичної влади і конституційної правосуб'єктності учасників цих відносин»⁷.

Згідно з рекомендаціями Фонду національної та міжнародної безпеки при ЮНЕСКО національна безпека визначається як «система державних і громадських гарантій, що забезпечують стабільний розвиток нації, захист базових цінностей та інтересів, джерел духовного і матеріального добробуту від внутрішніх і зовнішніх загроз»⁸. Таке визначення є відмінним підходом від попередніх варіантів визначень цього поняття. Аналогічного трактування змісту поняття національної безпеки «по формі» дотримується і ряд інших авторів. Серед них М. Александров, який представляє її як «сукупність факторів, що забезпечують життєдіяльність держави в системі міжнародних відносин, її здатність відображати виникаючі зовнішні загрози і діяти у відповідності зі своїми національними інтересами»⁹. Е. Лисицин вважає, що національна безпека характеризує стан політичних інститутів, що забезпечують ефективну діяльність з підтримки оптимальних умов існування і розвитку особистості і суспільства»¹⁰.

Не загострюючи уваги на деяких недоліках окремих визначень, відзначимо, що одна їх частина представляє національну безпеку як стан захищеності відносин, інтересів тощо, а друга – як систему заходів щодо досягнення такої захищеності. Спробою скомбінувати обидва названих підходи є визначення національної безпеки, дане В. Українчуком. Він розуміє під нею «такий специфічний вид суспільних відносин, які складаються між людьми і їх колективами у процесі цілеспрямованої діяльності, результатом якої є досягнення стану оптимального функціонування і розвитку громадянського суспільства, правової держави та їх структурних компонентів»¹¹. У цьому визначенні термін «стан оптимального функціонування» тотожний терміну «стан захищеності», використовуваному в наведених вище визначеннях, а термін «цілеспрямована діяльність» рівнозначний «системі гарантій, факторів і заходів». Це визначення вдале не

⁷ Приходько Х. В. Політична безпека України: конституційно-правовий аспект Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 1. (<http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv>), с. 37-38.

⁸ Александров М. В. О концепции национальной безопасности нашей страны Международная безопасность. Национальные и глобальные аспекты. Дайджест 1. М., 2020, с. 87-89.

⁹ Горбулін В. П. Актуальні питання організації стратегічного планування державної політики національної безпеки України. Стратегічна панорама. 2019. № 3. с. 28-29.

¹⁰ Українчук В. М. Забезпечення національної безпеки в умовах формування в Україні громадянського суспільства. Харків: Ун-т внутр. справ. 2019, с. 27.

¹¹ Селіванов В. Національна безпека України та її забезпечення (концептуальний підхід) Право України. 2012. № 7, с. 14.

тільки тому, що об'єднує сутнісний і формальний підходи. Широко використовуваний термін «стан захищеності» не повною мірою розкриває сутність явища національної безпеки, оскільки «захищеність» – поняття відносне, мінливе й умовне. З іншого боку, сама безпека також відносна – абсолютна лише небезпека. Тому створення гарантій щодо забезпечення стану захищеності виправдовує підхід, при якому система таких гарантій стає центральним елементом визначення.

І все ж, гарантії, фактори, заходи тощо – це механізми забезпечення стану захищеності або стану оптимального функціонування певних інститутів. А тому вони є вторинними стосовно забезпечуваних ними станів. Саме стан суспільних відносин, який обумовлює оптимальне функціонування державних і громадських інститутів, реалізацію та захист прав і свобод особистості, характеризується здатністю відобразити внутрішні та зовнішні загрози, що найбільшою мірою відображає суть явища національної безпеки. Всі ці фактори враховані у визначенні, даному українським ученим В. Селівановим, який вважав, що національна безпека насамперед відображає оцінку якісного стану суспільних відносин. На його думку, це «такий стан суспільних відносин, який за своїми якісними і кількісними параметрами характеризується здатністю протистояти можливим внутрішнім і зовнішнім загрозам і їх джерелам, що складають небезпеку для життєво важливих національних інтересів»¹².

Правове регулювання національної безпеки здійснюється Конституцією України та іншими актами конституційного законодавства. Отже, вона є повноцінним інститутом конституційного права і підлягає вивченню в рамках предмета конституційно-правової науки. Загальні підходи до вивчення національної безпеки можуть і мають бути застосовні при характеристиці сутності категорії конституційної безпеки.

Категоріальне значення поняття «конституційна безпека» полягає в тому, що саме воно має ключове значення у визначенні стану захищеності конституційного ладу. Воно виконує інструментальну функцію, будучи одним із засобів (разом з іншими категоріями конституціоналізму), за допомогою яких досліджується правова реальність. Ця категорія дає додаткові аналітичні можливості для комплексного аналізу конституційно-правової сфери. Перевага використання даної категорії, попри її граничну широту, полягає в можливості цілісного відображення загальної панорами конституційно-правового простору, в якому «обертаються» суб'єкти конституційно-правових відносин.

Порівнюючи поняття «конституційна безпека» і більш традиційне для наукового обігу поняття «правова охорона Конституції», слід зазначити, що правова охорона націлена лише на захист юридичної Конституції (тексту), конституційна безпека же націлена на захист закріплених в цій Конституції базових цінностей, конституційних інститутів, самого конституційного ладу.

---

¹² Галузин А. Ф. Правовая безопасность и ее принципы. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008, с. 9.

У цьому сенсі правова охорона Конституції виступає в якості одного із засобів забезпечення конституційної безпеки.

Виділяючи конституційну безпеку як одну із сутнісних сторін національної безпеки, слід передусім звернути увагу на правовий характер цієї категорії. Конституційна безпека включається в поняття правової безпеки, яка своєю чергою, поряд з економічною, інформаційною та іншими видами безпеки, входить до складу національної безпеки. Правова безпека розглядається в науковій літературі в широкому та вузькому сенсі слова. «У ширшому розумінні вона означає захищеність правової системи, системи права, законодавства в цілому від правових (формально правових – через закріплення в нормах позитивного права) небезпек і загроз, правові засоби забезпечення всіх видів безпеки (національної, державної, економічної, екологічної тощо), у вузькому сенсі – це усунення правових небезпек і загроз як у процесі створення закону, правової норми, так і в процесі правозастосування – забезпечення правової безпеки особи, суспільства і держави»¹³. Правова безпека передбачає високу ефективність діяльності правової системи, її здатність успішно захищати цінності цивілізованого співіснування¹⁴. Оскільки базовою метою правового впливу є «сприяння найбільш оптимальному, безперешкодному і справедливому задоволенню інтересів суб'єктів права»¹⁵, питання якості правового регулювання, ефективності правозастосування стають критеріями для визначення здатності правової системи країни в конкретний історичний період забезпечувати захищеність інтересів суб'єктів права – особистості, суспільних інститутів, держави. Тому А. Фомін називає право, правотворчість і правозастосування ключовими ланками в механізмі забезпечення національної безпеки¹⁶.

Єдиного тлумачення змісту «конституційної безпеки» на сучасному етапі не існує. Вперше це поняття було визначене як «система заходів, що вживаються державними органами, органами місцевого самоврядування, а також – у рамках їх прав та можливостей, – громадськими об'єднаннями, господарюючими суб'єктами та іншими юридичними особами та громадянами з метою зміцнення та захисту конституційного ладу..., дії конституційного законодавства, зміцнення політичного режиму, заснованого на високому авторитеті державних інститутів, розвитку демократії, забезпечення прав і свобод громадян»¹⁷. У даному визначенні явно проглядається суто функціональна сторона цього поняття, без урахування сутнісної характеристики. Пізніше Т. Шуберт визначила конституційну безпеку як «стан захищеності основ конституційного ладу від внутрішніх і зовнішніх загроз, що

¹³ Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006, с. 303-304.

¹⁴ Малько А. В. Цели и средства в праве и правовой политике. Харьков, 2003, с. 109-110.

¹⁵ Фомин А. А. Юридическая безопасность субъектов украинского права. Харьков: «Академия права», 2015, с. 95.

¹⁶ Шуберт Т. Э. Национальная безопасность Украины: конституционно-правовые аспекты. Сравнительно-правовое исследование. Право и закон, 2020, с. 53.

¹⁷ Шуберт Т. Э. Конституционная безопасность: понятие и угрозы. Право. 2017. № 4. С. 22-26.

включають у себе норми Конституції, які визначають вихідні засади системи права, найважливіші принципи статусу і діяльності суб'єктів конституційно-правових відносин, що дозволяють визначати і розвивати інститути та напрямки конституційного законодавства»¹⁸. Однак у даному випадку, навпаки, відображена тільки формальна сторона категорії змісту поняття, без урахування його функціонального складника. Крім того, визначення перевантажене розкриттям властивостей норм Конституції замість розкриття змісту поняття, що визначається.

О. Фомін виділяє поняття конституційної безпеки, визначаючи його як «комплекс заходів ... органів державної влади, ... а також органів місцевого самоврядування щодо виявлення, попередження і протидії всьому тому, що загрожує основам конституційного ладу країни»¹⁹. Дане визначення включає тільки «комплекс заходів», упускаючи «стан захищеності», що робить його неповним. До того ж, перелік суб'єктів забезпечення конституційної безпеки зводиться лише до органів публічної влади, що не цілком вірно.

В. Мамонов відзначає відмінність між національною та конституційною безпекою: якщо конституційна безпека забезпечує охорону юридичної конституції, то національна безпека – фактичної конституції країни²⁰. З таким, хоч і цікавим, твердженням важко погодитися, оскільки настільки вузьке розуміння конституційної безпеки зводить її до поняття правової охорони Конституції. В. Мамонов обґрунтовує свою позицію не цілком коректним прикладом. «Конституційна безпека передбачає, наприклад, захист основ конституційного ладу – людини, її прав і свобод як найвищої цінності»²¹. І це цілком правильно. Продовжуючи приклад, він пише: «З точки зору національної безпеки це питання розглядається глибше, зачіпає такі аспекти, як зростання смертності, падіння народжуваності, погіршення морального та фізичного здоров'я нації»²². Дане твердження також є вірним. Однак воно не підтверджує його вислів, що конституційна безпека забезпечує лише охорону юридичної конституції. Остання дійсно є засобом забезпечення конституційної безпеки, але лише правовою охороною конституції зміст цього поняття не вичерпується. Він включає стан захищеності конституційного ладу в цілому, а не тільки його основ, закріплених у юридичній конституції, а також весь масив засобів забезпечення такої захищеності.

І. Гончаров під конституційною безпекою розуміє внутрішню безпеку держави, яка передбачає стан захищеності основ конституційного ладу країни

¹⁸ Фомин А. А. Юридическая безопасность государства как особого субъекта украинского права. Право и политика. 2015. № 3. С. 40-42.

¹⁹ Мамонов В. В. Конституционные основы национальной безопасности: автореф. дис. д-ра юрид. наук. Харьков, 2014, с. 71.

²⁰ Гончаров И. В. К вопросу о понятии конституционной безопасности государства. Государство и право. 2003. № 12, с. 11.

²¹ Гончаров И. В. К вопросу о понятии конституционной безопасности государства. Государство и право. 2003. № 12, с. 17.

²² Гончаров И. В. К вопросу о понятии конституционной безопасности государства. Государство и право. 2003. № 12, с. 18.

від загроз, що мають переважно внутрішній характер, і при цьому забезпечує стабільний, поступальний розвиток особистості, суспільства і держави»²³.

Таким чином, при визначенні конституційної безпеки, як і при визначенні національної безпеки, виділяються два підходи: «по суті» – через поняття «стан захищеності» і «по формі» – як до системи нормативних, організаційних, інституціональних гарантій (заходів), що забезпечують стабільний розвиток конституціоналізму, захист конституційного ладу. Поєднуючи ці два підходи, можна визначити конституційну безпеку в найзагальнішому вигляді як стан захищеності конституційного ладу і систему нормативних, організаційних, інституціональних гарантій (заходів), що забезпечують його захист.

Враховуючи ж усі наведені визначення національної, правової та конституційної безпеки, недоліки і переваги цих визначень, можна дати розгорнуте тлумачення змісту цього поняття: конституційна безпека – це стан конституційних правовідносин, що складаються у процесі цілеспрямованої діяльності, результатом якої є досягнення такого стану функціонування громадянського суспільства, правової держави та їх структурних компонентів, який характеризується здатністю протистояти загрозам, що представляють небезпеку для конституційного ладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шуберт Т. Э. Конституционная безопасность: понятие и угрозы. Право. 2017. № 4. Ст. 22-26.
2. Строительство новой Украины – великое общее дело. Обращение Президента Украины Л. Д. Кучмы с ежегодным Посланием к народу, Верховной Раде Украины. Одесские известия. 1998. 23 мая.
3. Орзих М. Ф. Конституционная реформа в Украине: учебное пособие. Одесса: Юридическая литература, 2003. 325 с.
4. Про основи національної безпеки: закон України від 15 грудня 2005 року № 3200-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 29. С. 1433.
5. Возжеников А. В. Парадигма национальной безопасности реформирующейся Украины. Х., 2020. 341 с.
6. Матрусов Н. Д. О необходимости создания целостной системы национальной безопасности Украины: основные принципы, подходы, элементы. Безопасность. Инф. сб. 2016. № 3 Ст. 46-47.
7. Приходько Х. В. Політична безпека України: конституційно-правовий аспект Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 1. (<http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-pomeriv>)
8. Александров М. В. О концепции национальной безопасности нашей страны Международная безопасность. Национальные и глобальные аспекты. Дайджест 1. М., 2020, Ст. 87-89.
9. Горбулін В. П. Актуальні питання організації стратегічного планування державної політики національної безпеки України. Стратегічна панорама. 2019. № 3. Ст. 28-29.
10. Українчук В. М. Забезпечення національної безпеки в умовах формування в Україні громадянського суспільства. Харків: Ун-т внутр. справ. 2019. 358 с.

²³ Социальный конфликт: современные исследования. Под ред. Н. М. Поляковой. Харьков., 2019, с. 108.

11. Селіванов В. Національна безпека України та її забезпечення (концептуальний підхід) *Право України*. 2012. № 7. Ст. 14-15.
12. Галузин А. Ф. *Правовая безопасность и ее принципы*. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008, 341 с.
13. Бачинин В. А. *Энциклопедия философии и социологии права*. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 234 с.
14. Малько А. В. *Цели и средства в праве и правовой политике*. Харьков, 2003, 415 с.
15. Фомин А. А. *Юридическая безопасность субъектов украинского права*. Харьков: «Академия права», 2015, 415 с.
16. Шуберт Т. Э. *Национальная безопасность Украины: конституционно-правовые аспекты. Сравнительно-правовое исследование*. *Право и закон*, 2020, Ст. 53-55.
17. Фомин А. А. *Юридическая безопасность государства как особого субъекта украинского права*. *Право и политика*. 2015. № 3. Ст. 40-42.
18. Мамонов В. В. *Конституционные основы национальной безопасности: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук*. Харьков, 2014, 32 с.
19. Гончаров И. В. *К вопросу о понятии конституционной безопасности государства*. *Государство и право*. 2003. № 12. Ст. 11-13.
20. *Социальный конфликт: современные исследования*. Под ред. Н. М. Поляковой. Харьков., 2019, 357 с.

REFERENCES

1. Shubert T. Э. *Konstytutsyonnaia bezopasnost: poniatye y uhrozy*. *Pravo*. 2017. № 4. Ст. 22-26.
2. *Stroytelstvo novoi Ukrainy – velykoe obshchee delo*. *Obrashchenye Prezydenta Ukrainy L. D. Kuchmy s ezhehodnym Poslanyem k narodu, Verkhovnoi Rade Ukrainy*. *Odesskye yzvestiya*. 1998. 23 maia.
3. Orzykh M. F. *Konstytutsyonnaia reforma v Ukrainy: uchebnoe posobyе*. Odessa: Yurydycheskaia lyteratura, 2003. 325 s.
4. *Pro osnovy natsionalnoi bezpeky: zakon Ukrainy vid 15 hrudnia 2005 roku* № 3200-IV. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2003. № 29. S. 1433.
5. Vozzhenykov A. V. *Paradyhma natsyonalnoi bezopasnosti reformyruishcheisia Ukrainy*. Kh., 2020. 341 s.
6. Matrusov N. D. *O neobkhodymosti sozdaniya tselostnoi systemy natsyonalnoi bezopasnosti Ukrainy: osnovnye pryntsypy, podkhody, elementy*. *Bezopasnost. Ynf. sb.* 2016. № 3 Ст. 46-47.
7. Prykhodko Kh. V. *Politychna bezpeka Ukrainy: konstytutsiino-pravovyi aspekt Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2015. № 1. (<http://lsey.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv>)
8. Aleksandrov M. V. *O kontseptsyy natsyonalnoi bezopasnosti nashei strany Mezhdunarodnaia bezopasnost. Natsyonalnye y hlobalnye aspekty*. *Daidzhest 1. M.*, 2020, Ст. 87-89.
9. Horbulin V. P. *Aktualni pytannia orhanizatsii stratehichnoho planuvannia derzhavnoi polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainy*. *Stratehichna panorama*. 2019. № 3. Ст. 28-29.
10. Ukrainchuk V. M. *Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky v umovakh formuvannia v Ukraini hromadianskoho suspilstva*. Kharkiv: Un-t vnutr. sprav. 2019. 358 s.
11. Selivanov V. *Natsionalna bezpeka Ukrainy ta yii zabezpechennia (kontseptualnyi pidkhid)* *Pravo Ukrainy*. 2012. № 7. Ст. 14-15.
12. Haluzyn A. F. *Pravovaia bezopasnost y ee pryntsypy*. SPb.: Yzd-vo R. Aslanova «Iurydycheskyi tsentr Press», 2008, 341 s.
13. Bachynyn V. A. *Энтыклопедыя fylosofyy y sotsyolohyy prava*. SPb.: Yzd-vo R. Aslanova «Iurydycheskyi tsentr Press», 2006. 234 s.
14. Malko A. V. *Tsely y sredstva v prave y pravovoi polytyke*. Kharkov, 2003, 415 s.

15. Fomyn A. A. Yurydycheskaia bezopasnost sub'ektiv ukraynskoho prava. Kharkov: «Akademyia prava», 2015, 415 s.
16. Shubert T. Э. Natsyonalnaia bezopasnost Ukrainy: konstitutsyonno-pravovye aspekty. Sravnytelno-pravovoe yssledovanye. Pravo y zakon, 2020, St. 53-55.
17. Fomyn A. A. Yurydycheskaia bezopasnost hosudarstva kak osoboho sub'ekta ukraynskoho prava. Pravo y polityka. 2015. № 3. St. 40-42.
18. Mamonov V. V. Konstitutsyonnye osnovy natsyonalnoi bezopasnosti: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkov, 2014, 32 s.
19. Honcharov Y. V. K voprosu o poniatyy konstitutsyonnoi bezopasnosti hosudarstva. Hosudarstvo y pravo. 2003. № 12. St. 11-13.
20. Sotsyalnyi konflikt: sovremennyye yssledovaniya. Pod red. N. M. Poliakovoi. Kharkov., 2019, 357 s.

Стаття надійшла до редакції: 12.09.2021

ТЕМАТИКА УСПІННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ В УКРАЇНСЬКІЙ ГОМІЛЕТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ ХХ СТ.

Олег САВЧУК

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: savvok1979@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5855-1628>*

У статті аналізуються богословські та літургійні аспекти Успіння Пресвятої Богородиці в гомілетичній спадщині В. Липківського, Філарета(Денисенка), С. Мудрого та ін. Відзначено, що святоотцівська та богословська спадщина містять у собі вчення не лише про реальність тілесної смерті Богородиці, а й про істинність її воскресіння та вознесіння із прославленим тілом у небесні оселі.

Ключові слова: *Успіння, смерть, тілесне внебовзяття.*

The article analyzes the theological and liturgical aspects of the Assumption of the Blessed Virgin in the homiletic heritage of V. Lypkivsky, Filaret (Denisenko), S. Mudry and others. It is noted that the Holy Father's and theological heritage includes teachings not only about the reality of the bodily death of the Mother of God, but also about the truth of her resurrection and ascension with the glorified body to the heavenly abodes.

Key words: *Assumption, death, bodily ascension.*

Тематика Успіння Пресвятої Богородиці поєднує у собі два екзистенційно протилежні фрагменти історичної реальності: початок і завершення. Беручись за дослідження цієї догми, необхідно спершу перейнятися теологією початку, а саме тим наміром, який мав Творець щодо людини, поставивши при цьому питання про природу та покликання людини. Водночас слід перейнятися також теологією завершення, і не лише в сенсі індивідуального завершення, тобто смерті конкретної людини, але й універсального завершення – кінця історії. Саме Внебовзяття Пресвятої Богородиці актуалізує пророчу місію Церкви, яка прямує до повного єднання з Богом.

Із хрещенням Київської Русі в 988 році свято Успіння почала святкувати й Київська Церква. І до сьогодні його відзначають усі Церкви Київської традиції. Успіння Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодиви Марії має один день передсвяткування і вісім посвяття. Празнику передуює двотижневий (Успенський) піст, що триває з 1 по 14 серпня (за Григоріанським календарем) чи з 14 по 27 серпня (за Юліанським). Звичай благословляти зілля

на свято Успіння Пресвятої Діви Марії зародився в УГКЦ у XVIII столітті. Він був запозичений із літургійної традиції Західної Церкви. Освячене цього дня зілля використовують для помочі людям, тваринам і звірині. У молитві благословення сказано: «Де б вони не були внесені і положенні з пригорщено добрих діл, за молитвами преблагословенної Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії, вони принесуть поміч людям, тваринам і звірині проти недуг, пошестей, ран, лиходіяння, чарування, ворожби, укусів зміїних або інших укусів шкідливих звірів, і проти диявольських насмішок і хитрощів». Молитва благословення додає йому, крім цілющої природної сили, також і надприродну, оскільки зілля благословляється у храмі самим Богом [9].

В XX ст. в богослов'ї визначилися дві пролежні точки зору щодо питання вшанування смерті Божої Матері. Згідно з першою православних вірних закликають до вшанування «вознесіння Богоматері та її воскресіння». Прихильники цієї точки зору стверджують, що «вчення про вознесіння має безумовні вселенські корені», а свято Успіння називають «другою таємничою пасхою».

Власне богословське тлумачення значення Успіння Пресвятої Богородиці витворила і сучасна українська греко-католицька традиція. Акценти, які відображають тлумачення Успіння в цілому не є новими, але водночас особливий наголос у них робиться на морально-етичному сприйнятті цього свята. Щоб зрозуміти Успіння Марії, потрібно згадати його Пасхальний контекст, що підтверджується звичаєм. До речі, в багатьох Церквах візантійського обряду на це свято виносять плащаницю з тілом Марії. Ця плащаниця – пряме відображення плащаниці Ісуса Христа, який Своїм життям, стражданнями, смертю і воскресінням переміг сили гріха і смерті. Він, «воскреснувши з мертвих, вже більше не вмирає: смерть над ним більше не панує» (Рим. 6, 9). Що більше, апостол Павло пояснює, що «коли ми віруємо, що Ісус умер і воскрес, тож так і тих, які поснули в Ісусі, Бог приведе з ним» (1 Сол. 4, 14). Саме в цьому Листі до Солунян Павло вживає термін «Успіння» як нове розуміння смерті, що не є остаточною реальністю життя людини, а лише перехідною, проміжною ланкою її життя. Подія воскресіння всіх людей пов'язана із другим приходом Ісуса Христа, як зазначено в цьому посланні й інших новозавітних текстах (пор.: 1 Кор. 15, 23). Проте у випадку Марії діється щось унікальне. Вона померла, проте воскресіння відбувається не зі всіма людьми під час приходу Христа наприкінці світу, а відразу після смерті, в момент її Успіння.

Унікальність Марії походить з її богоматеринства і дівицтва, чистоти (безгрішності) та святості. Вона після зустрічі з архистратигом Гавриїлом сповнюється благодаттю (пор.: Лк 1, 28), яка після народження Ісуса нікуди не зникає. Марія сама інтуїтивно говорить про це своїй родичці Єлисаветі: «...ось бо віднині ублажатимуть мене всі роди» (Лк 1, 48). Як Господь обрав її Матір'ю для Сина Божого, так само вирішив обрати для входу в Царство Боже відразу після закінчення її земного життя. Відтак вона є тою, що першою після Ісуса Христа увійшла в Царство Боже, стала ключем до раю, а також

покровителькою і заступницею всієї Церкви, як прославленої, подорожуючої, так і терплячої [9]. Свою думку богослов підтвердив літургійною практикою, адже у богородичному гімні другого гласу Церква поетично і влучно оспівує те, що сталося з Марією: »В молитвах невсипущу Богородицю і в заступництвах незамінне уповання гріб і умиртвіння не втримали. Бо як Матір Життя до життя переставив той, хто вселився в утробу приснодівственну» [6].

Окремий напрямок для дослідження друкованих джерел з богословського аналізу Успіння Пресвятої Богородиці складають твори одного з найвидатніших діячів автокефального руху – митрополита Василя Липківського (7/19 березня 1864 р.– 27 листопада 1937 р.), редактора і автора низки статей часопису УАПЦ «Церква і Життя», автора перекладів українською мовою Божественної Літургії Св. Іоана Золотоустого, богослужбових книг, проповідей на неділі і свята та на Апостольські послання.

Через нетривале існування УАПЦ в УСРР у 1920-ті рр. його церковні твори, в т. ч. написані для церковної проповіді в храмі під час богослужіння, не були опубліковані за його життя. Лише після 1991 р. в Україні з'явилися окремі публікації¹ та дослідження з цієї проблеми [3, с. 104-105].

У книзі «Проповіді на неділі і свята. Слово Христове до українського народу» [4] були написані як літературні твори, хоча не можна виключати, що певні записи велися Василем Липківським тоді, коли він впродовж своєї пресвітерської, а потім архієрейської діяльності виголошував проповіді в храмі. Ці промови упорядковані згідно річному колу богослужінь (в підзаголовках до проповідей вказано в яку неділю її виголошено). Кожна з них має тему, яка пов'язана з Святим Письмом і має певне тематичне спрямування.

У своїй проповіді на Успіння Пресвятої Богородиці знаний український проповідник I половини ХХ ст. В. Липківський наводить цілий ряд порівнянь між подією Успіння Богородиці та її сприйняттям українськими вірним. Зокрема, згідно з традицією Київської Церкви свято Успіння називається «першою Пречистою». Ця назва пояснюється: «Цим наш побожний народ хоче відзначити ту свою віру, що смерть Пречистої Діви Марії має для нас навіть більше значення ніж її народження, яке ми називаємо «Друга Пречиста», бо справді ми християни, наслідники вічного життя повинні більшу вагу віддавати не дню народженню, коли людина приходить на цей світ тимчасового короткого життя і прямує до смерті, а дневі смерті, коли переходить людина до вічного нескінченного життя. Яке народження людини це мало важить, а яка смерть – чи блаженна, чи люта – це має велике значення і для вічного життя» [4, с. 389]. Звідси автор робить висновок, що для Христової церкви значно більш важливу у той час у житті Богородиці, коли прийшла мить розлуки її пречистої душі з тілом. Тіло Богородиці, як усіх смертних зазначає далі митрополит Липківський, мусіла прийняти земля, адже на думку автора на всіх людях тяжить «незмінний Божий присуд»: «Ти земля і в землю відійдеш» [4, с. 390].

Особливої уваги заслуговує та частина проповіді, де він розкриває необхідність співставлення блаженного Успіння Богородиці із її життям.

Проводячи думку, що саме не просте й нужденне земне життя Пречистої дало можливість отримати її блаженство під час Успіння. митрополит Липківський дуже яскраво описує всю складність земного шляху Богородиці, застосовуючи різноманітні літературні прийоми, що сприяють виникненню у слухачів відчуття емпатії, тобто співпереживання: «Сиротою зросла вона при храмі, в чужій хаті свого заручника прожила молоді роки, в стайні для тварин породила свого сина, як і її Божественний син, так і вона під старість не мали де голови прихилити. Прихилила її нещасну до хреста сина свого. В чужій хаті ученика Христового Івана вона й померла» [4, с. 387]. Далі автор зупиняється на тому, що протягом свого земного життя Матір Божа не мала жодної власності: «не дав їй Бог нічого свого, щоб усе чуже стало для неї таке дороге, як своє рідне. Не дав своїй матері ні слави, ні утіхи» [4, с. 387].

Усю заслужену нагороду за ці важкі страждання Богородиці власне й отримала у час свого Успіння, після якого настав період її блаженного перебування на землі: «життя її тут на землі продовжується усіх Христових церквах, у всій незлічених християнських родин, в душах мільйонів християн, у великих ознаках її матірнього піклування про всіх і це на землі Пресвятої Богородиці, після її смерті стало безмежно повне славою, величністю, розлилось морем Божої Благодаті на увесь світ» [4, с. 388].

Далі автор торкається патріотичних мотивів, розглядаючи історію становлення Марійного культу у Київській церкві та даючи власну оцінку того, яке значення мала набожність до Пресвятої Богородиці для українських християн протягом століть: «Ще за часів перших київських князів, коли наш нарід, щойно був просвічений христовою вірою, коли тільки, що почала будуватись Христова Церква на Україні... Коли Україна переживала дуже важкі часи поневолення і руйнацію від турків, татарів та поляків Пречиста Діва Марія з'явилась преподобному Йову Княгиницькому, який був схимником з багаторічним Святогорським досвідом на горі Почаївській, звелівши збудувати на її пошану Церкву на цій горі теж в ім'я свого Успіння. І слід своєї Ноги залишила на камені, від якого забило джерело води. На цій Горі засновано Почаївську Лавру з великою церквою Успіння Божої Матері та з чудовим образом Успіння» [4, с. 389].

Підсумовуючи зв'язок українського народу з Пресвятою Богородицею автор робить порівняння складної долі українського народу, з земних життям Пречистої, ставлячи риторичні запитання. Чи після довгого та нужденного життя українці за прикладом Богородиці досягнуть волі, слави та пошани між іншими народами світу. Завершуючи власне слово на Успіння митрополит В. Липківський закликає якомога більше людей взяти участь у відновленні «старовинного обряду пошани до Божої Матері на свято її Успіння» [4, с. 389].

У своєму слові на свято Успіння Богородиці предстоятель Української Православної церкви Київського патріархату і всієї Русі-України Філарет Денисенко, що є відомим сучасним українським проповідником і богословом. У десятитомному виданні «Проповіді» порівнює Успіння Пресвятої Богородиці та людський перехід із тимчасового людського життя у вічне. При

цьому богослов стверджує, що між цими переходами є велика різниця, яка «полягає в тім, що Божа Матір перейшла у віче життя, в царство Сина свого з душею і тілом, а ми християни переходимо тільки душею, поєднання якої з тілом відбудеться під час загального воскресіння з мертвих» [8, с. 486]. Цим Філарет підтверджує традиційне православне розуміння та сприйняття внебовзяття, яке однак не стало частиною догматичного корпусу Православної церкви. Далі предстоятель однієї з православних церков України пропонує власну цікаву інтерпретацію традиційної розповіді про Фарисея Афонію, який під час похорону Пречистої вчинив важкий злочин, отримав справедливу кару та миттєво покаювся від цього злочину, отримавши змогу зцілитися від наслідків кари.

Вчинок Афонії Філарет трактує як святотатство, тому проповідник закликає не глумитися зі святих храмів, та місць релігійного культу християн, а також із посвячених речей. З цього приводу Філарет зазначає, що «слід розуміти природу гріха, яка є зла сама в собі і гріх не може не бути покараним, оскільки кара є частиною його суті» [8, с. 488]. Далі автор вважає не випадковим відсутність під час похорону Божої Матері апостола Томи. Оскільки той своїм «блаженним невір'ям» [8, с. 488], засвідчив Воскресіння Господнє і був призначений волею Божого проведення згідно із церковним переданням засвідчив Внебовзяття Пречистої, адже апостол Тома відкривши гріх не побачив тіла Богородиці і з цього моменту на думку Філарета починається віра церкви у її славне внебовзяття з душею і тілом. Богослов також робить акцент на спільному вшануванні Успіння пресвятої Богородиці православною і католицькою традицією. При цьому із сумом констатує, що таке вшанування відкинули брати-протестанти. Критикуючи таку позицію протестантських церков автор вдається до українського фольклору стверджуючи, що вони «вихлюплюнули разом з водою і дитину» [8, с. 489].

Владика Інокентій Лотоцький УГКЦ ЧСВВ у своїх богословських розумах з приводу Успіння Пресвятої Богородиці говорить про те, що смерть Богородиці була спокійною, щасливою та радісною, оскільки вона вела благочестиве життя. Такою може бути смерть усіх інших праведників, адже лише грішне життя на думку І. Лотоцького робить перехід від дочасного життя до вічності болючим прикрим та важким. Богослов також у дусі католицької догматики стверджує, що «Пречиста Діва Марія не могла мати жодного фізичного чи душевного болю, бо він є наслідком первородного гріха, а Діва Марія була непорочно зачата, захищена від первородного гріха, тому вона була захищена від фізичного болю» [5, с. 230].

Автор говорить також про те, що Богородиця не могла терпіти й душевно, називаючи її душу пресвятою, пренепорочною, сповненою Благодаті, оскільки вона стала Матір'ю Христа Спасителя. Характеризуючи власне розуміння самого акут Успіння, як специфічного переходу від часового до вічного життя притаманного лише Пресвятій Богородиці владика Лотоцький вдається до цікавого порівняння: «подібно як ясне сонце спалює пахучу квітку і вона схиляє свою чудову чашу, так сонце Божої любові

положило кінець її дочасному життю і вона полинула до неба. Тому смерть Пречистої Діви Марії церква називає Успінням, тобто перехідним станом від життя дочасно до життя вічного» [5, с. 231].

Владика С. Мудрий у своїй проповіді на Успіння Пресвятої Богородиці теж акцентує на тому, що культ Пречистої Діви є особливим для українського народу. Із цього приводу проповідник говорить: «Перебуваючи на небі наша небесна мати, наша втіха, наша Покрова з певністю бажає того, щоб ми, її земні діти досягнули небесну батьківщину і вічне щастя в Бозі. Тому з великим довір'ям прибігаємо до неї, щоб вона допомогла, що ще не чувано ніколи, щоб Марія залишала у недолі земного життя» [7, с. 322]. Далі єпископ стверджує, що головна мета церкви на свято Успіння Пречистої Діви Марії полягає в нагадуванні усім християнам істини про те, що небо є головною метою нашого життя, а Внебозята Богородиця є неустанною допомогою та дороговказом на шляху досягнення цієї мети. Для того, щоб досягнути неба, як стверджує проповідник, нам слід «відтворити й наслідувати життя Пресвятої Богородиці: жити як вона жила; любити як вона любила; терпіти, трудитись та єднатись з Богом як вона це робила; цінувати ласку Божу; зберігати заповіді Божі; сповняти волю Божу» [7, с. 323].

Наведемо висловлювання відомого російського літургіста єпископа Веніамина Мілова: «Охоплюючи усі способи впливу церкви на вірних на свято Успіння, ми можемо порівняти церкву з материнським лоном. У лоні матері, за період виношування, розвивається плід, так і в церкві, завдяки обрядовим діям богослужбового впливу та благодаті молитов Пресвятої Богородиці дозріває всіляка віруюча душа набуваючи здатності очікування бажаного загробного поєднання із Богом» [2].

Проаналізоване церковне передання знайшло своє відображення і в українській богословській думці ХХ ст., які називають Успіння Богородиці об'явленою догмою, йдучи навіть далі ніж візантійські автори. Така позиція базується на тексті Акафісту, який порівнює земну Матір Христа з вишнім сіоном «Радуйся, Ти бо у вишнім Сіоні красуєшся» (Ікос 9) [1], що є свідченням того, що Марія є есхатологічною іконою церкви, видимим символом майбутнього царства, що звіщає нову землю під новим небом [10].

Таким чином, патристичні аргументи навчають про те, що Божа Мати була божественною силою піднесене із гробу, згідно з церковною традицією на третій день після охорону, внебозята та поставлена поправиці Господнього престолу. Таке вчення передбачає, що воскресіння та воскресіння Богоматері слід сприймати у тому сенсі, що після смерті Марії не лише її безсмертна душа розпочала життя майбутнього віку але й тіло Пречистої уподібнившись до Тіла Воскреслого Господа Ісуса Христа пережило трансформацію від тління до нетління, яка очікує всіх інших людей лише після загального воскресіння. На прикладі Марії у цей спосіб повністю завершилось відновлення Божої подоби людського єства, що було метою та наслідком приходу у світ Божого Сина, його страждань смерті та воскресіння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акафісник. - Львів : Монастир Монахів Студійського Уставу ; Свічадо, 1999. - 291 с.
2. Вениамин (Милов), епископ. Чтения по литургическому богословию. Гл. 19. Успение Богоматери (в литургическом освещении).
3. Зінченко А. Благовісництво Василя Липківського // Київська старовина. – 1993. – № 5. – С. 104–125
4. Липківський В. Проповіді на неділі й свята. Слово Христове до українського народу. – Торонто: Українське Православне Братство ім. Митрополита Василя Липківського, З.Д.А., 1988.
5. Лотоцький, Інокентій. Скеля спасіння мого / Інокентій Лотоцький. - Львів : Місіонер, 2007. - С. 230
6. Молитвослов. Рим-Торонто 1990.
7. Мудрий С., ЧСВВ «Недільна Благовість» проповіді на свята і празники цілого року. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 322.
8. Патріарх Філарет. Проповіді. Том 1. — К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 1999. —С. 486.
9. Сабат П. Пасхальний вимір Успення Богородиці // <http://www.xic.com.ua/z-istoriji-duhu/14-molytva/356-pashalnyj-kontekst-uspennja-bogorodyci>
10. Stanisław Celestyn Napiórkowski OFM DOGMAT O WNIEBOWZIECIU W 50. ROCZNICE OGŁOSZENIA // http://ptm.rel.pl/files/bi_ma/bm03/bm03_10napiorkowski.pdf

REFERENCES

1. Akafisnyk. - Lviv : Monastyr Monakhiv Studiiskoho Ustavu ; Svichado, 1999. - 291 s.
2. Venyamyn (Mylov), epyskop. Chtenyia po lyturhycheskomu bohoslovyiu. Hl. 19. Uspenye Bohomateri (v lyturhycheskom osveshcheny).
3. Zinchenko A. Blahovisnytstvo Vasyliia Lypkivskoho // Kyivska starovyna. – 1993. – № 5. – S. 104–125
4. Lypkivskiy V. Propovidi na nedili y sviata. Slovo Khrystove do ukrainskoho narodu. – Toronto: Ukrainske Pravoslavne Bratstvo im. Mytropolyta Vasyliia Lypkivskoho, Z.D.A., 1988.
5. Lototskyi, Inokentii. Skelia spasinnia moho / Inokentii Lototskyi. - Lviv : Misioner, 2007. - S. 230
6. Molytvoslov. Rym-Toronto 1990.
7. Mudryi S., ChSVV «Nedilna Blahovist» propovidi na sviata i praznyky tsiloho roku. – Ivano-Frankivsk, 2006. – S. 322.
8. Patriarkh Filaret. Propovidi. Tom 1. — K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 1999. —S. 486.
9. Sabat P. Paskhalnyi vymir Uspennia Bohorodytsi// <http://www.xic.com.ua/z-istoriji-duhu/14-molytva/356-pashalnyj-kontekst-uspennja-bogorodyci>
10. Stanisław Celestyn Napiórkowski OFM DOGMAT O WNIEBOWZIECIU W 50. ROCZNICE OGŁOSZENIA // http://ptm.rel.pl/files/bi_ma/bm03/bm03_10napiorkowski.pdf

Стаття надійшла до редакції: 10.10.2021

БІБЛІЙНО-МОРАЛЬНИЙ ФУНДАМЕНТ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

Руслан П'ЯСТА

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,*

e-mail: pyastaua@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7905-3719>

Стаття присвячена теоретичному визначенню ролі приватної власності згідно біблійно-патристичного та морально-етичного вчення Католицької Церкви. В Україні бракує науково-богословських досліджень присвячених питанню значення, завданню та змісту приватної власності. Основоположним завданням даної статі знайти переконливі аргументи у Святому Письмі, патристичному погляді та вченні Церкви щодо права на приватну власність та чи має міцну основу у волі Божій і є захищене Його законом. Обґрунтувати основні моральні критерії пов'язанні із правом людини на приватну власність, згідно вчення Католицької Церкви.

***Ключові слова:** Святе Письмо, власність, право, особа, Церква, Традиція, мораль, етика, відповідальність, майно, багатство, Соціальне вчення Церкви.*

The article is devoted to the theoretical definition of the role of private property according to the biblical-patristic and moral-ethical teachings of the Catholic Church. Ukraine lacks scientific and theological research on the meaning, purpose and contents of private property.

The fundamental task of this article is to find convincing arguments in the Scriptures, the patristic view and the Church's teaching on the right to private property and whether it has a solid foundation in God's will and is protected by His law. The article justifies the basic moral criteria related to the right of private property, according to the teachings of the Catholic Church.

***Key words:** Holy Scripture, property, law, person, Church, Tradition, morality, ethics, responsibility, property, wealth, Social doctrine of the Church.*

Постановка проблеми. Питання права людини на приватну власність є досить актуальним. Адже дане право досі не є належно пошановане у нашому суспільстві. Причин цього є досить багато, з огляду на те, що залишилося ще чимало залишків комуністичного режиму. Тому у світі доволі часто панує негативне ставлення до власності, оскільки побутує стереотип, що багатий – обов'язково нечесна людина, злодій або шахрай. Неодноразово доводиться чути серед людей вислів: «Не вкрадеш – не будеш мати». Це все є ознаками того, що пережитки радянських часів на сьогодні ще є добре вкоріненими у суспільстві і гальмують його розвиток.

Проблеми щодо права на приватну власність полягають як у браку належної поваги до майна так і в перетворенні власності на ідеал, мамону, яка стає основною метою життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для визначення ролі приватної власності у житті людини, вважаємо за доцільне здійснити огляд наукових досліджень даної проблематики. Найбільшу цінність у роботі серед усієї використаної літератури, безперечно мають Документи Католицької Церкви. Немалу роль для розкриття даної теми відіграла енцикліка папи Івана Павла II “*Centesimus annus*”, про яку можна сказати, що вона є найважливішою соціальною енциклікою наших часів. Важливе місце для висвітлення теми роботи займає Душпастирська Конституція “*Радість і Надія*”, яка є незамінною для розгляду питання про універсальне призначення благ і соціальних обов’язків щодо власності.

Слід також відзначити важливе значення для розкриття дослідження, творів Отців Церкви, які розкривають значення універсального призначення благ, обов’язку відповідального користування власністю та обов’язку милостині.

З поміж фахової літератури найбільш корисною для написання роботи була праця Йозефа Гьофнера “*Християнське суспільне вчення*”.

Мета статті полягає у дослідженні питання змісту і ролі права людини на приватну власність, згідно навчання Католицької Церкви, виходячи із біблійно-морального погляду.

Виклад основного матеріалу

Біблійне підґрунтя

Святе Письмо є Словом Божим, зверненим до нас «у поблажливості Його доброти»¹ та є невмирущим джерелом, з якого Церква постійно черпає поживу і силу. З огляду на це доцільно є розпочати розгляд фундаментальних засад права на приватну власність біблійним підґрунтям, яке є базовим для розкриття даної проблематики та переконатись, що право власності випливає з Божого закону, матеріальні блага не є злими у своїй природі та володіння ними зумовлене життєвими потребами людини.

Старий Завіт

З перших сторінок книги Буття бачимо, що право власності є виявом волі Творця, який забажав, щоб люди наповнювали землю і собі її підпорядковували (див. Бт. 1. 28). Особистим майном володіли вже нащадки перших людей Каїн і Авель, котрі жертвували Богу свої скарби². Загалом, Старий Завіт бачить у посіданні матеріальних благ ознаку благословення Божого. Наприклад у книзі Царів йде мова про те як Господь нагороджує Соломона великим достатком за його розумне прохання: «Навіть дам тобі те,

¹ Катехизм Католицької Церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. – Жовква: Місіонер, 2002. – Ч. 101.

² Шпіраго Ф. Католицький Народний Катехизм. – Львів: Місіонер, 1997. – С. 50.

чого ти не просив: і багатство, і славу, так що рівні тобі не буде між царями поки віку твого» (1 Цар. 23. 11-13). Також у другій книзі Хронік описуються скарби і матеріальний достаток царя Єзекії (див. 2 Хрон. 32. 27-30). На прикладі життя праведного Йова бачимо, що багатство є винагородженням Божим для тих, які характеризуються жертвенністю, відданістю, стриманістю, поміркованістю (див. Йов 42. 10-12). Багатство є знаком Божої щедрості, одним з елементів життєвої повноти, котру Бог постійно обіцяє своїм вибраним³.

Важливо є зазначити, що Старозавітні книги характеризують приватну власність як таку, що не носить характеру найвищого добра, оскільки духовні цінності мають далеко більшу вартість, ніж матеріальні. Зокрема, це є страх Божий, який має більшу силу і вагу, ніж скарби у тривозі (див. Прп. 15 16-17). Перевагу над багатством мають також: правда, яку не можуть замінити великі прибутки (див. Прп.16. 8), любов, яку не можна віддати за скарби свого дому не зазнаючи погорди (див. Пісня пісень 8. 7), здоров'я, яке в цьому житті є безцінним (див. Ср. 30. 14-16). Це приводить до висновку, оскільки власність є добром посереднім, вона в жодному разі не сміє ставати перешкодою на шляху осягнення вищого добра. Справжнім її завданням згідно волі Творця є стати гідним засобом для здобуття духовних цінностей і піклуватися про нужденних та вбогих (пор. Прип. 14. 21).

Важливим біблійним обґрунтуванням права на приватну власність є сьома і десята заповіді Декалогу. Ці заповіді Господь поставив на сторожі власності, щоб люди могли вільно і спокійно вживати Богом дані дари на його славу і для свого добра⁴. Як бачимо, Бог забороняє не те, що красти, а й навіть пожадати все те, що є власністю інших. Тяжким гріхом проти права власності згідно цих заповідей є також несправедливе заволодіння чи затримування добра наших ближніх, спричинення шкоди чужій власності яким-небудь способом⁵. Таким чином, сьома і десята заповіді охороняють право власності, що ґрунтується на Божому законі і притаманне природі людини.

Старий Завіт передбачає також соціальні обов'язки, які впливають з права власності. Це зумовлене тим, що право на приватну власність носить соціальний характер, оскільки інтереси окремих осіб мають поступатись загальному добру. Особисте майно має стояти у службі для спільного блага. Закон Мойсея вимагає віддати те, що є надлишком для одних тим, що потребують цього (див. Лев. 19. 9). У книзі Второзаконня вимагається залишити для сироти та вдовиці частину свого врожаю (див. Втр.26. 12). Звідси випливає, що дані обов'язки, як і обов'язок милостині є важливими аргументами права власності, оскільки допомогти матеріально може тільки той, хто сам володіє якимось майном чи грішми.

³ Словник Біблійного Богослов'я / Під ред. Ксав'є Леон-Дюфура. – Львів: Місіонер, 1996. – С. 50.

⁴ Катрій Ю. Божі Заповіді. Дорога до нашого спасіння. – Нью-Йорк - Рим: Видавництво ОО. Василян, 1991. – С. 136.

⁵ Катехизм Католицької Церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. – Жовква: Місіонер, 2002. – Ч. 2401.

Новий Завіт

Новий Завіт характеризує приватну власність дещо під іншим кутом бачення, вказуючи на небезпеку і непевність, які може породити багатство. Його думка може бути сприйнятою майже протилежною з думкою Старого Завіту. Але це тільки на перший погляд, оскільки тут аж ніяк не міститься заборони володіння власністю. У Новому Завіті мова йде про те, щоб ця власність не стала мамоною, яка стоїть на перешкоді служіння Богу (Мт. 6. 24). Тому заклик Христа «Не збирайте скарбів на землі...» (Мт. 6.19) не слід розуміти буквально: як цілковите відречення від володіння матеріальними благами. У цих словах треба розуміти пересторогу від жадоби збагачення, яка загороджує дорогу до небесного царства.

Наука Христова, яка не противиться Старому Завіту, а навпаки сповнює, хоче показати, що відречення від багатства носить радше внутрішній, а не зовнішній характер. Звідси випливає, що ті, які хочуть стати вбогими духом, повинні усвідомити свою залежність від Бога, а власність розуміти як середник, що допомагає людині дійти до кінцевої цілі.

Є незаперечним факт, що добровільна вбогість є необхідною умовою для тих, які хочуть наслідувати Христа у більш прямий спосіб. Але такими людьми є тільки ті, які мають ласку покликання. Адже зректись необхідних матеріальних благ і жити з милостині зможе далеко не кожен. Тому для звичайної людини позбавлення власності не може бути вимогою, а тільки радістю, до якої прислухаються лише вибрані особи. Христова наука вимагає чинити милостиню, зміст якої визначається силою віри в Христа. Милостиня є милосердям для тіла, а бути милосердним є необхідною умовою для того щоб увійти в Небесне Царство (див. Мт. 5. 7)⁶.

У Новому Завіті право власності також є захищене заборонаю красти і посягати на майно ближнього. Тих, які порушують дане право апостол Павло ставить на один рівень з перелюбниками, розпусниками, чужоложцями, які царства Божого не успадкують (див. 1 Кр. 6. 10). Порушників права власності зобов'язує реституція, метою якої є виправлення заподіяної шкоди (див. Лк. 19. 8).

Розглянувши біблійний погляд на право володіння власністю можемо без всякого сумніву ствердити, що таке право має міцний фундамент як в Старому так і в Новому Завіті. Право власності є захищене позитивним Божим законом і посягання на це право є важким гріхом. Разом з тим, володіння власністю має соціальний характер, що вимагає, згідно Христової науки, поділитись з ближнім матеріальним достатком, причому, як говорить Катехизм Католицької Церкви, «не з примусу, а з любові, щоб багатство одних допомагало іншим, що перебувають у потребі»⁷. Об'єктивне значення власності полягає у служінні для людини, яка прямує дорогою відкритою

⁶ Принципи морального життя: пер. з пол. Шкарб'юка А. – Львів: Свічадо, 1996. – С. 112.

⁷ Катехизм Католицької Церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. – Жовква: Місіонер, 2002. – Ч. 2833.

Ісусом Христом до останньої мети. Таким чином, право власності є закорінене у волі Бога Отця, а тому є незаперечне і непорушне.

Патристичний погляд на право власності

Після розгляду біблійного підґрунтя відносно питання приватної власності, доречно було б проаналізувати думку Отців Церкви, оскільки через спадщину Отців та Учителів «Церква увіковічне у своєму житті... все те чим вона є сама, і в що вона вірить»⁸. Тому погляд Отців Церкви є поглядом Церкви, в якій вони роблять присутньою життєдайність Христової науки.

Аналізуючи зміст соціального вчення Отців ми зауважуємо той факт, що багато з них приходять до спільної думки, припускаючи, що якби не відбулося гріхопадіння, то могла здійснитись мрія про райсько-комуністичну майнову спільноту, оскільки у раю не було нездорового духу розбрату і жадібності. Описуючи райський стан наших прародичів, Отці вважали таку майнову спільноту за досконалу модель, порівняно з устроєм приватної власності⁹.

З упадком в гріх людська природа стала менш досконалою, постала необхідність задоволення потреб одягу, житла, їжі. Тому Отці хоч і наголошують про тлінність і минучість земних благ, але разом з тим визнають, що людині дозволено володіти власністю, щоб задовольнити життєві потреби. Наприклад, св. Іван Золотоустий у другій бесіді «Про статуї», зверненій до антиохійського народу, аналізуючи цитату 1 Тим 6. 17, де є вказівка апостола Павла багатим, щоб не неслись вгору думками, і не надіялись на нетривке багатство, стверджує, що тут не міститься заборони збагачуватись. Матеріальні статки не забороняються, коли служать потребам людей, а тому самі по собі не є злі. Для підтвердження цього св. Іван Золотоустий наводить приклад володіння будинком: «справді, немає нічого поганого в тому, що людина має власне житло коли не хизується ним перед іншими, не ставить його на перше місце в житті, а просто в ньому живе, оскільки для цього будинок і є призначений»¹⁰.

Згідно св. Івана Золотоустого, той, хто володіє якимось майном має відзначитись такими моральними якостями як покора, скромність, поміркованість, розсудливість, бо тільки той по справедливому володіє власністю, хто не дорожить і не насолоджується нею в абсолютному змісті. Золотоустий прагне показати об'єктивну ціль матеріальних статків, якою є допомога потребуючим. Маючи ту чи іншу власність людина має змогу робити милостиню і привід для благодіянь¹¹.

Подібним є погляд св. Григорія Богослова, який закликає тих хто володіє власністю подякувати Богові за те, що вони належать до числа людей, які

⁸ Догматична Конституція про Боже Об'явлення "Боже Слово" – "Verbum Dei" (8. 11. 1965) // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. – Ч. 8.

⁹ Ёофнер Й. Християнське суспільне вчення. – Львів: Свічадо, 2002. - 185-186.

¹⁰ Св. Іван Златоуст. Творення в 12 Т. – Житомир: Ни-Ка, 2002. – Т.2. - С. 30-32.

¹¹ Св. Іван Златоуст. Творення. в 12 Т. – Житомир: Ни-Ка, 2002. – Т.2. - С. 32.

можуть чинити благодіяння. Таким чином збагачуючи себе майном людина разом з тим повинна збагатитись благочестям і добродійствами¹².

Важливо є підкреслити думку св. Івана Золотоустого щодо правильного розуміння володіння власністю. Він зауважує, що всі ми користуємось своїм особистим майном, але абсолютно володіти ним ми не спроможні, оскільки, не залежно від нашої волі залишаємо цю власність нашим наступникам після нашої смерті¹³. Св. Григорій Богослов стверджує, що ми маємо бути справедливими управителями нашого майна, щоб не почути слів ганьби і осуду, які колись сказав ап. Петро тим, що відзначились захланністю, сріблολюбством, скривдженням вбогих. Св. Григорій Богослов закликає нас визнавати Бога Подателем всього того чим ми володіємо, Дбайливим Господарем, який наділяє своїх слуг благами для їхніх життєвих потреб¹⁴. Бо справді, як висловився Єфрем Сирін, блаженним є той, хто згідно Божих вказівок розпоряджається своєю власністю і не осуджується Господом як сріблолобець і захланний¹⁵.

Соціальне вчення св. Василя Великого є більш спрямоване проти надуживання власністю ніж на захист права нею володіти. Безперечно, він визнає, що та чи інша власність по своїй природі і призначенню не є злою, якщо майно було само по собі лихом, то не було б творінням Божим. А оскільки воно випливає з творчого акту Бога, то завданням тих, хто має власність є вживати її врівноважено і розумно. Св. Василій Великий погоджується, що не можна осудити когось за те, що посідає майно, але можна осудити за те, що погано дбав про нього, не добре скористався з майна. Таким чином, щоб поступати згідно Божих заповідей, на думку св. Василя Великого, нам слід розуміти нашу власність як засіб до життя і в жодному разі не любити її, не захоплюватися нею понад міру. Крім того, навчає він, той хто має більше, ніж йому потрібно зобов'язаний це використати на добродійність¹⁶.

Св. Григорій Ніський подібно як і св. Василій Великий є прихильником думки, що власність виникла внаслідок первородного гріха, а тому його погляд є спрямований проти абсолютизації права власності. В його творах часто можна зустріти вислів, що земні багатства є тягарем, який заважає вийти на гору Господню¹⁷. Коли уважно читати твори Григорія Ніського, можна побачити, що він не виступає проти власності як такої, а проти захланності, проти накопичення майна як життєвого змісту людини. Він навчає, що особи, які заховують свій достаток у таємних місцях, в той час, коли їх ближній з голоду помирає, будуть кинуті у вогонь вічний. Св. Григорій Ніський стверджує, що через нерівність і невідповідність життєвих діл не всі живуть в однакових обставинах, а тому потребують матеріальної допомоги, коли

¹² Григорій Богослов. Собрание творений: в 2Т. – Минск: Харвест, Москва: Аст, 2000. – Т-1. – С. 267.

¹³ Св. Иван Златоуст. Творения. в 12Т. – Житомир: Ни-Ка, 2002. – Т. 2. – С. 32.

¹⁴ Григорій Богослов. Собрание творений: в 2Т. – Минск: Харвест, Москва: Аст, 2000. – Т-1. – С. 266.

¹⁵ Св. Ефрем Сирин. Блаженства.// Антология. Восточные Отцы и Учители Церкви IV века. Т-3. – Москва, 1999. – Т.3 – С. 38.

¹⁶ Гюфнер Й. Християнське суспільне вчення. – Львів: Свічадо, 2002. – С. 77.

¹⁷ Св. Григорий Нисский. О Блаженствах. – Москва, 1997. – С. 19.

живуть бідно. Надати цю допомогу, певна річ, можуть лише ті, які володіють якоюсь власністю. Цим самим святий визнає за людьми приватну власність як необхідну умову для того, щоб вижити в світі та творити милостиню¹⁸.

Святий Амвросій Медіолянський навчає розумно розпоряджатись власністю, в тому числі, грошима. Для кращого розуміння він наводить приклад з життя Йосифа, сина Якова, де вказує, як той розумно розпоряджається повіреним йому багатством, щоб нагодувати велику кількість людей і дати їм можливість вижити в голодні роки. Цей приклад для нас є дуже повчальним, бо закликає дотримуватись тієї щедрості, яка всіх збагачує. Це означає, що святий наголошує на розумній мірі щедрості свого майна, для того, щоб допомогти великій кількості потребуючим, в яких треба бачити Христа. Св. Амвросій засуджує користолобство, сріблोलобство, закликає нас не прив'язуватись до грошей надміру, щоб не провинитись проти справедливості. Він захищає право власності, яке передається в спадок. Отож бачимо, що св. Амвросій, подібно, як і Отці Сходу не заперечує право на приватну власність, а утверджуючи універсальне призначення земних благ, навчає розумно і помірковано розпоряджатись своїм майном¹⁹.

Не заперечує право власності і Великий Учитель Заходу св. Августин Гіппонський. У своїй науці він стверджує, що блаженним є той, хто володіє тлінними речами у поміркованості свого духу, обмежуючи свої бажання щодо них і в міру насолоджується ними²⁰. У своєму творі «Про Град Божий» св. Августин навчає на прикладі життя ап. Павла, що багатство як таке не осуджується, а лише пристрасть до нього. Тому той, хто вживає своє багатство в межах розумного, як засіб для життя і не хворіє пристрастю до нього та найголовніше, допомагає вбогим, той свої втрати покрив великими прибутками. Отож земне багатство та всяка інша власність, згідно з слів св. Августина, є дарами Божими, які самі по собі не можуть бути злими. Тому св. Августин, подібно як і вище перелічені Отці та Учителі Церкви, вважає що власність є для того, щоб нею просто користуватись для своїх життєвих потреб і в жодному разі не вживати її для задоволення²¹.

Підсумувавши усе вище сказане, бачимо, що Отці Церкви, по суті не заперечують приватної власності і не зобов'язують до розподілу дібр у громаді. Безперечно, IV-V ст. це не сучасний світ, тому в повчанні Отців щодо права власності деякі речі можуть видатись на перший погляд незрозумілими, коли взяти до уваги теперішній час. Але, як вірно зауважив Луїджі Падовезе: «Отці не мали чіткої програми соціальних вимог, а мали на меті викривати конкретні випадки несправедливості і знаходити вирішення їх, тому їх соціальне вчення перебувало радше на рівні стимулів і настанов, ... пов'язане з прагненням відповідати християнському покликанию»²². Не зважаючи на деякі неясності, наука Отців щодо власності є дуже цінною для нас, особливо,

¹⁸ Там само, - С. 81.

¹⁹ Блаженный Августин. О Граде Божием / Творения. – Санкт-Петербург: Алетейя, 1998. – Т-3. – С. 251-268.

²⁰ Блаженный Августин. О Бессмертнии души. – Москва, 2004. – С. 102.

²¹ Блаженный Августин. О Граде Божием / Творения. – Санкт-Петербург: Алетейя, 1998. – Т-3. – С. 18.

²² Соціальна Доктрина Церкви. (Збірник статей). – Львів: Свічадо, 1998. – С. 43-45.

коли говориться про соціальний характер власності, про універсальне призначення благ. Говорячи, що ми є управителями, а не цілковитими власниками нашого майна, Отці тим самим наголошують на обов'язку відповідального володіння нашою власністю, за що маємо дати звіт коли станемо на суд перед Богом.

Моральна основа права на приватну власність

Висвітливши біблійний і патристичний фундамент права на приватну власність, розглянемо тепер моральний погляд на дане питання. Завданням є обґрунтувати право на приватну власність згідно моральних критеріїв, переконатись, що воно є необхідним в житті кожного, даючи поштовх щодо реалізації особистої відповідальності.

Є переконливим факт, що кожна людина любить свою власність та її цінує і радісно та посилено працює. Натомість, той, хто не володіє жодною власністю має обмежений вибір необхідних матеріальних засобів, які потрібні для щоденного вжитку чи праці. Це в свою чергу погано впливає на творчість особи, нерідко стає перешкодою для неї. А хіба можна уявити гуманне суспільство, в якому творчість є загальмованою? Безперечно ні. Отож бачимо, що право на приватну власність дає спроможність вияву особистості, даючи тим самим тій чи іншій особі виконувати свою роль в суспільстві²³, особливо в сьогоднішні часи, коли важливого значення набула інтелектуальна і технологічна власність, уміння виробляти. На ній опирається добробут промислово розвинутих країн²⁴.

Другим важливим моральним обґрунтуванням права на приватну власність є те, що вона гарантує людині певну сферу незалежності, виконуючи цим самим функцію захищення її гідності і свободи. Посідання власності забезпечує кожному потрібний простір для особистої і сімейної незалежності. Це дозволяє тій чи іншій особі, що має необхідні компетенції управляти власною свободою і виконувати місію, яку Бог при створенні доручив людській істоті: керувати всесвітом у ролі адміністратора для добра всіх²⁵.

Кардинал Йозеф Ёгофнер, цитуючи папу Пія XII стверджує, що забезпечення автономністю дає змогу власності перебувати в тісному взаємозв'язку з особистою гідністю і особистими правами людини, що є необхідною умовою для розвитку гуманного суспільства. Отож право власності як природне право дає змогу людині бути визнаною вільною і відповідальною істотою²⁶.

Наступним важливим моральним аргументом права на приватну власність є той факт, що воно дає можливість особам утримувати тих, які

²³ Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі „Радість і надія” – „Gaudium et spes” (7.12.1965) // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. – Ч. 71.

²⁴ Енцикліка “Сотий рік” – “Centesimus unus” Святішого Отця Івана Павла II з нагоди сотої річниці енцикліки “Regum novarum”. – Київ : Кайрос 2001. – Ч. 32.

²⁵ Обер. Ж.-М. Моральне богослов'я. – Львів: Стрім, 1997. – С. 270.

²⁶ Ёгофнер Й. Християнське суспільне вчення. – Львів: Свічадо, 2002. – С. 187.

доручені їх піклуванню. Володіння матеріальними благами іде назустріч потребі людини у впевненості і забезпеченості, що особливо є важливим для сім'ї. Адже людина працює, щоб забезпечити потреби своєї сім'ї чи спільноти. Тому папа Пій XII називає приватну власність основою існування сім'ї.

Незаперечним є те, що володіння майном є законне, коли допомагає кожному задовольнити власні потреби і потреби тих, за кого він відповідає, тобто потреби родини для її нормального розвитку. Бо той, хто володіє власністю є завідувачем, який поставлений Божим провидінням, щоб примножувати добро і розділяти його плоди іншим, насамперед своїм близьким. Отець Юліан Катрій у своїй книжці «Божі заповіді – дорога до нашого спасіння» говорить, що родина без приватної власності є немов дерево без коріння чи листок, відірваний з дерева, який розвіває вітер. Справді, сім'я без власності не спроможна виконувати захисну, забезпечувальну та інші функції, не здатна сповняти свої обов'язки, належно виховати своїх дітей. Сім'я, яка позбавлена власності приречена на занепад. Тільки та сім'я може повноцінно виконувати свої функції, яка має своє власне житло, домашнє вогнище, власне господарство, спільний стіл, де кожен член сім'ї може задовольнити свої потреби²⁷.

Приватна власність є також запорукою миру в світі, необхідним засобом для подолання конфліктів, незгод і непорозумінь. Це просто необхідно для розвитку гуманного суспільства, оскільки неможливо досягнути миру без пошани до гідності народів і захисту добра людей що впливають з права на приватну власність.

Приватна власність дозволяє людям творити добрі діла у вигляді безоплатної допомоги, роблячи милостиню. Як навчає Катехизм Католицької Церкви: «обов'язком людини, що володіє власністю є діяти так, щоб матеріальні цінності приносили користь великій кількості людей»²⁸, особливо тим, які найбільше потребують матеріальної допомоги. Таким чином, людина допомагаючи потребуючим приносить користь спільному благу, а «підключає про спільне благо, кожний член суспільства підключається також про своє власне»²⁹.

Слід зауважити, що не можна зловживати принципом спільного блага з метою знищення свободи і гідності особи. Тому першорядність спільного блага стосовно блага окремої особи, тобто її власності, дійсна на стільки, наскільки людина як індивід має зобов'язання щодо нього. В гуманному суспільстві людина має бути трохи більше, ніж просто клітина суспільного організму. Адже людське суспільство зміцнюється тоді, коли застосовуються методи, що відповідають гідності громадян, коли спільне буття людини стоїть у службі вдосконалення її особистості.

²⁷ Катрій Ю. Божі Заповіді. Дорога до нашого спасіння. – Нью-Йорк - Рим: Видавництво ОО. Василян, 1991. – С. 136-137.

²⁸ Катехизм Католицької Церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. – Жовква: Місіонер, 2002. – Ч. 2405.

²⁹ Життя у Христі. Моральна катехиза / Комісія у справах катехизації при патріаршій курії. – Львів: УКУ, 200. – Ч. 293.

Висновки

Першим і основоположним завданням даної статі було знайти переконливі аргументи у Святому Письмі та навчанні Церкви, що право на приватну власність має міцну основу у волі Божій та є захищене Його законом. Проаналізувавши думку Старого та Нового Завітів, ми бачимо, що вони характеризують власність з різних площин. Проте не важко є виділити спільність їх поглядів. А саме, що власність сама по собі є доброю і є призначена для повноцінного життя людини. Разом з тим, вона не є добром найвищим в ієрархії цінностей, а є тільки засобом для досягнення більшого добра. Тому право на приватну власність носить в собі характер соціальний, з якого випливають певні обов'язки.

Розглядаючи патристичний погляд на дане питання ми зауважили, що наука Отців Церкви ставить наголос на соціальному характері власності, обов'язку милостині і допомоги потребуючим. Як було сказано вище патристична наука має для нас величезну цінність, оскільки спонукає нас дотримуватись принципу універсального призначення земних благ і відповідального користування нашим майном.

Рефлектуючи над основними моральними критеріями щодо права на приватну власність ми мали змогу пересвідчитись, що дане право зумовлює творчий розвиток особистості, дає можливість розвивати свої таланти, створювати інтелектуальну власність, запроваджувати нововведення технологій. Таким чином право на приватну власність сприяє багатогранному суспільному розвитку. Право власності було представлено як гарант незалежності та автономності особи. Це дає змогу людині бути відповідальною і вільною. Одним з найважливіших моральних обґрунтувань приватної власності є факт, що вона стоїть у службі задоволення власних життєвих потреб і потреб тих людей, які дорученні піклуванню. Сім'я є для суспільства найважливішою ланкою, яка сприяє усвідомленню і утвердженню гідності особи, в чому немало роль відіграє приватна власність. Вона також є запорукою миру у суспільстві. Це впливає з попередньо сказаного, а саме з факту, що власність сприяє свободі і гідності особи, без пошани до яких неможливо досягнути миру в світі, який є «плодом любові». Тому очевидним є факт, що приватна власність дійсно є запорукою розвитку гуманного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ёофнер Й. Християнське суспільне вчення. – Львів: Свічадо, 2002. – С. 187.
2. Догматична Конституція про Боже Об'явлення “Боже Слово” – “Verbum Dei” (8. 11. 1965) // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. С. 113-169.
3. Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі „Радість і надія” – „Gaudium et spes” (7.12.1965) // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. – С. 499-619.
4. Енцикліка “Сотий рік” – “Centesimus unius” Святішого Отця Івана Павла II з нагоди сотої річниці енцикліки “Regum novarum”. – Київ : Кайрос 2001. – 104 с.

5. Життя у Христі. Моральна катехиза / Комісія у справах катехизації при патріаршій курії. – Львів: УКУ, 200. – 180 с.
6. Катехизм Католицької Церкви // Синод Української Греко-Католицької Церкви. – Жовква: Місіонер, 2002. – 772 с.
7. Катрій Ю. Божі Заповіді. Дорога до нашого спасіння. – Нью-Йорк – Рим: Видавництво ОО. Василян, 1991. – 174 с.
8. Ober. Ж.-М. Моральне богослов'я. – Львів: Стрім, 1997. – 287 с.
9. Принципи морального життя: пер. З пол. Шкарб'юка А. – Львів: Свічадо, 1996. – 133 с.
10. Словник Біблійного Богослов'я / Під. Ред. Ксав'є Леон-Дюфура. – Львів: Місіонер, 1996. – 934 с.
11. Соціальна Доктрина Церкви.(Збірник статей). – Львів: Свічадо, 1998. – 292с.
12. Шпіраго Ф. Католицький Народний Катехизм. – Львів: Місіонер, 1997. – 397 с.
13. Блаженный Августин. О Граде Божиим / Творения. – Санкт-Петербург: Алетейя, 1998. – Т-3.– 590 с.
14. Блаженный Августин. О Бессмертии души. – Москва, 2004. – 512 с.
15. Григорий Богослов. Собрание творений: в 2Т. – Минск: Харвест, Москва: Аст, 2000. – Т-1. – 832 с.
16. Св. Иван Златоуст. Творения. В 12Т. – Житомир: Ни-Ка, 2002. – Т.2 – 912 с.

REFERENCES

1. Gofner Y. Khrystyianske suspilne vchennia. – Lviv: Svichado, 2002. – S. 187.
2. Dohmatychna Konstytutsiia pro Bozhe Obiavlennia “Bozhe Slovo” – “Verbum Dei” (8. 11. 1965) // Dokumenty Druhoho Vatykanskoho Soboru. Konstytutsii, dekreti, deklaratsii. – Lviv: Svichado, 1996. S. 113-169.
3. Dushpastyrska Konstytutsiia pro Tserkvu v suchasnomu sviti „Radist i nadiia” – „Gaudium et spes” (7.12.1965) // Dokumenty Druhoho Vatykanskoho Soboru. Konstytutsii, dekreti, deklaratsii. – Lviv: Svichado, 1996. – S. 499-619.
4. Entsyklika “Soty rik” – “Centesimus unnus” Sviatishoho Ottsia Ivana Pavla II z nahody sotoi richnytsi entsykliky “Rerum novarum”. – Kyiv : Kairos 2001. – 104 s.
5. Zhyttia u Khrysti. Moralna katekhyza / Komisiia u spravakh katekhyzatsii pry patriarshii kurii. – Lviv: UКУ, 200. – 180 s.
6. Katekhyzm Katolytskoi Tserkvy // Synod Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy. – Zhovkva: Misioner, 2002. – 772 s.
7. Katrii Yu. Bozhi Zapovidi. Doroha do nashoho spasinnia. – Niu-York – Rym: Vydavnytstvo OO. Vasyliian, 1991. – 174 s.
8. Ober. Zh.-M. Moralne bohoslavia. – Lviv: Strim, 1997. – 287 s.
9. Pryntsypy moralnoho zhyttia: per. Z pol. Shkarbiuka A. – Lviv: Svichado, 1996. – 133 s.
10. Slovnyk Bibliinoho Bohoslavia / Pid. Red. Ksavie Leon-Diufura. – Lviv: Misioner, 1996. – 934 s.
11. Sotsialna Doktryna Tserkvy.(Zbirnyk stattei). – Lviv: Svichado, 1998. – 292 s.
12. Shpiraho F. Katolytskyi Narodnyi Katekhyzm. – Lviv: Misioner, 1997. – 397 s.
13. Blazhennyi Avhustyn. O Hrade Bozhyem / Tvorenyia. – Sankt-Peterburh: Aleiteia, 1998. – Т-3.– 590 s.
14. Blazhennyi Avhustyn. O Bessmertyy dushy. – Moskva, 2004. – 512 s.
15. Hryhoryi Bohoslov. Sobyranie tvorenyi: v 2Т. – Mynsk: Kharvest, Moskva: Ast, 2000. – Т-1. – 832 s.
16. Sv. Yvan Zlatoust. Tvorenyia. V 12Т. – Zhytomyr: Ny-Ka, 2002. – Т.2 – 912 s.

Стаття надійшла до редакції: 25.11.2021

ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СВЯТОГО ІВАНА ПАВЛА ІІ

УДК 271.4-72-144:272-732.2-284

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.7>

**ЕКЛЕЗИАЛЬНЕ ПОКЛИКАННЯ УГКЦ
У СВІТЛІ БОГОСЛОВСЬКОГО НАВЧАННЯ ІВАНА ПАВЛА ІІ
ПРО ЄДНІСТЬ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ**

Василь ТУЧАПЕЦЬ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,

e-mail: vty@o2.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9748-603X>

У статті автор, на основі богословського навчання Івана Павла ІІ про єдність християнських Церков розкриває тематику еклезиального покликання УГКЦ у сучасну епоху міжцерковних відносин християнства. Об'єктом дослідження є богословсько-екуменічна творчість (енцикліки, послання, промови) Івана Павла ІІ, Папи Римського у 1978-2005 роках, а безпосереднім предметом дослідження є його богословсько-історична рефлексія над еклезиальністю УГКЦ та над місією цієї Східної Католицької Церкви для всієї вселенської Христової Церкви. Беручи вище представлене до уваги, метою цього дослідження є висвітлення богословсько-історичних поглядів Івана Павла ІІ відносно еклезиальної місії УГКЦ в контексті сучасного екуменічного діалогу поміж Цервами Сходу та Заходу. Завдяки критично-історичному методу та богословському аналізу навчання Івана Павла ІІ про початки зародження Київської Церкви, її середньовічної діяльності в історичних пошуках відновлення єдності поміж християнським Сходом та Заходом та сучасним для неї перспективам екуменічного руху, у процесі дослідження, сформовано богословський синтез суджень, ідей та пропозицій. До пріоритетних висновків статті належить зарахувати: 1) екуменічні погляди Івана Павла ІІ щодо питань єдності поміж Католицькою та Православними Церквами залишаються актуальними для християн ХХІ століття та є програмними для богословів, які працюють над новими шляхи відновлення єдності поміж Сходом та Заходом; 2) оцінка минулих історичних спроб відновлення єдності Церкви, зокрема Берестейської Унії 1596 року, має базуватися на тогочасному еклезиальному контексті та висвітлюватися, як місцеві спроби пошуку єдності Церкви, завдяки яким Церква отримала унікальний практичний досвід реалізації ідей єдності поміж Сходом та Заходом; 3) УГКЦ, яка зродилася внаслідок Берестейської Унії та сьогодні розвивається, як одна із Східних Католицьких Церков, є великим багатством для християнства, бо єднає у своїй еклезиології католицькі та православні елементи; 4) на шляху пошуків нових форм єдності поміж Східною та

Західною Церквою, УГКЦ отримує власне еклезіальне покликання, відкривати для Західної Церкви світ східної традиції, а для Східної Церкви світ католицької традиції.

Ключові слова: УГКЦ, єдність Церкви, навчання Івана Павла II.

The author of the article, on the basis of the theological teaching of John Paul II on the unity of Christian Churches, reveals the subject of the ecclesiastical vocation of the UGCC in the modern era of interchurch relations of Christianity. The object of research is the theological and ecumenical works (encyclicals, epistles, speeches) of John Paul II, Pope in 1978-2000. The immediate subject of research is his theological and historical reflection on the ecclesiastical nature of the UGCC and the mission of this Eastern Catholic Church for the entire universal Church of Christ. Taking into account the above, the purpose of this study is to highlight the theological and historical views of John Paul II regarding the ecclesial mission of the UGCC in the context of modern ecumenical dialogue between the Churches of East and West. Thanks to the critical-historical method and theological analysis of the teachings of John Paul II about the beginnings of the birth of the Kievan Church, its medieval activity in the historical search for the restoration of unity between the Christian East and West, and contemporary for her perspectives of the ecumenical movement in the process of research, a theological synthesis of judgments, ideas and proposals was formed. The main conclusions of the article are: 1) the ecumenical views of John Paul II on the unity of the Catholic and Orthodox Churches remain relevant for Christians of the 21st century and are programmatic for theologians working on new ways to restore unity between East and West; 2) an assessment of past historical attempts to restore the unity of the Church, in particular the Union of Brest (1596), should be based on the then ecclesial context and illuminated as local attempts to search for the unity of the Church, thanks to which the Church received a unique practical experience in implementing the ideas of unity between East and West; 3) the UGCC, which was born as a result of the Union of Brest and today is developing as one of the Eastern Catholic Churches, is a great treasure for Christianity, because it unites Catholic and Orthodox elements in its ecclesiology; 4) in search of new forms of unity between the Eastern and Western Churches, the UGCC receives its own ecclesiastical vocation, to open to the Western Church a world of Eastern tradition and to the Eastern Church a world of Catholic tradition.

Key words: UGCC, unity of the Church, doctrine of John Paul II.

Католицька Церква на II Ватиканському Соборі (1962-1965 рр.) довершила одну із найбільших реформ оновлення Церкви, зокрема у питанні пошуку єдності поміж християнськими Церквами. Так у Догматичній Конституції про Церкву «*Lumen gentium – Світло народів*» було глибше усвідомлено реальність нашої спільної духовної єдності в Христі, впроваджуючи нову еклезіологію «сопричастя», тому було розпочато це велике діло екуменізму через проголошення окремого Декрету про Екуменізм

«*Unitatis redintegratio – Відновлення єдності*», який визнав екуменічний діалог одним із важливих завдань сучасної Церкви¹.

Коли у 1978 році главою Католицької Церкви було обрано кардинала Кароля Войтилу, вихідця із Східної Європи (Польщі), який прийняв ім'я Іван Павло II, то процес примирення та пошуку відновлення єдності набув особливого значення². Вже в своїй першій енцикліці «*Redemptor hominis – Відкупитель людини*» (4 березня 1979 р.), Папа зазначив: «Не бачимо на даному етапі християнської історії та історії світу іншої можливості сповнення вселенського покликання Церкви у справі екуменізму, як тільки, щоб витривало, покійно і рівночасно відважно шукати доріг зближення і єдності...»³.

В епосі, що сформована II Ватиканським Собором, місію Єпископа Риму Іван Павло II бачить в служінні єдності через утвердження братів в їх вірності Євангелії та пригадуванні про потребу повного сопричастя учнів Христа⁴. «Від перших днів мого вибору на Єпископа Риму, я вважав за одно із своїх особливих завдань піклування про здійснення єдності всіх, які носять святе ім'я християн»⁵, – це слова, які окреслюють місце екуменізму в його житті та в його навчанні.

Від самих початків свого понтифікату Іван Павло II зазначав, що його бажанням є знову оживити в пам'яті історію Церков, щоб нарешті написати історію християнської єдності. Ретельне і неупереджене дослідження історичних подій Церкви має незмінну вартість. Саме завдяки історії може довершитися правдиве очищення християнської свідомості, бо вона дозволяє висвітлити мотиви та причини подій, що творили наступну сходинку історії.

Так під час його понтифікату, у 1996 році, відбулася особлива богословська рефлексія над історичною формою церковного з'єднання, з нагоди відзначення 400-річчя Берестейської Унії, що своїми початками сягає 1596 року, коли Київська Церква в Бересті-Литовському проголосила відновлення повної єдності з Римською Церквою.

Ця подія дала початок східній католицькій спільноті, яка протягом історії отримала назву Українська Греко-Католицька Церква. Відзначення цієї історично-еклезіальної події відбулось в урочистих святкуваннях у Римі 6-

¹ Текст документів II Ватиканського Собору та обширно коментарі до цих документів, див: Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965) : Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів : Свічадо, 2014. 608 с.

² Іван Павло II. URL: <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=23573> (дата звернення 10.09.2021).

³ Іван Павло II. Енцикліка "Відкупитель людини" (*Redemptor hominis*) (4 березня 1979 р.), п. 6. *Енцикліки Верховного Архидієєса Івана Павла II*. Торонто-Рим : ОО. Василіан, 1989. С. 12.

⁴ Про екуменічну діяльність Івана Павла II прикладово див.: Górká L. Ekumenizm w Kościele Rzymskokatolickim, *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu* / ред. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza. Lublin : TN KUL, 1996. С. 341–342 ; Pannenberg W. *Papież i ekumenia. Znak*. 1997. № 4. С. 46–49.

⁵ Jan Paweł II. *Przemówienie do delegacji prawosławnego Kościoła Koptyjskiego (22 czerwca 1979 r.)*. *Jan Paweł II w dialogu miłości z Kościołem Wschodnim* / ред. A. Polkowski. Warszawa, 1984. С. 79.

7 липня 1996 року, які очолив безпосередньо Іван Павло II ⁶, та в святкуваннях на Україні 10-13 жовтня 1996 року ⁷.

Питання про Берестейське Поєднання складне і по сьогоднішній день контroversійне та зустрічається із різноманітною оцінкою як позитивною, так і негативною: застереження, сумніви чи врешті навіть, особливо в деяких Православних Церквах, засудження. Рефлексію над цим питанням у довершило багато наукових семінарів на Україні (особливо «Берестейські читання»⁸), і за кордоном (міжнародний симпозіум у Неймеген (Голландія) ⁹, в Любліні (Польща) ¹⁰ та інші.

Ще більш дискусійним та актуальним на даному етапі католицько-православного екуменічного діалогу є питання історичного методу поєднання, який отримав назву «уніатизм», як і питання про місце та роль Східних Католицьких Церков, що зродилися під час партикулярних уній з Апостольською Столицею та пов'язана з цим проблематика сучасних пошуків єдності ¹¹.

Призупинення на початку 90-их років двостороннього богословського діалогу між Католицькою та Православною Церквою, щоб піддати рефлексії вищезгадане питання; спеціально зредагований Міжнародною Комісією цього богословського діалогу документ «Баламанська Заява»¹², як і дослідження, офіційні становища окремих Церков відносно цієї заяви, свідчать про актуальність цього питання в даний час ¹³.

Особливо, коли візьмемо під увагу, що святкування 400-річчя Берестейської Унії відбулись в час екуменічного напруження поміж Сходом і Заходом повстає дилема: з однієї сторони Іван Павло II підкреслює важливість екуменізму з Православною Церквою, а з другої сторони відзначає важливість історичних поєднань, які для православ'я становлять болючу проблему ¹⁴.

⁶ Іван Павло II. Проповідь на молебні до Матері Божої на під час святкувань 400-річчя Берестейської Унії в Римі (6 липня 1996 р.). *Світло*. 1996. № 10. С. 324–325; Іван Павло II. Проповідь з нагоди святкування 400-річчя Берестейської Унії в Римі (7 липня 1996 р.). *Світло*. 1996. № 10. С. 326–327.

⁷ Сільвестрні А. Промова на закінчення ювілейних святкувань Берестейської Унії у Львові (13 жовтня 1996 р.). *Світло*. 1997. № 1. С. 10–11.

⁸ Див.: *Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали I Берестейських Читань* / ред. Б. Гудзяк, О. Турій. Львів : Інститут історії Церкви ЛБА, 1996. 188 с.

⁹ Див.: *400 лет Брестской Церковной Унии 1596-1996. Критическая переоценка. Сборник материалов международного симпозиума. Неймеген. Голландия* / ред. А. Юдин. Москва : ББИ, 1998. 256 с.

¹⁰ Див.: *Unia Brzeska z perspektywy czterech stuleci. Materiały międzynarodowego sympozjum naukowego (Lublin, 20-21 IX 1995 r.)* / ред. J. S. Gajek, S. Nabywaniec. Lublin : TN KUL, 1998.

¹¹ Гриневич В. Минуле залишити Богові. Унія та уніатизм в екуменічній перспективі / пер О. Дудич. Львів : Свічадо, 1998, С. 129–144.

¹² Заява 7-ої пленарної сесії спільної міжнародної комісії для теологічного діалогу між Римо-Католицькою та Православною Церквою: "Уніатство, колишній метод об'єднання і сучасні пошуки повної спільності" (23 липня 1993 р.). *Logos*. 1993. № 3-4. С. 665–675.

¹³ Пор.: Любачівський М. І. Становище до Резолюції 7-ої сесії міжнародної комісії (3 серпня 1993 р.). *Самоуправна Київська Церква*. Львів : Свічадо, 1994. С. 167–172; Коментарий Синодальної Богословської Комісії к документам діалога между Русской Православной и Римско-Католической Церквами (18 апреля 1997 р.). *Журнал Московской Патриархии*. 1997. № 12. С. 24–30.

¹⁴ Clément O. *Prawda was wyzwoli. Rozmowy z Patriarchą ekumenicznym Bartłomiejem I* / пер. J. Dembska, M. Żurowska. Warszawa : Verbinum, 1998. С. 185.

Знаходження гармонії у навчанні Вселенського Архієрея поміж цими двома на перший погляд протилежностями становитиме поле нашого дослідження.

Посеред значної спадщини апостольського навчання Івана Павла II, слід виділити його історичні та еклезіальні погляди щодо Східних Церков. Серед Церков східної спадщини наша наукова увага буде зосереджена на Українській Греко-Католицькій Церкві, яка належить до спільноти Східних Католицьких Церков.

Багато уваги цій Церкві було приділено Вселенським Архієреєм в 1996 році, коли відбулась особлива рефлексія над історичною формою церковного з'єднання яке своїми початками сягає 1596 року, коли східно-візантійська Київська Митрополія в Бересті-Литовському проголосила відновлення повної єдності з Римо-Католицькою Церквою. З нагоди 400-річчя Берестейської Унії, Вселенський Архієрей написав Апостольський Лист «*Dies Veniens / Наближається день*» (18 листопада 1995 р.)¹⁵, в якому висвітлив значення цієї історичної події та сучасні еклезіологічно-єкуменічні висновки відносно східно-католицької спільноти, що зродилась завдяки їй.

Та найбільш уваги Івана Павла II ця Церква удостоїлась в час звершення ним 23-27 червня 2001 року апостольської подорожі на Україну¹⁶. В час цього паломництва Іван Павло II неодноразово мав можливість на власні очі побачити характерність цієї східно-католицької Церкви, яка в значній мірі сьогодні розвивається на Україні завдяки його молитві та праці.

Питання про Східну Католицьку Церкву, що зродилась через Берестейську Унію (1596), в сучасному еклезіальному світі складне і по сьогоднішній день контroversійне та зустрічається із різноманітною оцінкою як позитивною, так і негативною: застереження, сумніви чи врешті навіть, особливо в деяких Православних Церквах, засудження.

Щоб віднайти відповідь на цю кокroversійність потрібно звернутися до основних джерел: папських документів відносно УГКЦ. Так ще будучи Архієпископом Краківським тодішній кард. Кароль Войтила закликав до глибших рефлексій в оціненні Берестейської Унії та УГКЦ, яка в цей час піддавалась дуже поспішним спрощенням під впливом нових ідей єкуменізму ХХ століття¹⁷.

У свій же перший понтифікальний рік Іван Павло II скерував Апостольський Лист до Верховного Архієпископа УГКЦ кард. Йосипа Сліпого «*Cum superioris mensis novembris / Коли минулого місяця листопада*» (1979 р.), в якому говорячи про підготовку до святкування Тисячоліття Хрещення Русі, підійняв актуальне на цей час питання:

¹⁵ Див.: Іван Павло II. Апостольський лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії (18 листопада 1995 р.). *Знаки часу. До проблеми порозуміння між Церквами* / ред. З. Антонюк, М. Маринович. Київ : Сфера, 1999. С. 165–172.

¹⁶ Детально про це див.: Вітаю тебе Україно. Пастирський візит Святішого Отця Івана Павла II в Україну 23-27 червня 2001 року. Промови та проповіді. Львів : Свічадо, 2001. 148 с. ; Гайковський М. Папа Римський Іван Павло II і Україна. Львів : Місіонер, 2004. С. 98–146.

¹⁷ Кароль Войтила. Границя Європи: где она?. *Єдинство в многообразии. Размышления о Востоке и Западе*. Милан-Москва : Христианская Россия, 1993. С. 11.

відношення екуменічного руху до Східних Католицьких Церков, що зродились в наслідок уній з Церквою Рима¹⁸.

Опісля в 1988 році з нагоди Тисячоліття Хрещення Русі по при загальне Апостольське Послання до всієї Церкви «*Euntes in mundum / Ідіть по всьому світу*»(1988 р.)¹⁹, Римський Архієрей пише також послання до УГКЦ «*Magnam Baptismi Donum / Великий Дар Хрещення*»(1988 р.), в якому вказує спосіб розуміння в історії поодиноких спроб пошуку єдності Церкви та їх історичну оправданість²⁰.

З нагоди ж 400-річчя Берестейської Унії Вселенський Архієрей посилає згаданий вже Апостольський Лист «*Dies Veniens / Наближається день*»(1995 р.), на картках якого зосереджується на теологічних аспектах мотивів, що спонукала до відновлення єдності, значення цієї події, спосіб розуміння для сучасності, перспективи на майбутнє²¹.

Посередньо Римський Архієрей підіймає рефлексію про Східні Католицькі Церкви, (*a otже і про УГКЦ*) в Апостольському Листі *Oriente Lumen / «Світло Сходу»*(1995 р.), в якому розглядається історія пошуків єдності так минулих, як і сучасних, зокрема щодо Східних Церков, які увійшли в повне з'єднання з Римською Церквою²². Більш обширно це питання було висвітлене також і в Енцикліці про екуменічну діяльність *Ut unum sint / «Щоб усі були одно»*(1995 р.)²³.

На основі усіх вищеподаних джерел проведемо аналіз історично-еклезіологічних поглядів Івана Павла II, які висвітлюватимуться не настільки хронологічно, як радше тематично та створимо синтезу головних ідей навчання цього Папи Римського, співставляючи з поглядами католицьких і православних дослідників та богословів відносно еклезіальних особливостей УГКЦ.

В екуменічній діяльності Івана Павла II відмічаємо особливу любов до Східних Церков, що проявляється через часті зустрічі з представниками цієї Церкви, апостольські листи, промови²⁴. Так отримавши місію Єпископа Риму, Іван Павло II – як про це зазначає у своїй екуменічній енцикліці – визнав одним із перших завдань свого понтифікату відновлення діалогу із християнським Сходом²⁵.

¹⁸ Іван Павло II. Апостольський лист "Коли минулого місяця листопада" (Cum superioris mensis novembris) до Йосифа кард. Сліпого Верховного Архієпископа Львівського Українців (19 березня 1979 р.). *Благовісник*. Рим, 1979. № 1-4. С. 9–14.

¹⁹ Иоанн Павел II. Апостолическое послание "Идите по всему миру" (Euntes in mundum) в ознаменованіе 1000-летия Крещения Киевской Руси (21 января 1988 г.). *Единство в многообразии. Размышления о Востоке и Западе*. Милан-Москва : Христианская Россия, 1993. С. 154–183.

²⁰ Іван Павло II. Послання до українців-католиків "Великий Дар Хрещення" з нагоди Тисячоліття Хрещення Київської Русі (14 лютого 1988 р.). *Патріархат*. Філадельфія, 1988. № 6. С. 3–6.

²¹ Див.: Іван Павло II. Апостольський лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії (18 листопада 1995 р.). *Знаки часу. До проблеми порозуміння між Церквами*. С. 165–172.

²² Іван Павло II. Апостольський лист "Світло Сходу" (Oriente Lumen) з нагоди сотої річниці листа папи Льва XIII "Гідність Східних" (2 травня 1995 р.) / пер. П. Підручного. Жовква : Місіонер, 2011. 47 с.

²³ Іван Павло II. Енцикліка про екуменічний обов'язок "Щоб усі були одно" (25 травня 1995). *Знаки часу. До проблеми порозуміння між Церквами* / ред. З. Антонюк, М. Маринович. Київ : Сфера, 1999. С. 337–353.

²⁴ Starnawski W. Jan Paweł II wobec tradycji Kościołów Wschodnich, *Ethos*. 1988. № 4. С. 189–201.

²⁵ Іван Павло II. Енцикліка про екуменічний обов'язок "Щоб усі були одно" (25 травня 1995), п. 52. С. 342.

У реалізації цього наміру Римський Архієрей, в перший рік свого понтифікату, відбув 28-30 листопада 1979 року апостольську подорож до Константинополя під час якої спільно з главою Константинопольської Церкви (патріархом Димитрієм I) прийняли рішення розпочати офіційний богословський діалог поміж двома Церквами, щоб розглянути за допомогою діалогу істини саме відмінності, які повстали на богословській площині протягом історії²⁶. Також Іван Павло II в дусу своїх попередників Івана XXIII та Павла VI, продовжуючи розпочатий ними діалог любові поміж Католицькою та Православною Церквою, мав нагоду в Апостольській Столиці відбутися зустріч з патріархом Димитрієм I (3-7 грудня 1987 р.) та з патріархом Варфоломеєм I (27-30 червня 1995 р.)²⁷.

Наступним етапом папської екуменічної програми було проголошення Апостольським Листом «*Egregiae virtutis – За взірцеву мужність*» (30 грудня 1980 р.) св. Кирила і Методія, поряд із св. Бенедиктом – покровителями Європи²⁸, що стало урочистим визнанням їх історичних, культурних і релігійних заслуг в справі звершення євангелізації європейських народів та творення духовної єдності поміж Сходом та Заходом.

Християнською анамнезою, тобто представленням, пригадуванням апостольських діл св. Кирила і Методія, стала енцикліка Івана Павла II «*Slavorum Apostoli – Апостоли Слов'ян*» (2 червня 1985 р.)²⁹. У цій енцикліці Папа Римський прагне вказати на модель християнства, яку реалізували Солунські Брати, що відзначалася вселенськістю і католицькістю та будувалась в час єдності Церкви.

Також питання про минулі й майбутні відношення Католицької Церкви з Східними Церквами та їх значення для сучасності було підняте Вселенським Архієреєм через написання до всієї Церкви Апостольського Послання «*Euntes in mundum – Ідіть по всьому світу*» (21 січня 1988 р.)³⁰, під час відзначення східнослов'янськими народами Тисячоліття Хрещення Київської Русі. У вищезгаданій енцикліці та посланні Іван Павло II виражає тугу за з'єднанням та єдністю між двома Церквами-Сестрами – Східною та Західною³¹.

Слід при цьому зазначити, що цього Римського Архієрея характеризує особливий образ бачення Церкви, в якій «дві форми великої традиції Церкви – західна і східна, дві форми культури взаємно доповнюються, як дві "легені" в

²⁶ Тексти промов Івана Павла II, див.: *Jan Paweł II w dialogu miłości z Kościołem Wschodnim* / ред. А. Polkowski. Warszawa, 1984. С. 95–176.

²⁷ Wizyta Patriarchy Ekumenicznego Konstantynopola w Rzymie (27-30 czerwca 1995 r.). *L'OR pol.* 1995. № 8-9. С. 8–15.

²⁸ Jan Paweł II. List apostolski "Egregiae virtutis" (31 grudnia 1980 r.). *Cyryl i Metody Apostołowie i Nauczyciele Słowian* / ред. J. S. Gajek, L. Górka. Lublin : TN KUL, 1991. Т. 2. С. 42–145.

²⁹ Див.: Іван Павло II. Енцикліка "Апостоли Слов'ян" (*Slavorum Apostoli*) на спогад євангельської діяльності св. Кирила і Методія після XI сторіч (2 червня 1985 р.). *Енцикліки Верховного Архієрея Івана Павла II*. Торонто-Рим : Видавництво ОО Василян, 1989. С. 170–199.

³⁰ Иоанн Павел II. Апостолическое послание "Идите по всему миру" (*Euntes in mundum*) в ознаменованіе 1000-летия Крещенія Киевской Руси (21 января 1988 г.). *Единство в многообразии. Размышления о Востоке и Западе*. Милан-Москва : Христианская Россия, 1993. С. 154–183.

³¹ Пор.: Іван Павло II. Енцикліка "Апостоли Слов'ян" (*Slavorum Apostoli*) на спогад євангельської діяльності св. Кирила і Методія після XI сторіч (2 червня 1985 р.), п. 27. С. 192.

одному організмі»³². Застановляючись над архієрейською молитвою Христа, таїнством Хрещення та спільною історією першого тисячоліття Вселенський Архієрей в своїй екуменічній енцикліці виражає переконання, що Церква повинна дихати двома легенями³³. Першим з католицької сторони цей образ порівняння Сходу й Заходу до двох легень в одному організмі подав визначний католицький богослов Ів Конгар³⁴. Іван Павло II наново це порівняння оживив в еклезіальній перспективі християнської єдності.

Перед Католицькою та Православною Церквою, перед західною та східною традицією, що сходяться разом в єдину велику традицію Вселенської Церкви, повстає завдання віднайти видиму єдність, що проявлятиметься у досконалій та цілковитій спільноті. Вселенський Архієрей також зазначає, що єдність, яку спільно шукаємо не являтиметься «ані поглинанням, ані злиттям» Церков, але становитиме зустріч в істині та любові³⁵.

Щоб посилити пошуки гармонії у тій автентичності та різноманітності, яка залишається ідеалом Церкви, вказати на багатство східної традиції, яка становить невід'ємну частину спадщини Христової Церкви, Іван Павло II пише до цілої Католицької Церкви Апостольський Лист «*Orientale Lumen – Світло Сходу*» (2 травня 1995 р.)³⁶. В цьому листі Римський Архієрей вказує на духовну єдність християнства, що нерозривно складається з двох великих традицій Заходу й Сходу³⁷. Також розглядаючи історію пошуків єдності так минулих, як і сучасних, віднаходимо в папському листі рефлексію над ідентичністю Східних Церков, які увійшли в повне з'єднання з Римською Апостольською Церквою³⁸.

Паралельно, цього ж 1995 року, Іван Павло II проголошує екуменічну енцикліку «*Ut unum sint – Щоб усі були одно*» (25 травня 1995 р.)³⁹. Це свого роду єдина екуменічна енцикліка в Католицькій Церкві, яка цілком присвячена темі поєднання поміж Християнськими Церквами, та становить найновішу синтезу екуменічного навчання Учительського Уряду в Церкві. Згідно папської енцикліки «*Ut unum sint*», до цієї повної спільності (євхаристійного сопричастя) Церков належить прямувати в перспективі єдності, яка не нищить бажаної різноманітності⁴⁰.

В цілому характеризуючи екуменічну творчість Івана Павла II, потрібно усвідомлювати, що окрім загально церковних документів у справі поєднання християн, він написав цілу плеяду послань до окремих Помісних Церков, і майже в усіх, питання єдності Церкви є для нього актуальним та важливим.

³² Иоанн Павел II. Апостолическое послание "Идите по всему миру", п. 12. С. 177.

³³ Пор.: Іван Павло II. Енцикліка про екуменічний обов'язок "Щоб усі були одно" (25 травня 1995), п. 545. С. 343.

³⁴ Hryniewicz W. Bóg naszej nadziei. Szkice teologiczno-ekumeniczne. Opole, 1989. С. 165.

³⁵ Іван Павло II. Енцикліка "Апостоли Слов'ян" (Slavorum Apostoli), п. 27. С. 192.

³⁶ Іван Павло II. Апостольський лист "Світло Сходу" (Orientale Lumen) з нагоди сотої річниці листа папи Льва XIII "Гідність Східних" (2 травня 1995 р.) / пер. П. Підручного. Жовква : Місіонер, 2011. 47 с.

³⁷ Ibidem. п. 20. С. 37-38.

³⁸ Ibidem. п. 21. С. 38-39.

³⁹ Іван Павло II. Енцикліка про екуменічний обов'язок "Щоб усі були одно" (25 травня 1995 р.). *Знаки часу. До проблеми порозуміння між Церквами* / ред. З. Антонюк, М. Маринович. Київ : Сфера, 1999. С. 335–353.

⁴⁰ Ibidem. п. 54. С. 343.

Ми ж зосередимося, на основі навчання Івана Павла II, на еклезіальному покликанні УГКЦ у напрямку формування цілісної богословської оцінки щодо еклезіальних особливостей цієї християнської спільноти, яка представляє східну традицію в Католицькій Церкві, та католицьку віру в спільноті Східних Церков.

Для глибшого зрозуміння властивої елезіологічної особливості, якою відділялась Київська Церква протягом усієї історії свого існування, Іван Павло II в своєму навчанні звертається до початків цієї Церкви. Серед чинників, що сформували її, Папа відзначає екуменічну спадщину святих братів Кирила та Методія з характерним для неї вразливістю будування єдності в різноманітності⁴¹.

Дух кирило-мефодівських ідей глибоко вплинув на формування і розвиток Київської Церкви, що зродилась під час Хрещення Русі (988 р.). Любов до Вселенської Церкви, до поєднання різних традицій, до відкритості на багатства інших культур – були тими чинниками «оригінальності» Київської Церкви, яка із самого початку протягом всієї історії існування завжди старалась бути вірна цій дорогоцінній спадщині Слов'янських Апостолів⁴².

Ця рефлексія допомагає нам зрозуміти особливе питання в навчанні Римського Архієрея, а саме, що Хрещення Русі у 988 році відбулось в благословенний час, коли існувало *повне сопричастя* між двома центрами християнства: Константинопольською і Римською Церквою⁴³. Власне в час *повної єдності* Східної та Західної Церкви, в духовній єдності з ними, зродилась Київська Церква, творячи єдину Христову⁴⁴. Ця єдність, за словами Івана Павла II, становила велетенські багатства Вселенської Церкви, завдяки існуванню та взаємному проникненню двох різних традицій, двох різних культур людства⁴⁵. Також народження і розвиток Київської Церкви у вищезгаданому контексті, було для неї відкриттям на вселенськість усього християнства, що стало засобом взаємообміну й взаємозбагачення та спричинилось до формування цілком «оригінального візантійсько-слов'янського характеру християнства»⁴⁶.

Коли ж протягом історії християнства відбувся болісний поділ поміж Константинополем та Римом в 1054 році, Іван Павло II відмічає особливу позицію Київської Церкви, що тривалий час не погоджувалась із цим поділом та докладала зусилля стати «місцем зустрічі» для двох центрів християнства⁴⁷.

Навіть у час тривалого поділу поміж Сходом і Заходом, не забракло з одного і з другого боку бажання та пошуків братерства і єдності Церков⁴⁸. До найвизначніших спроб єдності Східної і Західної Церкви Вселенський

⁴¹ Іван Павло II. Енцикліка "Апостоли Слов'ян" (Slavorum Apostoli), п. 25. С. 190.

⁴² Пор.: Иоанн Павел II. Апостолическое послание "Идите по всему миру" (Euntes in mundum), п. 3. С. 160.

⁴³ Ibidem. п. 4. С. 162. Пор.: Swastek J. Chrzest Rusi. *Teologia i kultura duchowa Starej Rusi* / ред. J. S.Gajek, W. Hryniewicz. Lublin : TN KUL, 1993. С. 356.

⁴⁴ Іван Павло II. Послання до українців-католиків "Великий Дар Хрещення", п. 3. С. 3–4.

⁴⁵ Іван Павло II. Апостольський лист "Коли минулого місяця листопада", п. 4. С. 10.

⁴⁶ Іван Павло II. Апостольський лист "Світло Сходу" (Orientale Lumen), п. 7. С. 14.

⁴⁷ Иоанн Павел II. Апостолическое послание "Идите по всему миру" (Euntes in mundum), п. 9. С. 171.

⁴⁸ Іван Павло II. Проповідь 1988 р. виголошена під час Служби Божої. п. 6. *Патріархат*. 1988. № 9. С. 12.

Архієрей зараховує Флорентійський собор 1439 р., з уваги на значення, яке мав цей собор в майбутній історії Київської Церкви⁴⁹.

Тому Іван Павло II на основі історичних джерел, характеризує цю Церкву її як таку, що активно приймала участь разом з іншими Церквами та особно у всіх найбільших спробах пошуку єдності. Не осягнувши повної єдності поміж Сходом та Заходом, Київська Церква вдалася до пошуку індивідуально шляху відновлення єдності, який був реалізований у Берестейській Унії 1596 року⁵⁰.

Усвідомлюючи всю важливість цього питання, Іван Павло II в душі відкритості на екуменічний діалог, рівночасно в обороні історичної правди зазначає, що Східні Церкви, які увійшли в повне з'єднання з Римською Церквою, бажали бути прикладом для інших на дорозі поєднання, звичайно спосіб вираження був згідно з тодішнім (історичним) ступенем церковної свідомості⁵¹. Однозначно, Берестейська Унія відбулася згідно «із церковною свідомістю того часу»⁵², йшлося про єдність, що стосувалася тільки обмеженої географічної території, однак вона, в очах Івана Павла II, стала важливою для цілого ходу екуменізму⁵³.

І хоч Церква сьогодні вірна принципам *Vaticanum II*, намагається віднайти нові шляхи поєднання (через діалог любові та правди), що відповідають сучасному богословському розумінні еклезіології Церков-Сестер, однак визначними щодо значення та й часу (1979 р.) стали слова Івана Павла II, що правдивий екуменічний рух повинен проявлятися і показати себе вірогідним в особливому признанні для Східних З'єднаних Церков⁵⁴. Адже, ці Церкви можуть внести свій дуже важливий вклад в екуменічний рух⁵⁵.

Як зауважує Р. Гоц на жаль православна сторона не помічає цього позитивного факту, що саме існування в лоні Католицької Церкви християн інших обрядів великою мірою, особливо після II Ватиканського Собору, спричинилось до пробудження зацікавлення східними традиціями і до певного зрозуміння її багатства, а тим самим до підтримання екуменізму також в стосунках з православ'ям⁵⁶.

Особливе значення навчання Папи Римського полягає в тому, що він незважаючи на чималі історичні помилки минулого, недооцінювання зі сторони сучасних екуменістів, привертає вартість Берестейської Унії, вказуючи, що екуменічні змагання не можуть, ані поминути, ані зменшити її значення в поодиноких спробах віднови єдності Церков⁵⁷.

⁴⁹ Іван Павло II. Апостольський лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії, п. 2. С. 166.

⁵⁰ Ibidem. С. 166.

⁵¹ Іван Павло II. Апостольський лист "Світло Сходу" (*Oriente Lumen*), п. 21. С. 39.

⁵² Іван Павло II. Послання до українців-католиків "Великий Дар Хрещення", п. 4. С. 4.

⁵³ Іван Павло II. Апостольський лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії, п. 10. С. 170.

⁵⁴ Іван Павло II. Апостольський лист "Коли минулого місяця листопада", п. 6. С. 11.

⁵⁵ Іван Павло II. Апостольський лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії, п. 10. С. 170.

⁵⁶ Гоц Р. Церква Східна і Церква Західна. Дві протилежні перспективи. *Сопричастя*. 1997. № 1. С. 44–54.

⁵⁷ Про вартість унії та її обезцінювання див: Музичка І. Послання Тисячоліття. *Extractum e Bohoslovia*. Рим, 1979. Т. 42. С. 25–26.

Для властивої оцінки Берестейського Єднання потрібно брати до уваги не тільки внутрішнє розділення, але й триваюче свідчення вірності єдності Католицькій Церкві, адже за словами Івана Павла II: «Дар єдності не може бути причиною поділу...»⁵⁸. Тому характеризуючи Берестейську Унію, Вселенський Архієрей підкреслює її основний мотив – *відновлення єдності*⁵⁹.

Підсумовуючи можна сказати, що між двома крайностями захопленням або цілковито негативним поглядом є місце для об'єктивної оцінки. І властиво таку оцінку ми можемо виразно спостерігати в навчанні Івана Павла II. Говорячи про нові шляхи екуменічного руху в шуканні єдності поміж Християнськими Церквами, про історичні помилки минулого, він рівночасно підкреслює в Берестейській Унії те, що являється найціннішим – сповнення волі Христа – видима єдність Церкви⁶⁰.

Римський Архієрей з подивом відмічає свідoctво мучеництва, яке засвідчила ця Церква протягом усієї історії свого існування, для збереження цієї єдності. Особливе минуле ХХ ст., стало для неї найважчим випробовуванням в часах комуністичних переслідувань. УГКЦ від 1946 року до кінця 1989 року змушена була провадити катакомбне життя⁶¹. Багато тисяч духовенства та вірних потерпіли за віру Христову та єдність Церкви. У 2001 році Іван Павло проголосив блаженними 28 членів цієї Церкви, що склали своє життя у жертву за свою Церкву⁶². Саме свідoctво мучеництва З'єдиненої Церкви в баченні Римського Архієрея закликає до глибших рефлексій та вказує правдивий лейтмотив Берестейської Унії – бажання церковної єдності⁶³.

Рефлексія над сучасністю цієї Церкви вказує, що 40 років підпілля хоча послабило зовнішню цю Церкву, однак внутрішню скріпило і рясно зродило плоди для сучасного відновлення. Від перших днів свого понтифікату, Іван Павло II засвідчив свою особливу солідарність із цією Цервою і особисто в значній мірі причинився до легалізації УГКЦ (через декілька годин після історичної зустрічі Папи Івана Павла II з президентом СРСР М. Горбачовим 1-го грудня 1989 року, було проголошено відомий документ, підписаний у Києві 20 листопада 1989 року про право реєстрації та легалізації УГКЦ)⁶⁴.

Ось вже протягом 30 років УГКЦ еклезіально відбудовується, будучи однією із найбільших Східних Католицьких Церков. Вона розвивається так в Україні, як в діаспорі, зокрема в Західній Європі, Північній та Південній Америка. УГКЦ сьогодні в Україні є другою Цервою по кількості вірних, інтенсивно плекає парафіяльне та місійне життя. Однак мова не лише

⁵⁸ Іван Павло II. Апостолький лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії, п. 6. С. 168.

⁵⁹ Іван Павло II. Послання до укрaнців-католиків "Великий Дар Хрещення", п. 4. С. 4.

⁶⁰ Іван Павло II. Апостолький лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії, п. 10. С. 170–171.

⁶¹ Див.: Іван Павло II. Апостольський лист "Коли минулого місяця листопада", п. 5. С. 10.

⁶² Іван Павло II. Проповідь під час Божественної Літургії у візантійському обряді (Львів 27 червня 2001 р.), *Вітаю тебе Україно. Пастирський візит*. С. 92.

⁶³ Іван Павло II. Апостолький лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії, п. 3. С. 166–167.

⁶⁴ Див.: Вітаю тебе Україно. Пастирський візит Святішого Отця Івана Павла II. С. 86.

зовнішній розвиток УГКЦ, але про її особливе еклезіальне покликання, відкривати у собі та розвивати місію Східних Католицьких Церков.

У цьому контексті віднаходимо особливе відношення Папи Римського про Східні Католицькі Церкви (серед яких особливо виділяється УГКЦ), бо вони в певному значенні свідчать уже, що в границях вселенської єдності можлива, а навіть бажана є різноманітність способів навчання, форм літургії, богослов'я та церковного права⁶⁵.

УГКЦ покликана стати рушієм такого поєднання так на українському ґрунті християнства, як і в контексті християнського примирення між Сходом та Заходом, адже еклезіальною особливістю цієї християнської спільноти є те, що вона представляє східну традицію в Католицькій Церкві, та католицьку віру в спільноті Східних Церков.

В реалізацію цього особливого покликання УГКЦ вірив Вселенський Архієрей Іван Павло II. Саме тому дане дослідження не про історію Берестейської Унії та розвиток УГКЦ, а на основі вчення Івана Павла II, про її екуменічне значення для сьогодення, про пошук нових шляхів примирення між Сходом та Заходом, на основі попередніх історичних напрацювань. Еклезіально-історичний шлях, який пройшла УГКЦ, є надзвичайно цінним для будівництва майбутньої єдності між Церквами⁶⁶.

На цьому полі УГКЦ має велику екуменічну преісторію в особі митрополита Андрея Шептицького та патріарха Йосифа Сліпого, на цьому полі Іван Павло II пророкує їй велике екуменічно-еклезіальне майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітаю тебе Україно. Пастирський візит Святішого Отця Івана Павла II в Україну 23-27 червня 2001 року. Промови та проповіді. Львів : Свічадо, 2001. 107 с.
2. Гайковський М. Папа Римський Іван Павло II і Україна. Львів : Місіонер, 2004. 148 с.
3. Гоц Р. Церква Східна і Церква Західна. Дві протилежні перспективи. *Сопричастя*. 1997. № 1. С. 44–54.
4. Гриневич В. Минуле залишити Богові. Унія та уніатизм в екуменічній перспективі / пер О. Дудич. Львів : Свічадо, 1998, 168 с.
5. Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965) : Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів : Свічадо, 2014. 608 с.
6. Заява 7-ої пленарної сесії спільної міжнародної комісії для теологічного діалогу між Римо-Католицькою та Православною Церквою: "Уніатство, колишній метод об'єднання і сучасні пошуки повної спільності" (23 липня 1993 р.). *Logos*. 1993. № 3-4. С. 665–675.
7. Іван Павло II. Апостольський лист "Наближається день" з нагоди 400-річчя Берестейської Унії (18 листопада 1995 р.). *Знаки часу. До проблеми порозуміння між Церквами* / ред. З. Антонюк, М. Маринович. Київ : Сфера, 1999. С. 165–172.
8. Іван Павло II. Апостольський лист "Коли минулого місяця листопада" (*Cum superioris mensis novembris*) до Йосифа кард. Сліпого Верховного Архієпископа Львівського Українців (19 березня 1979 р.). *Благовісник*. Рим, 1979. № 1-4. С. 9–14.

⁶⁵ Іван Павло II. Послання до українців-католиків "Великий Дар Хрещення", п. 6. С. 5.

⁶⁶ Іван Павло II. Проповідь з нагоди святкування 400-тя Берестейської Унії (7 липня 1996 р.), п. 2. *Світло*. 1996. № 10. С. 327.

9. Іван Павло II. Апостольський лист "Світло Сходу" (Orientale Lumen) з нагоди сотої річниці листа папи Льва XIII "Гідність Східніх" (2 травня 1995 р.) / пер. П. Підручного. Жовква : Місіонер, 2011. 48 с.
10. Іван Павло II. Енцикліка "Апостоли Слов'ян" (Slavorum Apostoli) на спогад євангельської діяльності св. Кирила і Методія після XI сторіч (2 червня 1985 р.). *Енцикліки Верховного Архисрея Івана Павла II*, Торонто-Рим : Видавництво ОО Василян, 1989. С. 170–199.
11. Іван Павло II. Енцикліка про єкуменічний обов'язок «Щоб усі були одно» (25 травня 1995 р.). *Знаки часу. До проблеми порозуміння між Церквами* / ред. З. Антонюк, М. Маринович. Київ : Сфера, 1999. С. 337–353.
12. Іван Павло II. Послання до українців-католиків "Великий Дар Хрещення" з нагоди Тисячоліття Хрещення Київської Русі (14 лютого 1988 р.). *Патріархат*. Філадельфія, 1988. № 6. С. 3–6.
13. *Історичний контекст, укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління. Матеріали I Берестейських Читань* / ред. Б. Гудзяк, О. Турій. Львів : Інститут історії Церкви ЛБА, 1996. 188 с.
14. Любачівський М. І. Становище до Резолюції 7-ої сесії міжнародної комісії (3 серпня 1993 р.). *Самоуправна Київська Церква* / ред. І. Мончак. Львів : Свічадо, 1994. С. 167–172.
15. Иоанн Павел II. Единство в многообразии. Размышления о Востоке и Западе. Милан-Москва : Христианская Россия, 1993. 239 с.
16. *400 лет Брестской Церковной Унии 1596-1996. Критическая переоценка. Сборник материалов международного симпозиума. Нейменген. Голландия* / ред. А. Юдин. Москва : ББИ, 1998. 256 с.
17. Иоанн Павел II. Апостолическое послание "Идите по всему миру" (Euntes in mundum) в ознаменованіе 1000-летия Крещения Киевской Руси (21 января 1988 г.). *Единство в многообразии. Размышления о Востоке и Западе*. Милан-Москва : Христианская Россия, 1993. С. 154–183.
18. Коментарій Синодальної Богословської Комісії к документам діалога между Русской Православной и Римско-Католической Церквами (18 апреля 1997 р.). *Журнал Московской Патриархии*. 1997. № 12. С. 24–30.
19. Clément O. Prawda was wyzwoli. Rozmowy z Patriarchą ekumenicznym Bartłomiejem I / пер. J. Dembska, M. Żurowska. Warszawa : Verbinum, 1998. 246 с.
20. Górka L. Ekumenizm w Kościele Rzymskokatolickim. *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu* / ред. W. Hryniewicz, J.S. Gajek, S.J. Koza. Lublin : TN KUL, 1996. С. 324–342.
21. Hryniewicz W. Bóg naszej nadziei. Szkice teologiczno-ekumeniczne. Opole : Wydawnictwo Św. Krzyża, 1989. 286 с.
22. Jan Paweł II. List apostolski «Egregiae virtutis» (31 grudnia 1980 r.). *Cyryl i Metody Apostołowie i Nauczyciele Słowian* / ред. J.S. Gajek, L. Górka. Lublin : TN KUL, 1991. Т. 2. С. 42–145.
23. Pannenberg W. Papież i ekumenia. *Znak*. 1997. № 4. С. 46–49.
24. Starnawski W. Jan Paweł II wobec tradycji Kościołów Wschodnich, *Ethos*. 1988. № 4. С. 189–201.
25. *Unia Brzeska z perspektywy czterech stuleci. Materiały międzynarodowego sympozjum naukowego (Lublin, 20-21.IX.1995 r.)* / ред. J.S. Gajek, S. Nabywaniec. Lublin : TN KUL, 1998. 267 с.

REFERENCES

1. *Vitaiu tebe Ukraino. Pastyrskyi vizyt Sviatishoho Ottsia Ivana Pavla II v Ukrainu 23-27 chervnia 2001 roku. Promovy ta propovidi*. Lviv : Svichado, 2001. 107 s.

2. Haikovskiy M. *Papa Rymskiy Ivan Pavlo II i Ukraina*. Lviv : Misioner, 2004. 148 s.
3. Hots R. Tserkva Skhidna i Tserkva Zakhidna. Dvi protylezhni perspektyvy. *Soprychastia*. 1997. № 1. S. 44–54.
4. Hrynievych V. Mynule zalyshyty Bohovi. Uniia ta uniatyzm v ekumenichnii perspektyvi / per O. Dudych. Lviv : Svichado, 1998, 168 s.
5. Dokumenty Druhoho Vatykanskooho Soboru (1962-1965) : Konstytutsii, dekrety, deklaratsii. Komentari. Lviv : Svichado, 2014. 608 s.
6. Zaiava 7-oi plenarnoi sesii spilnoi mizhnarodnoi komisii dlia teolohichnoho dialohu mizh Rymo-Katolytskoiu ta Pravoslavnoi Tserkvoiu: "Uniatstvo, kolyshnii metod obiednannia i suchasni poshuky povnoi spilnosti" (23 lypnia 1993 r.). *Logos*. 1993. № 3-4. S. 665–675.
7. Ivan Pavlo II. Apostolkyi lyst "Nablyzhaetsia den" z nahody 400-richchia Beresteiskoi Unii (18 lystopada 1995 r.). *Znaky chasu. Do problemy porozuminnia mizh Tserkvamy* / red. Z. Antoniuk, M. Marynovych. Kyiv : Sfera, 1999. S. 165–172.
8. Ivan Pavlo II. Apostolkyi lyst "Koly mynuloho misiatsia lystopada" (Cum superioris mensis novembris) do Yosyfa kard. Slipoho Verkhovnoho Arkhyiepyskopa Lvivskoho Ukraintsiv (19 bereznia 1979 r.). *Blahovisnyk*. Rym, 1979. № 1-4. S. 9–14.
9. Ivan Pavlo II. Apostolkyi lyst "Svitlo Skhodu" (Orientale Lumen) z nahody sotoi richnytsi lysta papy Lva KhIII "Hidnist Skhidnikh" (2 travnia 1995 r.) / per. P. Pidruchnoho. *Zhovkva : Misioner*, 2011. 48 s.
10. Ivan Pavlo II. Entsyklika "Apostoly Slovia" (Slavorum Apostoli) na spohad yevanhelskoi diialnosti sv. Kyryla i Metodiia pislia KhI storich (2 chervnia 1985 r.). *Entsyklyky Verkhovnoho Arkhyiereia Ivana Pavla II, Toronto-Rym : Vydavnytstvo OO Vasylilian*, 1989. S. 170–199.
11. Ivan Pavlo II. Entsyklika pro ekumenichniy oboviazok «Shchob usi byly odno» (25 travnia 1995 r.). *Znaky chasu. Do problemy porozuminnia mizh Tserkvamy* / red. Z. Antoniuk, M. Marynovych. Kyiv : Sfera, 1999. S. 337–353.
12. Ivan Pavlo II. Poslannia do ukrantsiv-katolykiv "Velykyi Dar Khreshchennia" z nahody Tysiacholittia Khreshchennia Kyivskoi Rusi (14 liutoho 1988 r.). *Patriarkhat. Filadelfia*, 1988. № 6. S. 3–6.
13. Istorychnyi kontekst, ukladennia Beresteiskoi unii i pershe pouniine pokolinnia. *Materialy I Beresteiskikh Chytan* / red. B. Hudziak, O. Turii. Lviv : Instytut istorii Tserkvy LBA, 1996. 188 s.
14. Liubachivskiy M. I. Stanovyshche do Rezoliutsii 7-oi sesii mizhnarodnoi komisii (3 serpnia 1993 r.). *Samoupravna Kyivska Tserkva* / red. I. Monchak. Lviv : Svichado, 1994. S. 167–172.
15. Yoann Pavel II. Edynstvo v mnohoobrazyu. *Razmyshleniya o Vostoke y Zapade*. Mylan-Moskva : Khrystyanskaia Rossyia, 1993. 239 c.
16. 400 let Brestkoi Tserkovnoi Unyy 1596-1996. *Krytycheskaia pereotsenka. Sbornyk materialov mezhdunarodnoho sympozyuma*. Neimenhen. Hollandyia / red. A. Yudyn. Moskva : BBY, 1998. 256 s.
17. Yoann Pavel II. Apostolycheskoe poslanie "Ydyte po vsemu myru" (Euntes in mundum) v oznamenovanye 1000-letyia Kreshcheniya Kyevskoi Rusy (21 yanvaria 1988 h.). *Edynstvo v mnohoobrazyu. Razmyshleniya o Vostoke y Zapade*. Mylan-Moskva : Khrystyanskaia Rossyia, 1993. S. 154–183.
18. Kommentaryi Synodalnoi Bohoslovskoi Komysyiy k dokumentam dyaloha mezhdru Russkoi Pravoslavnoi y Rymsko-Katolycheskoi Tserkvamy (18 aprelia 1997 r.). *Zhurnal Moskovskoi Patryarkhyi*. 1997. № 12. S. 24–30.
19. Clément O. Prawda was wyzwoli. *Rozmowy z Patriarchą ekumenicznym Bartłomiejem I* / per. J. Dembska, M. Żurowska. Warszawa : Verbinum, 1998. 246 c.
20. Górka L. *Ekumenizm w Kościele Rzymskokatolickim. Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu* / red. W. Hryniewicz, J.S. Gajek, S.J. Koza. Lublin : TN KUL, 1996. S. 324–342.

21. Hryniewicz W. Bóg naszej nadziei. Szkice teologiczno-ekumeniczne. Opole : Wydawnictwo Św. Krzyża, 1989. 286 s.
22. Jan Paweł II. List apostolski «Egregiae virtutis»(31 grudnia 1980 r.). Cyryl i Metody Apostołowie i Nauczyciele Słowian / red. J.S. Gajek, L. Górka. Lublin : TN KUL, 1991. T. 2. S. 42–145.
23. Pannenberg W. Papież i ekumenia. Znak. 1997. № 4. S. 46–49.
24. Starnawski W. Jan Paweł II wobec tradycji Kościołów Wschodnich, Ethos. 1988. № 4. S. 189–201.
25. Unia Brzeska z perspektywy czterech stuleci. Materiały międzynarodowego sympozjum naukowego (Lublin, 20-21.IX.1995 r.) / red. J.S. Gajek, S. Nabywaniec. Lublin : TN KUL, 1998. 267 s.

Стаття надійшла до редакції: 18.12.2021

ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СВЯТОГО ІВАНА ПАВЛА II

УДК 27-18:272-732.2-284 Іван Павло II

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.8>

ТЕОЛОГІЧНИЙ ПЕРСОНАЛІЗМ У ПРАЦЯХ ІВАНА ПАВЛА II

Юрій МАКСИМ'ЮК

*Івано-Франківський богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: juramax31@gmail.com*

У статті аналізується богословські засади персоналізму у спадщині Івана Павла II. Розкриваються фундаментальні принципи до розуміння природи людини, її пізнання у контексті теологічної історії спасіння.

Ключові слова: *особистість, пізнання, людина, персоналізм.*

In the floor analysed theological principles of personaliti in the inheritance of John Paul II. Fundamental principles open up to understanding of nature of man, his cognition, in the context of theology history of rescue.

Key words: *personaliti, cognition, man, personality.*

Спадщина Папи Римського Івана Павла II (1978–2005 рр.) посідає вагоме місце у розвитку філософської та богословської парадигми католицизму, а саме продукує гуманістичну спрямованість, визначеність особистості як первинної творчої реальності і є вищою цінністю буття, втілюючи і утверджуючи свої філософські ідеї та погляди протягом свого життя та духовної діяльності.

XX століття – століття чисельних воєн, які відзначались жорстокістю і масовим знищенням людей. Іван Павло II, одним з пріоритетних завдань поставив боротьбу за зміцнення миру на Землі, роззброєння, підвищення цінності людського життя. В його особі був не тільки Глава Вселенської Церкви, видатний релігійний і суспільно–політичний діяч, але й оригінальний, самобутній високопрофесійний філософ.

Прихід до філософії Кароля Войтили відбувся з одного боку, через релігійний досвід, а з іншого – через літературу, включаючи велику польську літературу романтичної епохи, а саме таких філософських поетів, як А. Міцкевич, Ю. Словацький та Ц. Норвід. Отже, джерелами його філософського мислення були література і віра. Але віра особлива, така, що формувалась на початку його особистісного становлення завдяки зустрічі з самородним містиком Яном Тирановським.

Головну увагу своїх філософських пошуків Іван Павло II зосереджує на філософській антропології та етиці. У багатьох найвидатніших мислителів

світу філософські ідеї втілюються і підтверджуються усім їхнім життям. Такою постаттю залишиться в історії та в наших душах Кароль Войтила – людина–епоха, чиє історичне значення для людства поки що важко осягнути в усій глибині. Його зверненість до особи у філософських роздумах реалізувалася і втілювалася в усій його життєдіяльності; головним питанням його філософських роздумів були не відсторонено–абстрактні метафізичні сутності, а сама людина, неповторна особа в її унікальному, конкретному бутті.

Філософські ідеї щодо розуміння сутності людини Івана Павла II відобразив у таких фундаментальних працях про людину, як «Особа і вчинок», «Любов і відповідальність», «Віра і розум» а також великій кількості філософських статей, об'єднаних етичною і персоналістичною проблематикою.

Папа Іван Павло II виділяє два фундаментальні принципи (підходи) до вивчення та розуміння природи людини в історії розвитку філософської думки. Під першим – космологічним – він розуміє намагання пізнати людину «ззовні» як об'єкт, розглядаючи її природу і життя з позицій подібності людини до решти світу. Тут людина розглядається як структурний елемент всесвіту, як один із предметів світу, видимо і фізично приналежний до нього.

Почавши розвивати персоналізм у рамках католицької філософії, Іван Павло II згодом обрав переважно теологічний ракурс розгляду особистості. «Розробляючи проблему особистості, – відзначав він в своїй книзі «Особистість та вчинок», – я усвідомлюю, що філософська проблематика її має величезне значення також для теології... Значення персоналістичної проблематики для теології дуже актуально,...тому я трактую теперішню роботу як спробу розгляду проблем особистості на основі теології»¹. У той же час, говорячи про співвідношення філософії й теології, він визнає, що вони «постійно перетинаються й доповнюють один одного»². Теологічний персоналізм Войтили – це по суті загальна теологічна настанова, або інтерпретаційна модель, в якій «земля» й «небо», тобто матеріальний і духовний світи розглядаються крізь призму людини. Центральною категорією теологічного персоналізму оголошується «особистість». Виходячи з неотомістської традиції, що проголошує людину «непізнаваним буттям», К.Войтила відзначає, що особистість, як вище вираження людини, «є ще більшою таємницею, чим homo sapiens»³. Проте, окремі сторони особистості можуть бути встановлені за допомогою раціонального пізнання. У дефініції

¹ Папа Римский Иоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2–х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с.39.

² Покликання і місія мирян. Після доктринального апостольського повчання святішого отця Івана Павла II. – Львів: Місіонер, 1998, с. 18.

³ Папа Римский Иоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2–х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с. 39.

К. Войтили особистість виступає як «індивідуальне буття, наділене розумною природою»⁴.

Ісус як одвічне Слово–Логос виступає в якості основного критерію становлення й визначення особистості. В триєдиному Богові Понтифіка передусім цікавить особистість Христа й факт його втілення. Саме через особистість Христа можна зрозуміти велич людської особистості, її справжнє покликання і мету життя. Розвиваючи цей бік теології, який називається христологією, Войтила стверджує, що в акті боговтілення здійснюється «особистісне злиття двох центрів в одну особистість при збереженні їх різної (людської й божественної) природи. Бог виявляється в центрі буття власне як людина. Завдяки цьому людина опиняється в центрі видимого світу не тільки як мікрокосмос, але і як Людина–Бог»⁵.

Особливістю вчення К. Войтили про смисл людського життя є переконання у тому, що християнство відкриває в людській особистості нові сховані «шари», рівні, а також нові форми її активності, за допомогою яких формується досконала особистість. Насамперед, християнство відкриває природну й надприродну глибини містичної складової особистості людини. Нові «шари» особистості проявляються тоді, коли на основі таких критеріїв, як структура, існування й діяльність людини співвідносяться Христос і людська особистість. На перший погляд, такий підхід носить обмежений характер, адже не будь–яку людську особистість можна розглядати через Особистість Христа, а лише особистість християнина. Та, насправді, запевняє Іван Павло II, факт боговтілення має онтологічний характер, а відтак стосується всіх людей: як віруючих, так і невіруючих, як християн, так і тих, хто сповідує інші релігії. У нижченаведених цитатах: «У таємниці втілення людина відкривається як жива подоба Бога–Сина»; «Не можна зрозуміти людину без Христа» говориться про людину взагалі, а не тільки про християнина⁶. Хоча, безумовно, на останнього покладена більша відповідальність і місія, аніж на інших. Особистість християнина в інтерпретації Івана Павла II відрізняється від звичайного людського індивіда. Справа в тому, що зустріч людини з Богом стає можливою лише на рівні людини–особистості. Крім того, тільки маючи статус «особистості християнина», людина може бути наділена трьома функціями Христа: священницької, пророчої та царської. Виконуючи функцію священника, християнин посвящає Богові себе й увесь світ, який він прагне перетворити у хвалу Всевишнього. Пророчої функцією він «відкриває» Бога для себе й для інших. У царській функції він розвиває свою волю, досконалість, совість, зміцнює своє панування над матеріальним світом. Будучи справжньою, особистість християнина завдяки причетності до Христу наділяється

⁴ Войтила Кароль. Людина, пастор, поет: [Вибрані поезії]: Пер. С.О. Шевченка / Упоряд. В. Смаца та С. Шевченка. – Львів: Каменяр, 2001, с. 26.

⁵ Иоанн Павел II. Верую в Бога Отца Всемогущего Творца. – М.: Католический колледж им. св. Фомы Аквинского, 1998, с. 211.

⁶ Иоанн Павел II. Верую в Бога Отца Всемогущего Творца. – М.: Католический колледж им. св. Фомы Аквинского, 1998, с. 242.

здатністю вести діалог не тільки з Логосом, а й з представниками інших релігій й атеїстами. На християнині лежить набагато більша, ніж на нехристиянах, відповідальність за себе, за свої вчинки, особливо моральні, за сім'ю, культуру, відносини в суспільстві, за мир на землі⁷.

Проблему особистості папа Іван Павло II розглядає не лише з позицій філософського аналізу її внутрішнього світу, але й також у контексті теологічної історії спасіння. Для того, щоб стати особистістю, відзначає мислитель, людина має потребу в матерії, просторі, часі й історії, а також у вищій рятівній силі. Земна історія й світ сприяють розвитку та самовдосконаленню особистості. Але лише завдяки Христу, його жертві стає можливою зустріч людини із Божественною Особистістю, а відтак (потенційно) і спасіння душі, що є вищою метою людського життя. «Історія порятунку є історією всього Божого Народу, але одночасно вона протікає через життя окремих людей–особистостей»⁸. Хоча спасіння є результатом діяльності Бога, воно звернено насамперед до особистісної структури людини–буття. Крім того, реалізація спасіння обумовлена з боку людини як бажанням «співпрацювати» з Богом, так і «таємницею» особистісного буття людини. Ще задовго до Другого Ватиканського собору К. Войтила намагався «пов'язати» земну історію з догматами християнства, у першу чергу з догматом втілення. «Таємниця втілення, – писав він, – означає свого роду новий непрямий зв'язок Бога з усім створеним, у першу чергу з людиною. У цьому факті криється, по–перше, принципове визнання цінності тварного суцього, по–друге, введення їх в орбіту людських інтересів і діяльності»⁹.

Окрім Особистості Христа, людину також визначає і конститує Особистість Святого Духа. По цій причині зв'язок людської особистості із третім Лицем Трійці представлений як більш глибокий й фундаментальний. Святий Дух нерідко йменується К. Войтилою «Духом Особистості». Теолог відзначає, що в остаточному підсумку саме завдяки звертанню до нього можуть встановлюватися «мости між людською особистістю й Богом, між однією людиною й іншим, між християнином і світом. Цей дарунок згори – Святий Дух, принесений Ісусом Христом, ...повинен додати людині, сім'ям, народам і державам зовсім інший характер відносин, а саме – відносин, заснованих на любові»¹⁰. Водночас папа стверджує, що основою таких відносин любові, в яких розкриваються внутрішні глибини нашого життя, наш прихований потенціал, що має призвести до пізнання і возз'єднання з Абсолютом, є істина віри. Нагадаємо, що поняття «істина віри» Папа запозичує з філософії Томи Аквінського. Джерелом істин віри є тексти

⁷ Вейгел Дж. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. В 2–х кн. Кн.1: Пер. с англо – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 608 с., [16 л.ил.], с. 79.

⁸ Вейгел Дж. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. В 2–х кн. Кн.1: Пер. с англо – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 608 с., [16 л.ил.], с. 70.

⁹ Иоанн Павел II. Верую в Бога Отца Всемогущего Творца. – М.: Католический колледж им. св. Фомы Аквинского, 1998, с. 213.

¹⁰ Вейгел Дж. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. В 2–х кн. Кн.1: Пер. с англо – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 608 с., [16 л.ил.], с.213.

Священного Писання. На них будуються христологія і пневматологія (вчення про Святого Духа). Ця істина віри означає те, що «Святий Дух як Божественний Гість живе в душі праведної людини». На думку понтифіка, без прийняття істини віри неможливо повністю збагнути справжній смисл та цінність людського існування. Розмірковуючи над тим, що означає жити духовним життям, філософ наводить вислів апостола Павла, який питає: «Чи не знаєте ви, що ви – Божий храм, і Дух Божий у вас перебуває?» (Кор. I, 3, 16). Коментуючи цю фразу, Папа зазначає, що Святий Дух присутній і діє у всій Церкві, але його присутність і дія приймають форму конкретних відносин з людською особистістю, з душею праведної людини, в якій він мешкає і яку наповнює даром, отриманим від Христа завдяки спокуті. «Святий Дух проникає Своїм впливом у самі глибини людської душі віруючого і виливає животворящі світло і благодать»¹¹.

Особливої уваги в своїх роботах Кароль Войтила приділяє семантиці фразеологічного виразу «дар святого Духа». «Це – ключ до особистості, її внутрішнього, духовного життя, сповненого глибинного смислу і таємниці». Мислитель зазначає, що апостол Петро у промові, виголошеній в день П'ятидесятниці, закликає слухачів до покаяння і хрещення, після чого говорить: «отримаєте дар Святого Духа» (Дії 2, 38). Оскільки ап. Петро звертається до кожного з присутніх, цих слів, на думку Папи, впливає те, що дана обітниця стосується кожної хрещеної людини, яка покалася. Далі Іван Павло II розмірковує над проблемою присутності Святого Духа в людині. Це є вельми важливим аспектом теологічного персоналізму, адже без дарів Духа людина не може реалізуватися як духовна особистість, а відтак не може здійснити своє земне призначення. У Новому Завіті Божественна присутність утілюється і ототожнюється зі втіленням Слова–Логосу: Бог–Отець перебуває серед людей у своєму одвічному Сині, в його людській подобі, іпостасно з'єднаний з його Божественною природою. За допомогою цієї видимої присутності в Христі Бог готує нову присутність – невидиме, яке здійсниться з пришествям Святого Духа. Таким чином, присутність Христа серед людей відкриває шлях присутності Святого Духа, що є внутрішньою присутністю в людських серцях. Розмірковуючи над цією так до кінця й не збагненою таємницею сходження Святого Духа в людину, Войтила вказує на спадкоємність між Старим і Новим Заповітом. Сам Христос, напередодні свого відходу зі світу до Отця через розп'яття і Вознесіння, обіцяє апостолам пришествя Святого Духа: «і вблагаю Отця Я, – і Утішителя іншого дасть вам, щоб із вами повік перебував, Духа правди, у вас буде Він» (Ів. 14, 16–17). Таким чином, відмічає понтифік, виповнюється старозавітне пророцтво Єзекиїля: «І дам вам нове серце, і нового духа дам вам у ваше нутро; Вкладу всередині вас дух мій» (Єз. 36, 26–27), а відтак простежується «єдина смислова лінія» між Старим і Новим Заповітом. Але водночас, зазначає понтифік, з тексту Євангелій впливає, що присутність Святого Духа, його

¹¹ Иоанн Павел II. Верую в Бога Отца Всемогущего Творца. – М.: Католический колледж им. св. Фомы Аквинского, 1998, с. 256.

перебування в людському серці, – це плід любові: «Як хто любить Мене, той слово Моє берегтиме, і Отець Мій полюбить його, і Ми прийдемо до нього, і оселю закладемо в нього» (Ів. 14, 23). Таким чином лише благочестива поведінка, дотримання заповідей і моральних чеснот є необхідною умовою для божественної присутності в людині¹².

Спираючись на богословську традицію і перекази Отців Церкви, Войтила зазначає, що Святий Дух є творцем присутності в людині Святої Трійці, тому що Він – Особа – Любов, а внутрішня присутність може бути тільки духовною¹³. Саме через власну присутність Святий Дух дарує самого себе людській душі в тринітарній єдності. Завдяки божественній присутності люди стають «храмом Духа». Іван Павло пояснює, що саме у цій фразі ми бачимо радикальний розрив християнства із античною традицією. Адже тут людське тіло тлумачиться не як в'язниця, а як дорогоцінний посуд, де перебуває святий Дух. Саме таке розуміння, на погляд понтифіка, долає маніхейський дуалізм і призводить до освячення всієї людини в цілому. В цьому освяченні дається благодать, завдяки якій людина бере участь у тринітарному житті Бога¹⁴.

Таким чином, на думку Папи, в людині відкривається внутрішнє джерело святості, з якої бере початок життя згідно Духу, про яке написано, «ви не в тілі, а в дусі» (Рим. 8, 9). І саме в цьому є надія на воскресіння, а отже й «схатологічний вимір нашого буття», – підкреслює Папа, адже «Якщо Дух Того, Хто воскресив Ісуса з мертвих, живе в вас, то ... він оживить і ваші смертні тіла» (Рим. 10)¹⁵.

Папа вважає, що перебування Святого Духа в людині підносить її особисту гідність і надає нову цінність міжособистісним відношенням, в тому числі й тілесним. Присутність Святого Духа в житті людини освячує її життя, надає йому повноти буття. Саме тому апостол Павло закликає «не ображати Святого Духа Божого» (Еф 4, 30), бо всякий гріх противиться любові. Вслід за апостолом Папа також акцентує увагу на тому, що Святий Дух, який живе в людині як Обличчя–Любов, пробуджує в душі внутрішню потребу в любові. Важливою думкою Папи є та, що Святий Дух, який перебуває в душі людини, – це метафізичне джерело нового «внутрішнього» життя, яке є надприродним. Що ж для К. Войтили означає повний розвиток духовного (внутрішнього) виміру людини? Йдеться про життя за «законом Духа», у відповідності до Христа–Логосу, який перемагає владу гріха і смерті, панівну над людиною з моменту першого гріхопадіння. Ось тут і виникає в житті кожного з нас прихований драматичний конфлікт між внутрішнім відчуттям добра і

¹² Иоанн Павел II. Верую в Бога Отца Всемогущего Творца. – М.: Католический колледж им. св. Фомы Аквинского, 1998, с. 126.

¹³ Папа Римский Иоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2-х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с.40.

¹⁴ Папа Римский Иоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2-х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с. 45.

¹⁵ Покликання і місія мирян. Після доктринального апостольського повчання святішого отця Івана Павла II. – Львів: Місіонер, 1998, с. 38.

схильністю до зла, між бажанням розуму служити «закону Духа» і «тиранією тіла», що віддає людину в рабство гріха. Це конфлікт між «природним» життям і «надприродним» життям, між фрагментарним і повним, збитковим і цілісним¹⁶.

Задамо собі питання: чому так багато уваги мислитель приділяє розгляду надприродного життя? На нашу думку, саме тому, щоб показати, що без надприродного виміру існування особистості в повній мірі неможливе. Якщо ми живемо виключно в рамках природного життя, за «законом тіла», то існує загроза «скатування», деградації на рівень тваринного існування, в царину інстинктів. У ситуації повної відсутності (тобто згорнутості, нерозвиненості) надприродного, зникає й специфічне людське – те, що відрізняє нас від тварин. Таким чином, на місце суб'єктності «я», де особистість виступає ініціатором дії завдяки притаманним їй структурам самопанування і самоволодіння, приходить безособова стихія природи. А це означає, що гріхи і чуттєві пристрасті починають володарювати нами. Відтак ми перестаємо бути активними суб'єктами, перетворюючись на пасивних об'єктів. І тоді вже, як пише К.Войтила, слід говорити не «я дію», а «щось відбувається в мені»¹⁷, але я не в змозі це контролювати. Якщо продовжувати цю думку далі, то у ситуації природного життя, позбавленого надприродного виміру, людина втрачає свободу. У природному існуванні (існуванні виключно за законами і примхами тіла) людина перестає бути ініціатором, вона залежна від власних пристрастей і потягу до насолод. Використовуючи біблійну метафору, особа стає «рабом гріха»¹⁸.

Виходячи з вищезазначеного, поступово викристалізовується погляд понтифіка на суть християнського життя, його прихованого смислу. Це – життя за законом Духу, а не тіла. Але для його здійснення потрібне засвоєння теологічних чеснот (віри, надії і любові) під невидимим впливом «Духа – обновителя, від якого виходить життєдайна благодать прощення і освячує разом з благодаттю все нові і нові чесноти, що становлять тканину надприродного життя»¹⁹. Відмітимо, що у цьому твердженні понтифіка відчувається вплив філософії Фоми Аквінського. На думку останнього, надприродне життя розвивається не тільки завдяки природним якостям людини – розуму, волі і почуттям, – але також за допомогою нових здібностей, посланих людині разом з благодаттю, як це роз'яснюється в «Суммі теології». Саме завдяки їм розум може припасти до Логосу²⁰.

Отже, ми встановили, що людське життя, згідно вченню Івана Павла II, слід розглядати крізь призму двох полюсів, які між собою борються

¹⁶ Папа Римський Іоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2-х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с. 113.

¹⁷ Папа Римський Іоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2-х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с.90–91.

¹⁸ Захара І. Дещо про філософські погляди Івана Павла II // Богословія. – 2000. – том 64, с.87.

¹⁹ Іоанн Павел II. Верую в Бога Отца Всемогущего Творца. – М.: Католический колледж им. св. Фомы Аквинского, 1998, с. 187.

²⁰ Папа Римський Іоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2-х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с.39.

«всередині особи», плоті та духа, життя природного і життя надприродного. Розмірковуючи над словами св. апостола Павла про «закон Духа, що дає життя в Ісусі Христі», богослов зазначає, що йдеться про закон, згідно з яким ми повинні жити, якщо хочемо вступати за Духом, здійснюючи духовні справи, а не справи плоті. Папа наголошує на тому, що існує фундаментальне протиріччя між тілом і Духом, між двома видами вчинків, думок і способів життя, що беруть від них почало: «хто ходить за тілом, думають про тілесне, а хто за Духом – про духовне. Бо думка тілесна то смерть, а думка духовна – життя та мир» (Рим. 8, 5–6).

Для позначення способу життя людини, що чинить за велінням плоті і живе в стані духовного та культурного занепаду, Войтила застосовує спеціальний термін *homo animalis*. Але такий спосіб життя, сумний і позбавлений справжньої радості, яким живуть, на жаль, більшість людей, не повинен закривати для нас зовсім іншої дійсності – життя за Духом, яке реально існує у світі і протистоїть силам зла²¹. Войтила зазначає, що справам плоті, що закривають доступ до Царства Божого, протистоять плоди Духа: «любов, радість, мир, довготерпіння, добрість, милосердя, віра, лагідність, стриманість» (Гал. 5, 22). Такі чесноти диктує віруючим «закон Духа» (Рим. 8, 2), що живе в людині і керує її внутрішнім життям.

Аналізуючи слова апостола Павла, який закликав «зміцнитися через Духа Його в чоловікові внутрішнім» (Еф. 3, 16), Іван Павло II постійно уточнює саме поняття «людина внутрішня». Розмірковуючи на ним, він зазначає, що внутрішньою є та людина, яка не задовольняється тільки зовнішнім життям, часто–густо поверхневим і незначущим, але бажає жити в «божественних глибинах», пронизаних присутністю Святого Духа²². Внутрішній людині мислитель (вслід за ап. Павлом) протиставляє «душевну» людину. Часто–густо слово «душевний» вживається в побутовому сенсі для позначення сукупності деяких, здавалося б позитивних рис характеру (емоційність, емпатія, співчутливість). Та, на думку Войтили, душевність насправді означає плотськість, закритість для духовних істин одкровення, тому що «...людина тілесна не приймає речей, що від Божого Духа, бо їй це глупота, і вона зрозуміти їх не може, бо вони розуміються тільки духовно» (1 Кор. 2, 13–14).

Католицька церква, осмислюючи таємницю людини, особливо вдивляється в постать Ісуса Христа й містерію Спасіння, де людська екзистенція вписана з особливою силою правди й любові. Оскільки Месія «з'єднався в певному сенсі з кожною людиною», то всі представники людського роду беруть участь у тій найвищій місії та служінні. Іван Павло II писав: «людина є і завжди буде щоденною «дорогою» церкви»²³. Без цієї

²¹ Папа Римський Іоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2–х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев, с.126.

²² Захара І. Дещо про філософські погляди Івана Павла II // Богослов'я. – 2000. – том 64, с.165.

²³ Joannes Paulus P. P. II. Redemptor hominis // http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents.

поваги до гідності людини не можливо проголошувати науку любові й правди. Тому кожен християнин має своїм обов'язком захищати кожне життя в ім'я Бога

Отже, філософська спадщина папи Івана Павла II зорієнтована на гуманістичну спрямованість, він визнавав особистість первинною творчою реальністю і вищою цінністю буття, втілюючи і утверджуючи свої філософські ідеї та погляди протягом свого життя та духовної діяльності. Інтегральними властивостями людини, котрі виділяє понтифік виступають свобода (однак відповідальна), трансцендентність (зокрема, причетність до божественності Пресвятої Трійці через таємницю Втілення Сина Божого), комунікативність (стосунки як з Богом, так і з іншими людьми); онтологічною рисою є концепція дару. Особливо наголошується на цінності кожної особистості, на необхідності захисту життя у всіх його виявах від тоталітарних політичних режимів та неприпустимих наукових досліджень. У цьому процесі вельми важлива роль належить освіті та вихованню молодого покоління, поглинутого ментальністю неонарцисизму. Такий виклик вимагає сміливості та витривалості, адже мова йде про майбутнє України й світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вейгел Дж. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. В 2-х кн. Кн.1: Пер. с англо – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 608 с., [16 л.ил.]
2. Войтила Кароль. Людина, пастор, поет: [Вибрані поезії]: Пер. С. О. Шевченка / Упоряд. В. Смаща та С. Шевченка. – Львів: Каменяр, 2001. – 198с.
3. Захара І. Дещо про філософські погляди Івана Павла II // Богословія. – 2000. – том 64. – с.159–166.
4. Иоанн Павел II. Верую в Бога Отца Всемогушего Творца. – М.: Католический колледж им. св. Фомы Аквинского, 1998 – 380 с.
5. Папа Римский Иоанн Павел II. Личность и поступок [пер. с англ. А.М. Фроловский] // Сочинения в 2-х т. Т.1. — М., Изд-во Францисканцев. — 2001.
6. Покликання і місія мирян. Після доктринальне апостольське повчання святішого отця Івана Павла II. – Львів: Місіонер, 1998. – 154с.
7. Joannes Paulus P. P. II. Redemptor hominis // http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents.

REFERENCES

1. Veihel Dzh. Svydetel nadezhdy: Yoann Pavel II. V 2-kh kn. Kn.1: Per. s anhliu – М.: ООО «Yzdatelstvo AST», 2001. – 608 s., [16 l.yl.]
2. Voityla Karol. Liudyna, pastor, poet: [Vybrani poezii]: Per. S. O. Shevchenka / Uporiad. V. Smashcha ta S. Shevchenka. – Lviv: Kameniar, 2001. – 198 s.
3. Zakhara I. Deshcho pro filosofski pohliady Ivana Pavla II // Bohosloviia. – 2000. – tom 64. – s.159–166.
4. Yoann Pavel II. Veruiu v Boha Ottsa Vsemohushcheho Tvortsya. – М.: Katolycheskyi kolledzh ym. sv. Fomy Akvynskoho, 1998 – 380 s.
5. Papa Rymskyi Yoann Pavel II. Lychnost y postupok [per. s anhl. A. M. Frolovskyi] // Sochynenyia v 2-kh t. T.1. — М., Yzd-vo Frantsyskantsev. — 2001.
6. Poklykannia i misiia myrian. Pislia doktrynalne apostolske povchannia sviatishoho ottsia Ivana Pavla II. – Lviv: Misioner, 1998. – 154 s.

Науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого «Добрий Пастир». Богослов'я. Філософія. Історія. 2021. Вип. 16.

7. Joannes Paulus P. P. II. Redemptor hominis // http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents.

Стаття надійшла до редакції: 14.10.2021

УДК 614-049.5

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.9>

БЕЗПЕКА В МЕДИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Наталія Василюк

*Івано-Франківський національний медичний університет,
кафедра оториноларингології з курсом хірургії голови та шиї,
вул. Галицька 2, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна,
e-mail: natalialor@i.ua*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8847-0688>

В статті висвітлено основні питання взаємовідносин в середовищі «медичний працівник - пацієнт» та показано фактори небезпеки, які можуть впливати на стан здоров'я пацієнта або медичного працівника. Розглянуто основні чинники, які найчастіше загрожують особам в даному комунікативному полі.

Ключові слова: *медична допомога; медичне обслуговування; фізична, біологічна, психосоціальна небезпека; лікарська помилка.*

The article reflects the main issues of the relationship between medical worker and patient. It shows the risk factors that can affect the health of the patient or medical worker. The main factors that most often threaten people in this communicative environment are considered.

Key words: *medical care; medical service; physical, biological, psychosocial danger; malpractice.*

Коли мова заходить про надання послуг в медичній сфері, в першу чергу на думку спадає отримання пацієнтом допомоги в галузі охорони здоров'я від фізичних осіб, які мають медичну освіту та працюють за фахом в нормативно-правовому полі, яке забезпечує юридична особа. Беззаперечно, такі взаємовідносини вимагають відповідного кваліфікаційного рівня медперсоналу, від якого залежить якість, ефективність та безпека отриманої послуги. Та чи завжди такі взаємовідносини є безпечними? Таке запитання залишається надзвичайно актуальним в наш час, оскільки результат лікування не завжди є позитивним в силу певних обставин.

Негативний результат при наданні медичної допомоги може виникати в результаті об'єктивних та суб'єктивних причин, які в сукупності мають назву «лікарська помилка». Так, в США частка лікарських помилок становить 3–4 %, в Великобританії – 5 %, у Франції – 3 %. У Великобританії від лікарських помилок щорічно помирає до 70 тис. людей, в США за різними оцінками 50–100 тис. За підрахунками експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я,

в Україні через лікарську недбалість щодня помирає 6–7 хворих і втричі більше стають інвалідами¹.

В лікувальному процесі між лікарем та пацієнтом знаходиться досить серйозний «посередник», а саме фармацевтична промисловість, яка пропонує безліч різноманітних препаратів для лікування та профілактики захворювань. Нерідко, фармацевтичний засіб, який мав би приносити користь, перетворюється в руках лікаря в «зброю» проти того, кому лікар бажає допомогти. Станом на 05.10.2021 року в «Державному реєстрі лікарських засобів України» зареєстровано 13677 лікарських засобів, серед яких 4176 вітчизняного виробництва, а 9501 – іноземні². За даними ВООЗ: «...Немає жодного лікарського засобу, прийом якого не був би пов'язаний з ризиком...» (інформаційний бюлетень № 293, березень 2014 р.)³. В економічно розвинених країнах щомісячно реєструється 8-10 ускладнень на 1000 000 жителів. У осіб, які лікуються амбулаторно, число ускладнень від терапії становить 2–3 %, а у тяжко хворих, які лікуються у стаціонарі – від 6 до 35 %. Летальність від побічних реакцій посідає 5 місце в світі після серцево-судинних захворювань, захворювань легень, онкологічних захворювань та травм. Виявлення побічних дій лікарських засобів не має тенденції до зменшення. Це пов'язано з широким застосуванням в медичній практиці препаратів-генериків. Загальновідомо, що генерики, як правило, менш ефективні й частіше викликають побічні реакції. Частка даних лікарських засобів в США становить 25 %, в Росії – 78 %, в Німеччині – 35%, в Угорщині – 55 %, у Великобританії – 55 %, в Польщі – 61 %, в Словачії – 66 %, в Україні – 83 %⁴. Серед побічних дій, спричинених лікарськими засобами, 88,2 % випадків спостерігалися при використанні препаратів-генериків⁵. Вибір тактики лікування, прийняття рішення щодо вибору препарату досить часто залежить від впливу зовнішніх факторів, таких як реклама чи фінансове зацікавлення фірмою-виробником і ніколи не висвітлюється в засобах масової інформації. В даному випадку питання безпеки в комунікативному полі «лікар-пацієнт» залежить не тільки від кваліфікаційного рівня лікаря, але і його етичних та моральних якостей.

Якщо говорити про питання безпеки в медичному середовищі, не слід забувати і про зворотню сторону комунікативних стосунків між пацієнтом та лікарем, де під загрозою опиняється сам лікар чи середній або молодший медичний персонал. Впродовж 2013–2017 рр. в Україні офіційно зареєстровано 543 випадки протиправних посягань на життя та здоров'я

¹ Безопасность лекарственных средств: неблагоприятные реакции на лекарства (информационный бюллетень) [Электронный ресурс] / ВООЗ. Режим доступа : <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs293/>.

Білецька Г. А. Причини виникнення лікарських помилок в медичній практиці на сучасному етапі / Теорія і практика правознавства, 2015.- № 1, Т. 7. Опанасенко М.С., Конік Б.М., Терешкович О.В., Леванда Л.І. Лікарська помилка: суть проблеми і клінічний випадок відеоторакокопічного видалення стороннього тіла плевральної порожнини / Український пульмонологічний журнал, 2017, № 2.

² Білецька Г. А. Причини виникнення лікарських помилок в медичній практиці на сучасному етапі / Теорія і практика правознавства, 2015.- № 1.

³ Безопасность лекарственных средств: неблагоприятные реакции на лекарства (информационный бюллетень) [Электронный ресурс] / ВООЗ. Режим доступа : <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs293/>.

⁴ Безопасность лекарств: Руководство по фармаконадзору / под ред. А. П. Викторова. Киев: Морион, 2007.

⁵ Безопасность лекарств: Руководство по фармаконадзору / под ред. А. П. Викторова. Киев: Морион, 2007.

працівників системи екстренної медичної допомоги, серед яких 2 випадки інвалідизації та 3 – з летальними наслідками⁶. Найвищі показники фіксуються в Києві, Харківській, Закарпатській областях. Найчастіше серед потерпілих опиняється середній медичний персонал (n=283), дещо рідше – лікарі (n=157) та водії (n=88). За даними 2016 року, близько 60% кримінальних проваджень, які стосуються посягання на життя або здоров'я медичного працівника, було відкрито за фактом заподіяння легких тілесних ушкоджень, 10% – тілесних ушкоджень середньої тяжкості, значно менше – за фактом вчинення хуліганських дій стосовно працівників лікувальних закладів, вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень. Зазвичай, заподіяна шкода здоров'ю або життю медичного працівника, здійснюється агресивними пацієнтами, які перебувають під впливом алкоголю/наркотиків або мають психічні розлади, або люди, які опинилися у стресовій ситуації. До проявів агресивної поведінки відносять як фізичні ушкодження, сексуальне насильство, так і менш тяжкі за наслідками дії (агресивні жести, образи, глузування, крики, лайка, перебування в особистому просторі медика, наприклад стояння за спиною, кусання, подряпини, штовхання, спроби захоплення й удушення, загрози щодо застосування зброї). Здебільшого медики не звертаються до правоохоронців (навіть у випадках отримання ушкоджень), не бажаючи гаяти час⁷.

Щороку частота подібних випадків збільшується, однак на даний момент законодавчих актів щодо створення безпечних умов праці при наданні медичної допомоги в Україні не існує. Дана тема взагалі не є цікавою для суспільства, в чому можна переконатися, зайшовши в пошукову мережу Google за темою: «Право медичних працівників на захист від протиправних посягань», де на 05.10.2021 року можна знайти тільки 2 посилання. Належний збір статистичних даних в Україні щодо протиправних посягань на життя та здоров'я медичного працівника не здійснюється. Міжнародні опитування працівників екстреної медичної допомоги різних країн продемонстрували, що близько 60% парамедиків постраждали від фізичного насильства на робочому місці, 78% потерпали від словесних образ. Неправомірні дії щодо працівників служби екстреної медичної допомоги настільки поширені, що часто вважаються «частиною роботи» і «прийнятним», а не шкідливим фактором. Жінки частіше страждають від сексуального насильства, чоловіки – від погроз і фізичних ушкоджень. Частота протиправних посягань має зворотну кореляцію з досвідом роботи. Частота правопорушень щодо працівників служби екстреної медичної допомоги висока в США, Австралії і навіть у благополучній Швеції, де поширеність фізичного насильства сягає майже 70%⁸.

⁶ Мартишин О. Захист медичних працівників під час виконання професійних обов'язків: від слова до діла / Український медичний часопис, 2018. Т. 1, № 1 (123).

⁷ Полупан О.О., Лисенко С.Є., Бараннік С.В. Право медичних працівників на захист від протиправних посягань на їхнє життя та здоров'я//Спеціалізований медичний портал Health-ua.com,25.02.2018.

⁸ Полупан О.О., Лисенко С.Є., Бараннік С. В. Право медичних працівників на захист від протиправних посягань на їхнє життя та здоров'я// Спеціалізований медичний портал Health-ua.com, 25.02.2018.

Згідно даних опитування, 9 із 10 медиків вважають, що погрози й насильство з боку пацієнта або його оточення змінюють їхнє ставлення до хворого й обсяг та/або якість надання допомоги⁹.

Медичне обслуговування є важливою галуззю трудової діяльності людини, яка може привести до серйозних ризиків, пов'язаних із життям та здоров'ям працівників. Американський національний інститут безпеки та гігієни праці (NIOSH) повідомив про 29 видів фізичних, 25 хімічних, 24 біологічних, 10 ергономічних та 6 психосоціальних небезпек. Найчастішою небезпекою, з усіх перелічених, при контакті медичного працівника та пацієнта в процесі надання медичної послуги є біологічні фактори.

Серед біологічних факторів ризику знаходяться агенти, що передаються через дихальні шляхи повітряно-краплинним шляхом. Саме так передаються туберкульоз, кір, краснуха, вітряна віспа, гострі респіраторні захворювання (SARS), грип, менінгококові та пневмококова інфекції¹⁰. Ризик захворіти туберкульозом серед середнього медичного персоналу у фтизіо-пульмонологічних стаціонарах в 7,4 рази вищий, ніж серед працівників звичайних пульмонологічних стаціонарів¹¹.

Іншою серйозною небезпекою для медичних працівників є біологічні агенти, які містяться в крові чи інших рідинах організму пацієнта. Інфікування медичного працівника може виникнути в результаті проникнення збудника через шкіру у випадку порушення її цілісності, або через слизові оболонки порожнини рота, носа та очей. Серед багатьох існуючих мікроорганізмів, які можуть передаватися таким шляхом, найбільш небезпечним є вірус гепатиту С та D, а також вірус імунодефіциту людини (ВІЛ)¹².

З'ясовано, що дві третини медичних працівників хоча б один раз контактували з кров'ю або біологічними рідинами ВІЛ – позитивних пацієнтів. Серед ВІЛ – інфікованих медичних працівників 57% випадків виникли саме в результаті професійної діяльності. Ризик захворіти на гепатит В у медичних працівників в 10 разів вищий, ніж у населення загалом¹³.

Якщо питання, що стосується фізичної чи біологічної небезпеки для медпрацівника на робочому місці зрідка обговорюється в засобах масової інформації чи в спеціалізованій літературі, то питання психосоціального впливу – майже не висвітлюється в доступних джерелах, хоча є не менш важливим фактором ризику та може спричинити серйозні наслідки. Професійне вигорання нерідко є причиною звільнення медичного працівника,

⁹ Полупан О.О., Лисенко С.С., Бараннік С. В. Право медичних працівників на захист від протиправних посягань на їхнє життя та здоров'я//

Спеціалізований медичний портал Health-ua.com, 25.02.2018.

¹⁰ Occupational Risks of Health Professionals. Nilgun Ulutasdemir and Ferdi Orhan. Korhan (ed.), 2017. «Occupational Health,» Books, IntechOpen, number 4331, September. <https://www.intechopen.com/chapters/53716>.

¹¹ Demir M, Tuncay E, Yentürk E, Kanmaz D. Risk of tuberculosis infection in employees of chest diseases hospital. Anatolian Journal of Clinical Investigation. 2014;8(2):57–61.

¹² Occupational Risks of Health Professionals. Nilgun Ulutasdemir and Ferdi Orhan. Korhan (ed.), 2017. «Occupational Health,» Books, IntechOpen, number 4331, September. <https://www.intechopen.com/chapters/53716>.

¹³ Occupational Risks of Health Professionals. Nilgun Ulutasdemir and Ferdi Orhan. Korhan (ed.), 2017. «Occupational Health,» Books, IntechOpen, number 4331, September. <https://www.intechopen.com/chapters/53716>.

а також спричинює конфлікти в сім'ї, веде до зниження самооцінки та соціальної ізоляції. Одним із факторів, що спричинює професійне вигорання та впливає на здоров'я медичного працівника, є насильство – словесно-поведінкове, фізичне й, навіть, сексуальне. Медичні працівники, які тісно контактують з пацієнтами або їхніми родичами, що є у важких психоемоційних ситуаціях, є найчастішими жертвами серед усіх професій. Ризик стати жертвою насилля зі сторони пацієнта чи його родичів у 4-16 разів вищий, ніж у працівників інших галузей¹⁴. Дослідження, які стосувалися насилля на робочому місці, показали, що психологічне насилля є значно небезпечнішим, ніж фізичне. Неетичне вороже спілкування (мобінг) особою чи групою осіб по відношенню до іншої особи приводить до надмірного стресу, тривоги, депресії.

Таким чином, негативний вплив на здоров'я та життя людини в площині професійного спілкування між медичним працівником та пацієнтом може здійснюватися як в бік пацієнта, так і в бік медичного працівника. Щоб уникнути небажаних результатів та створити безпечне середовище в даному комунікативному полі, в першу чергу слід дотримуватися нормативно-правових вимог, а також дбати про моральні та етичні правила поведінки в суспільстві та в певній сфері діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов С. В. Медична помилка: юридичний аспект/ Медичне право, 2008. № 10, Т. 56. С. 94–96.
2. Безопасность лекарственных средств: неблагоприятные реакции на лекарства (информационный бюллетень) [Электронный ресурс] / ВООЗ. Режим доступа : <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs293/>.
3. Білецька Г. А. Причини виникнення лікарських помилок в медичній практиці на сучасному етапі / Теорія і практика правознавства, 2015.- № 1, Т. 7. - С. 1–13.
4. Безопасность лекарств: Руководство по фармаконадзору / под ред. А. П. Викторова. Киев: Морион, 2007. - 240 с.
5. Державний реєстр лікарських засобів України <http://www.drlz.com.ua/ibp/ddsite.nsf/all/stat?opendocument>
6. Крайдашенко О. В. Побічні дії лікарських засобів. Система фармакологічного нагляду в Україні / О. В. Крайдашенко, М. П. Красько, О. М. Главацький - 3. : ФПО, 2015. – 49 с.
7. Мартишин О. Захист медичних працівників під час виконання професійних обов'язків: від слова до діла / Український медичний часопис, 2018. Т. 1, № 1 (123). - С. 13–17.
8. Опанасенко М. С., Конік Б. М., Терешкович О. В., Леванда Л. І. Лікарська помилка: суть проблеми і клінічний випадок відеоторакоскопічного видалення стороннього тіла плевральної порожнини/ Український пульмонологічний журнал, 2017, № 2. Додаток, с.18-21.
9. Полупан О. О, Лисенко С. Є, Бараннік С. В. Право медичних працівників на захист від протиправних посягань на їхнє життя та здоров'я // Спеціалізований медичний портал Health-ua.com, 25.02.2018.

---

¹⁴ Franz S, Zeh A, Schablon A, Kuhnert S, Nienhaus A. Aggression and violence against health care workers in Germany, a cross sectional retrospective survey. BMC Health Services Research. 2010;10:51.

10. Bloodborne infectious diseases: HIV/AIDS, Hepatitis B, Hepatitis C; Overview. Center for disease control and prevention. CDC 24,7 [Electronic Journal]. Available from: <http://www.cdc.gov/niosh/topics/bbp/>[Accessed: 2016-07-22].
11. Demir M, Tuncay E, Yentürk E, Kanmaz D. Risk of tuberculosis infection in employees of chest diseases hospital. *Anatolian Journal of Clinical Investigation*. 2014;8(2):57–61.
12. Franz S, Zeh A, Schablon A, Kuhnert S, Nienhaus A. Aggression and violence against health care workers in Germany, a cross sectional retrospective survey. *BMC Health Services Research*. 2010;10:51.
13. Occupational Risks of Health Professionals. Nilgun Ulutasdemir and Ferdi Orhan. Korhan (ed.), 2017. «Occupational Health,» Books, IntechOpen, number 4331, September. <https://www.intechopen.com/chapters/53716>.

REFERENCES

1. Antonov S.V. Medychna pomylka: jurydychnyj aspekt/ *Medychne pravo*, 2008. № 10, Т. 56. - S. 94–96.
2. Besopasnost' lekastvennykh sredstv: neblagoprijatnyje reakcii na lekarstva (informacionnij bulleten') [Elektronnyj resurs] / VOOZ3. Rejum dostupa : <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs293/>.
3. Bilecka H. A. Pryuchyny vynyknennja likars'kykh pomylok v medychnij praktyci na suchasnomu etapi/ *Teorija i praktyka pravoznavstva 2015*. - № 1, Т. 7. - S. 1–13.
4. Besopasnost' lekastv: Rukovodstvo po farmakonadzoru /pod red. A. P. Viktorova. Kyev: Morion, 2007. - 240 s.
5. Derjavnyj reestr likars'kykh zasobiv Ukrainy <http://www.drlz.com.ua/ibp/ddsite.nsf/all/stat?opendocument>
6. Krajdashenko O. V. Pobichni diji likars'kykh zasobiv. Systema farmakologichnogo nagljadu v Ukraini / O. V. Krajdashenko, M. P. Kras'ko, O. M. Glavackyj - Z. : FPO, 2015. – 49 s.
7. Martyshyn O. Zachyst medychnysh pracivnykiv pod chas vykonannja profesujnykh obovjazkiv: vid slova do dila / *Ukrajins'kyj madychnyj chasopys*, 2018. Т. 1, № 1 (123). - S. 13–17.
8. Opanasenko M. S., Konik B. M., Tereshkovych O. V., Levanda L. I. Likarska pomylka: sut' problem i klinichnyj vypadok videotorakoskopichnogo vydalennja storonnjogo tila plevralnoji porojnyny/ *Ukrajins'kyj pulmonologichnyj jurnal*, 2017, № 2. Dodatok, c.18-21.
9. Polupan O. O., Lysenko S. Je., Barannik S. V. medychnysh pracivnykiv na zachyst vid protypravnykh pasjagan na jichne jyttja i zdorovja// *Specializovaniy medychnyj portal Health-ua.com*, 25.02.2018.
10. Bloodborne infectious diseases: HIV/AIDS, Hepatitis B, Hepatitis C; Overview. Center for disease control and prevention. CDC 24,7 [Electronic Journal]. Available from: <http://www.cdc.gov/niosh/topics/bbp/>[Accessed: 2016-07-22].
11. Demir M, Tuncay E, Yentürk E, Kanmaz D. Risk of tuberculosis infection in employees of chest diseases hospital. *Anatolian Journal of Clinical Investigation*. 2014; 8 (2): 57–61.
12. Franz S, Zeh A, Schablon A, Kuhnert S, Nienhaus A. Aggression and violence against health care workers in Germany, a cross sectional retrospective survey. *BMC Health Services Research*. 2010;10:51.
13. Occupational Risks of Health Professionals. Nilgun Ulutasdemir and Ferdi Orhan. Korhan (ed.), 2017. «Occupational Health,» Books, IntechOpen, number 4331, September. <https://www.intechopen.com/chapters/53716>. *Стаття надійшла до редакції: 13.09.2021*

УДК 271.4-732.3(477.83)"18"

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.10>

ЛЬВІВСЬКИЙ СИНОД 1891 Р.: ПРИЧИНИ СКЛИКАННЯ, ПЕРЕБІГ ТА НАСЛІДКИ

Олег МАХ

*Івано-Франківський богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
кафедра східного канонічного права,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

У статті означені причини скликання, перебіг та наслідки Львівського синоду, що відбувся у Львові у 1891 року. Центральне місце відводиться розгляду питань, піднятих на ньому, зокрема питання celibату, питання василіанської реформи, зміни руського календаря, а також питання евхаристійної практики в УГКЦ. Обґрунтовується теза про важливість рішень та постанов, ухвалених Львівським синодом, для продовження «золотої доби» нашої Церкви і про їх позитивний вплив на хід її подальшого розвитку.

Ключові слова: *целібат, УГКЦ, Василіанський чин, празник Божого Тіла, духовенство, «золота доба» Церкви.*

The article is about the reasons for convocation, the course and the consequences of Lviv synod, which took place in Lviv in 1891. The pride of place goes to examination of issues, raised during the synod, particularly the matter of celibacy, the matter of Basilian reform, changes of Ruthenian calendar, and also the matter of Eucharistic practice in Ukrainian Greek Catholic Church. The thesis about the importance of determination and enactment, adopted by Lviv synod, for continuation of «The Golden Age» of our Church and about their positive impact on the course of its further development has been proved.

Key words: *celibacy, UGCC, Basilian rank, Feast of the Body of God, clergy, «Golden Age» of the Church.*

Львівський синод 1891 – це синод Галицької греко-католицької митрополії, який відбувся у Львові з ініціативи митрополита Сильвестра Сембратовича в дні від 24 вересня до 8 жовтня 1891 року.

Цей синод займає особливе місце у церковному і суспільно-політичному житті Галичини кінця XIX-початку XX ст. Релігійно-обрядове значення цієї події визначається давністю проведення подібного духовного зібрання та появою за цей час значної кількості відповідних питань, що потребували свого вирішення. Адже попередній синод Греко-Католицької Церкви відбувся 1720 р. у Замості. Отже, від часу його проведення до синоду 1891 р. у Львові минув аж 171 рік. З іншого боку, події кінця XIX ст. суттєво змінили позицію греко-католицького духовенства у суспільно-політичному житті Галичини.

«Святоюрська» верхівка в умовах зростання впливу представників світської інтелігенції, активізації громадських організацій та появи перших політичних партій була змушена шукати нові рішення для збереження провідної ролі у громадсько-політичному житті краю. Очевидно, переслідуючи саме цю мету, у 1880-х-на початку 1890-х рр. галицький митрополит Сильвестр (Сембратович) (1885–1898) поступово зближується з народовцями, відмовляючись водночас від підтримки русофільських поглядів¹. Таке зближення було увінчане так званою «новою ерою», проголошеною 25 листопада 1890 р. Юліаном Романчуком на засіданні Галицького сейму. Офіційна підтримка митрополитом такої політики знаменувала протегування ним основних політичних постулатів народовецької партії. Крім цього відчувався суттєвий вплив поляків на церковне життя русинів, який проявлявся у вигідному для перших поданні до Ватикану і Відня інформації про так звану «холмську трагедію» та перехід парафії с. Гнилички Збараського повіту до православного обряду, врахуванні польських інтересів у процесі реформування Василіанського чину, спробі ліквідації греко-католицької духовної семінарії у Відні тощо. Такий церковно-політичний контекст проведення синоду в Львові привів до панування напруженої атмосфери у ході його роботи.

Сама ж ідея проведення синоду стала нагальною ще у 60-х рр. XIX ст., коли посилювались так звані священики-обрядовці, які виступали за очищення греко-католицького обряду від латинських елементів. На додачу до цього, парафіяльне духовенство хвилював ряд питань, що потребували вирішення: справа патронату, проблема «душехватства» з боку римо-католицького кліру, відносини між парохами і сотрудниками тощо. Сприятливі умови для проведення провінційного синоду визріли у середині 80-х рр. XIX ст. У зв'язку із загостренням протиріч між об'єднаною Німеччиною та Російською імперією, зросло зацікавлення австрійського цісарського уряду до «українського» питання, де особливе місце належало Греко-Католицькій Церкві.

Поряд із цим важливо іще раз наголосити, що у Київській унійній митрополії, а згодом у її правонаступниці – Галицькій греко-католицькій митрополії впродовж 170 років від 1720 року з різних причин не було можливості скликання загального синоду для вирішення церковних справ. У 1885 році була створена Станіславівська греко-католицька єпархія і майже одночасно Галицький митрополичий престол посів Сильвестр Сембратович. 1888 року під час перебування в Римі з нагоди святкування 50-ліття священства Папи Льва XIII митрополит Сембратович та єпископ Станіславівський Юліян Пелеш запропонували Апостольській Столиці ідею скликання синоду. Ця ідея отримала схвалення як Риму, так і кліру Галичини й Буковини. 12 серпня 1889 року Апостольський Престол надіслав обширну і

---

¹ Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів : НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича, 1997. – Вип. 3-4, с. 122.

детальну інструкцію щодо проведення синоду. У лютому 1891 року готову схему вислано до Риму, а тим часом аж до червня відбувались передсинодальні засідання і 1 липня митрополит оголосив про скликання синоду на 27 вересня – 13 жовтня 1891 року (27 липня датований відповідний лист).

Перед скликанням синоду митрополит С. Сембратович видав послання до духовенства та вірних. Цей документ містив інформацію про попередні соборові зібрання, про необхідність проведення синоду та сприятливі умови для цього у даний період, про узгодження основних питань організації цієї події з папськими представниками. Митрополитом послання також визначало порядок проведення с синоду. Відповідно до нього передбачалася організація попередні відкриття синодального зібрання підготовчого засідання з метою визначення основних питань, які мали б обговорюватися, та обрання так званих офіціалів (урядників), функції яких були чітко визначені. Апарат урядників складався із синодальних суддів, промоторів (приспівників), секретарів, нотарів, церемоніала, богословів та каноніків. Крім інструкції для синодальних офіціалів, лист С. Сембратовича відповідними декретами регламентував поведінку учасників синоду. Звернення митрополита визначило склад учасників синоду. Члени зібрання не обиралися, а запрошувалися (фактично, призначалися під контролем «святоюрської» верхівки). До участі у синоді були залучені представники вищої греко-католицької ієрархії, крилошани митрополичої та єпархіальних капітул, протоігумен та ігумени монастирів ЧСВВ, професори теології, ректори духовних семінарій і директор Львівської академічної гімназії, декани та управителі деканатів і ті, хто «особливими листами запрошення від нас одержав»².

Львівський синод 1891 року відбувся під головуванням Апостольського делегата титулярного архієпископа Лариси Агостіно Чяски, префекта архівів Ватикану, члена Конгрегації пропаганди віри, який прибув у вересні через Відень і Перемишль до Львова. 24 вересня розпочались загальні синодальні сесії, яких відбулось п'ять; працювали три синодальні комісії по 64 синодальні отці кожна. У соборі святого Юра відбулось 4 урочисті сесії: 27 вересня, 1, 4 і 8 жовтня. Синод завершився 8 жовтня і цього дня були підписані його діяння. Апостольський делегат виїхав зі Львова 12 жовтня через Відень до Риму. Право вирішального голосу належало лише митрополитові та єпископам, решта членів зібрання мали дорадчий голос. Обговорення питань та прийняття рішень мало відбуватися за такою схемою: винесення питань на загальні зібрання, у яких брали участь усі члени синоду; детальний розгляд питань на нарадах спеціальних комісій (секцій); прийняття рішень на загальних засіданнях. Митрополитом послання передбачало створення трьох синодальних комісій, у яких мала б відбуватися основна робота.

---

² Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині відбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл.. Митрополичого Ординаріату, 1896, с. 59.

Під час проведення синоду функціонувало три спеціальні секції: обрядова, дисциплінарна та наукова. У синодальному зібранні, що тривало з 24 вересня до 8 жовтня 1891 р., взяло участь 168 осіб із 250 запрошених³ під керівництвом трьох єпископів і головуванням Апостольського делегата.

Діяння Львівського синоду опубліковані подвійним виданням: латиною в 1895 році в Римі, наступного року у Львові українською мовою під заголовком «Чинности и Рішення руского провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891» з «Додатком до чинностей...»⁴, в якому як синодальний документ подано майже весь Замойський синод 1720 року.

На Львівському синоді питання цілібату, яке було предметом дискусій упродовж багатьох століть, виявилось найбільш складним і суперечливим. Спроба його введення для греко-католицьких священників та кандидатів на них розцінювалася галицькою громадськістю як один з інструментів латинізації русинів та як одна з головних причин проведення синодального зібрання. Основним катализатором введення цілібату була позиція на синоді галицького митрополита і папського делегата. С. Сембратович поширював ідею загального безшлюбного стану духовенства ще із середини 80-х рр. XIX ст. У систематизованому ним у 1870 р. релігійному часописі «Руський Сіон» розміщувалися статті та повідомлення, присвячені священничому (обов'язковому) і добровільному (бажаному для усіх) безженству. Однак підготовка до офіційного впровадження загального цілібату для греко-католицького кліру відбувалася поза межами Галицької митрополії: ініціатива цього процесу виходила з польських політичних середовищ, основні підготовчі заходи проводилися у Відні, а їх результати передавалися до Риму. Неможливість одномоментного введення безженства греко-католицького духовенства була очевидною як для віденської нунціатури, так і для римської курії. Тому було вирішено внести у проекти синодальних рішень нечіткі пункти, виконання яких у майбутньому мало сприяти поширенню загального цілібату. Наприклад, учасникам синоду пропонувалися наступні питання: «Чи синод визнає за корисну річ, щоб руські єпископи впливали на підвладне їм духовенство, щоб якнайбільша кількість духовних висвячувалась в цілібаті?» (Synod ruski / Kurjer Lwowski. – 1891. – № 269, 28 września. – S. 1); «Чи не потрібно обирати на посади, що вимагають вільного умислу і постійної уваги, безженних?» (Synod grecko-katolicki / Gazeta Narodowa. – 1891. – № 233, 28 września. – S. 1). Саме із цією метою перший варіант постанови про семінарії був укладений так, щоб піднести статус неодружених священників над одруженим духовенством⁵, рекомендуючи ректорам духовних навчальних закладів заохочувати «питомців» не одружуватися у період здобуття освіти. Метою такого рішення було обмеження впливу представників одруженого

³ Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл.. Митрополичого Ординаріату, 1896, с. 57-61, 258-264.

⁴ Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл.. Митрополичого Ординаріату, 1896, 6.

⁵ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священника в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василіян, 1929, с. 179.

духовенства та заснування семінарій нового типу, які б виховували кандидатів на священиків з переконанням у необхідності безшлюбного стану. Однак синодальне духовенство не сприйняло такого нововведення. Спротив греко-католицького кліру запровадженню безженства у публічних обговореннях обґрунтовувався численними аргументами ідеологічного характеру, хоча, насправді, така позиція визначалася тривалою традицією та реаліями душпастирського життя. Право на одруження розцінювалось уніатським духовенством як чи не єдина можливість прожити якщо не заможно, то принаймні в рамках більш-менш нормального забезпечення. Священики виразили своє незадоволення у протесті, укладеному парохом с. Залісся о. Іваном Негребецьким, який підписало близько 80 отців, і 27 вересня депутація духовних осіб передала документ митрополитові. У цій петиції йшлося про можливість ліквідації Греко-Католицької Церкви, у зв'язку із затвердженням подібних рішень, а також про одруження священиків східного обряду як офіційно задокументоване право⁶. Проблема celibату була основним предметом дискусій протягом усього синоду. Вона спочатку обговорювалася на засіданнях наукової комісії, однак 30 вересня розгляд цього питання було передано у компетенцію членів обрядової секції, у зв'язку з гостротою суперечностей навколо даної справи. Більшість представників духовенства на засіданні виступила проти запропонованого проекту постанови. Після завершення обговорення голова обрядової комісії перемишльський єпископ Юліан (Пелеш) зазначив, що не має наміру вводити безшлюбність⁷. Подальше обговорення питання безженства було заплановано на засіданні 3 жовтня. З позицією проти celibату мали виступити о. Йосиф Левицький, о. Євстахій Мерунович, о. Омелян Огоновський та о. Василь Чернецький. Проте дискусія з даної проблеми цього дня велася лише у кулуарах. Учасники синоду вирішили врегулювати справу з папським легатом кардиналом Августиним Чяскою. З цією метою до нього було вислано депутацію священиків. Після повернення вони повідомили про підтримку кардиналом введення безшлюбності. Все це завершилося погрозами духовенства передчасно покинути зібрання⁸.

Щораз більше зростання опозиції до С. Сембратовича в середовищі духовенства змусила його шукати шляхи компромісу насамперед зі священством своєї архієпархії. Тому наступного дня під час обіду він зустрівся з їх представниками. У ході розмови греко-католицький митрополит заявив, що не хоче вводити загальний celibат, а також просив не допустити передчасного завершення синоду⁹. Тоді ж, на третьому загальному засіданні

⁶ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 11.

⁷ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 180.

⁸ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 181-182.

⁹ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 183.

професор Львівського університету Ісидор Шараневич, від імені Ставропігійського братства, вручив папському делегатові листа з протестом проти введення целібату, а власний проект постанови про безшлюбність запропонував віце-ректор Львівської духовної семінарії о. Йосиф Мельницький. Згідно з ініціативою останнього, безженний стан духовних вважався кращим і бажаним, але, якщо семінаристи відчували, що целібат буде для них «небезпечним чи навіть шкідливим», їм дозволялось одружуватись. Таким чином, за вихованцями семінарії залишалось право на шлюб¹⁰. Цей проект постанови був узгоджений з перемишльським єпископом Юліаном (Пелешом), який вніс до нього лише незначні поправки. В остаточному варіанті тексту постанови безшлюбний стан духовенства вважався кращим, ніж одружений, втім наголошувалось на пораді целібату у Святому Письмі, а не необхідність для священників. Чергова депутація отців передала даний проект папському делегату, який наполягав на запровадженні целібату, аргументуючи це несприйняттям латинниками одружених духовних осіб як справжніх католиків. Однак не переконавши священників, кардинал звернувся до них в образливій формі¹¹. У такій ситуації Ю. Пелеш порадив синодальним духовним особам звернутися до митрополита. Гостра дискусія між С. Сембратовичем і священниками, позитивного результату не дала. Більше того священники дали зрозуміти С. Сембратовичу, що вважають його позицію та дії зобов'язанням, даним полякам. На синодальному засіданні 5 жовтня митрополит Сильвестр виступив з промовою, у якій вказав мету своїх дій та позиції – збільшення кількості неодруженого греко-католицького духовенства, а не введення загального целібату. Під час виступу митрополит засудив учасників депутацій до папського делегата, назвавши їх бунтівниками, а окремим з них навіть погрожував суспензією¹². З гострою критикою слів ієрарха виступили отці Іван Негребецький та Йосиф Крушинський. Так, о. І. Негребецький наголошував на порушенні митрополитом папського декрету про свободу слова на синоді. У свою чергу, о. Й. Крушинський звинувачував С. Сембратовича у поступках Риму задля отримання нових титулів. Після завершення засідання духовенство працювало над редакцією постанови. Було узгоджено два варіанти рішення стосовно целібату. Перший з них нагадував видозмінений проект о. Й. Мельницького. На початку ухвали цитувалися слова апостола Павла: «Нежонатий старається про Господніх, як угодити Господеві, а жонатий старається про світських, як угодити дружині» (I Кор. 7, 32-33), а далі містилося доведення канонічного права греко-католицьких священників на одруження. Інша постанова була укладена отцями Іваном Копистянським та Теофілом Сембратовичем. Дане рішення також включало слова апостола Павла і визнавало перевагу нежонатих духовних осіб над

¹⁰ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священника в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 184-185.

¹¹ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 14-16.

¹² Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священника в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 187-188.

одруженими. Тут за семінаристами залишалось право вибору щодо шлюбу. Постанова закінчувалась словами апостола Павла: «краще одружитися, ніж розгулювати»¹³.

Остаточне рішення стосовно целібату було прийняте 6 жовтня на загальному засіданні. Учасники наради розглядали два проекти постанови: запропоновану С. Сембратовичем та змінену священниками. Після незгоди більшості духовенства з варіантом ухвали, ініційованим митрополитом, греко-католицький ієрарх поставив на голосування проект постанови отців І. Копистянського та Т. Сембратовича, який, вочевидь, був узгоджений з Ю. Пелешом. Єпископи з більшістю духовенства схвалили цей варіант, однак С. Сембратович не дав остаточної згоди на затвердження даного рішення. Тому учасники синоду побоювалися його зміни на урочистому засіданні. Незважаючи на прочитання 8 жовтня апробованої духовенством постанови стосовно целібату, в опублікованих у 1896 р. ухвалах синоду згадане рішення все-таки було змінено.

На окрему увагу заслуговує перебіг обговорення проекту реформи Василіанського чину на Львівському синоді. Адже різниця поглядів у середовищі монахів-василіан, парафіяльного духовенства та греко-католицьких ієрархів, галицьких політиків у кінці ХІХ ст. стосовно реформи ЧСВВ (1882-1904) зумовила розгортання серйозної дискусії на відповідну тему під час проведення Львівського синоду. Реформування Василіанського чину було доручено єзуїтам. Щоправда, на початку 1880-х рр. пропонувалося два варіанти реорганізації василіан. Перший проект був сформульований галицьким митрополитом Йосифом Сембратовичем, який передбачав створення інших та оновлення діючих новіціатів самими представниками ЧСВВ та підпорядкування монастирів греко-католицькими ієрархам. Свою позицію Й. Сембратович висловив після проведення канонічної візитації монастирів ЧСВВ Галичини у листі від 2 січня 1882 р. до префекта Конгрегації пропаганди віри у Римі кардинала Джовані Сімеоні¹⁴. Протоігумен Галицької провінції Чину о. Климентій Сарницький запропонував інший варіант реформи. На його думку, ефективна реорганізація Василіанського чину була можливою лише за допомогою представників інших орденів: воскресенців або єзуїтів. Саме проект протоігумена було затверджено на нараді у галицького намісника графа Альфреда Потоцького, що відбулася 29 квітня 1882 р. у Львові. Початок реформи викликав хвилю протестів василіан та парафіяльних священників, а Й. Сембратович під тиском державної влади та римської курії був змушений піти з митрополичого престолу. На його місце було призначено С. Сембратовича, який ще у статусі адміністратора митрополії, зайняв протилежну до свого попередника і дядька позицію. Він рішуче протиставляв

¹³ Герич Ю. Проблема целібату на Львівському Провінційному Синоді (1891) / Юрій Герич // Збірник на пошану Василя Орелецького (1895–1976). Наук. зб. – Мюнхен : Вид-во «CICERO», 1982. – Том IX, с. 127.

¹⁴ Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – WarszawaKraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995, S. 210.

себе критикам реформи і демонстрував свою підтримку єзуїтам¹⁵. Здійснення перетворень ЧСВВ єзуїтами було засуджено більшістю духовенства Львівського синоду. Священики вважали більш необхідним не стільки реорганізацію новіціатів, скільки реформування старших монахів. Греко-католицький клір вимагав передати керівництво проведенням перебудови Чину місцевим ієрархам. Дізнавшись про дискусію навколо василіанської реформи, митрополит С. Сембратович заборонив обговорення цієї проблеми. Згідно із синодальними рішеннями, оновлення ЧСВВ єзуїтами повністю схвалювалася¹⁶. Позитивні наслідки реорганізації василіан засвідчують правильність позиції С. Сембратовича.

Не менш дискусійне питання Львівського синоду полягало у тому, щоб визначити статус та повноваження ієрархів Греко-Католицької Церкви, адже з часу Берестейської унії права останніх поступово обмежувались. Так, о. Олексій Торонський запропонував звернутися до Папи Римського з проханням надати галицькому митрополитові статус патріарха, що дало би змогу самостійно затверджувати єпископів. У свою чергу, о. О. Стефанович вимагав гідного представництва греко-католиків у Римі. Крім цього, синодальне духовенство виступило за скасування постанови Замойського синоду «Про єпископів», згідно з якою очолити єпархію міг лише вихованець монастиря ЧСВВ: «синод вирішив постановити, щоби в майбутньому ніхто, хіба отримав би дозвіл Святого Престолу, не міг бути Єпископом, котрий не зложив ісповідання монашого. Ніхто же не може зложити таке ісповідання, хто перед тим не відбув у стінах монастирських рік іспитання монашого і шість тижнів після установ і звичаїв чина св. Василя Великого»¹⁷. Власне, тільки остання вимога була узаконена синодальними ухвалами. Стосовно інших пропозицій священиків з питань статусу та повноважень греко-католицьких ієрархів А. Чяска висловив чітку позицію – подібні рішення не можуть прийматися на провінційному синоді.

Важливо, що на синоді відбулась спроба введення до руського календаря чотирнадцяти латинських свят, а також внесення до списку святих Греко-Католицької Церкви Ігнатія Лойолу, Педро Арбуеса і Томаса Торквемаду. Вже на початку синодального зібрання поширилися чутки про можливість скасування руських свят¹⁸. Більша частина уніатського духовенства виступила проти затвердження даної постанови. Священики аргументували свій спротив такому нововведенню можливістю заміни руських ікон на латинські, а юліанського календаря – на григоріанський, а також на науковому рівні доводили окремішність обох обрядів. Протилежну позицію знову ж таки

¹⁵ Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – WarszawaKraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995, S. 211.

¹⁶ Чинности і рішення руського провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл. Митрополичого Ординаріату, 1896, с. 237-238.

¹⁷ Додаток до Чинностей і рішень руського провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл. Митрополичого Ординаріату, 1897, с. 236.

¹⁸ Русько-католицький синод у Львові // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 216, 25 вересня (7 жовтня), с. 1.

зайняв С. Сембратович. Митрополит пояснював доцільність прийняття згаданої пропозиції попереднім внесенням до календаря кількох латинських свят. У процесі дискусії навколо цього питання мали місце навіть скарги духовенства на С. Сембратовича до синодального суду. Зокрема, у такий спосіб на дії митрополита нарікав о. Ілля Мардарович. Незважаючи на тиск церковного ієрарха на отців, постанова про внесення латинських свят до руського календаря та поповнення списку святих Греко-Католицької Церкви латинськими праведниками була відхилена.

На синоді також були підняті обрядові питання, оскільки греко-католицький обряд містить елементи як православної, так і католицької традицій богослужіння, що уможлиблює певні впливи кожної з них на клір. Інтенсивність та напрями таких впливів часто мали політичний характер. У 80-90-ті рр. XIX ст. у Галичині були поширені переходи духовенства та цілих парафій з одного обряду до іншого. Зміни обрядової приналежності були двох напрямів: з греко-католицизму до православ'я (наприклад, у 1882 р. з греко-католицького до православного обряду перейшла парафія с. Гнилички¹⁹) та з греко-католицизму до латинства (так, 1892 р. греко-католицька парафія с. Тучапи перейшла до латинського обряду). Відтак, намітилась подвійна тенденція у цьому питанні. З одного боку православні впливи давали підстави відноситися до священників, що переходили до православ'я, як до прихильників Російської імперії та схизматиків. А з іншого – поширення католицьких елементів дозволяло говорити про полонізацію та латинізацію греко-католицьких отців. Тож для синодального духовенства було важливо врегулювати питання чистоти обряду та релігійного індіферентизму (толерантності до релігії). На Львівському синоді священники ставили перед собою мету зберегти окремішність східного католицизму. Тому вони вимагали заборонити перехід парафій з греко-католицького до будь-якого іншого обряду.

Рішення, прийняті на Львівському синоді, були передані до Риму, де у 1895 р. затверджені Конгрегацією поширення віри і Папою Римським, а через рік опубліковані²⁰. Постанови синоду регулювали питання догматичного, обрядового, організаційного та суспільно-політичного характеру. Синодальні ухвали мали бути затверджені на єпархіальних синодах. Проведення таких зібрань в усіх трьох греко-католицьких областях в силу тих чи інших обставин відбулися неодноразово: у Станіславові – 28-30 вересня 1897 р.²¹; у Львові – 7-9 грудня 1897 р. (проведення Львівського єпархіального синоду двічі переносилося (на 12-14 жовтня і на 7-9 грудня 1897 р.), у зв'язку із хворобою

¹⁹ Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 / Кость Левицький. – Львів : Друк. оо. Василіан, 1926, с. 195.

²⁰ Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл. Митрополичого Ординаріату, 1896.

²¹ Новинки // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 206, 12 (24) вересня, с. 3.

С. Сембратовича)²²; у Перемишлі – 1-3 листопада 1898 р.²³. Під час єпархіальних синодів духовенству надавалося право вносити власні поправки та пропозиції. Священики Перемишльської єпархії, скориставшись цим правом, консолідовано виступили зі своїми ініціативами у справах дяків, парафіяльного кліру, шкільництва тощо. Місцеві духовні «в мирі і спокої виміняли свої думки між собою, висказали Преосвященному свої бажання і розійшлися так між собою, як і з своїм Єпископом Константином (Чеховичем) в найбільшій любові та гармонії і з піднесеним почуттям повернули...»²⁴. Проте далеко не весь клір митрополії зумів використати можливість внести поправки до ухвал синоду на єпархіальних синодах. На синодальному зібранні у Львові до розгляду пропозицій духовенства справа навіть не дійшла через витрату значного часу на зачитування соборних постанов та важкий стан здоров'я митрополита, хоча «багато справ були вельми пекучі і клір покладав всяку надію, що вони будуть обговорені та розпочнуться бодай вступні праці до їх полагодження»²⁵. Запрошене на місцевий синод духовенство Станіславівської єпархії не було ознайомлене з прийнятими на синоді 1891 р. рішеннями і не могло прослідкувати поправок, зроблених в Римі, а тому прийняло затверджені Апостольським Престолом синодальні ухвали²⁶. Отже, греко-католицькі ієрархи намагалися уникнути опозиції парафіяльного кліру апробованим римською курією постановам Львівського синоду, однак запобігти протестам духовенства їм не вдалося.

Внаслідок цих подій питання целібату, що викликало на Львівському синоді найгострішу полеміку, було вирішено на користь віденської нунціатури, папського престолу, польських сил та галицького митрополита. Прийнятий більшістю духовенства проект постанови, що регулював функціонування духовних семінарій, був змінений в опублікованих рішеннях синоду. По-перше, незважаючи на опозицію священиків, до тексту ухвали було додано вище згадані слова апостола Павла. По-друге, керівництву духовних семінарій надавалися вказівки стосовно наполегливого заохочення майбутніх отців до безшлюбності, на відміну від прийнятого на синоді проекту постанови, де передбачалася лише порада целібату як досконалішого стану, ніж подружнє життя. Такі зміни зводили нанівець усі спроби синодального духовенства позитивно для себе вирішити проблему безженства. Крім того, до ухвали синоду про заборону семінаристам одружуватись перед завершенням навчання було додано пункт про заручини, згідно з яким питомцям не

²² В справі руського синоду церковного // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч.182, 14 (26) серпня, с. 1.

²³ Синод дієцезіальний в Перемишлі / Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1898. – Ч. 241, 29 жовтня (10 листопада), с. 1.

²⁴ Синод дієцезіальний в Перемишлі / Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1898. – Ч. 241, 29 жовтня (10 листопада), с.1.

²⁵ Новинки // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 206, 12 (24) вересня, с. 3.

²⁶ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 20-21.

дозволялося ставати нареченими під час навчального процесу²⁷. Така зміна суперечила попереднім рішенням синоду. Змінені положення синодальних постанов у справі подружнього життя уніатського духовенства стали причиною протестів галицьких священників на єпархіальних синодах. Такі протести підписало 36 отців Львівської архієпархії та 92 духовних осіб Перемишльської єпархії. У цих документах інформувалося про незгоду кліру з опублікованою ухвалою та наводився текст прийнятої на синоді постанови²⁸. Пояснення митрополита С. Сембратовича, дані на вимогу священників після Львівського архієпархіального синоду, про подання на затвердження до Риму двох проектів ухвали про семінарії (прийнятий більшістю духовенства на синоді та власний, що містив неапробовані синодальним кліром положення), свідчать про визначальну роль у вирішенні проблеми целібату віденських та римських чинників. Адже, незалежно від авторства схваленої у Ватикані постанови (був це С. Сембратович чи А. Чяска), намір введення безшлюбності для греко-католицького духовенства формувався під тиском польських релігійних (Мечислав Ледоховський) та політичних (К. Бадені) сил²⁹.

Підсумовуючи сказане, варто відзначити, що на Львівському синоді 1891 р. найбільше дискусій викликали питання, які у певній мірі могли свідчити про внесення латинських практик до греко-католицького обряду. Проблеми целібату, василіанської реформи, зміни руського календаря супроводжувалися гострими дискусіями, які інколи досягали найвищого рівня напруги. Зважаючи на підтримку митрополита Сильвестра усіх вище згаданих ініціатив, визріло невдоволення діями останнього серед синодального духовенства. Особливо палкі суперечки зумовлювала постанова про духовні семінарії, через яку, власне, робилися спроби початку впровадження безшлюбності для уніатського кліру. Аргументи галицького архієпископа на користь целібату, що зводилися до необхідності створення відповідної основи для зайняття найвищих церковних урядів, видавалися духовним особам недостатньо переконливими. Тому останні, засвідчуючи здатність захищати традиції свого обряду, твердо відстоювали право греко-католицького духовенства на одруження.

На ньому зустрілись дві течії – консервативна, яка обстоювала непорушність власних східних традицій Церкви, та реформаторська, що закликала до більшого наближення до Латинської Церкви.

Апостольський референт обрядових справ відкинув ці постанови. Але у ментальності вірних і священослужителів панувало переконання, що літургійні постанови, прийняті на Львівському синоді, є правосильними. На

²⁷ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 24-25.

²⁸ Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви 1891 року: історико-церковний та суспільно-політичний аспект / І. Антоняк. – Львів, 2004, с. 68.

²⁹ Герич Ю. Проблема целібату на Львівському Провінційному Синоді (1891) / Юрій Герич // Збірник на пошану Василя Орелецького (1895–1976). Наук. зб. – Мюнхен : Вид-во «CICERO», 1982. – Том IX, с. 126-127.

його постанови активно посилався у своєму Типіку о. Ісидор Дольницький³⁰. Так, до прикладу, перша частина Типіку про загальний вид богослужінь – це фактично текст рішень Львівського синоду 1891 року, автором якого був сам отець о. Дольницький, і який потрапив майже без змін до Типіка. Схожі уривки з рішень синоду зустрічаємо також і в інших частинах книги. Зокрема, вони є у місцях книги, присвячених спеціальним богослужінням: надвечір'ям свят Різдва і Богоявлення, пасхальним урочистостям і приготуванні до них вже від Квітної неділі, періодові Великого посту тощо. Однак, у другій, третій і четвертій частинах бачимо палітру різноманітних джерел-коментарів. У дусі постанов цього синоду в Львові в 1905 р. був виданий служебник.

В питаннях ж євхаристійної практики Львівський синод ухвалює дуже важливі рішення й постанови. Передусім, синод, посилаючись на буллу Папи Урбана IV-го, на рішення Тридентського Собору та на практику майже всіх Східних Католицьких Церков, не тільки апробує празник Божого Тіла (Пресвятої Євхаристії), відзначати який було наказано отцями Замойського синоду, але й підносить його до ряду великих Господніх празників з 8-денним попразденством та наказує щорічно святкувати його в четвер після неділі Всіх Святих. Втім з огляду на будній день, поручає переносити його на наступну неділю. Цієї неділі по заамвонній молитві має бути похід зі Святими Тайнами з церкви до чотирьох на різних місцях приготованих престолів. А де цього не можна б зробити, то треба три рази обійти церкву зі Святими Тайнами, вернутися до престолу й уділити благословення Святими Тайнами. Типік о. Дольницького подає точні приписи, як має відбуватися процесія зі Святими Тайнами до чотирьох престолів та які при тих престолах треба читати Євангелія.

Львівський синод потверджує звичай, давніше прийнятий у нашій Церкві, а саме, щоб на празник Пресвятої Євхаристії і храмовий празник під час Святої Літургії виставляти Святі Тайни. В цих днях має бути благословення Святими Тайнами, а в празник Пресвятої Євхаристії подвійне благословення: одне на початку Літургії, а друге при кінці Літургії по процесії. Перед благословенням Святими Дарами треба відспівати суплікацію.

Синод дозволяє іти на процесію зі Святими Тайнами також при інших урочистих нагодах, як празник Пасхи, з нагоди місій або під час відпустів. А коли нема процесії, то щоб у празничних чи особливих днях було виставлення Найсвятіших Тайн зі суплікацією. При виставленні Святих Тайн і процесії в празник Пресвятої Євхаристії і в празник храму Синод каже уживати монстранцій, а при інших нагодах може бути виставлення або в монстранції або в дарохранильниці.

Документи Львівського синоду 1891 року приписують зберігати давно прийнятий у нас звичай, щоб виставляти Найсвятіші Тайни у Велику П'ятницю і Суботу на Божому гробі або на престолах, а також носити їх під час обходу

---

³⁰ Дольницький І. Типік Церкви Руско-католицької. – Львів, 1899 (церковнослов'янська версія, оригінал).

довкола церкви з плащаницею у Велику П'ятницю і перед утреною Господнього Воскресіння.

Апостольська Столиця при реформі наших богослужбових книг у 1940-их роках, маючи на увазі рішення Замоїського і Львівського синодів та традицію нашої уніатської Церкви, не викреслила з нашого церковного календаря празника Пресвятої Євхаристії, але залишила його під назвою «Врочисте поклоніння Пречистим Тайнам Тіла і Крови Господа Нашого Ісуса Христа».

Звісно, добре і похвальне всяке почитання Пресвятої Євхаристії, але найліпше те, що найкраще відповідає волі Христа Господа, найбільше згідне з традицією Східної Церкви та в дусі нашого обряду, а таким почитанням є якраз любов і поцінування Святої Літургії та часте Святе Причастя. Того бажає Христос, до того заохочує Свята Церква й того вимагає потреба нашої душі.

Отже, Львівський синод 1891р. ухвалив досить важливі рішення та постанови, які стали вагомим підґрунтям для продовження «золотої доби» нашої Церкви і позитивно вплинули на хід її подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви 1891 року: історико-церковний та суспільно-політичний аспект / І. Антоняк. – Львів, 2004. – 95 с.
2. Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. ХІХ ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів: НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича, 1997. – Вип. 3-4. – С. 118-139.
3. В справі руського синоду церковного // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч.182, 14 (26) серпня. – С. 1-2.
4. Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів: друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924. – 41 с.
5. Герич Ю. Проблема celibату на Львівському Провінційному Синоді (1891) / Юрій Герич // Збірник на пошану Василя Орелецького (1895– 1976). Наук. зб. – Мюнхен: Вид-во «CICERO», 1982. – Том IX. – С. 111-127.
6. Додаток до Чинностей і рішень руського провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов: наклад. Митрополичого Ординаріату, 1897. – 640 с.
7. Дольницький І. Типикъ Церкве Руско-католическія. – Львів, 1899 (церковнослов'янська версія, оригінал). – 590 с.
8. Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква: Друкарня оо. Василіян, 1929. – С. 175-202.
9. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 / Кость Левицький. – Львів: Друк. оо. Василіян, 1926. – 432 с.
10. Новинки // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 206, 12 (24) вересня. – С. 3.
11. Русько-католицький синод у Львові // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 216, 25 вересня (7 жовтня). – С. 1.

12. Синод дієцезіальний в Перемишлі / Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1898. – Ч. 241, 29 жовтня (10 листопада). – С. 1-2.
13. Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов: накл. Митрополичого Ординаріату, 1896. – 272 с.
14. Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – Warszawa; Kraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995. – Т. XXXVI/2, Zesz. 149. – S. 209-212.

REFERENCES

1. Antoniuk I. Lvivskyi sobor Hreko-Katolytskoi Tserkvy 1891 roku: istoryko-tserkovnyi ta suspilno-politychnyi aspekt / I. Antoniuk. – Lviv, 2004. – 95 s.
2. Arkusha O. Ukrainyky natsionalno-politychnyi rukh u Halychyni naprykintsi 80-kh rr. KhIKh st. / Olena Arkusha // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svydomist, derzhavnist. – Lviv : NAN Ukrainy, In-t ukrainoznav. im. I. Krypiakovycha, 1997. – Vyp. 3-4. – S. 118-139.
3. V spravi ruskoho synodu tserkovnoho // Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1891. – Ch.182, 14 (26) serpnia. – S. 1-2.
4. Vysvitlennia do istorii Lvivskykh Synodiv z rokiv 1891 i 1897. / o. O. Stefanovych [ta in.]. – Lviv : drukarnia Nauk. t-va im. Shevchenka, 1924. – 41 s.
5. Herych Yu. Problema tselibatu na Lvivskomu Provintsiinomomu Synodi (1891) / Yurii Herych // Zbirnyk na poshanu Vasylia Oreletskoho (1895– 1976). Nauk. zb. – Miunkhen : Vyd-vo «CICERO», 1982. – Tom IKh. – S. 111-127.
6. Dodatok do Chynnostei i rishen ruskoho provyntsyalnoho sobora v Halychyni otbuvshohosia v Lvovi v r. 1891. – Lvov : nakl. Mytropolychoho Ordynariatu, 1897. – 640 s.
7. Dolnytskyi I. Турукъ Тсеркве Руско-католыческiia. – Lviv, 1899 (tserkovnoslovianska versii, oryhinal). – 590 s.
8. Zapysnyk o. Myrona Podolynskoho // Martyniuk P., o. Nepodilene sertse sviashchenyka v sluzhbi Boha i Tserkvy / o. Platon Martyniuk. – Zhovkva : Drukarnia oo. Vasyliian, 1929. – S. 175-202.
9. Levytskyi K. Istoriiia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv 1848-1914 / Kost Levytskyi. – Lviv : Druk. oo. Vasylian, 1926. – 432 s.
10. Novynky // Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1891. – Ch. 206, 12 (24) veresnia. – S. 3.
11. Rusko-katolytskyi synod u Lvovi // Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1891. – Ch. 216, 25 veresnia (7 zhovtnia). – S. 1.
12. Synod dietsezialnyi v Peremyshli / Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1898. – Ch. 241, 29 zhovtnia (10 lystopada). – S. 1-2.
13. Chynnosty i rishennia ruskoho provyntsyalnoho sobora v Halychyni otbuvshohosia v Lvovi v r. 1891. – Lvov : nakl. Mytropolychoho Ordynariatu, 1896. – 272 s.
14. Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – Warszawa; Kraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995. – Т. XXXVI/2, Zesz. 149. – S. 209-212.

Стаття надійшла до редакції: 13.09.2021

УДК 141. 319.8: 323.1

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.11>

СВІТОГЛЯДНІ, ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Володимир САБАДУХА

*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, кафедра суспільних наук,
вул. Карпатська 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: sn@nung.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9208-2661>*

Досліджено світоглядні, філософсько-антропологічні та ідеологічні засади національної безпеки. Доведено, що проблеми у сфері національної безпеки пов'язані із зростанням хаосу в людській спільноті. Світоглядною причиною хаосу є пріоритет матеріального над духовним, а методологічним підґрунтям – концепт «кожна людина – особистість», який легітимізує право посередньої особистості на владу. Обґрунтовано, що світоглядною умовою подолання хаосу є пріоритет духовного над матеріальним, а методологічною основою – метафізична теорія особистості, стрижнем якої є світоглядний закон «особистість – первоначало буття». Підґрунтям національної безпеки в умовах парадигмальних змін в українському суспільстві є надання пріоритету духовному, організація суспільного життя за принципом: «Особистість – принцип буття» та ідеологія персоналізму.

Ключові слова: *національна безпека, національний інтерес, хаос, пріоритет духовного, ступені духовного розвитку людини, метафізична теорія особистості, ідеологія персоналізму.*

The article deals with the worldview, philosophical-anthropological and ideological principles of national safety. It proves that the national safety issues arise from the growth of chaos in the human society. The worldview reason for the chaos is the priority of the material over the spiritual, and the methodological basis is the concept of “every person is an individual”, legitimizing the mediocre person’s right to power and leadership. It grounds that the worldview condition to ride the chaos is the priority of the spiritual over the material, and the methodological basis refers to the metaphysical theory of personality, the centerpiece of which is the worldview law “Personality is the origin of being”. The foundation of national safety under the conditions of paradigmatic changes in the Ukrainian society is the priority of the spiritual, the organization of public life according to the principle: “Personality is the principle of being” and the ideology of personalism.

Key words: *national safety, national interest, chaos, priority of the spiritual, stages of spiritual development of a person, metaphysical theory of personality, ideology of personalism.*

Україна опинилася у стані світоглядного, морального, соціально-політичного, психологічного хаосу, що закономірно призвело до проблем у сфері національної безпеки (НБ). Аналізувати проблеми НБ – це значить з'ясувати причини хаосу. На рівні людської свідомості хаос проявляється як екзистенційний вакуум (В. Франкл), у суспільному житті – як інформаційні війни, психічні епідемії (К. Юнг), гібридний світо(без)порядок. Дехто вважає, що його причини полягають в особистих якостях політичних лідерів, утім дійсні причини значно глибші. Синонімом хаосу в соціальній філософії є поняття «криза». Проте поняття хаосу значно ширше й глибше, бо стосується не лише соціально-економічних, політичних, культурних, світоглядних, духовних засад буття, але й людини взагалі. Наявність хаосу свідчить про те, що українська спільнота не сформувала духовні та ідеологічні засади суспільного буття, що потребує цілісного осмислення.

Мета: сформулювати світоглядні, філософсько-антропологічні психологічні й ідеологічні засади НБ, що передбачає розв'язання таких завдань: по-перше, з'ясувати світоглядні причини хаосу та проаналізувати філософські концепції особистості, які обґрунтовують панування мас; по-друге, дослідити причини хаосу в політичному житті; по-третє, довести конструктивну роль національної ідеології у зміцненні національної безпеки.

Хаос є проблемою для сучасної світової, європейської й української спільноти, бо наявні спільні причини для їх виникнення. Проблема хаосу для української філософії ще не стала предметом ґрунтовного дослідження, а тому спиратимемося на аналіз зазначеної проблеми в європейській філософії. Опосередковано причини хаосу в людському суспільстві досліджували Ж. Бодріяр, М. Мамардашвілі, П. Сорокін, В. Табачковський, Е. Фромм. Так, наприклад, П. Сорокін причину хаосу вбачав у пануванні масової культури, що породжує тоталітарних лідерів¹, С. Московічі – у пануванні людини маси². Вважаємо, що ці причини притаманні й українському суспільству. З. Бауман безпосередньо пов'язує хаос із глобалізацією, яку тлумачить як «новий світовий безпорядок»³. Ідея соціального хаосу знайшла конструктивне дослідження у Ж. Бодріяра в концепції «кінець соціального». Кризу суспільного життя філософ вбачає у пануванні мас, посередньої людини, що

¹ Сорокін П. А. Человек. Цивилизация. Общество : пер. с англ. / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Соколова. Москва : Политиздат, 1992, с. 427–429.

² Московічі С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. Пер. с фр. Москва : Центр психологии и психотерапии, 1998, с. 29, 50.

³ Бауман З. Индивидуализированное общество / пер. с англ., под ред. В. Л. Иноземцева. Москва : Логос, 2002, с. 44.

позначає поняттям *ніщо*⁴. Утім світоглядні та філософські причини хаосу залишилися поза увагою.

Вважаємо, що світоглядні причини хаосу пов'язані з пріоритетом матеріального. Негативний вплив матеріального на суспільне й людське життя визнають відомі європейські філософи. Установка на пріоритет матеріального пов'язана з несвідомим. Треба визнати, що людина ще не навчилася керувати своїм несвідомим, На жаль, до цього часу філософія і психологія не дали відповіді на це запитання. Якщо відповіді немає, то буття матиме стихійний характер, що закономірно вестиме до різних проявів хаосу. В європейському суспільстві й українському зокрема відбувається оргія матеріального, що призвело до втрати смислу буття. Зло й хаос починають панувати тоді, коли втрачається рівновага між матеріальним й духовним, що є наслідком втрати розуму⁵. Е. Фромм поглиблює ці роздуми: орієнтація на володіння матеріальними благами є смертоносною⁶ і доводить її зв'язок з якостями посередньої людини.

В українських реаліях пріоритету духовного немає альтернативи. Змінити пріоритет матеріального на пріоритет духовного – означає подолати панівне становище в суспільстві людини маси⁷. Зазначену думку конкретизував Любомир Гузар, зауваживши, що в Україні все робиться навпаки: спочатку економіка, а там – усе само собою стане прекрасно. Не стане. Ми матимемо добру економіку лише тоді, коли будемо мати морально здорових людей⁸.

Світоглядні засади буття суттєво впливають на формування ментальних якостей людини та формують відповідні концепції особистості, що легітимізують право певного типу людини на владу. Е. Фромм ставить світоглядний діагноз посередній людині: вона хвора на некрофілію, бо не любить життя і все живе⁹, а тому готова його знищити. Реагуючи на хаос людського буття, Е. Фромм пропонує людині жити за принципом *бути*: радість від служіння людям, а не від власності й влади, священним є життя, а не власність і влада; всеосяжна любов до життя; усвідомлення об'єктивності обмежень; відчуття своєї єдності з життям і відмова від підкорення та експлуатації природи; свобода в реалізації принципу *бути*, але не свавілля в реалізації принципів *мати* й *володіти*¹⁰. Осмислюючи запропонований зміст принципу *бути*, зауважимо, що це характеристики особистісного способу буття. Проте людство належним чином не відреагувало на ці світоглядно-метафізичні висновки, бо розміняло внутрішнє вдосконалення на комфорт. Це

⁴ Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / пер. с фр. Н. В. Суловой. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. 96 с. URL: https://royallib.com/read/bodriyar_gan/v_teni_molchalivogo_bolshinstva_ili_konets_sotsialnogo.html#0 (Дата звернення: 03.04.2021).

⁵ Бодрийяр Ж. Прозрачность Зла. Москва: Добросвет, 2000, с. 158.

⁶ Фромм Е. Мати чи бути? : пер. з англ. Київ: Укр. письм., 2010, с. 89–90.

⁷ Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019, с. 92–110.

⁸ Три дороги: Бесіди Блаженнішого Любомира Гузара з журналістами / Упор. К. Щоткіна. Львів: Друкарські куншти, 2013, с. 16.

⁹ Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Москва: ЛСТ-ЛТД, 1998, с. 381–382, 482–483.

¹⁰ Фромм Е. Мати чи бути? : пер. з англ. Київ: Укр. письм., 2010, с. 182–184.

призвело до парадоксальної ситуації: все є, але не має нічого; є матеріальний комфорт, а немає смислу життя, що В. Франкл охарактеризував як екзистенційний вакуум.

Філософсько-антропологічні причини хаосу були відомі ще Конфуцію, Платону, Аристотелю, християнським мислителям: (Г. Богослову, А. Августину, Т. Аквінському), а також І. Канту, Й. Фіхте, Г. Гегелю, Ф. Шеллінгу, Ф. Ніцше та іншим християнським та світським філософам, які звертали увагу на фундаментальні недоліки того типу людини, який і сьогодні продовжує перебувати при владі, але, водночас, вказували механізми подолання хаосу. Згадані філософи виокремлювали ступені духовного розвитку людини: тілесна (земна), посередня (зовнішня, душевна) і особистість (внутрішня, духовна) людина¹¹. У християнстві ця концепція дістала назву онтологічних ступенів буття, згідно з якою носієм хаосу є посередня людина, а поняття особистості означає вищий ступінь інтелектуальної й духовної досконалості людини.

В історії філософії посередня людина отримала такі назви: *хам* (Старий Заповіт), *старозавітна, мертва людина* (К. Тертуліан), *зовнішня людина* (Плотин, християнство), *Антихрист* (християнство, В. Соловйов), *Сатана* (християнство, Е. Фромм, М. Руденко), *ніщо* (Ж. Бодріяр, І. Копинський). Зазначені мислителі усвідомлювали, що носієм соціально-політичного, правового й духовного хаосу є посередня людина. Для подолання хаосу в християнстві був сформульований закон: «Особистість – субстанція буття». Цей закон був відбиттям людської потреби мати антрополого-метафізичний абсолют, який, відповідно до онтологічних умов буття, набув релігійного обґрунтування у символі Бога. (Для довідки зауважимо, що зазначена закономірність була усвідомлена в усіх світових релігіях, тобто релігійні мислителі чітко розуміли, що пріоритет у суспільстві і влада у державі має належати духовно досконалішій людині – особистості, яка здатна діяти в інтересах суспільства й дотримуватися моральних норм. Особистість була визнана Істиною буття¹². Метою цієї концепції було відсторонення посередньої людини від влади, бо вона не мала відповідного духовного потенціалу. Безумовно, реалізація Церквою цього закону мала певні недоліки, але розрізнятимемо сам принцип та його реалізацію, маючи на увазі, що будь-яка теорія в чистому вигляді не може бути втілена в життя).

Філософи епохи Просвітництва та Великої французької революції під впливом нових соціально-політичних умов та колективного несвідомого, яке відображало погляди нового володаря світу, – буржуазії, формують концепцію, точніше ціннісне судження: «кожна людина – особистість»¹³. Це всім сподобалось, навіть більшості філософів, адже всі відразу і без будь-яких

¹¹ Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019, с. 167–221.

¹² Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019, с. 172–190.

¹³ Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019, с. 202–210.

зусиль стали особистостями. З часом це уявлення стало теоретичним підґрунтям гуманізму. Дійсно, цей підхід необґрунтовано абсолютизував духовну рівність людини. З цього приводу Ф. Ніцше зауважить, що цей принцип є відбиттям «безглуздя більшості»¹⁴. У контексті екзистенційному, комунікативному до кожної людини треба ставитися як до особистості. Проте у контексті сутності слід виокремлювати ступені духовного розвитку.

Під впливом концепту «кожна людина – особистість» почалося спотворення дійсності й перш за все людської сутності. Цей підхід ототожнив сутність й існування: кожна людина стала сутністю – особистістю. Ця концепція надала світоглядне, філософське й моральне право посередній людині претендувати на владу. Утім, цей тип людини перебуває під тиском несвідомого, що є причиною орієнтації на матеріальне. Незважаючи на нестачу інтелектуального й духовного потенціалу, посередня людина продовжує керувати світом, точніше призвела його до гібридного світо(без)порядку – хаосу. З цього приводу Е. Фромм зауважив, що ми живемо в царстві Сатани¹⁵. Нагадаємо, що внутрішню порожнечу панівного типу людини М. Гайдеггер наприкінці 20-х рр. ХХ ст. охарактеризує поняттям *Ніщо*.

Отже, концепт «кожна людина – особистість» є філософським підґрунтям панування в соціально-політичному житті посередньої людини, що поступово приводило до зростання хаосу в суспільстві. Тоталітарні лідери маніпулюють свідомістю мас, не цураючись будь-якої брехні, аби прийти до влади. З цього приводу А. Камю в образній формі висловився, що нащадки Каїна не просто панують, а торжествують¹⁶. Тоталітарне суспільство є прикладом несправжнього суспільного устрою. Тоталітарні ідеології допомагають відтворювати спотворені цінності, що опановують свідомістю і людина живе у царстві тіней (Платон). Утім у демократичному суспільстві людина це робить за власною волею, погоджуючись жити в химерному світі псевдореальності – симулякрів. Результат? Вона деградує й перетворилася на об'єкт: «Маса є чистим об'єктом, себто тим, що зникло з обр'ю <...> історії»¹⁷.

Панування мас у соціально-політичному житті призвело до деградації політики й політиків. Негативні тенденції в політиці Ж. Бодрійяр пов'язує з ідеями Мак'явеллі, а саме: деградація політики є наслідком не лише абсолютизації засобів та ігноруванням моралі, а, найголовніше, є результатом маніпулювання цілями¹⁸. Виявлені Бодрійяром, Фроммом закономірності яскраво проявляються в останні роки і в Україні. Політики реалізують цілі

¹⁴ Ніцше Ф. По той бік добра і зла. *По той бік добра і зла. Генеалогія моралі* / пер. з нім А. Онишко. Львів: Літопис, 2002, с. 93.

¹⁵ Фромм Е. Мати чи бути? : пер. з англ. Київ : Укр. письм., 2010, с. 70.

¹⁶ Камю А. Бунтующий человек. *Філософія. Політика. Искусство* : пер. с фр. Москва : Политиздат, 1990, с. 143.

¹⁷ Бодрійяр Ж. Фатальні стратегії / пер. з фр. Л. Кононовича. Львів : Кальварія, 2011, с. 93.

¹⁸ Бодрійяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / пер. с фр. Н. В. Суслевой. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. 96 с.

URL: https://royallib.com/read/bodriyar_gan/v_teni_molchalivogo_bolshinstva_ili_konets_sotsialnogo.html#0
(Дата звернення: 03.04.2021).

олігархів, маніпулюють психікою й свідомістю людини, що призводить до хаосу й деградації суспільства. Спрошені цілі сформували масову людину, яка не вміє критично мислити, не здатна бути свідомим суб'єктом суспільного життя. Панування соціальних цілей веде до примітивізації людини, панування матеріалістичної світоглядної орієнтації. Так утворилося замкнене коло: маса прагне виключно матеріальних благ, а світоглядна установка на пріоритет матеріального розширює коло його прихильників. Подолати це коло взаємної нездатності до критичного й конструктивного мислення та хаосу можна лише шляхом переосмислення світоглядних засад суспільного буття, відродженням принципу духовної ієрархії та впровадженням телеологічної детермінації (Н. Гартман): треба визнати пріоритет духовного й сформулювати для людини цілі, які виходять за межі існування.

На наш погляд, метафізична теорія особистості суттєво поглиблює уявлення про людську сутність. Припускаємо, що на поставленні запитання дає відповіді метафізична теорія особистості, яка доводить, що людина у процесі свого духовного становлення проходить такі ступені зростання: залежна особистість (спонукається стимулом безпосередніх потреб), посередня особистість (керується мотивом вигода й влади), зріла особистість (спонукається інтересом суспільства), геній (спонукається ідеалами Істини, Добра й Краси). Теорія стверджує, що так званий гуманістичний концепт «кожна людина – особистість» не відповідає людській сутності, а є ціннісним судженням, утім не відмінняє цей концепт, а включає його в себе у знятому вигляді¹⁹.

Філософською причиною хаосу є те, що філософія перейшла червоні лінії, закреслила принцип ієрархії і сформулювала концепт: «кожна людина – особистість», який наклав табу на дослідження людської сутності. На основі цього принципу посередня людина отримала легітимне право на владу. Задамо запитання: чому людина відвертається від власної сутності? Замислюючись над цим питанням, В. Табачковський зауважив, що людина схильна до неадекватного розуміння власної сутності²⁰. Людина, яка нездатна до адекватного сприйняття себе, творитиме хаос. А тому висновок В. Табачковського: «*Все дійсне нерозумне, все нерозумне дійсне*»²¹ є достатньо обґрунтованим визнанням наявності хаосу в людській спільноті. Так, пересічна людина тяжіє до спрощеного сприйняття себе, а де філософи, які мають діяти під контролем чистого розуму й усе називати своїми іменами: «Хто є хто»? і «Що є що»? А тому виникає доленосне питання: «Чи здатна сучасна людина подивитися в „дзеркало” і побачити та визначити власну сутність?»

¹⁹ Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019, с. 297–323.

²⁰ Табачковський В. Г. Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності». Київ : Парапан, 2005, с. 189.

²¹ Табачковський В. Г. Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності». Київ : Парапан, 2005, с. 190.

Україну охопило панування посередньої людини. Що може врятувати українську націю від самознищення? У чому полягає небезпека панування посередньої людини? Вона не просто нездатна до конструктивного розв'язання проблем, вона навпаки своєю діяльністю створює проблеми. Вважаємо, що пора відродити концепцію Конфуція «виправлення імен»: назви речей мають відповідати своїй сутності, тобто реальність має бути під контролем сутності. Що було підґрунтям і надавало Конфуцію підстави до його концепції? Він знав ієрархічну природу людини: є ница людина, посередня й шляхетна (людина обов'язку)²².

Ситуація, коли назви не відповідають сутності означає, що люди живуть у суспільстві, сутність якого прихована за несправжніми назвами. Ми начебто усвідомлюємо, що то підробки, оманливі копії справжніх речей. Проте, знаючи це, людина своїми діями визнає їх і вступає з ними у взаємодію, як зі справжніми. Цими діями людина включається в механізми функціонування облудного світу як його гвинтик. Але для несправжнього соціуму, це як раз і потрібно, щоб людина лише подавала знаки: брала участь у заходах, які проводить влада, виступала, аплодувала тощо. Подвоєння світу призводить до роздвоєння людської свідомості: поряд із знаннями про справжній світ виникає викривлений дублікат і свідомість охоплює хаос. Людина починає орієнтуватися на брехливі копії і своїми діями перетворює себе із особистості на залежну або посередню людину. Підкреслимо, що сутнісно різняться не лише ці два світи – реальний і його копія. Люди, які живуть і розвиваються в реальному світі, сутнісно відрізняються від тих, хто поєднав своє життя з існуванням світу спотворених копій – симулякрів. З позиції метафізичної теорії особистості людина, приймаючи світ симулякрів, перетворюється у пристосованця, холоуя, хама, раба – Ніщо.

Наведемо приклади симулякрів: Верховна Рада – не Верховна Рада, депутат – не депутат, голова сільради – не голова, професор – не професор, учитель – не вчитель, а здебільшого їхні спотворені копії. Подальше логічне узагальнення дає невтішний висновок: «Президент – не Президент», але й «громадянин не громадянин». Будемо вимогливі до себе: ми як виборці, виступаємо водночас у двох ролях: слуги влади і її творці. Український громадянин далеко не завжди чесний у стосунках із владою, бо участь в управлінні, як правило, обмежує вкиданням бюлетеня в урну. Громадяни України не стали суб'єктами свідомої діяльності. Отож своєю громадсько-політичною діяльністю ми легітимізуємо і легалізуємо владу посередньої людини, а водночас стаємо творцями хаосу. Українське суспільство перебуває у рабсько-пристосованській реальності, але при тому держава має назву – «демократична». Ми, видаючи з себе носіїв демократії, породили країну, що імітує з себе демократичну державу. У нашому знеособленому суспільстві більшість громадян не може відрізнити сутність від маніпуляцій і шоу, частина

²² Конфуцій. Уроки мудрости : *Сочинения*. Москва : Эксмо. Харьков : Фолио, 2005, с. 107, 114.

погодилася з таким станом справ, утім як критичної маси активних і зрілих особистостей бракує. Але найгірше те, що ми не вчимося на помилках.

Узагальнюючи наведені роздуми, зазначимо, що філософською причиною соціально-політичного хаосу, а відтак зниження рівня національної безпеки є неадекватні уявлення про людську сутність: «кожна людина – особистість». Людина є Людиною (розумій, особистістю) тоді, коли вона орієнтується на Істину. Концепт «кожна людина – особистість» став запереченням Істини, бо легітимізував право посередньої людини на владу. Ставши частиною нашої свідомості, цей концепт спотворив її. Під впливом цього концепту людина виявилася нездатною сприймати як саму себе, так і дійсність, що яскраво показали останні президентські й парламентські вибори в Україні. Парламентські, прем'єрські, президентські крісла з позиції метафізичної теорії особистості мають належати не зекам, шоуменам, а особистостям. Не знаючи цієї закономірності, або ігноруючи її людина стає творцем хаосу і знищує для себе й інших можливість *бути* особистістю.

Чому українці не хочуть прийняти правду про себе? Концепція чотирьох ступенів духовного розвитку ніби дзеркало показує людині всю правду про неї, а саме, що вона живе в самообмані. Людина втікає від пізнання себе і занурюється у внутрішній хаос. Самообман має місце як на рівні окремої людини, так і внутрішньодержавному й призводить до зовнішніх маніпуляцій і брехні.

Посередня людина залишається безсилою перед власним несвідомим, а тому свій внутрішній хаос переносить на соціум і світ загалом. Очевидно, що знеособлене суспільство себе вичерпало. Панівний тип людини не здатний думати з позиції національних інтересів, бо спрямований на діяльність з позиції власної вигоди. Чи можна подолати механізми психологічного самозахисту? Можна, але потрібна універсальна Істина. Утім, держава, керована посередньою людиною фільтрує, які ідеї пропускати до суспільної свідомості, а які залишати прихованими. Панівний тип людини не допускає до суспільної свідомості правди про духовну сутність людини. Чому? Якщо це знання оволодіє суспільною свідомістю, то закінчиться епоха панування посередньої людини. Тому «герой нашого часу» обрав шлях: краще хаос, гібридний світо(без)порядок ніж втрата влади. Якщо українці не хочуть загинути як нація, то мають зробити «ставку» на формування у людини особистісного начала. Ми маємо знайти мужність і перемогти в собі знеособлене начало, вийти на рівень особистісного буття й сформувати нову систему світоглядних орієнтацій та первоначал суспільного буття.

Вважаємо, що подолати хаос сприятиме філософський й релігійний персоналізм. Так, філософський персоналізм говорить: «Особистість – первоначало буття»²³, а релігійний персоналізм стверджує: «Бог – це буття». Філософське твердження, що особистість – це найвища форма буття та християнська істина: Бог – це досконале буття, у певному контексті, постають

²³ Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019, с. 596–605.

тотожними, що надає підґрунтя для співпраці персоналістів різних світоглядних напрямів та держав. У цьому вбачаємо спорідненість філософського й релігійного персоналізму. Підсумовуючи надбання українського персоналізму, Р. Горбань зауважує, що його специфікою є орієнтація не на зовнішній світ, а на внутрішню сутність людини, яку визначає як софійно-кордоцентричний персоналізм²⁴. Філософ доводить творчий потенціал персоналізму в порівнянні з іншими напрямками європейської думки.

Узагальнення Р. Горбаня щодо ролі й значущості персоналізму в умовах зростання хаосу вимагають зробити висновок, що проблема вдосконалення людського буття постала перед усіма європейськими націями. Філософський і християнський персоналізм – це відповідь на виклики, які створила посередня людина, реалізуючи пріоритет матеріального. Ці роздуми Р. Горбаня свідчать про фундаментальний зміст персоналізму, що дозволяє стверджувати про його конструктивний потенціал.

Метафізична теорія особистості руйнує механізми психологічного захисту, які вибудовує людина у своїй свідомості. Дійсне знання вимагатиме від людини відмовитися від механізмів психологічного самозахисту, концепту «кожна людина – особистість» і стати справжньою особистістю. Вирватися з полону «гуманістичного» концепту «кожна людина – особистість» важко, проте можливо, що яскраво продемонстрували українські Майдани. Отже, істина реально існує! Але вона, на жаль, не набула філософського осмислення й узагальнення. Чому? Філософи відмовилися від принципу духовної ієрархії та концепції онтологічних ступенів буття, а тому втратили інструментарій для розуміння себе й світу. Так, неадекватне розуміння людської сутності («кожна людина – особистість») стало причиною хаосу. Світоглядно-філософські помилки надзвичайно дорого коштують, а тому філософи мають набратися мужності і показати людству шлях до особистісного буття.

Закон «особистість – первоначало буття» утворить соціально-філософські засади національної безпеки. Кожен про кожного, й зокрема про себе, все знатиме, бо отримає критерій: «Хто є хто?» і «Що є що?» За допомогою цього закону суспільство зможе контролювати процес обрання / призначення на посади тих, хто дійсно здатний діяти відповідно до інтересів суспільства. Треба нарешті усвідомити: особистість є позачасовою істиною, тобто незмінною основою суспільного буття – його сутністю, а значить первоначалом і умовою подолання хаосу. Свідома частина суспільства має зосередитися на формуванні в суспільстві критичної маси особистостей.

Україна має всі необхідні ресурси для того, щоб бути успішною державою і створити умови для самореалізації людини. Але насправді ми є найбільш бідною європейською державою. Чому? Пріоритет у державі належить посередній людині, яка керується власною вигодою і такими діями знищує державу. Тому об'єктивною потребою суспільства є усвідомлення ідеї особистості і підняття її на рівень національного інтересу. Національний

---

²⁴ Горбань Р. А. Шляхи розвитку персоналістичної думки в країнах євроатлантичного регіону. Польська версія: Чеслав Бартнік: монографія. Київ : Білий Тигр, 2019, с. 104–105.

інтерес має охоплювати не лише територію, забезпечувати належний рівень життя, освіти, охорони здоров'я. На сьогодні найбільш важливою є проблема утворення умов для особистісної самореалізації. Привабливість і дієвість цієї установки може стати підґрунтям для людей із різною політичною, релігійною й культурною орієнтацією. Національний інтерес має охоплювати всі аспекти життєдіяльності людини й нації: екологічний, економічний, політичний, правовий, моральний, культурний, світоглядний і духовний.

Інтерес – це не лише соціально-філософська категорія, що відображає усвідомлення (суб'єктивізацію) об'єктивних потреб людини, суспільства й держави, але й метафізичне поняття, що стосується духовної потреби людини у самовдосконаленні. Національний інтерес із позиції концепції особистісного буття полягає в тому, що держава має забезпечувати пріоритет особистісного начала над знеособленим. Стрижнем національного інтересу є створення належних умов для реалізації потреби людини у самореалізації до рівня зрілої особистості та формування у суспільстві особистісного начала. Отже, національний інтерес є, з одного боку, соціально-політичною передумовою самореалізації, а з іншого, – його творення має бути внутрішньою, духовною, потребою людини. Національний інтерес – це не лише підґрунтя самореалізації людини, але й механізм її інтеграції до нації²⁵.

На значущості особистості у реалізації національних інтересів наполягає В. Горбулін, зауважуючи, що прогрес у сучасних умовах визначається не природними чи фінансовими ресурсами, а духовним та інтелектуальним розвитком людини²⁶. Без філософського осмислення цієї проблеми і реального політичного, правового, конституційного її забезпечення українська нація не зможе подолати парадигмальну кризу, в якій вона опинилася в результаті діяльності посередньої людини.

Наведені роздуми дозволяють розмежувати інтерес та вигоду. Нерозуміння цих відмінностей призводить до підміни понять. Для реалізації своєї вигоди посередня людина маніпулює словами, тобто свідомо творить зло. Маючи на увазі власну вигоду, політики, державні діячі й представники бізнесу говорять про національні інтереси. Тим само вони нівелюють об'єктивний зміст поняття «інтерес» й ошукують громадян.

Сформувалася думка, що основним суб'єктом, який має гарантувати національні інтереси, – це держава, утім насправді в Україні такого не відбувається. Чому? А тому, що, з одного боку, не визначено зміст національних інтересів, а з іншого, – державні службовці й діячі не здатні спонукатися національними інтересами. Іншим суб'єктом, який має забезпечувати реалізацію національних інтересів, є громадянське суспільство. У найкращому варіанті держава й громадянське суспільство мають разом цілісно осмислювати і реалізовувати національні інтереси. Проте ані в першому, ані в другому випадках особистість не вважають суб'єктом

²⁵ Сабадуха В. О. Національний інтерес та державна ідеологія як умови конституювання української нації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. Вип. 30, с. 62.

²⁶ Горбулін В. П. Через роки, через відстані... Держава та особистість. Київ : Саміт-Книга, 2006, с. 42.

національних інтересів. Значущість національного інтересу дозволяє стверджувати, що він є реальним критерієм ступеня професійного, соціально-політичного й духовного розвитку людини, державного діяча, політика і може дати досить чітку й однозначну відповідь на запитання: «Хто цей діяч за своїм професійним, інтелектуальним, духовним потенціалом й політичною позицією?»

Важливою умовою осмислення й реалізації національних інтересів є національна ідеологія. Національні інтереси постають стрижнем національної ідеології та самосвідомості нації. Відсутність чітко сформульованого національного інтересу та національної ідеології дозволяє окремим державним структурам, діячам та політичним лідерам безкарно діяти всупереч національним інтересам. Для подолання суперечностей між національним інтересом та вигодою окремих соціальних груп має бути сформульована національна державна ідеологія. Вважаю, що на роль такої ідеології може претендувати ідеологія персоналізму, яка здатна накреслити нові виміри людського буття. З одного боку, вона наближає політику до людини, а з іншого, – ставить політику й політиків під контроль громадянського суспільства та робить потребу самоактуалізації нормою соціально-політичного життя.

Ідеологія персоналізму є формою національної самосвідомості, а за змістом – сукупністю філософських, моральних, політичних принципів, скерованих на формування в громадянина особистісної позиції, яка конкретизується в його здатності бути спонукуваним національним інтересом як власним, бути активним суб'єктом політичного, громадського й культурного життя. Із соціально-політичної позиції ідеологія персоналізму – це філософія міри у відносинах між різними суб'єктами соціально-політичної діяльності, а тому може бути підґрунтям розбудови суспільства нового типу – особистісного, що здатне узгоджувати суперечності між різними суб'єктами діяльності на основі національних інтересів та принципу солідарності.

Отже, ідеологія персоналізму конкретизує ідеї філософського й релігійного персоналізму й доводить, що лише особистість здатна діяти з позиції національних інтересів. Ідеологія персоналізму має всі підстави для позитивного сприйняття. По-перше, вона не заперечує ідеї гуманізму. По-друге, не суперечить християнській ідеї особистості як досконалої людини, яка прагне вдосконалення як для себе, так і для суспільства. По-третє, відкриває шлях тим, хто здатний діяти в інтересах держави й суспільства, і навпаки, закриває тим, хто використовує державу й владу як засіб збагачення. По-четверте, відповідає українській філософській і соціально-політичній традиції, що орієнтувалася на формування досконалої людини²⁷. Отже, національні інтереси, національна ідеологія мають одну мету – формування в людині й суспільстві особистісного начала, підвищення рівня національної безпеки.

---

²⁷ Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019, с. 513–516.

Перед національним інтересом політичні партії мають забувати про партійну вигоду. Саме вигода не дозволяє політичним партіям діяти з позиції національного інтересу і займати послідовну державницьку позицію. Національний інтерес у поєднанні з національною ідеологією мають бути єдиним спонуканням для державних діячів, політичних партій, а громадські активісти мають ретельно стежити за тим, як вони дотримуються національного інтересу у своїй діяльності.

Фахівці у сфері НБ визнають, що стосовно розуміння змісту поняття «національна безпека» в літературі не має єдності²⁸. Для виявлення системоутворювальних чинників національної безпеки О. Дзьобань звертається до системного підходу і стверджує, що таким чинником є національний інтерес.

На відміну від О. Дзьобаня, В. Горбулін виокремив три складові НБ: національні цінності, національні інтереси й національні цілі, які запропонував сприймати у формі трикутника. Конститутивним елементом НБ постають національні цінності, які є найстабільнішим елементом життєдіяльності нації²⁹. Вважаємо, що В. Горбулін справедливо підняв проблему особистості на рівень НБ, зазначивши: особистість є її об'єктом, а держава – суб'єктом³⁰. Уточнімо ці роздуми: особистість є і об'єктом, і суб'єктом. Гібридна війна наочно демонструє, що субстанцією держави є громадяни, які не на словах, а насправді самовіддано її захищають, мають людську гідність, національну самосвідомість, чітко дотримуються норм моралі, своїх прав і обов'язків та ціною свого життя відстоюють їх, сприяючи громадянському миру, злагоді в суспільстві. Розвиваючи цю ідею, пропонуємо в центр трикутника поставити особистість, яка є уособленням національних інтересів, національних цінностей й національних цілей.

Говорячи про національну безпеку, В. Горбулін наголошує на такому важливому моменті: суспільство має сформулювати критерії щодо здійснення «селекційного відбору» на державні посади, щоб не допускати до влади непорядних людей³¹. В. Горбулін доводить, що суспільство має підвищити вимоги не лише до професійного й інтелектуального рівня можновладців і політиків, але й до рівня їх моралі, але з певним боєм визнає, що у державі ще не сформувалася політична еліта. Політики мають орієнтуватися не на боротьбу за владу, а на розвиток держави³².

У теорії і на практиці виокремлюють зовнішній та внутрішній аспекти НБ. Зовнішня безпека – це захищеність від зовнішніх загроз. Цю небезпеку не варто розуміти лише як військову загрозу. Зовнішня небезпека може бути також пов'язана з небезпекою для національних цінностей (культури, мови, традицій). Внутрішню небезпеку пов'язують із розбалансуванням суспільних

²⁸ Дзьобань О. П. Національна безпека України: концептуальні засади та світоглядний сенс : монографія. Харків : Майдан. 2007, с. 44.

²⁹ Горбулін В. П. Через роки, через відстані... Держава та особистість. Київ : Саміт-Книга, 2006, с. 41.

³⁰ Горбулін В. П. Через роки, через відстані... Держава та особистість. Київ : Саміт-Книга, 2006, с. 41.

³¹ Горбулін В. П. Через роки, через відстані... Держава та особистість. Київ : Саміт-Книга, 2006, с. 273.

³² Горбулін В. П. Через роки, через відстані... Держава та особистість. Київ : Саміт-Книга, 2006, с. 274–275.

відносин, що є результатом помилок у внутрішній політиці. Найбільшу загрозу для НБ становить внутрішня небезпека. Як правило, зовнішні вороги починають розхитувати націю зсередини. «Суб'єктом» внутрішньої небезпеки є посередня особистість, у якої немає здібностей спонукатися національним інтересом, але є нестерпне бажання мати владу й вигоду. Пріоритетне становище посередньої людини небезпечне тим, що воно призводить до зниження рівня моралі в суспільстві, формується клімат розчарування, настає масова деморалізація, зневіра – хаос. Підкреслимо, що посередня особистість зацікавлена у деградації людини, перетворенні її на одновимірну істоту – споживача. Цей висновок підтверджує сучасна історія суспільства споживання.

Підсумовуючи зауважимо, що НБ є метасистемним поняттям, яке охоплює світоглядні, філософсько-антропологічні та ідеологічні аспекти буття нації. Розбалансування між цими структурами призводить до внутрішнього й зовнішнього хаосу. Важливим аспектом національної безпеки є світоглядна орієнтація: пріоритет матеріального має бути змінений на пріоритет духовного. У сукупності це приведе до пріоритету особистості в усіх сферах життя. Зміна пріоритету матеріального на духовне призведе до обмеження влади посередньої людини. Філософською причиною, що загрожує НБ, з одного боку є відсутність у суспільстві визначених первоначал суспільного буття, з іншого, – неадекватні уявлення про людську сутність. Це призвело до того, що в суспільстві пріоритет належить посередній людині, яка прагне до влади, але не має відповідного інтелектуального, культурного, морального потенціалу спонукатися національним інтересом. Наявність національного інтересу та національної ідеології є складовими національної безпеки, а особистість є суб'єктом національного інтересу та національної ідеології. Утім особистість є суб'єктом і НБ, тобто особистість є дійсно первоначалом нації, громадянського суспільства й держави – субстанцією буття. Безумовно, національна безпека є динамічною системою, але особистість є її незмінним осереддям. Отже, метою національної безпеки є формування у людині й суспільстві особистісного начала.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / пер. с англ., под ред. В. Л. Иноземцева. Москва : Логос, 2002. 390 с.
2. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / пер. с фр. Н. В. Суловой. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. 96 с. URL: https://royallib.com/read/bodriyar_gan/v_teni_molchalivogo_bolshinstva_ili_konets_sotsialnogo.html#0 (Дата звернення: 03.04.2021).
3. Бодрийяр Ж. Прозрачность Зла. Москва : Добросвет, 2000. 258 с.
4. Бодрийяр Ж. Фатальні стратегії / пер. з фр. Л. Кононовича. Львів : Кальварія, 2011. 192 с.
5. Горбань Р. А. Шляхи розвитку персоналістичної думки в країнах євроатлантичного регіону. Польська версія: Чеслав Бартнік: монографія. Київ : Білий Тигр, 2019. 570 с.
6. Горбулін В. П. Через роки, через відстані... Держава та особистість. Київ : Саміт-Книга, 2006. 306 с.

7. Дзьобань О. П. Національна безпека України: концептуальні засади та світоглядний сенс : монографія. Харків : Майдан, 2007. 284 с.
8. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство : пер. с фр. Москва : Политиздат, 1990. 415 с.
9. Конфуций. Уроки мудрости : *Сочинения*. Москва : Эксмо. Харьков : Фолио, 2005. 958 с.
10. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. Пер. с фр. Москва : Центр психологии и психотерапии, 1998. 480 с.
11. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. *По той бік добра і зла. Генеалогія моралі* / пер. з нім А. Онишко. Львів: Літопис, 2002. С. 7–184.
12. Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
13. Сабадуха В. О. Національний інтерес та державна ідеологія як умови конституювання української нації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. Вип. 30. С. 60–66.
14. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество : пер. с англ. / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согамонов. Москва : Политиздат, 1992. 543 с.
15. Табачковський В. Г. Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності». Київ : Парапан, 2005. 432 с.
16. Три дороги: Бесіди Блаженнішого Любомира Гузара з журналістами / Упор. К. Щоткіна. Львів : Друкарські куншти, 2013. 120 с.
17. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Москва : ЛСТ-ЛТД, 1998. 672 с.
18. Фромм Е. Мати чи бути? : пер. з англ. Київ : Укр. письм., 2010. 222 с.

REFERENCES

1. Bauman Z. Yndyvydualyzyrovannoe obshchestvo / per. s anhl., pod red. V. L. Ynozemtseva. Moskva: Lohos, 2002. 390 s.
2. Bodryiia Zh. V teny molchalivoho bolshynstva, yly Konets sotsyalnogo / per. s fr. N. V. Suslovoi. Ekaterynburh: Yzd-vo Ural. un-ta, 2000. 96 s. URL: https://royallib.com/read/bodriyar_gan/v_teni_molchalivogo_bolshinstva_ili_konets_sotsialnogo.html#0 (Data zvernennia: 03.04.2021).
3. Bodryiia Zh. Prozrachnost Zla. Moskva: Dobrosvet, 2000. 258 s.
4. Bodriiar Zh. Fatalni stratehii / per. z fr. L. Kononovycha. Lviv : Kalvariia, 2011. 192 s.
5. Gorban R. A. Shliakhy rozvytku personalistychnoi dumky v krainakh yevroatlantychnoho rehionu. Polska versiiia: Cheslav Bartnik: monohrafiia. Kyiv : Bilyi Tyhr, 2019. 570 s.
6. Horbulin V. P. Cherez roky, cherez vidstani... Derzhava ta osobystist. Kyiv : Samit-Knyha, 2006. 306 s.
7. Dzoban O. P. Natsionalna bezpeka Ukrainy: kontseptualni zasady ta svitohliadni sens : monohrafiia. Kharkiv : Maidan. 2007. 284 s.
8. Kamiu A. Buntuiushchyi chelovek. Fylosofyia. Polytyka. Yskusstvo : per. s fr. Moskva : Polytyzdat, 1990. 415 s.
9. Konfutsyi. Uroky mudrosty : Sochyneniya. Moskva : ЭКСМО. Kharkov : Folyo, 2005. 958 s.
10. Moskovychy S. Vek tolpy. Ystorycheskyi traktat po psykhologiyu mass. Per. s fr. Moskva : Tsentr psykhologiyu y psykhoterapyu, 1998. 480 s.
11. Nitshe F. Po toi bik dobra i zla. Po toi bik dobra i zla. Henealohiia morali / per. z nim A. Onyshko. Lviv: Litopys, 2002. S. 7–184.
12. Sabadukha V. O. Metafyzika suspilnogo ta osobystisnogo buttia. Ivano-Frankivsk : IFNTUNH, 2019. 647 s.
13. Sabadukha V. O. Natsionalnyi interes ta derzhavna ideolohiia yak umovy konstytuiuvannia ukrainskoi natsii. Aktualni problemy filosofii ta sotsiolohii. 2021. Vyp. 30. S. 60–66.
14. Sorokyn P. A. Chelovek. Tsyvlyzatsyia. Obshchestvo: per. s anhl. / obshch. red., sost. y predysl. A. Yu. Sohomonov. Moskva: Polytyzdat, 1992. 543 s.

15. Tabachkovskiy V. H. Polisutnisne homo: filosofsko-mystetska dumka v poshukakh «neevklidovoi refleksyvnosti». Kyiv: Parapan, 2005. 432 s.
16. Try dorohy: Besidy Blazhennishoho Liubomyra Huzara z zhurnalistamy / Upor. K. Shchotkina. Lviv: Drukarski kunshty, 2013. 120 s.
17. Fromm Э. Anatomya chelovecheskoi destruktyvnosti. Moskva: LST-LTD, 1998. 672 s.
18. Fromm E. Maty chy buty? : per. z anhl. Kyiv : Ukr. pysm., 2010. 222 s.

Стаття надійшла до редакції: 15.11.2021

УДК 394 (477)

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.12>

ІНКЛЮЗІЯ В ЦЕРКВІ: МОЖЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ

Олег ЄГРЕШІЙ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра історії України і методики викладання історії,
вул. Шевченка 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна,
e-mail: ludyna@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

У статті автор намагається розкрити явище інклюзії у його соціокультурному вимірі. На думку автора, інклюзія саме у цьому вимірі хибує загрозою інтеграції до Церкви осіб, які поверхнево сприймають християнські канони, як правило не є практикуючими християнами. Автор припускає, що і надалі на рівні цивілізації буде поширюватися так звана light версія християнства, у суспільстві буде ширитися релігійний індиферентизм. Для обґрунтування своєї тези автор робить історичний екскурс, вказує, що вирішальну роль у житті суспільства відігравала релігія. Особливий акцент автор робить на цивілізаційних архетипах «жертви» (жертвоприношення складала основу більшості релігій), а також на архетипі «табу». Ці архетипи вважалися священними і мотивувалися наслідком гріхопадіння людини. Автор обґрунтовує думку, що на сучасному цивілізаційному етапі має місце нівеляція сакральних архетипів. Цитуючи уривки з Апостольської Адгортації папи Франциска «Радість Євангелія», автор підсумовує, що при неухважному підході інклюзивний підхід у Церкві може призвести до баналізації, а згодом навіть профанації усіх християнських канонів. Автор статті говорить про переваги інклюзії в медичному, правозахисному і благодійницькому вимірах, але у соціокультурному вимірі вказує на умовностях і застереженні. Інтеграція до церковного життя осіб які дотримуються нетрадиційної сексуальної орієнтації, ЛГБТ-спільнот вимагає особливого підходу і кристалізації чіткої і зрозумілої позиції Церкви. Інакше, на думку автора, існує загроза подальшої десакралізації буття.

Ключові слова: інклюзія, Церква, сакральні архетипи, десакралізація буття, «Радість Євангелія».

In the article the author tries to reveal the phenomenon of inclusion. According to the author, socio-cultural inclusion will lead to the integration into the Church of persons who superficially accept Christian canons and are not practicing Christians. The author assumes, that in society will continue the light version of Christianity, will spread religious indifferentism. The author makes a historical digression, points out that religion played a decisive role in the life of society.

The author places special emphasis on the civilizational archetypes of «victim» as well as on the archetype of «taboo». These archetypes were considered sacred and motivated by the fall of man. The author believes that at the present stage of civilization there is an ongoing leveling of sacred archetypes. The author quotes excerpts from the Apostolic Exhortation of Pope Francis (Bergoglio) «Evangelii Gaudium». The author concludes that with an inattentive approach, an inclusive approach in the Church can lead to the trivialization, and later even the profanation of all Christian canons. The author of the article talks about the benefits of inclusion in the medical, human rights and charitable dimensions, but in the socio-cultural dimension he points to conventions and reservations.

Integration into the church life of people who adhere to non-traditional sexual orientation, LGBT communities requires a special approach and crystallization of a clear and understandable position of the Church. Otherwise, according to the author, there is a threat of further desecration of life.

Key words: *inclusion, Church, sacred archetypes, desacralization of existence, «Evangelii Gaudium».*

Нині, в умовах швидких цивілізаційних переосмислень як ніколи напрошуються історичні екстраполяції. Часом забуваємо, що історичні знання мають не лише дидактичний характер, а й помітне прагматичне навантаження – адже для того, щоб зрозуміти переваги і виклики нинішньої постмодерної технологічної доби доцільно уважно вникнути в минуле. На наш погляд, застосовувати простий фактологічний підхід до вивчення історичного минулого (а останніми роками саме на це налаштовують пошановувачів історії) вузько та надмірно хрестоматійно. Уважаємо, що доба коли суспільні науки виконували тільки «фактонакопичувальні» функції минула, і перед істориком-науковцем як ніколи гостро постають завдання світоглядного і пізнавального характеру. Методика націлювання на вивчення «сліпих» історичних фактів аж ніяк не може повністю «закрити теми» адже не користує з можливостей ширшого, історіософського пізнання. Саме цей, багато в чому схований «від багатьох очей» підхід здатен, на нашу думку, повніше зрозуміти історичне минуле і зекстраполювати на сьогодення. Тож, праксеологічним складникам науки у силу зауважених вище причин, мусить відводитися більше місця.

Зауважимо, що нині термін інклюзія все частіше входить (рецепіюється) до нашого соціального простору. Найчастіше ми чуємо це поняття у контексті інноваційних підходів у педагогіці. Утім, цей термін ширший. Термін інклюзія (з англійської *inclusion* – включення, залучення) – процес збільшення ступеня участі громадян у соціумі. Він передбачає розробку і застосування таких рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь не лише в академічному але і в цілому – в суспільному житті. Поняття інклюзії близьке за значенням до поняття інтеграція та протилежне поняттю сегрегація.

Розрізняють чотири типи інклюзивного підходу: благодійницький, медичний, правозахисний і соціальний. Саме соціальний підхід вважається революційним. Він свідчить, що кожна людина є унікальною, а інвалідність – це не проблема людини, а проблема суспільства (*Що таке інклюзія і навіщо вона потрібна кожному, 2019*)¹. Нині все рідше вживають термін інвалідність, вважаючи його некоректним. Зазвичай використовують термін «особливість», люди із *особливими* потребами тощо. Концепція *соціального* підходу виходить з того, що поняття **норми** переглянуто в сучасному світі. Норми як такої уже начебто немає і будь-яка людина – це норма. А отже, завдання суспільства – прийняти цю норму й адаптувати в себе, щоб людина почувала себе комфортно і була залученою до життя.

Явище інклюзії у соціокультурному сенсі, на наш погляд, цілком підпадає під ознаки сучасної постмодерної культури. Американський літературознавець та письменник Ігаб Хасан виділяв декілька головних характеристик постмодернізму: 1). «Деканонізацію», боротьбу з традиційними цінностями; 2). Еклектичність. Змішання жанрів, високого і низького, стильовий синкретизм. Сюди можна додати ще, на наш погляд, деієрархізацію суспільства та нівеляцію будь-якого роду дискримінацій.

Однак релігії (і не тільки християнські) – це передусім *норми, догми, табу*. І якщо зекстраполовати усе вище сказане на релігію, то *інклюзія* у її соціальному вимірі це, не наш погляд, спокуса а то і загроза інтеграції до Церкви осіб, які дуже приблизно можуть уявляти, що таке Церква, як правило не є практикуючими християнами. Можемо припустити, що буде ширитися *light версія* християнства, і далі вестися мова про *етнографічне християнство*, християнство як міф тощо. (Приміром, нині чимала кількість християн ставляться до подій старого і нового завіту радше як до міфу аніж до історичної правди). Поступово у культурі ХХІ ст. зникає ірраціональне (менше думається про Вічність, безсмертя душі, рай, пекло) тощо. Видається, що не завжди людина уміє користуватися феноменом «свободи». У енцикліці «*Libertas praestantissimum*» ще у ХІХ ст. папа Лев ХІІІ визнавав, що «свобода – найвищий з природних дарів». Понтифік пише : «...всяка свобода, окрім тієї, яка закликає до підпорядкування Богові і Його Волі, нерозумна». Людська свобода недосконала. Її необхідне керівництво і закон. Її необхідний Вічний закон Божий». Папа стверджує: «відкидати вищу владу Бога, і відкидати усякий послух Йому в суспільних питаннях, або навіть і в приватних і домашніх справах, є велике збочення свободи і гірший від лібералізму» (*Папа Лев ХІІІ, 1888*)².

Аби зрозуміти сучасні цивілізаційні ознаки напрошуються екскурси в історичне минуле. А ргіорі, історичні знання вказують на вирішальну роль релігії у житті суспільства. Визначальне значення у життєдіяльності соціуму відігравав архетип (*грецьке слово, що означає прообраз, початковий образ,*

¹ Що таке інклюзія і навіщо вона потрібна кожному. URL: <https://zmina.info/columns/shho-take-inklyuziya>.

² Папа Лев ХІІІ «*Libertas praestantissimum*» «О природе человеческой свободы». URL: [http:// www.unavoce.ru/library/libertas.html](http://www.unavoce.ru/library/libertas.html).

первісну форму для наступних утворень) «жертви» (жертвоприношення складала основу більшості релігій), а також архетип «табу». Ці архетипи вважалися священними і мотивувалися наслідком гріхопадіння людини. Історичне суспільство було побудоване по-вертикалі (існувала ієрархізація соціуму), а не по-горизонталі (рівність, плюралізм, демократія). Ієрархізація соціуму, як уважалось, мала сакральний зміст, що втілює божественний космічний порядок на землі. Ця теза є ключовою у багатьох традиціоналістських розвідках³ (Болтон, 2010, с. 103–117).

Влада давніх держав Стародавнього світу чи Середньовіччя була виражено централізованою і ієрархічною. Як правило, держави Стародавнього світу за формою державного правління були абсолютними монархіями. У монархіях реалізовувалося впорядкування соціального, організовувалася життєдіяльність людей у співвідношенні з певними священними нормами.

Навздогін тезі, конфуціанство, як релігія, вважала «установлений Небом порядок відносин у суспільстві та родині» (по-вертикалі) непорушним. Суворе дотримання традицій, повага до старших, покора владі – постулати, що лягли в основу цієї релігії. Соціальна структура будувалася за принципом піраміди, яку очолював правитель. У середні віки, як відомо, у Європі склалася трьохступенева суспільна структура: ті, що моляться (духовенство), ті, що воюють (рицарство), і ті, що працюють (селяни, ремісники, купці). Виразно простежуються аналогії з древньоіндійською тріадою: брахмани, кшатрії, вайшї. Наприклад, у Візантії як і в інших державах середньовіччя влада мала божественне походження і характер. Державна доктрина уславлення християнської моралі і культ візантійського імператора, як верховного владики всього християнського світу, здійснили значний вплив на систему всього суспільного ладу і культурного життя епохи.

Суттєві цивілізаційні зміни відбулися у ранньомодерну добу. Насамперед це стосується *Реформації*, яка слушно вважається вагомим десакралізаційним зламом, адже Церква в силу появи іще одного її напрямку – протестантського, невдовзі втрачає свій авторитет і вплив. Водночас, реформаційні процеси неминуче приводили/призводили до ще більш глибоких цивілізаційних змін – Церква поступово втрачає монопольне суспільне становище, мусить витримувати конкуренцію з боку світської культури (наука, освіта, та й повсякденне життя поступово зазнають впливу лаїцизму). Назагал, загальноцивілізаційні тенденції XVI – XVII ст. – урбанізація, розвиток науки і техніки, ширення світської освіти. Відомий традиціоналіст Максим Борозенець, аналізуючи ранньомодерну добу, недвозначно дає зрозуміти, що в епоху нового часу відбулися серйозні соціальні метаморфози, розпочалася деієрархізація суспільства. Нова парадигма європейської історії,

---

³ Болтон К.Р. Циклическая парадигма традиции. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, I.* 2010. – С. 103–117.

відзначає автор, котра започаткувала сучасну західну цивілізацію вийшла на поверхню у XV – XVI ст. (Борозенец, 2010, с. 6)⁴.

Наукові відкриття XVI – XVII ст., культура доби Відродження, що мали світський характер та гуманістичний світогляд стали своєрідним «цивілізаційним мостом» між Реформацією і Просвітництвом. Принцип науковості переконував, що основним засобом пізнання світу є експеримент (а не провіденціалістські засади, як у середньовіччі), а поширення нових цінностей – повага до людини, незалежно від її походження, плюралізм, орієнтували на пізнання нового. В умовах ранньомодерної доби наука, мистецтво та політика поступово але неухильно звільнялися з-під впливу Церкви (Борозенец, 2010, с. 9)⁵.

XVIII ст. увійшло в історію як століття «освіченого абсолютизму». Відбулися, зокрема, кардинальні зміни в галузі освіти. У цивілізаційному вимірі цього слова, просвітництво як термін використовується для визначення ідейного руху, що розгорнувся в країнах Європи під гаслом «in ratio veritas» – істина в розумі. На зміну вірі, як консолідуючому Центру приходять знання, як відзначають окремі традиціоналісти, десакралізаційний гнозис (Борозенец, 2010, с. 16)⁶. По-різному сприймаючи релігію, більшість просвітителів гостро виступали проти Церкви, вважаючи її, свого роду, «ретроградною інституцією».

Вагомим етапом цивілізаційних змін і найбільшим, на думку більшості традиціоналістів, соціальним переворотом нового часу, назагал, стала Велика Французька революція (1789 – 1799 рр.), ідейним підґрунтям якої і виступило якраз просвітництво. Результатом революційних змін стала ліквідація «старого порядку»: абсолютизму, залишків феодальних відносин, станового поділу суспільства. Було проголошено невід'ємні права людини і громадянина, започатковано формування правової держави і громадянського суспільства. Зокрема, в 1789 р. було прийнято Декларацію прав людини, в якій проголошувалися принципи народного суверенітету, рівності всіх людей перед законом, а також свободи слова, друку і совісті. Прикладною доктриною нового часу став лібералізм, ідеологічна основа якої визначалася емансипацією (звільненням від залежності, гніту, скасування обмежень) (Борозенец, 2010, с. 9)⁷. Тривало перекроювання усталеного віками світобачення.

Події XIX ст. – прямий результат цивілізаційних змін, що відбулися після Великої Французької революції. На цивілізаційному рівні було ліквідовано кріпацтво. Причому реформи пішли значно далі (адміністративні, судові, реформи в царині освіти та ін.). Всі зазначені вище реформи демократизували суспільство. Влада багатьох монархій була тією чи іншою

⁴ Борозенец М. Просветление после Просвещения. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, 1*, 2010. – С. 6.

⁵ Там само. – С.9.

⁶ Там само. – С.16.

⁷ Борозенец М. Просветление после Просвещения. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, 1*, 2010. – С. 9.

мірою обмежена конституціями і парламентами. Поставали нові ідеології – марксизм, соціалізм, які різко виступали проти традиційної «вертикальної» побудови світового суспільства, висували ідеї свободи, соціальної справедливості, рівності. Варто також акцентувати на тому, що в ХІХ ст. швидкими темпами проходила «технологічно-комунікативна» революція. Промисловий переворот, урбанізація, залізниця, телеграф, телефон, автомобілі, радіо – все це дітища саме ХІХ ст.

Важливий етап цивілізаційних метаморфоз – Перша світова війна 1914 – 1918 рр. і наступні ліквідації імперій (Австро-Угорської, Російської, Німецької, Османської). Поступово замість монархій, імперій «на масовому рівні» утверджуються республіки, на політичних картах з'являються нові національні держави, в яких все частіше усталюються демократичні режими, починають функціонувати національні парламенти, продовжують впроваджуватися різноманітні свободи, права тощо. На «цивілізаційному рівні» таких новацій в умовах ХІХ століття не спостерігалось. Між тим, монархії охороняли традицію. Маючи у своїй переважній більшості тісні контакти із духовенством, монархи не давали суспільству в цілому дискредитувати давні архетипи (*Борозенец, 2010, с. 12, Болтон, 2010, с. 103–117*)⁸. Монарх зазвичай асоціювався як сакральна зв'язна ланка, через яку передається не лише закон, а й благодать від Бога до народу (*Фомин, 2010, с. 22*)⁹.

Цивілізаційний шлях міжвоєнної ХХ ст. – це шлях подальшої секуляризації, парламентаризму, урбанізації, плюралізму ідеологій, масової культури, яка зароджувалася у міжвоєнні роки, свободи слова, друку і т.д. Цим шляхом пішла значна кількість держав Європи, а також США, які поступово стають світовим лідером. Із появою масової культури (1930 – ті рр.), грампластинок, кінематографу, радіо, журналів, газет на масовому рівні, строкатого одягу, реклами розпочався, як показав час, безповоротний процес ширення «тілоцентризму» як явища.

Важливі зміни відбулися у 1960 – х рр. Ідеться про так звану «революцію статі», або «сексуальну революцію», яка суттєво змінила, напевно, найважливіше індивідуальне табу, табу на тіло – обмеження статевого життя людини, які вважаються надважливими в більшості релігій. Демократизація одягу, зовнішнього вигляду, довільність манер, що супроводжувалися «технологічно-комунікативною» революцією нерідко призводили до лібералізації і десакралізації життя. Урбанізація лише сприяла цим тенденціям, але емансипація торкнулася і сільського населення, де поступово також нівелювався старий життєвий уклад. Поступово давальувалися відносини батьки/діти, священник/віруючий, вчитель/учень. Традиціоналіст К.Р.Болтон вважає, що ці соціальні вияви (фемінізм, контроль на

⁸ Борозенец М. Просветление после Просвещения. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, 1*, 2010. – С.12; Болтон К.Р. Циклическая парадигма традиции. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, 1*, 2010. – С. 103–117.

⁹ Фомин О. Денница-капитал и его отчуждение. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, 1*, 2010. – С. 22.

народжуваністю, методи банківської справи, сцієнтизм, доктрини рівності) свідчать про завершення цілого цивілізаційного циклу (Болтон, 2010, с. 112)¹⁰. А секуляризаційні процеси, що неухильно розгортаються, а також десакралізація влади лише підтверджують правильність означеної вище тези К.Р.Болтона.

Нині (на початку ХХІ ст.) світове суспільство переживає загальну безпрецедентну «технологічно-комунікативну» революцію. Розвинений мобільний зв'язок, інтернет, соціальні мережі, електронна пошта, багатоканальне телебачення, модернізовані засоби пересування, новітня реклама (за влучним висловом згаданого нами традиціоналіста О.Фоміна, людство розвивається в умовах медіократії – тотального впливу інформації, надмодерної техніки, яка цілком домінує над людською свідомістю, створює своєрідну «віртуалізацію» дійсності) (Фомин, 2010, с. 22)¹¹ звичайно ж, з одного боку, полегшують життя людства. Але з іншого, – йдуть врозріз з багатовіковою традицією.

Культуролог Валерій Капелюшний стверджує, що традиційні духовні засади цивілізації нині підміняються квазі-цінностями комерціалізованої «одновимірної» культури гіпермаркету», і все очевиднішим стає «агресивний натиск мережевого суспільства», «порногламуру» й глобалізаційної уніфікації (Капелюшний, 2012, с. 18)¹². Тілесно-зорієнтована культура постіндустріального суспільства, «тілоцентризм» ведуть, на думку В.Капелюшного, до девальвації понять, які ще донедавна вважалися репрезентативними підставами людської цивілізації: дух, духовність, душа, любов, милосердя, віра та ін. (Капелюшний, 2012, с. 19)¹³.

Втрата аксіологічних підстав західної цивілізації (етичних канонів та естетичних критеріїв) на зламі ХХ і ХХІ століть потягла за собою глибоку світоглядну кризу, драматичне розчарування в людині як істоті духовній.

Релігієзнавець Павло Павленко у статті «Культ споживацтва в сучасному християнстві: “теологія процвітання” як інструмент упровадження секулярного християнства» твердить, що на сучасному етапі буття людської цивілізації має місце деградація екзистенційних цінностей, а релятивізм (відносність) трансцендентальних субстанцій послаблює критерії оцінки добра і зла, корисного і шкідливого, природного і штучного (Павленко, 2020,

¹⁰ Болтон К.Р. Циклическая парадигма традиции. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, 1*, 2010. – С. 112.

¹¹ Фомин О. Денница-капитал и его отчуждение. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, 1*, 2010. – С. 31–35.

¹² Капелюшний Ю. Культурні сенси людського буття: аксіологічні й онтологічні трансформації в умовах глобалізації. *Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали всеук. наук. конф.*, [м. Переяслав-Хмельницький], 5-6 жовт. 2012 р. / [упоряд.: О.М.Лукашевич, Т.Ю. Нагайко, В.В.Коцур]. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 18.

¹³ Капелюшний Ю. Культурні сенси людського буття: аксіологічні й онтологічні трансформації в умовах глобалізації. *Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали всеук. наук. конф.*, [м. Переяслав-Хмельницький], 5-6 жовт. 2012 р. / [упоряд.: О.М.Лукашевич, Т.Ю. Нагайко, В.В.Коцур]. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 19.

с. 148–156)¹⁴. Словом концепт «гріха» нівелюється. На його думку нині людство переживає есхатологічний час, де пріоритет свободи заступила проблема виживання. Людство тішиться ілюзією, що науково-технічний прогрес приносить благо й процвітання, але насправді, на думку П.Павленка, він створює комфортні умови для поширення імперативу зла й реалізації апокаліптичного фіналу гріховному існуванню людства. У сучасній цивілізації спостерігається деградація моральних цінностей і любові. Ортодоксальну віру і щирі молитви заступають псевдорелігійні ритуали й імітація сакрального, повернення до ідолопоклонного розуміння Бога (Павленко, 2020, с. 148–156)¹⁵.

Назагал друга половина ХХ ст. – початок ХХІ століття – це час тотальної демократизації, емансипації, звільнення людини. Нині з'являються усе нові ідеології – гендерна, суспільство говорить про сексизм, ювенальну юстицію, ЛГБТ права тощо. І тут явище інклюзії видається цілком доречним, «своїм», яке ніби знаходиться «на своєму місці». У цьому контексті на гадці Апостольська Адгортація папи Франциска «Радість Євангелія», зокрема її п'ятий розділ із промовистою назвою «Мати з відчиненим серцем». У розділі святіший отець вказує на речі які дуже добре, на наш погляд, відображають сутність інклюзії. Папа говорить: «Але Церква – не митниця, а батьківський дім, де є місце для кожного, яким би не було його життя ... Церква покликана бути домом Отця з завжди відчиненими дверима. Євхаристія, хоча є повнотою сакраментального життя, не є нагородою для досконалих, а шляхетними ліками і поживою для слабких (Папа Франциск, 2013)¹⁶. Разом із тим, папа Франциск у підсумовуючій частині Адгортації акцентує, що інклюзивний підхід у Церкві «тягне за собою пасторальні наслідки», тобто вимагає особливої методичної підготовки у священнослужителів (аби вірно діагностувати людину – чи вона у всій повноті прагне пізнати і зрозуміти Церкву чи намагається лише ситуативно задовільнити свої потреби).

Уважаємо, що за другого варіанту інклюзивний підхід у Церкві може не бути ефективним, ба більше – призвести до баналізації, а згодом навіть профанації усіх християнських канонів. Можемо говорити без застережень про переваги інклюзії в медичному, правозахисному і благодійницькому вимірах (пандуси є і в Церквах, кошти на потреби інвалідів на медикаменти збираються в храмах). Натомість у соціальному (соціокультурному вимірах) є умовності і застереження. Одна справа для особливих дітей у деяких монастирях облаштовувати спеціальні дитячі майданчики, надання уроків, навіть утворення пекарень тощо). Це дуже вагомий приклад соціалізації особливих дітей, людей з особливими потребами. Але інтеграція до «еклезіального» життя, святої Літургії та Євхаристії осіб які дотримуються

¹⁴ Павленко П. Культ споживацтва в сучасному християнстві: «теологія процвітання. *Історія релігій в Україні: актуальні питання* за заг. ред. О. Киричук, І. Орлевич, М. Омельчук; Львівський музей історії релігії; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів: «Логос», 2020. С.148–156.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Evangelii Gaudium. Апостольська Адгортація Радість Євангелія Святішого отця Франциска. URL: <http://popefrancis.org.ua/?p=2694>

нетрадиційної сексуальної орієнтації, ЛГБТ спільнот вимагає особливого підходу і кристалізації чіткої і зрозумілої позиції Церкви, інакше існує загроза подальшої десакралізації буття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болтон К. Р. (2010). Циклическая парадигма традиции. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, I.* С. 103–117
2. Борозенец М. (2010). Просветление после Просвещения. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, I.* С. 4–18.
3. Капелюшний Ю. (2012). Культурні сенси людського буття: аксіологічні й онтологічні трансформації в умовах глобалізації. *Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали всеук. наук. конф.*, [м. Переяслав-Хмельницький], 5-6 жовт. 2012 р. / [упоряд.: О. М. Лукашевич, Т. Ю. Нагайко, В. В. Коцур]. (сс. 138–146). Переяслав-Хмельницький. Папа Лев XIII «Libertas praestantissimum» «О природе человеческой свободы»: URL: <http://www.unavoce.ru/library/libertas.html>
4. Павленко П. (2020). Культ споживацтва в сучасному християнстві: «теологія процвітання». *Історія релігій в Україні: актуальні питання за заг. ред. О. Киричук, І. Орлевич, М. Омельчук; Львівський музей історії релігії; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.* (сс. 148–156). Львів.
5. Фомин О. (2010). Денница-капитал и его отчуждение. *Международный альманах Традиции и Революции Intertraditionale, I.* С. 19–35.
6. Що таке інклюзія і навіщо вона потрібна кожному. URL: <https://zmina.info/columns/shho-take-inklyuziya>.
7. Evangelii Gaudium. Апостольська адгортація Радість Євангелія Святішого отця Франциска. URL: <http://popefrancis.org.ua/?p=2694>

REFERENCES

1. Bolton K. R. (2010). Tsyklycheskaia paradyhma tradytsyy. *Mezhdunarodnyi almanakh Tradytsyy u Revoliutsyy Intertraditionale, I.* S. 103–117
2. Borozenets M. (2010). Prosvetlenye posle Prosveshcheniya. *Mezhdunarodnyi almanakh Tradytsyy u Revoliutsyy Intertraditionale, I.* S. 4–18.
3. Kapeliushnyi Yu. (2012). Kulturni sensy liudskoho buttia: aksiolohichni y ontolohichni transformatsii v umovakh hlobalizatsii. *Istoriia povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy vseuk. nauk. konf.*, [m. Pereiaslav-Khmelnyskyi], 5-6 zhovt. 2012 r. / [uporiad.: O. M. Lukashevych, T. Iu. Nahaiko, V. V. Kotsur]. (ss. 138–146). Pereiaslav-Khmelnyskyi. Papa Lev XIII «Libertas praestantissimum» «O pryrode chelovecheskoi svobody»: URL: <http://www.unavoce.ru/library/libertas.html>
4. Pavlenko P. (2020). Kult spozhyvatstva v suchasnomu khrystyianstvi: «teolohiia protsvitannia». *Istoriia relihii v Ukraini: aktualni pytannia za zah. red. O. Kyrychuk, I. Orlevych, M. Omelchuk; Lvivskiy muzei istorii relihii; Instytut ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho; Instytut filosofii im. H. S. Skovorody; Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.* (ss. 148–156). Lviv.
5. Fomyn O. (2010). Dennytsa-kapytal y eho otchuzhdenye. *Mezhdunarodnyi almanakh Tradytsyy u Revoliutsyy Intertraditionale, I.* S. 19–35.
6. Shcho take inkliuziia i navishcho vona potribna kozhnomu. URL: <https://zmina.info/columns/shho-take-inklyuziya>.
7. Evangelii Gaudium. Apostolska adhortatsiia Radist Yevanheliia Sviatishoho ottsia Frantsyska. URL: <http://popefrancis.org.ua/?p=2694>

Стаття надійшла до редакції: 23.11.2021

ПОЛІТИКА БОЛГАРСЬКОГО ЕКЗАРХАТУ ПЕРІОДУ 1877-1915 РР. В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ БОЛГАРІЇ

Вадим КРИКЛИВИЙ

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
кафедра богослов'я та релігієзнавства,
вул. Пирогова 9, Київ, 02000, Україна,
e-mail: Vadymkryklyviy13@gmail.com*

Історичний та ситуаційний аналіз процесів взаємодії церкви та держави в різних історичних умовах є одним із ключових методів дослідження церковно-державних відносин та взаємодії політичної та релігійної сфери взагалі. На історичних прикладах можна вивести закономірності процесів політизації церкви, становлення її як суб'єкту політики та участь в політичних процесах: державотворення та формування національної безпеки держави, формування національної ідентичності, тощо.

Метою статті є огляд та аналіз політики Болгарського екзархату періоду Йосифа I направлену на формування національної безпеки Болгарського князівства в період становлення національних держав на Балканах в умовах постійної загрози втрати державності. Особливості взаємовідносин Болгарської православної церкви з державою та національно-визвольними рухами, дипломатична політика БПЦ на міжнародній арені як самостійного актора. На кінець, аналіз необхідний для як для формулювання закономірностей в сфері церковно-державних відносин та і для компаративних досліджень.

Ключові слова: *Екзархат Йосифа I, національна безпека, церковно-державні відносини, «етатизм», «націоналізм», державотворення.*

Historical and situation analysis of the processes of interaction between church and state in different historical conditions is one of the key methods of research church-state relations and interaction between the political and religious spheres. Historical examples can be used to deduce the regularities of the processes of politicization of the church, its formation as a subject of politics and participation in political processes: the creation of the state and the formation of the national security of the state, the formation of national identity, etc.

The purpose of the article is to review and analyze the policy of the Bulgarian Exarchate during the period of Joseph I, aimed to formation of the national security of the Bulgarian principality during the becoming of national states in the Balkans under the constant threat of loss of statehood. Features of the relationship of the Bulgarian Orthodox Church with the state and national liberation movements, diplomatic policy of the BOC in the international arena as an independent entity.

Also, the analysis is required for formulation of regularities in the sphere of church-state relations, and for comparative studies.

Key words: *Exarchate of Joseph I, national security, church-state relations, «statism», «nationalism», state formation.*

Актуальність: Князівство Болгарія на початку незалежності багато чим може нагадувати Україну в нинішньому стані. Перед новою державою стояли ряд завдань, зокрема частина яких – це отримання повної фактичної незалежності, як в політичному, так і в церковному змісті. Досвід вирішення цих питань може стати цілком корисним і в нинішній ситуації. Особливо погляд на проблематику йде через призму забезпечення національної безпеки – актуального питання сьогодення для України.

Мета: дослідження політики Болгарської православної церкви як суспільного інституту, а також визначення певних закономірностей впливу на політику на забезпечення національної безпеки князівства Болгарії.

Ступінь розробленості проблеми: проблематика Болгарського екзархату добре досліджена вченими різних спеціалізацій – істориками, релігієзнавцями, культурологами і т.д. Значна частина досліджень належить авторству болгарських вчених – Петко Ст. Петкову, В. Боневій, Ц. Антоновій, А. Перпелієву. Також цієї проблематику займалися і російські болгаристи, зокрема В. Бондарева, І. Макарова, В. Косік. В Україні найбільш ґрунтовні дослідження належать перу Д. Миколенка. Проте, якщо говорити про екзархат в політичній площині, то в першу чергу дослідження націлені на виявлення взаємозв'язків між політикою екзархата, і загалом боротьби за церковну незалежність, і націєтворенням. Натомість питання національної безпеки піднімається лише дотично.

Виклад основного матеріалу. Екзархат Йосифа I (в миру Лазар Йовчев) тривав майже три десятиліття – двадцять вісім років. За цей час в історії болгарського народу відбулося багато подій: від здобуття незалежності і завершення османського панування, що тривало пів тисячоліття, до «національних трагедій» і втрати територій, що залишили істотний відбиток в колективній національній пам'яті.

Враховуючи, що основоположний елемент цього ретроспективного аналізу буде саме національна безпека, то першочерговим завданням буде потреба дати дефініцію цьому поняттю. Найбільш повним для мене здалося поняття, яке використовується в нормативно-правовому акті, а саме в Законі України «Про національну безпеку»: «національна безпека - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам»¹.

---

¹ Про національну безпеку Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 22.10.2021).

Оскільки аспект національної безпеки прояснений, то наступним питанням є, який фактор вплинув на локалізацію і періодизацію цієї теми. Болгарія загалом дуже подібна до України держава, як культурно, так і історично. Період кінця 19-го і початок 20-го століття характеризувався тим, що держава була затиснута серед великих країн і агресивних сусідів, а БПЦ була в стані розколу з Вселенським патріархом. В таких історичних обставинах Екзарх Йосиф I та БПЦ стали активними учасниками політичних процесів утворення нових національних держав на Балканах, в першу чергу державотворення Князівства Болгарія та формування національної ідентичності болгар на територіях Османської Імперії. Цей історичний період є прикладом взаємодії церкви і держави в умовах високої політизації церкви та діяльності в спільних політичних цілях. Аналіз політики дасть нам можливість побачити прорахунки і корисні кроки держави і церкви. Тому актуальність теми полягає в тому, що в даному випадку, чужий досвід може стати корисним і для України.

Екзарх Йосиф був обраний главою церкви в 1877-му році. Російсько-турецька війна, що вже розпочалася, у підсумку дала можливість відновити болгарську державність. Та великі держави не допустили створення князівства в кордонах, що співпадали б з ареалом розселення болгарського народу в межах Османської імперії. Тому замість Сан-Стефанського мирного договору (за яким і було передбачено створення болгарської держави в етнічних межах), ситуацію на Балканах регулювало рішення Берлінського конгресу. А отже, державні кордони не співпадали і з межами Болгарського екзархату. Виходячи з цього, можна визначати коло суб'єктів, з якими так чи інакше виникали протиріччя з політикою екзарха – це 1) князівство Болгарія, 2) політичні рухи болгарського населення поза межами князівства, прикладом якого є Внутрішня македонсько-одринська революційна організація, 3) іноземні держави, в першу чергу Сербія і Греція.

Загалом, вибудовування відносин між церквою та державою стало одним з найперших і ключових моментів як для релігійних, так і для політичних діячів. В першу чергу, це було питанням національної безпеки. І перед розглядом цього питання варто зазначити наступні два аспекти: а) отримання церковної незалежності відбулося раніше, ніж державної; б) перебування територій Болгарського екзархату, що визначенні такими згідно з фірманом 1870-го року, в межах п'яти державних утворень – князівство Болгарія, автономна область Східна Румелія, Османська імперія, Князівство Сербія і Князівства Румунія.

Враховуючи ці два фактори, ми можемо сказати, що в питанні церковно-державних відносин у візії екзарха, то можна виділити дві опозиційні сторони до нього. Умовно ми їх можемо назвати, враховуючи загальноприйнятту європейську традицію, «етатистами» і «націоналістами». До «етатистської» опозиції віднесемо весь спектр політичних діячів, які виступали з позиції фактично «цезаропапізму». 37-а стаття Тирновської конституції означала, що «пануючою в Болгарському князівстві релігією є православно-християнська

східного віросповідання»². При цьому, церква як інститут розглядалася в якості інструменту політики створення національного ідеалу – Болгарії за Сан-Стефанським мирним договором. Процес підпорядкування церкві державі був розпочатий з початку створення князівства. Натомість найбільший вплив на церкву держава мала за часів правління Стефана Стамболова, противники якого клеймили диктатором. Звісно, екзарх намагався протистояти «Левіафану», проте ціль об'єднувала поступ двох сил. Через це відносини між архієреями князівства і екзархом були досить напружені. «У боротьбі, що почалася ще з часу нашого звільнення, проти церкви та її служителів, наше церковне начальство як правило поступалося, жертвуючи церковною правдою, авторитетом церкви і церковних служителів, але вміло знаходити *modus vivendi* у важких ситуаціях. Але що ж вдалося ... нічого іншого, крім приниження, применшення авторитету церкви та її служителів, а останнім часом церква наша стала іграшкою і посміховиськом у очах не тільки якоїсь окремої особистості, уряду, але і кожного кожного» - зазначав митрополит Тирновський Климент. Хоча, як вже було сказано, екзарх не був маріонеткою в руках уряду, і міг займати незалежну позицію, що було підтверджено у церковно-державному протистоянні 1880-го року навколо прийняття «Закону про церковне управління». Проте сам екзарх розумів, що протистояння з державою закінчилося б поразкою. «Церква не може проводити самостійну політику і хоч-не-хоч має віддавати себе в руки болгарському уряду»³.

Про прояви «націоналістичної» опозиції можна говорити у контексті прийняття 38-ї статті Органічного статуту князівства Болгарія, який згодом став Тирновською конституцією. Перша позиція була представлена формулюванням проф. Дринова, суть якого полягала у тому, що «так як Болгарське князівство - це частини Болгарського екзархату, то вона йому і підпорядковується Священному Синоду на чолі з екзархом, в незалежності від того, де він перебуває»⁴. Противниками цього варіанту статті були представники церкви в князівстві. Причиною їхнього незадоволення було побоювання втрати влади над церковними справами у такому випадку. Враховуючи те, що значна частина екзархату була під турецькою владою, а сам екзарх був підданим султана, духовенство князівства побоювалося, що турецький монарх буде мати владу над церквою. Тому контрпропозицією було утворення незалежної церковної структури по прикладу Елладської православної церкви. «Припустимо, панове, що екзарх припустився помилки і його необхідно зняти, а султан не дозволить, що тоді робитимемо? Якщо від імені Князівства заявимо, що екзарх не добрий, а з іншого боку Балканських гір скажуть, що добрий, що тоді робитимемо? У Греції, панове, створили абсолютно незалежну від Вселенського патріархату церкву саме з цих причин» - запитував у Національних зборів М. Балабанов⁵.

² Конституція на Българското княжество URL: <https://www.parliament.bg/bg/17> (дата звертання 23.10.2021).

³ Лаптев Е. А. Экзарх Иосиф и и болгарское духовенство: к вопросу взаимоотношений.

⁴ Конституція на Българското княжество URL: <https://www.parliament.bg/bg/17> (дата звертання 23.10.2021).

⁵ Роль религии в формировании южнославянских наций, с. 239.

Це питання напряму корелює з питанням національної безпеки, адже це б зменшило вплив зі сторони Османської імперії, султан якої ще до 1908-го року офіційно був сюзереном князя Болгарії. Проте це питання було знято з порядку денного, як тільки депутати Національних зборів чітко усвідомили, що між національною церквою як запорукою національної безпеки князівства Болгарія і національним ідеалом - можливістю здобути Сан-Стефанську Болгарію, останнє має значно вищий пріоритет.

Наступним фактором варто виділити болгарське населення, що залишилося в межах Османської імперії. Рішення Берлінського конгресу викликало незадоволення слов'янського населення, яскравим виявом якого стало Кресненсько-Разлоське постання в 1878-1879-х роках. Одним з лідерів цього повстання був митрополит Охридський Натанайл. Як вже згадувалося, згідно з фірману 1870-го року БПЦ була представником болгарського народу перед султаном. Саме тому основним напрямом політики екзарха Йосифа I була культурно-просвітницька діяльність серед болгарського народу. В умовах конституювання нації в модерному варіанті побоювання щодо втрати ідентичності марними не були. Вже було зазначено, що інтереси князівства і екзархату співпадали, адже збереження болгарської самосвідомості давало об'єктивну підставу претендувати на землі, що залишалися поза межами князівства. Слов'янське болгарське населення на території Македонії та Фракії, яке прагнуло визволитися з-під турецького панування об'єднувалося навколо політичної організації ВМОРО (Внутрішня македонсько-одринська революційна організація).

Якщо говорити про взаємовідношення церковної верхівки і бойової організації, то існувало два питання, погляди на які різко контрастували у екзарха. Перше протистояння проходило через призму методів боротьби. ВМОРО виступала за радикальні методи – підготовка до збройного повстання, метою якого стане визволення Македонії. Друге протиріччя знаходилося в площині національності. Екзарх критикував організацію за надмірну «македонськість», що заважала справі боротьби за Сан-Стефанську Болгарію. Також варто говорити про екзархат в рамках антагонізму між ВМОРО і князівством Болгарія. Антипатія зі сторони македонських бойовиків до офіційної Софії з'явилася раніше. Один з значних ідеологів ВМОРО, Петер Поп Арсов у 1894-му році видав книгу з різкою критикою вже згаданого режиму Стамболова. Ця книга показова тим, що критика представників болгарської влади, особливо тих, хто був направлений Софією працювати в системі освіти, що вибудована БПЦ, поєднувалася з похвалою політики екзарха. «На сторінках брошури П. Поп Арсов неодноразово зазначає, що стамболовські ставленники «сповнені недовіри до македонців», називаючи останніх «сепаратистами». Проте ті, кого охрестили цим негативним значенням, на переконання автора, є захисниками самоуправління і традиційних прав місцевих громад» - підкреслює дослідник Д. Миколенко⁶.

---

⁶ Миколенко Д. Страсті за Стамболовим: болгарське державотворення у 1895–1920 роках, с. 690.

Третім супротивником екзарха було визначено зовнішні сили, в першу чергу Сербію і Грецію, що цілком очевидно й так. Македонія була спірною територією цих трьох народів. А головне, що кожна з цих антагоністичних сил усвідомлювала, що остаточної переваги не було у жодної. Тому протистояння за Македонію до 1913-го року тривало як боротьба за культурний вплив над населенням цієї області, інструментом якого і були церковні структури. Поглянувши на цю проблему ретроспективно, ми розуміємо, що боротьба за канонічні території була підготовкою до повномасштабного військового конфлікту. В контексті цього питання варто згадати той факт, що Сербія і Греція категорично виступали за перегляд умов Сан-Стефанського мирного договору і прагнули не допустити створення державного утворення, яке в кілька разів було більшим за площею і кількістю населення. Проте це не означає, що Греція і Сербія завжди виступали єдиним фронтом проти Болгарії. Взагалі найбільш пам'ятним моментом у цьому аспекті є т.зв. «Фірміліанове питання» - боротьба за митрополичий престол у Скоп'є. Основними дійовими особами були митрополит Скопський Амвросій, етнічний грек, і кандидат на престол Фірміліан, етнічний серб. Під тиском Російської імперії, османський султан вирішив це питання на користь Сербії. Болгарська сторона також не стояла осторонь цього питання, і хоч спочатку зберігала нейтралітет, але після офіційного рішення султана виступила у офіційних друкованих органах на стороні саме Вселенської патріархії, з якою БПЦ була в стані розколу.

Також в контексті національної безпеки можна говорити про засудження екзархом діяльності ВМОРО. Офіційна Болгарія також стала в позицію протистояння з ВМОРО, коли обрала шлях війни з Османською імперією в Балканському союзі. Це проявлялося, в першу чергу, у відсутності допомоги організації зі сторони Софії, а також перекриття кордону для партизанських загонів, які формувалися в Болгарії. Але в цьому питанні теж є нюанс – екзарх був противником такого союзу. По суті, знову ціль була одна, а методи різні. Власне, підготовка до бойових дій посунула на другий план культурне протистояння.

В якості висновку, можна констатувати той факт, що політика екзарха, якщо дивитися з позиції поставленої мети провалилася, а цілі не досягнуті. Проте, цей провал – це результат помилок політики князівства Болгарія. Екзархат же відведене йому роль виконав. Зокрема, болгарська самосвідомість значної частини населення Македонії – це заслуга Йосифа. Він, як і екзарх Антим I, підтримував своє реноме «захисника болгар» і мав значний рівень довіри серед болгарського населення Османської імперії, більший ніж офіційна Софія. Тому, з точки зору досягнення національних інтересів, інтересів усього болгарського народу в князівстві і поза його межами, політика екзархату дійсно демонструвала народні прагнення. З цього цілком очевидним стає причина високого рівня підтримки церкви серед болгар. Це ще врахуємо, що через політику секуляризації, обмеженість державного фінансування та власних церковних ресурсів, авторитет церкви в політичній сфері знизився, а отже і потенціал відігравати конструктивну політичну роль в формуванні

національної безпеки держави. Якщо подивитися тепер зі сторони національної безпеки, враховуючи вищезазначене визначення, то яку оцінку можна дати? На мою думку, враховуючи те, наскільки політика екзарха була виважена і поміркована, а також основний інструмент, через який вона проводилася – сфера освіти, можна тільки погодитися з ще одним реноме Йосифа I – «дипломат в рясі». Адже з точки зору інтересів болгарського суспільства діяли всі національні сили – і офіційна влада, і ВМОРО, і церква. Проте політика екзарха «запобігала виникненню потенційних загроз». Його політичні дії, які були вмотивовані різними причинами, інколи навіть і тиском з боку держави, при цьому не допускали можливості піддавати ризику нападу князівства Болгарія, чи розправи на болгарським населення в межах інших держав. При цьому, повторюся, він все одно дотримувався чіткої лінії – створення Болгарії за Сан-Стефанським мирним договором. Цим екзарх якісно вирізняється від інших болгарських політичних діячів тієї пори.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституция на Българското княжество URL: <https://www.parliament.bg/bg/17> (дата звертання 23.10.2021).
2. Лаптев Е. А. Экзарх Иосиф I и болгарское духовенство: к вопросу взаимоотношений. *Вестник Башкирского университета*. 2015. Т. 20. № 2. С: 742-745.
3. Миколенко Д. *Страсти за Стамболовим: болгарське державотворення у 1895–1920 роках*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 804 с.
4. Петков, Петко. За конституционната и политическата целесъобразност. Конфликтът между Българската православна църква и държавната власт по повод изменението на чл. 38 от Търновската конституция. *Конфликтът и неговото разрешаване – юридически, исторически, икономически и психологически аспекти*. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена на 29.11.2019 г. В Търново. Фабер. 2020. с. 69-94.
5. Петков, Петко. Записка на екзарх Йосиф I от 1878 година върху историята на българския църковен въпрос. - *Исторически преглед*, 1993, год. XLIX, кн. 3, с. 121-131.
6. Про національну безпеку Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звертання: 22.10.2021).
7. Роль религии в формировании южнославянских наций / заг. ред. Чуркина И. В. Москва: Рос. АН, Ин-т славяноведения и балканистики. 1999. 261 с.

REFERENCES

1. Konstytutsyia na Bŭlharskoto kniazhestvo URL: <https://www.parliament.bg/bg/17> (data zvertannia 23.10.2021).
2. Laptev E. A. Ekzarkh Yosyf I y bolharskoe dukhovenstvo: k voprosu vzaymootnoshenyi. *Vestnyk Bashkyrskoho unyversyteta*. 2015. T. 20. № 2. S: 742-745.
3. Mykolenko D. *Strasti za Stambolovym: bolharske derzhavotvorennia u 1895–1920 rokakh*. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2017. 804 s.
4. Petkov, Petko. Za konstytutsyonnata y polytycheskata tselesъobraznost. Konflyktът mezhdu Bŭlharskata pravoslavna tsъrkva y dъrzhavnata vlast po povod yzmenenyeto na chl. 38 ot Tъrnovskata konstytutsyia. *Konflyktът y nehovoto razreshavane – yurydychesky*,

ystorychesky, ykonomychesky y psykhologhychesky aspekty. Sbornyk s doklady ot mezhhdunarodna nauchna konferentsyia, provedena na 29.11.2019 h. V Tŕnovo. Faber. 2020. s. 69-94.

5. Petkov, Petko. Zapyska na ekzarkh Yosyf I ot 1878 hodyna vŕrkhu ystoryiata na bŕlharskyia tsŕrkoven vŕpros. - Ystorychesky prehled, 1993, hod. KhLIKh, kn. 3, s. 121-131.

6. Pro natsionalnu bezpeku Zakon Ukrainy vid 16.07.2021 № 1702-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (data zvertannia: 22.10.2021).

7. Rol relyhuu v formirovaniy yuzhnoslavianskykh natsyi / zah. red. Churkyna Y. V. Moskva: Ros. AN, Yn-t slavianovedeniya y balkanistyky. 1999. 261 s.

Стаття надійшла до редакції: 02.11.2021

Історія
Історія Церкви в Україні

УДК 271.4-722.52(477.83/86):27-789-055.2"1929/1939"єпископ Іван
Лятишевський
DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.14>

**ЄПИСКОП ІВАН ЛЯТИШЕВСЬКИЙ ТА БОГОРОДЧАНИ: ЗА
МАТЕРІАЛАМИ ХРОНІКИ СЕСТЕР МИРОНОСИЦЬ (1929–1939 РР.)**

Ольга (с. Андрія) МАСЛІЙ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: maslii.a@ifai.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9878-7128>

У статті проаналізована діяльність єпископа-помічника Івана Лятишевського на основі хроніки монастиря: «Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах (1929–1939 рр.)». Висвітлено обставини єпископської хіротонії владика Івана, його відвідини монастиря сестер мироносиць, ставлення черниць до владика, а також подані важливі події із родинного та парафіяльного життя Богородчанської парафії. Окрему увагу зосереджено на обставинах, які передували приїзду єпископа до Богородчан, на особах, які супроводжували преосвященного Івана Лятишевського. Розкрито відносини між ієрархами Церкви, зокрема, владика І. Лятишевського з митрополитом А. Шептицьким та єпископом Г. Хомишиним. Хронологічні межі написання даної хроніки охоплюють період з 1929 до 1939 рр. З огляду на початок Другої Світової війни записи монахинь були позбавлені систематичності.

Ключові слова: єпископ, Іван Лятишевський, монастир, сестри мироносиці, хроніка.

The article deals with the analyse of the activities of Auxiliary Bishop Ivan Lyatyshevsky based on the chronicle of the convent: «History of the House of Sisters-Myrrhbearers in Bohorodchany (1929–1939)». The circumstances of Bishop Ivan's episcopal ordination, his visit to the convent of Sisters-Myrrhbearers, the attitude of the nuns to the bishop, as well as important events from the family and parish life of the Bohorodchany community are shown. Special attention is paid to the circumstances that preceded the bishop's visit to Bohorodchany, to the persons who accompanied His Eminence Ivan Lyatyshevsky. The relations between the hierarchs of the Church, in particular, Bishop Ivan with Metropolitan A. Sheptytsky and Bishop G. Khomyshyn are revealed. Chronological framework of this chronicle

covers the period from 1929 until 1939. Due to the beginning of the Second World War, the records of nuns were deprived of systematicity.

Key words: *bishop, Ivan Lyatyshevsky, convent, Sisters- Myrrhbearers, chronicle.*

Після прийняття християнства на українських землях розвивалися численні монастирі, які зробили вагомий внесок у розвиток літератури, науки та культури. Впродовж століть монастирі були місцем літописання, книгодрукування, написання хронік, літописів тощо. Серед викликів ХХ ст. богопосвяченні особи не залишили цієї практики, вони продовжували фіксувати та записувати все, що відбувалося в даному історичному періоді.

Хроніки монастирів, пом'яники, особисті щоденники, книги жертводавців є важливим інформативним джерелом для дослідження подій, що відбувалися в українському соціумі зазначеного періоду. Архівні матеріали чернечих спільнот урізноманітнюють джерельну базу в регенерації життя та діяльності окремих історичних осіб.

Завданням даної наукової розвідки є висвітлити постань єпископа-помічника Греко-Католицької Церкви Станиславівської єпархії Івана Лятишевського за даними монастирської хроніки сестер мироносиць, яка була написана у 1929 – 1939 рр. Черниці майже щоденно фіксували події, що відбувалися у монастирі, так і нотували процеси, що відбувалися поза межами монастирської обителі.

Єпископ Іван Лятишевський народився у містечку Богородчани 17 жовтня 1879 р.¹ Навчався у місцевій школі, опісля – в Станиславівській гімназії. Богословські студії здобував у Львові, Відні та Інсбруку². 20 жовтня 1907 р. отримав священничі свячення з рук преосвященного владики Григорія Хомишина³. Після свячень здійснював душпастирське служіння, працював катехитом гімназії у Станиславі, викладачем Богословської семінарії, займався науковою діяльністю дописуючи до богословських журналів тощо.

Богородчани (сьогодні смт. Богородчани, Івано-Франківська обл.) були родинним містом єпископа Івана Лятишевського, адже саме тут проживали його батьки, брати, сестри та родичі. Також, у невеличкому містечку Богородчани знаходився монастир Згромадження сестер мироносиць. Перші сестри мироносиці до Богородчан приїхали 23 грудня 1929 р.⁴. 3 грудня 1929 р. бере свій початок і написання рукописна книга «Історія дому сестер мироносиць у Богородчанах (1929 – 1939 рр.)».

Спільнота Мироносиць була заснована 30 червня 1914 р. в с. Ключів (околиця сучасного містечка Червоноград) на Львівщині. Засновником чернечої спільноти був ієромонах Юліан Дацій ЧСВВ⁵. У своєму щоденнику

¹ Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504. оп. 1. спр. 330 «в». Метрика клиру. Т. III. арк.156.

² Романюк В. Під покровом Богородиці. Книга 1. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. - с. 130.

³ ДАІФО. Метрика клиру. Т. III. арк. 156.

⁴ Архів Згромадження сестер мироносиць (далі – АЗСМ). Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах (1929 – 1939 рр.). Т. II. арк. 1.

⁵ АЗСМ. Історія Згромадження сестер Мироносиць в Ключові коло Кристинополя (1914 – 1928 рр.). арк.1.

о. Юліан так записав про мету створення нового згромадження: «Щоб подібно, як євангельські мироносиці зі св. Марією Магдалиною служили Христові за життя і після смерті, так і сестри Мироносиці, крім старання про власну досконалість і святість, мали приймати до своїх приютів убогих, котрі всіма були погорджені, опущені, забуті, і власним коштом їх утримувати аж до смерті»⁶.

У 1929 р. сестри Мироносиці за сприянням блаженного єпископа Григорія Хомишина розпочали свою діяльність на території Станиславівської єпархії ГКЦ у містечку Богородчани. Їхнім завданням у Богородчанах була праця для найбільш потребуючих людей та постійна молитва в каплиці за добрих священників⁷. Тимчасово замешкали монахині у невеличкому будинку, що служив за монастир (сьогодні знаходиться по вулиці М. Грушевського, 15), а єпископ Григорій Хомишин розпочав будівництво монастиря для сестер, яке було завершено у 1933 р.⁸

Першою важливою подією, яку зафіксували черниці в хроніці свого монастиря, була хіротонія Івана Лятишевського 26 січня 1930 р. в Станиславові: «У катедральному храмі відбулася єпископська хіротонія єпископа Івана Лятишевського котрий має бути помічником преосвященного Хомишина. На свячення прибули всі владика з Галичини, окрім одного митрополита Андрея Шептицького, котрий саме в той час тяжко захворів» – записали монахині⁹. Дослідник біографії владика Івана Лятишевського Василь Романюк у своїй книзі «Під покровом Богородиці» подає інформацію про те, хто саме брав участь у хіротонії: «В акті свячення взяли участь чотири єпископи: сам Григорій Хомишин, Йосафат Коциловський – Перемиський, Іван Бучко та Никита Будка – Львівські коадютори»¹⁰.

Вперше сестер мироносиць у Богородчанах єпископ Іван Лятишевський відвідав 22 квітня 1930 р. з нагоди світлого празника Христового Воскресіння. Черниці записали у своїй хроніці про цей приїзд наступне: «У світлий вівторок приїхали до Богородчан оба Станиславівські владика: їх екселенція Кир Григорій Хомишин і преосвященні Іван Лятишевські. Оглянули дім у котрому їх екселенція хочуть в літі перебувати (будинок на вул. Грушевського, 3 – с. А. М.), а відтак, загостили до нас з паном інженером (йдеться про Миколу Хомишина родича владика Г. Хомишина – с. А. М). Насамперед вступили до каплиці на кілька хвилин, а потім, прийшли до гостинної. Питали як нам тут поводитьсь, чи з Підгорець маємо якусь поміч і ін. Були у нас чверть години і відійшли»¹¹.

Із матеріалів хроніки дізнаємося про повагу черниць до ієрархів Церкви. Так, щороку сестри мироносиці складали вітання з нагоди іменин правлячому єпископові Г. Хомишину, які припадали 7 лютого у празник святого Григорія

⁶ АЗСМ. Щоденник отця Юліяна Івана Дадія (1912 – 1930). арк.4.

⁷ Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 408. оп. 1. спр. 270. арк. 3.

⁸ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 105.

⁹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 5.

¹⁰ Романюк В. Під покровом Богородиці. Книга 1. с. 132.

¹¹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 12.

Богослова, єпископа Константинопольського та владиці Івану Лятишевському¹². Вперше черниці привітали єпископа Івана Лятишевського з іменинами 7 липня 1930 р. на свято Різдва Івана Хрестителя. Так, як владики не було цього дня в Богородчанах, то монахині їздили до Стиниславова. Спільноту сестер представляла «сестра старша» (так називали настоятельку – с. А. М.) с. Венямина Бойко. Однак, як зазначила сестра-хроніст «преосвященні не могли їх прийняти, бо саме у той день були у Станиславові високопреосвящений митрополит Кир Андрей Шептицький і мали якісь поради. Тож сестри передали вітання такого змісту: Ваше преосвященство! Хоча часто життя людське зложено з терпінь і хрестів, то однак Ісус посилає дні котрі наповняють радістю і щастям серце людське на сім вигнання... з дитячою простотою хочемо висловити якнайсердечніші бажання і зложити їх у стіп нашого найдорожчого владики...»¹³. Закінчили вітання сестри словами «Цілуємо Святительські руки Вашого Преосвященства слуги в Христі сестри мироносиці»¹⁴.

Майже щороку сестри мироносиці вітали єпископа Івана Лятишевського з іменинами або у Станиславові, або у Богородчанах, або ж надсилали вітальну листівку. Так, наприклад, у хроніці записано, що з нагоди іменин єпископа-помічника Станиславівського 6 липня 1931 р. черниці відвідали особисто владику: «Преосвященні подякували сестрами і подарували для усіх сестер пам'ятні образки»¹⁵. У 1933 р. монахині не мали змоги відвідати владику, перешкодою став похорон с. Арсенії Дарії Лісовецької (відійшла до вічності 05.07.1933 р. – с. А. М.), тому сестри тільки листовно привітали єпископа Івана Лятишевського з іменинами¹⁶. У 1935 р. владику Івана черниці вітали у парафіяльному храмі містечка Богородчани: «6 липня 1935 р. у місцевій церкві служилася Божественна Літургія з нагоди іменин преосвященного Йоана Лятишевського»¹⁷, але вже наступного року (1936 р.) – в Станиславові: «7 липня сестра старша (с. Ізидора Сироїд – с. А. М.) із іншою сестрою їздили вітати преосвященного Йоана Лятишевського з іменинами до Станиславова»¹⁸. За матеріалами хроніки сестри мироносиці вітали єпископа в навечір'я празника св. Івана Хрестителя 6 липня у 1938 р.¹⁹ та 1939 р.²⁰ у Станиславові.

Перша урочиста Божественна Літургія єпископа І. Лятишевського у родинному селищі відбулася 20 липня 1930 р. з нагоди освячення наріжного каменю для будівництва церкви святого Івана Богослова. «На посвячення прибули преосвященні Кир Йоан із Станиславова, котрі є родом із Богородчан, і коло 40-50 священників та богословів... Перед містом побудували тріумфальну

¹² АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 6.

¹³ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 19.

¹⁴ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 20.

¹⁵ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 38.

¹⁶ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 100.

¹⁷ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 145.

¹⁸ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 168.

¹⁹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 227.

²⁰ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 256.

браму, кінна делегація виїхала у великім числі з міста і навколишніх сіл напроти владики аж до Лисця, поза брамою у два ряди вистроїлися пластуни і пластунки з міста і околиць. У брамі чекали високопреосвященні декан Білинський (йдеться про о. Константина Білинського²¹ – с. А. М) парох міста з усім духовенством і кілька процесій з навколишніх сіл, бо з дальших сіл процесії не могли прибути, тому що зранку падав дощ. Близько пів десятої години приїхали їх преосвященство, перед брамою висіли з повоза, убрались у свої архієрейські ризи і поблагословили всіх присутніх²² – записали черниці у хроніці монастиря. Також, монахині подають детальний опис врочистостей освячення наріжного каменю храму св. Івана Богослова. Зазначають осіб, які вітали владику Лятишевського: «Зараз отець декан в короткій промові привітали владику і висказали радість із за їх прибуття. Відтак привітав їх один український урядник міста, а на останку одна пані семінаристка з великим букетом у руках, а при ній дві малі дівчини в білих суконках»²³.

У матеріалах хроніки знаходимо також інформацію про те, як виглядала ціла процесія, яка супроводжувала єпископа до храму: «Після привітання вирушив похід у місто при співі побожних пісень, а кільканадцять малих дівчат у білих суконках кидали квіти під ноги владики. Дівчатами керували наші сестри (сестри мироносиці – с. А. М.). По дорозі вступили преосвященні до костела (Домініканський костел – с. А. М.), а після до церкви де поблагословили всіх Найсвятішими тайнами. Пізніше пішли на фундамент нової церкви де був облаштований престіл, там відспівали Службу Божу, по Євангелію виголосив проповідь отець Городецький (о. Пантелеймон Городецький²⁴ – с. А. М.) парох с. Ляхівці»²⁵.

Новозбудований храм св. Івана Богослова у Богородчанах був освячений 9 жовтня 1934 р. преосвященним Григорієм Хомишиним²⁶, першу Божественну Літургію владику Іван Лятишевський відслужив 2 грудня цього ж року²⁷. «Рано о пів до восьмої приїхало авто, а з него висіли їх преосвященство Йоан Лятишевський, отець ректор (йдеться про о. Авксентія Бойчука – с. А. М.) там коротко відправили благословення церкви і самі преосвященні покропили церкву та почали служити читану Службу Божу, на якій було присутньо багато людей «битком набито». Після цієї Літургії Службу Божу служив пріор отець Герман, співану Літургію римо-католицького обряду, який був родом з Богородчан. Після цієї Літургії служилась співана, яку служило п'ять священників. Після Літургії співали «многолїтвіє» тим, які цього заслужили²⁸» – записали монахині в хроніці монастиря.

²¹ Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1930. с. 21-22.

²² АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 20 – 21.

²³ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 21.

²⁴ Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1930. с. 24.

²⁵ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 21.

²⁶ Романюк В. Під покровом Богородиці. с. 81.

²⁷ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 138.

²⁸ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 138.

Визначні події родинного життя єпископа Івана Лятишевського були причиною його приїзду до містечка Богородчан. Так, 24 червня 1930 р. владику Іван служив Божественну Літургію у місцевій церкві з нагоди 85-ліття свого батька Юліана Лятишевського. «24 червня преосвященний Йоан Лятишевський відправили в Богородчанській церкві читану Службу Божу за свого тата з нагоди 85-річчя від дня його народження. Уся родина єпископа приступала до Святого Причастя»²⁹ – зазначили черниці.

Владика Лятишевський був присутній на 90-літті свого батька: «26 червня 1935 р. преосвященний Йоан Лятишевський відслужив у місцевій Церкві Літургію в намірені свого тата, який святкував 90-ліття від дня народження»³⁰. І як записали сестри, що батько преосвященного владики у даному віці почувався досить добре, бо «ще у своїх силах ходить і клянчить»³¹. У монастирській хроніці про цю подію зазначено наступне: «Їх преосвященство приїхали о восьмій годині з отцем віце ректором (о. Василій Василик³² – с. А. М) автом із Станиславова, коло церковної брами висіли і пішли до церкви з отцем парохом³³ (о. Зиновій Кисілевський – с. А. М). Наші сестри стояли двома рядами від церковної брами аж до дверей храму. Їх преосвященство раз у раз благословили»³⁴.

1 серпня 1936 р. батько преосвященного Івана Лятишевського відійшов до вічності. «2 серпня о шостій годині ввечером служився парастас, який служили чотири священники. На парастасі були присутні сестри мироносиці. З серпня раненько у монастирській каплиці отець Йосиф Проць відслужив Літургію за упокій тата преосвященного владики. Рівно ж, у храмі Божественну заупокійну Літургію служив їх екселенція Йоан Лятишевський. Після цього розпочався Чин похорону за участю духовенства. Урочисту Божественну Літургію у храмі служив преосвященний єпископ Григорій Хомишин. Хоронили батька два єпископи, близько 30 священників та кількох богословів. Помимо гарячої праці було багато людей. Сестри мироносиці дорогою співали похороні пісні. Прощальну проповідь на цвинтарі мав єпископ Григорій Хомишин»³⁵ – так описали сестри мироносиці похорон батька владики Івана.

З цієї нагоди, через декілька днів, 5 серпня 1936 р. єпископ відвідав також монастирську спільноту: «5 серпня приходив до монастиря єпископ Йоан Лятишевський разом з отцем ректором дякувати сестрам мироносицям за їхню участь в похороні батька. З вдячності склали пожертву на монастир, оглянули будинок і трохи з сестрами порозмовляли»³⁶.

²⁹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 98.

³⁰ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 144.

³¹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 144.

³² Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1935. с. 20.

³³ Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1935. с. 27.

³⁴ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 144.

³⁵ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 169.

³⁶ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 170.

Внаслідок суспільно-політичних змін, що відбулися з початком Другої світової війни у вересні 1939 р., записи в хроніці сестер мироносиць стають рідшими. І хоча, останні події, які записані в «Історія дому сестер мироносиць у Богородчанах» датуються 1944 р., інформації про побут єпископа Івана Лятишевського в Богородчанах не знаходимо. Відомо, що єпископ був арештований 11 квітня 1945 р. разом із іншими ієрархами Церкви, після чого розпочався тривалий процес ув'язнення, заслання, переслідування та нелегальної діяльності, який завершився 27 листопада 1957 р. відходом владики Івана Лятишевського до вічності.

Таким чином, монастирська хроніка сестер мироносиць подає унікальні дані про єпископа-помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського. А саме, монахині описали події, що відбувалися в Богородчанах – родинному містечку владики Івана. На сторінках хроніки знаходимо інформацію про комунікацію єпископа з черницями, про участь владики в родинному та парафіяльному житті місцевої громади. Окремі дані дозволяють реконструювати відносини, що панували серед ієрархів Церкви, це і приїзд до Станиславова митрополита А. Шептицького, спільні пастирські відвідини правлячого єпископа Г. Хомишина із помічником І. Лятишевським та виконання інших важливих справ доручених єпископом-ординарієм. Всі це фрагментарні події творили цілісність розвитку як монастиря сестер мироносиць, парафії св. Івана Богослова, так і цілої Станиславівської єпархії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Згромадження сестер Мироносиць (далі – АЗСМ). Богослуження, які відправлялися в каплиці СС. Мироносиць в Богородчанах (1930 – 1944 рр.). арк. 43.
2. АЗСМ. Історія Згромадження сестер Мироносиць в Ключові коло Кристинополя (1910 – 1928 рр.). арк. 161.
3. АЗСМ. Історія Згромадження СС. Мироносиць в Ключові (1910 – 1939 рр.). арк. 277.
4. АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах (1929 – 1939 рр.). Т. II. арк. 267.
5. АЗСМ. Щоденник отця Юліяна Івана Дадія (1912 – 1930). арк. 58.
6. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330 «в». Метрика клиру. Т. 3. арк.156.
7. Романюк В. Під покровом Богородиці. Книга 1. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – 351 с.
8. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат м. Львів. оп. 1. спр. 270 (Листи монахинь сс. Мироносиць монастиря в Підгірцях до митрополита Шептицького А. з протестом проти ліквідації «Згрупування сестер-мироносиць» та з проханням допомоги). арк. 5.
9. Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської на рік Божий 1930. Станиславів: 1930 р. – 206 с.
10. Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської на рік Божий 1935. Станиславів: 1935 р. – 150 с.

REFERENCES

1. Arkhiv Zghromadzhennia sester Myronosyts (dali – AZSM). Bohosluzhennia, yaki vidpravliayisia v kaplytsi SS. Myronosyts v Bohorodchanakh (1930 – 1944 rr.). ark. 43.
2. AZSM. Istoriia Zghromadzhennia sester Myronosyts v Kliusovi kolo Krystynopolia (1910 – 1928 rr.). ark. 161.

3. AZSM. Istoriiia Zghromadzhennia SS. Myronosyts v Kliusovi (1910 – 1939 rr.). ark. 277.
4. AZSM. Istoriiia domu sester myronosyts v Bohorodchanakh (1929 – 1939 rr.). T. II. ark. 267.
5. AZSM. Shchodennyk ottsia Yuliiiana Ivana Datsiia (1912 – 1930). ark. 58.
6. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. 504. Op. 1. Spr. 330 «v». Metryka klyru. T. 3. ark.156.
7. Romaniuk V. Pid pokrovom Bohorodytsi. Knyha 1. – Ivano-Frankivsk: Symfoniia forte, 2014. – 351 s.
8. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi. F. 408 (Hreko-katolytskyi mytropolychy ordynariat m. Lviv. op. 1. spr. 270 (Lysty monakhyn ss. Myronosyts monastyria v Pidhirtsiakh do mytropolyta Sheptytskoho A. z protestom proty likvidatsii «Zghrupuvannia sester-myronosyts» ta z prokhanniam dopomohy). ark. 5.
9. Shematyzm vseho klyra Hreko-Katolytskoi yeparkhii Stanyslavivskoi na rik Bozhyi 1930. Stanyslaviv: 1930 r. – 206 s.
10. Shematyzm vseho klyra Hreko-Katolytskoi yeparkhii Stanyslavivskoi na rik Bozhyi 1935. Stanyslaviv: 1935 r. – 150 s.

Стаття надійшла до редакції: 24.07.2021

УДК 271.4(477.86)-789.17

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.15>

НА СЛУЖБІ БОГОВІ, ЦЕРКВІ ТА УКРАЇНІ. ІСТОРІЯ МОНАСТИРЯ ЦАРЯ ХРИСТА ОТЦІВ ВАСИЛІАН В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКУ

Марія (с. Християна) ГОЛОМІДОВА

*Івано-Франківський богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: golomidova_marija@ukr.net*

У статті досліджується історія монастиря Царя Христа Провінції Отців Василіан Найсвятішого Спасителя в Україні Української Греко-Католицької Церкви у м. Івано-Франківську (раніше м. Станиславів). Зроблено короткий огляд давніх монастирів на теренах Галичини, заснування Василіянського Чину Святого Йосафата 1617 року, Добромильську реформу Чину. Досліджено діяльність Василіан у м. Станиславові після Добромильської реформи, заснування в місті у 1935 році василіянської резиденції та душпастирську діяльність Отців Василіан до закриття монастиря 1946 року. Досліджено історію монастиря в радянський період 1946-1989 рр. та після легалізації УГКЦ 1989 р. до наших днів.

Ключові слова: *Василіянський Чин Святого Йосафата, Українська Греко-Католицька Церква, УГКЦ, Станиславівська єпархія, Івано-Франківська єпархія, підпілля, Василіяни, монастир.*

The article analyses the history of the monastery of the King of Christ of the Province of the Basilian Fathers of the Most Holy Saviour in Ukraine of the Ukrainian Greek Catholic Church in Ivano-Frankivsk city (formerly Stanislaviv city). A brief overview of monasteries within the territory of Galicia, the foundation of the Basilian Order of Saint Josaphat in 1617, the Dobromyl Reform of the Order are briefly reflected. The activities of the Basilians in Stanislaviv city after the Dobromyl Reform, the foundation of the Basilian residence in the city in 1935 and the pastoral activities of the Basilian Fathers before the closure of the monastery in 1946 are studied. The history of the monastery in the Soviet period 1946-1989, after the legalization of the UGCC in 1989 to the present day, is covered.

Key words: *Basilian Order of St. Jehoshaphat, Ukrainian Greek Catholic Church, UGCC, Stanislaviv Eparchy, Ivano-Frankivsk Diocese, Basilians, monastery.*

Монастир Царя Христа Отців Василіан в м. Івано-Франківську з часу свого заснування у 1935 році став центром релігійного і духовного життя Прикарпаття. Насьогоднішній час ґрунтовне дослідження його історії ще не проводилось і, очевидно, є важливим для історії Василіянського Чину Святого Йосафата, історії Української Греко-Католицької Церкви та України.

Історію василіянського монастиря Царя Христа в м. Івано-Франківську досліджували В. Феданків (1975), М. Вуянко (1998), І. Скленар (2012), І. Бондарев та М. Головатий (2015), о. О. Смицнюк (2017), В. Гавалешко (2021). Передумови будівництва церкви Пресвятої Тройці описав В. Феданків в нарисі «Кнігинин-Колонія (Майзлі)»¹. Про Василіян у Станиславові, зведення церкви на Майзлях та стану монастиря на 1945 р. з приходом до міста радянської влади, дослідила історик М. Вуянко у праці «Монастирі Івано-Франківська (Станиславова). Перша половина ХХ ст.». Отець О. Смицнюк у книзі «Храм Царя Христа отців Василіян на Майзлях» коротко висвітлив питання історії церкви Царя Христа, біографію єп. Григорія Балагурака, ЧСВВ. Автор здійснив також цінний опис храму Царя Христа. Незважаючи на те, що ряд авторів висвітлювали тему історії монастиря Царя Христа в Івано-Франківську, ґрунтовного дослідження даної теми ще не було здійснено.

Метою статті є дослідження історії монастиря Царя Христа Отців Василіян в місті Івано-Франківську.

Джерельною базою дослідження стали: Каталоги ЧСВВ (1937-1943)², Шематизм Станиславівської єпархії (1938)³, хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові (1931-1937) з Центрального державного історичного архіву України в м. Львові⁴, відомості і листування про монастирі та відомості про діючі молитовні будинки по Станіславській області 1945–1946 рр. з Державного архіву Івано-Франківської області⁵, Нарис історії Василіянського Чину Св. Йосафата⁶, біографії єп. Григорія Балагурака⁷, ЧСВВ, о. Й. Лучинського, ЧСВВ⁸, о. І. Луба, ЧСВВ⁹, часопис «Місіонар» (1935)¹⁰, газети «Нова Зоря» (1935, 1937, 1997)¹¹,

¹ Феданків В. Кнігинин-Колонія (Майзлі) / Володимир Феданків. Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. Редактор-упорядник Богдан Кравців. Т. 1. Наукове товариство ім. Шевченка. Український архів, том XXVIII. Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен, 1975. С. 700-710.

² Catalogus Ordinis Basiliani S-ti Josaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1937. – Zhovkva: Typographia PP. Basilianorum, 1937. 53 s.; Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Josaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1938 LV. Zhovkva: Typographia PP. Basilianorum, 1938. 58 s.; Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Josaphat Provinciae Haliciensis SS. Salvatoris ineunte anno 1939 LVI. Leopoldis, 1939. Typographia PP. Basilianorum in Zhovkva. 56 s.; Catalogus Ordinis Sancti Basilii Magni Provinciae Haliciensis SS. Salvatoris 1940-1941. Leopoldis, 1943. 31 s.

³ Шематизм всього клиру греко-католицької Єпархії Станіславівської на рік Божий 1938 р. Станиславів, 1938. 216 с.

⁴ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. 220 арк.

⁵ Відомості про діючі молитовні будинки релігійних культів по Станіславській області 1944–1945 рр., 18 арк. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.-388 оп. 2. Спр. 30; Відомості і листування про монастирі, відомості про ченців і черниць греко- і римо-католицької церкви по Станіславській області 1945–1946 рр., 66 арк. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.-388 оп. 2. Спр. 31.

⁶ Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата (Analecta OSBM. Series II, sectio I, Vol. 48). Рим: Вид-во ОО.Василіян, 1992. 640 с.

⁷ Голомідова М. Слуга Божий Григорій Балагурак, ЧСВВ, як приклад незламності і вірності УГКЦ в часі підпілля / с. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. Авраамічні релігії в Україні в процесі стабілізації міжконфесійних і міжнаціональних відносин: матеріали наук. конф., м. Галич, 29-30 жовтня 2020 р. Редкол.: В. Костишин та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. С. 304-324.

⁸ Грім Є. [Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ /о. Єронім Грім, ЧСВВ. Місіонар, квітень 2012. №4 \(232\). С. 24-25.](#)

⁹ Грім Є. [Він чувся зобов'язаним і в силі /о. Єронім Грім, ЧСВВ. Місіонар, травень 2012. №5 \(233\). С. 24-26.](#)

¹⁰ Нова церква в Княгинині-Колонії (Майзлі), Станиславів. Місіонар. Ч. 12. Грудень 1935. С. 1.

¹¹ Отці Василіяни в Станиславові. З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря». 3 листопада 1935. Ч. 84. С. 5; ОО. Василіяни в Станиславові. З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря». 28 січня 1937. Ч. 6 (1006). С. 7; Українка. «Нова Зоря» Ч. 86. 10 листопада 1935. С. 7; Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. Нова Зоря. 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.

«Правда» (1936)¹² і «Діло» (1935)¹³, свідчення о. Н. Гуралюка, ЧСВВ¹⁴, М. Коцар¹⁵, Р. Кизимовича¹⁶.

Проведене дослідження носить міждисциплінарний характер, оскільки торкається наукових напрямків історії Церкви, богослів'я, релігієзнавства, історичної персоналітики. При виборі методології в статті використано принцип наукової об'єктивності й історизму, системний та пізнавальний. У роботі використовувались загальнонаукові методи аналізу й синтезу, історико-критичний, перехресного допиту, проблемно-хронологічний, просографічний, мікроісторичний, усної історії.

Перші монастирі на території Галичини були засновані і поширилися, на думку істориків, раніше, ніж на Київських землях¹⁷. Вважають, що християнське вчення на Галицьку землю несли монахи, які засновували монастирі і «наповняли їх місцевими покликаннями», щоби продовжувати їхню працю¹⁸. Отець Роман Лукань, ЧСВВ подав списки 64 монастирів в Станіславській єпархії¹⁹. Історик Марія Вуянко дослідила, що в XII-XVIII ст. на території Івано-Франківської області налічувалося близько 135 монастирів²⁰. Протягом 800 р. монастирі в Галичині були незалежні одні від одних і їх об'єднання почалося після Берестейської унії з Римом²¹.

Василіянський Чин повстав в Київській митрополії у 1617 р. на землях нинішньої Литви і Білорусі. Митрополит Йосиф Рутський і святий Йосафат Кунцевич надали Чині «організованої форми, на зразок західних Чинів». Основою Чину «були східні монастирі, що повставали на Русі від початків християнства»²².

В околицях м. Станіславова в історичних документах згадуються чернечі обителі в с. Загвізді (чоловічий і жіночий монастир)²³, Чернієві²⁴, Угринові (XVII ст.)²⁵ та жіночий монастир у Станіславові 1782 р.²⁶. Чоловічий монастир в Загвізді в документах відомий від 1724-1744 р.²⁷ Першою писемною згадкою

¹² На прощання своєму Душпастиреві. Правда. 27 вересня 1936. Ч. 39. С. 4; Реколекції в Ляцкім Шляхецькім. Правда. 15 березня 1936. Ч. 11. С. 1.

¹³ ОО. Василяни перебирають церкву Св. Тройці у Станіславові. «Діло» Ч. 256. Четвер 26 вересня 1935. С. 3.

¹⁴ Свідчення о. Никодима Гуралюка, ЧСВВ. м. Івано-Франківськ. Запис 28.09.2021. Особистий архів М. Голомідової.

¹⁵ Спогади п. Марії Коцар, 1931 р. нар., м. Івано-Франківськ, 14 квітня 2019 р. Особистий архів М. Голомідової.

¹⁶ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем, 1932 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021. Інтерв'юер: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.

¹⁷ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ / о. Ісидор Патрило, ЧСВВ. Нарис історії Василянського Чину Святого Йосафата (Analecta OSBM. Series II, sectio I, Vol. 48). Рим: Вид-во ОО. Василян, 1992. С. 301.

¹⁸ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 302.

¹⁹ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 303.

²⁰ Вуянко М. Топоніміка як джерело вивчення історичної топографії середньовічних монастирів та церков Прикарпаття. Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Івано-Франківськ. № 10. 2004. С. 41.

²¹ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 304.

²² Нарис історії Василянського Чину Святого Йосафата. С. 5.

²³ Лукань Р. Монастирі в давній Станіславській (Івано-Франківській) єпархії / о. Роман Лукань, ЧСВВ. URL: www.bazylianie.pl. П. 44, П. 45.

²⁴ Вуянко М. Топоніміка як джерело вивчення історичної топографії середньовічних монастирів... С. 33.

²⁵ Лукань Р. Монастирі в давній Станіславській (Івано-Франківській) єпархії.. П. 49.

²⁶ Лукань Р. Монастирі в давній Станіславській (Івано-Франківській) єпархії.. П. 47.

²⁷ Лукань Р. Монастирі в давній Станіславській (Івано-Франківській) єпархії. П.

про Загвздя з монастирем є 1394 р.²⁸ Від 1741 р. в Загвзді Василяни провадили курс богослов'я для світських священників. Навчав їх о. Василь Слюзикович, ЧСВВ²⁹. Єпархіяльні семінаристи в монастирі приготувалися до священства³⁰. Монастир приєднався до Чину у 1743 р. і належав до Львівської єпархії. Після 1748 р. перестав існувати³¹, так як був приєднаний до Погінського монастиря³².

Після поділу Польщі 1772 р., на Тороканській капітулі 1780 р. Василянський Чин поділено на чотири Провінції: Білоруську, Литовську, Польську та Галицьку³³. Галицька Провінція Найсвятішого Спасителя внаслідок реформи імператора

Йосифа II зменшилася до 14 монастирів³⁴. Добромільська реформа Василянського Чину (1882-1904) піднесла Чин й «натхнула його новим життєвим духом – на шляху до світлич завдань, які йому призначило Боже Провидіння»³⁵. Василянські монастирі від часу їх повстання на українських землях завжди були тісно пов'язані з історією й традиціями свого народу³⁶. З часу утворення Станіславівської єпархії УГКЦ 1885 р., Станіславів поступово стає осередком релігійного життя і важлива роль в цьому належить Василянському Чині. Задля збереження католицької віри, відновлення релігійного життя народу та ознайомлення їх з основними правдами віри були дуже популярними місії та реколекції, які провадили Василяни. У Станіславові 7-11 листопада 1896 р. відбулась місія Василян, яку провадили о. Андрей Шептицький, ЧСВВ, о. Мелетій Лончина, ЧСВВ і о. Маркіян Шкірпан, ЧСВВ³⁷.

Реколекції у 1900-1937 рр. у Станіславові провадили: 9.01.1900 – о. Мурій, ЧСВВ³⁸; 1904 – о. М. Міхняк, ЧСВВ, о. М. Повх, ЧСВВ³⁹; 9.09.1905 (ординаріат), 22.11.1905 (жінки)⁴⁰, 2-6.01.1906 та 7-13.10 (ординаріат) – о. Н. Веселий, ЧСВВ⁴¹; 1908 (іереї, катехити, СС. Василянки, карний заклад), 1909 - (ординаріат), 1910 (іереї), 1912 (Катедра і Духовна семінарія), 1925 (СС. Василянки) – о. М. Повх, ЧСВВ⁴²; 16.12.1919 – о. Р. Лиско, ЧСВВ (Сестри Василянки)⁴³; 3.04.1922 – о. С. Решетило, ЧСВВ (семінарія СС. Василянок)⁴⁴; 5.04.1924 – о. А. Партика, ЧСВВ⁴⁵; 18-26.08.1924 (Се Василянки), 5-10.11.1924

²⁸ Вуянко М. По монастирищах Івано-Франківської області. [Монастирища - зниклі монастирі](http://www.zamky.com.ua/monastyrysc.htm). URL: www.zamky.com.ua/monastyrysc.htm; 625-річчя Загвздя поблизу Івано-Франківська відзначили ... URL: <https://galychyna.if.ua › analytic › 625-richchya-zagviz...>

²⁹ Лукаць Р. Монастирі в давній Станіславській (Івано-Франківській) єпархії. П. 44.

³⁰ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 242.

³¹ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 195.

³² Лукаць Р. Монастирі в давній Станіславській (Івано-Франківській) єпархії. П. 44.

³³ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 312.

³⁴ Правила Василянського Чину Святого Йосафата. 2018. С. 26.

³⁵ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 322.

³⁶ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... Буклет.

³⁷ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину та проведення реколекцій у церквах, 1883- 1938 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 74. П. 184. Арк. 54 зв.

³⁸ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... Арк. 80 зв.

³⁹ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... Арк. 77.

⁴⁰ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... Арк. 80 зв.

⁴¹ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... Арк. 80 зв.

⁴² Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... Арк. 77.

⁴³ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... Арк. 81.

⁴⁴ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... П. 184. Арк. 81 зв.

⁴⁵ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... П. 184. Арк. 81 зв.

(новички)⁴⁶, 8.04.1925 (семінарія СС. Василяннок)⁴⁷ – о. М. Пелех, ЧСВВ; 1927 – о. Мальчинський, ЧСВВ (СС. Василянки)⁴⁸; 10-18.04.1927 (інтелігенція в Катедрі) – о. Теодозій Галушинський, ЧСВВ⁴⁹, (учительська семінарія) о. Й. Маркевич, ЧСВВ⁵⁰; 1929 (жіноча семінарія СС. Василяннок і ординаріат) – о. П. Мартинюк, ЧСВВ⁵¹; 1929 – о. Т. Галушинський, ЧСВВ (СС. Службниці); 1929 – о. А. Партика, ЧСВВ (СС. Василянки); 1929 – о. Й. Маркевич, ЧСВВ (ієреї); 1929 о. Й. Лабай, ЧСВВ (закриті для учнів), о. В. Каменецький, ЧСВВ (закриті для учениць)⁵²; 13-18.12.1929 – о. А. Партика, ЧСВВ (богослови); вересень 1931 р. – о. А. Трух, ЧСВВ (ієреї)⁵³; грудень 1931 р. – о. Й. Скрутень, ЧСВВ (8-денні для богословів)⁵⁴; квітень 1932 р. – о. Й. Лучинський, ЧСВВ⁵⁵; серпень 1932 р. – о. Пелех, ЧСВВ (СС. Службниці)⁵⁶; вересень 1932 р. – о. Й. Лучинський, ЧСВВ (ієреї)⁵⁷, о. Я. Сеньківський, ЧСВВ (ієреї)⁵⁸; грудень 1932 р. – о. Я. Сеньківський (5-денні в Духовній семінарії)⁵⁹; квітень 1935 р. – о. К. Полішко, ЧСВВ (в Катедрі і для шкіл СС. Василяннок)⁶⁰; червень 1935 р. – о. І. Назарко, ЧСВВ (закриті ученицям середніх шкіл)⁶¹; липень 1935 р. – о. І. Назарко, ЧСВВ (5-денні для СС. Службниць)⁶²; 21-25.06.1936 – о. Я. Сеньківський, ЧСВВ (закриті для дівчат), о. Й. Камінський, ЧСВВ (закриті для хлопців)⁶³; квітень 1937 р. – о. І. Назарко, ЧСВВ (церква ЦаряХриста, чоловіча гімназія)⁶⁴, о. Я. Сеньківський, ЧСВВ (Катедра)⁶⁵; липень 1937 р. – о. Й. Скрутень, ЧСВВ (СС. Службниці), о. А. Мартинюк, ЧСВВ (СС. Службниці)⁶⁶. За словами Протоархимандрита о. Ісидора Патрило, ЧСВВ, «Василяни, хоча й вийняті з-під юрисдикції єпископів, завжди були на послугах своєї ієрархії, як тільки вона цього потребувала і коли це було для них можливе»⁶⁷. Після Добромильської реформи Чин приготував і дав Церкві 32 єпископів, – між якими, на даний час, четверо митрополитів і одного архієпископа. Станиславівськими єпископами з часу заснування у 1885 р. єпархії стало шестеро Василян. У 1899 р. Станиславівським єпископом УГКЦ став нині Праведний Митрополит Андрей Шептицький, ЧСВВ (20.09.1899-17.12.1900). Підпільними

⁴⁶ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... . Арк. 81 зв.

⁴⁷ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... . Арк. 82.

⁴⁸ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... . Арк. 89 зв.

⁴⁹ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... . Арк. 66 зв., Арк. 88.

⁵⁰ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... . Арк. 66 зв.

⁵¹ Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... . Арк. 100 зв.

⁵² Розпорядження, заяви, листи та ін. документи про місійну пропаганду Чину... . Арк. 101 зв.

⁵³ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 5.

⁵⁴ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 22.

⁵⁵ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 31.

⁵⁶ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 40.

⁵⁷ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 42 зв.

⁵⁸ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 42 зв.

⁵⁹ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 47.

⁶⁰ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 88 зв.

⁶¹ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 94 зв.

⁶² Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 98.

⁶³ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 13.

⁶⁴ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 174.

⁶⁵ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 175.

⁶⁶ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 194 зв.

⁶⁷ Патрило І. На порозі другого сторіччя оновлення Василянського Чину Святого Йосафата. С. 39.

єпископами Станиславівської єпархії УГКЦ (1946-1989) були: єпископ Григорій Балагурак, ЧСВВ (23.05.1945-15.10.1949), єпископ Софрон Дмитерко, ЧСВВ (30.11.1968-1989), єпископ-помічник Яків Тимчук, ЧСВВ (1976-20.12.1988), єпископ-помічник Іриней Білик, ЧСВВ (15.08.1989-1990). Після офіційної легалізації УГКЦ єпископами Івано-Франківської єпархії були: єп. Софрон Дмитерко, ЧСВВ (1990-22.12.1997), єпископ-помічник Іриней Білик, ЧСВВ (1990-1994), єп. Софрон Мудрий, ЧСВВ (22.12.1997-02.06.2005).

У Станиславові (Івано-Франківську) народилися: єп. Григорій Балагурак, ЧСВВ (05.07.1909-11.10.1965), Станиславівський єпископ (1945-1949); єп. Дмитро Григорак, ЧСВВ (01.01.1956), єпископ Бучацький. В с. Княгинині (район м. Івано-Франківська) народилися: о. Діонізій Ткачук, ЧСВВ (09.11.1867-24.01.1944), Архимандрит ЧСВВ (1931-1944); о. Мирон Калинець, ЧСВВ (13.04.1899-02.06.1944), ігумен Ужгородського монастиря ЧСВВ (1932-1944)⁶⁸; бр. Єронім Ткачук, ЧСВВ (+04.11.1966)⁶⁹, бр. Євсей Рипан, ЧСВВ (30.04.1901-08.05.1925)⁷⁰; о. Ювеналій Когутяк, ЧСВВ (14.08.1905-22.06.1974)⁷¹.

Протоархимандрит о. І. Патрило, ЧСВВ, писав, що «Для своєї Ієрархії багато Василіян трудилося: і до сьогодні трудиться в тих Духовних семінаріях, які були віддані їхньому прововоді чи в яких вони навчали або були духовними провідниками»⁷². Станиславівську семінарію Василіяни провадили в 1907-1915⁷³ та 1990-2001 рр. У 1907 р. Станиславівський єпископ нині бл. свщмуч. Г. Хомишин заснував у Станиславові Духовну семінарію. Першим її ректором став о. Єремія Ломницький, ЧСВВ (1860-1916), у 1915 р. арештований царською владою і засланий в Росію, де і помер 1916 р. **5 квітня 2009** р. в Івано-Франківську розпочався його **беатифікаційний процес**⁷⁴. В семінарії ректора коротко заступав професор о. Адріян Давида, ЧСВВ⁷⁵. Викладав в семінарії і майбутній перемишльський єпископ, нині бл. свщмуч. Йосафат Коциловський, ЧСВВ (1876-1947), професор догматичного богослов'я та віце-ректор семінарії, 6 жовтня 1911 р. вступив до ЧСВВ⁷⁶. Викладачем семінарії був і отець д-р Теодозій Галушинський, ЧСВВ (1880-1952), викладав в семінарії Святе Письмо Старого Завіту, був префектом семінарії⁷⁷, у 1908 р. вступив до ЧСВВ, майбутній Протоархимандрит Чину⁷⁸. Зі спогадів д-ра Івана Волянського, професорський склад Духовної семінарії відповідав бажанням владики

⁶⁸ Решетило С. Кितिця на домовину в'язня-мученика. Життя о. Мирона Мар'яна Калинця, ЧСВВ (1899-1944). Кромериж, 15.12.1944 / о. Степан Решетило, ЧСВВ. «Світло». Квітень 1982. С. 146-147.

⁶⁹ Листопад - osbm.info. URL: <https://osbm.info> > lystopad-2

⁷⁰ Євсей Рипан, ЧСВВ. Записки Чину Св. Василя Великого. Т. І. Жовква, 1924. С. 304.

⁷¹ Особова справа Когутяка Юрія. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 705; Червень - osbm.info URL: <http://osbm.info> > cherven

⁷² Патрило І. На порозі другого сторіччя оновлення Василіянського Чину Святого Йосафата. С. 39.

⁷³ Патрило І. На порозі другого сторіччя оновлення Василіянського Чину Святого Йосафата. С. 39.

⁷⁴ Ломницький Єремія Іван - Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Ломницький_Єремія_...

⁷⁵ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 346.

⁷⁶ Слуга Божий єпископ Йосафат Коциловський ЧСВВ. URL: <https://www.osbm.org.ua> > publikatsiyi > istoriya

⁷⁷ Ієромонах Теодосій Тит Галушинський, ЧСВВ як приклад ...URL: <https://osbm.in.ua> > news > publish > iyeromonakh-teo...

⁷⁸ Теодосій Тит Галушинський - Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> > wiki > Теодосій_Тит_Галу...

Григорія Хомишина і сповнилося його бажання «запевнити собі поміч Отців Василіян, які мали в нього велике довір'я та симпатію»⁷⁹.

Отець Ісидор Луб, ЧСВВ з 1936 р. був духівником у єпархіяльній Малій семінарії, сповідником у Сестер Василіянок, Сестер Служебниць, у Малій та Великій семінарії, членом церковного подружнього трибуналу, провадив реколекції. У 1937 р. став заступником професора богослов'я, а 1938 р. іменований професором богослов'я в Духовній семінарії. Викладав історію спасіння, археологію, вступ та екзегезу Старого Завіту, герменевтику, єврейську та старослов'янську мови, був редактором богословського тримісячника «Добрий Пастир», співробітником у «Записках ЧСВВ»⁸⁰. У 1990-1994 рр. ректором семінарії став єп. Іриней Білик, ЧСВВ. У 1994-2000 рр. – єп. Софрон Мудрий, ЧСВВ. У 2000-2001 рр. – о. Теодозій Янків, ЧСВВ⁸¹.

Завдяки старанням та фундації єп. Григорія Хомишина 1935 р. у Станиславові було відкрито нову і велику василіянську резиденцію, до якої долучили парафію на Майзлях, яка до війни дуже добре розвивалась⁸².

З розбудовою австрійським урядом в монархії залізничної мережі у ХІХ ст., в Станиславові будували залізничну станцію і до міста стали прибувати залізничні урядовці й фахівці, переважно німці, італійці⁸³, а також українці й поляки, які працювали при будівництві шляху і при залізниці⁸⁴. Вони селились в районі міста, який отримав назву Княгинин-Колонія (Майзлі). Для українців з Майзлів донайближчої катедральної церкви було 3-4 кілометри⁸⁵. У 1924 р. на Майзлях для римо-католиків було побудовано костел св. Йосифа, німці-лютерани мали свій храм.

Відсутність греко-католицької церкви на Майзлях у 1920-х роках, важкі матеріальні умови проживання, безробіття серед молоді та мішані родини були причиною переходу частини українців з греко-католицького обряду на римо-католицький, «що польський уряд використовував як одночасний перехід до польської національності»⁸⁶. Управа читальні «Просвіти» на Майзлях вирішила побудувати для українців церкву⁸⁷. Товариство «Руська Захоронка» під будову храму подарувало свою площу. Восени 1924 р. під проводом пароха катедральної церкви о.Івана Гордієвського відбулися загальні збори парафіян, на яких було створено Комітет для побудови церкви, до складу якого увійшло 36 осіб. Результатом праці комітету була зведена через десять років на Майзлях церква Пресвятої Тройці⁸⁸.

⁷⁹ Мельничук П. Владика Григорій Хомишин – патріот-місіонер-мученик. С. 281.

⁸⁰ Catalogus, 1937. S. 22; Грім Є. [Він чувся зобов'язаним і в силі](#). С. 24-25.

⁸¹ Історія – Івано-Франківська Духовна Семінарія. URL: <https://ifds.org.ua> › istoriia

⁸² Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. С. 360.

⁸³ Станиславів-місто /Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. Ред. упорядник: Микола Климишин. Наукове товариство ім. Шевченка. Український архів, том ХХІХ. Видання Центрального комітету Станиславівщини. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. Т. II. С. 27.

⁸⁴ Феданків В. Книгинин-Колонія (Майзлі). / Альманах Станиславівської землі. Т. I. С. 700.

⁸⁵ На прощання своєму Душпастиреві. Правда. 27 вересня 1936 р. Ч. 39. С. 4.

⁸⁶ Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. Нова Зоря. 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.

⁸⁷ Феданків В. Книгинин-Колонія (Майзлі) / Альманах Станиславівської землі. Т. I. С. 707-708.

⁸⁸ На прощання своєму Душпастиреві. Правда. 27 вересня 1936 р. Ч. 39. С. 4.

Зі спогадів о. Петра Мельничука, на спорудження храму в єпархії було «зроблено збірки по парохіях і при різних нагодах», якими займався о. Юліян Вальницький⁸⁹. Щоб отримати кошти на зведення церкви, за рішенням Управи «Просвіти» на Майзлях заснували кооператив харчових продуктів⁹⁰. Ще на початку 1930-х років, як пише історик о. Єронім Грім, ЧСВВ, єп. Г. Хомишин фундаменти майбутньої церкви передав Василянам, і о. Йосиф Лучинський, ЧСВВ вже тоді, як передбачений парох, призбирував кошти на її будівництво⁹¹. Наріжний камінь під побудову церкви Пресвятої Тройці урочисто було закладено 3 жовтня 1926 р.⁹². Під час ремонтних робіт у храмі Царя Христа у 1990-х рр. були віднайдені документи, з яких стало відомо, що саме 5 жовтня 1930 р. було закінчене будівництво й урочисто посвячені та закладені купольні хрести нового храму. Хрести посвятив єп. Іван Лятишевський в асисті духовенства. Цим обрядом було завершено більшу частину будови церкви Пресвятої Тройці. При спорудженні церкви брав участь Комітет: о. Дмитро Стек, предсідник Комітету, І. Коваль, голова, о. Ю. Вальницький, В. Кебузінський, касир, А. Когут, секретар. Члени Комітету: С. Снігурович, А. Марцінковський, Н. Білянський, Сенькова, Савак, Курилякова, Марцінковська, Дорошова, В. Крайківський, А. Жуковський, Сепанюк, Рибак, І. Сидор.

План церкви виконав львівський архітектор Олександр Лушпинський. Технічний нагляд за будівництвом здійснював станіславівський архітектор Станіслав Треля. Будівельні роботи (мулярські) виконував Михайло Грицак, бляхарні – Северин Снігурович, теслярські – Козакевич і Демчишин.

Будову виконано на кошти правлячого єп. Кир Григорія Хомишина та пожертвувірних м. Станіслава і єпархії⁹³. Наглядав за роботами ректор Духовної семінарії о. д-р Авксентій Бойчук. Церква Пресвятої Тройці побудована у візантійському стилі із п'ятьма куполами на зразок Софійського собору⁹⁴. Внутрішні роботи у храмі тривали до 1935 р., незважаючи на це, у храмі відправлялися Служби Божі⁹⁵.

Єпископ Григорій Хомишин покладав великі надії на монаший стан і на ЧСВВ, щоби відвернути «духовний розклад» частини українців і задля духовного відродження українського народу⁹⁶. Він писав: «В основному звертаюсь до Чину отців Василян з тією сильною надією і з тим глибоким переконанням, що той Чин добре розуміє своє становище і високе завдання у нашій Церкві і народі, і що він це завдання сповнить цілковито за бажанням Христа Спасителя»⁹⁷.

⁸⁹ Мельничук П. Владика Григорій Хомишин – патріот-місіонер-мученик. С. 221-222.

⁹⁰ Феданків В. Книгинин-Колонія (Майзлі) / Альманах Станіславівської землі. С. 707-708.

⁹¹ Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ*. С. 24.

⁹² Бондарев. І. Голоматий М. Слідами старого Станіслава. Церква отців Василян / Іван Бондарев, Михайло Головатий. Репортер. 03.07.2015. URL: <https://report.if.ua > uncategorized > slidamy-starogo-st>

⁹³ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... . Буклет.

⁹⁴ Станіславів-місто / Альманах Станіславівської землі. Т. II. С. 30.

⁹⁵ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... . Буклет.

⁹⁶ Хомишин Г. Українська проблема. / Єпископ Григорій Хомишин. Упорядн. І. Пелехатий. Івано-Франківськ: Фундація «Свята Унія» імені Блаж. Свщмч. Григорія Хомишина, 2019. С. 126.

⁹⁷ Хомишин Г. Українська проблема. С. 125-126.

У 1935 р. зі Львова на настоятеля новозаснованої василіянської резиденції в Станиславові був переведений о. Йосиф Лучинський, ЧСВВ⁹⁸ і офіційно назначений 1 листопада 1935 р. парохом в церкві на Майзлях⁹⁹.

3 листопада 1935 р. відбулось урочисте посвячення церкви Пресвятої Тройці¹⁰⁰. На будову церкви було витрачено понад 600.000 золотих. Часопис «Місіонар» в тих днях писав: «Правдиво княжий дар» на церкву зложив Їх Ексцеленція Кир Григорій Хомишин – 170.000 золотих... Багато праці вложила також Єпископська капітула, головно ж Всесвітліший отець ректор і канонік, о. Авксентій Бойчук¹⁰¹. Присутніми на урочистому посвяченні храму Пресвятої Тройці були Кир Йосафат Коциловський, ЧСВВ, Перемишльський єпископ, президент Карпатської України о. д-р Августин Волошин, папський легат, правлячий єпископ Кир Григорій Хомишин, його помічник Кир Іван Лятишевський та отці Чину Святого Василя Великого¹⁰².

Першу урочисту співану Службу Божу у храмі відслужив парох катедральної церкви о. Іван Луцик з асистую. Дияконували на Службі Божій професор о. Юліян Вальницький і о. Мелетій Камінський, ЧСВВ. Проповідь виголосив о. Йосиф Лучинський, ЧСВВ. Співав хор катедральної церкви. На урочистостях була присутня церковна процесія із сусіднього с. Угорники з парохом о. Михайлом Ганушевським¹⁰³. В церкві зразу зорганізувалися два хори дяків, організовано дитячий хор, який співавпісні в часі Служби Божої, став засновуватись хор молоді¹⁰⁴. «Люди пригорнулися до свого нового Божого храму цілим серцем»¹⁰⁵, «дуже тішилися і навіть плакали з радості, що діждалися Отців Василян і церковних богослужень»¹⁰⁶, писав «Місіонар». Будова церкви була завершена, але в середині святині потрібно було ще все упорядковувати і «тут знову показалася велика жертвенність людей. Вже зараз своїми жертвами справили прекрасний фелон, вічну лямпу, пушку на Найсвятіші Тайни»¹⁰⁷, церковні фани¹⁰⁸, віддавали до храму дорогі дивани, образи, квіти, тощо¹⁰⁹. Ігумен о. Йосиф Лучинський, ЧСВВ, о. Мелетій Камінський, ЧСВВ та брат з Погінського монастиря¹¹⁰ замешкали в орендованому будинку біля церкви¹¹¹.

За даними Шематизму на 1938 рік із зведенням церкви Пресвятої Тройці (Царя Христа) у Станиславові стало три греко-католицькі парохії. До парохії при церкві Царя Христа, яку провадили Василяни, належало 3006 греко-

⁹⁸ Грім С. Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ. С. 24.

⁹⁹ Книга обліку священників Станіславівської єпархії. Державний Архів Івано-Франківської області (ДАІФО). Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330«Г». Т. VI. С. 106.

¹⁰⁰ З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря» Ч. 86. 10 листопада 1935. С. 7.

¹⁰¹ Нова церква в Книгинині-Колонії (Майзлі), Станіславів. Місіонар. Ч. 12. Грудень 1935. С. 1.

¹⁰² Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... Буклет.

¹⁰³ З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря» Ч. 86. 10 листопада 1935. С. 7.

¹⁰⁴ Нова церква в Книгинині-Колонії (Майзлі), Станіславів. Місіонар. Ч. 12. Грудень 1935. С. 1.

¹⁰⁵ Нова церква в Книгинині-Колонії (Майзлі), Станіславів. Місіонар. Ч. 12. Грудень 1935. С. 1.

¹⁰⁶ З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря» Ч. 86. 10 листопада 1935. С. 7.

¹⁰⁷ Нова церква в Книгинині-Колонії (Майзлі), Станіславів. Місіонар. Ч. 12. Грудень 1935. С. 1.

¹⁰⁸ Спогади п. Марії Коцар, 1931 р. нар., м. Івано-Франківськ, 14 квітня 2019 р. Особистий архів М. Голомідової.

¹⁰⁹ З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря» Ч. 86. 10 листопада 1935. С. 7.

¹¹⁰ Отці Василяни в Станіславові. З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря» Ч. 84. 3 листопада 1935. С. 5.

¹¹¹ ОО. Василяни перебирають церкву Св. Тройці у Станіславові. «Діло» Ч. 256. Четвер 26 вересня 1935. С. 3.

католиків. Завідателем був о. Й. Лучинський, ЧСВВ, а сотрудником – о. Г. Балагурак, ЧСВВ. Всього в Станиславові і на передмістях було 15928 греко-католиків¹¹².

Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ на парафії заснував і був провідником Третього Чину¹¹³, Апостольства Молитви і Євхаристійного Лицарства (90 членів)¹¹⁴, зорганізував Марійську Дружину і хор «Трембіта»¹¹⁵, був сповідником в Духовній семінарії, у СС. Службниць і СС. Василянках у Станиславові та у СС. Мироносиць в Богородчанах, провадив місії та реколекції¹¹⁶, організував прощі до духовних українських святинь¹¹⁷. Був диригентом мішаного хору «Трембіта»¹¹⁸, який був прикрасою всіх церковних відправ¹¹⁹. Зі спогадів п. Ірини Креховецької, о. Йосиф прицеркві «згуртував бідних дівчат, завданням яких було прислужувати в багатих родинах...З о. Мелетієм Камінським, а опісля з о. Балагураком отець ігумен Йосиф відвідував хворих і потребуєчих парафіян. Помагав бідним, садиноким та сиротам як духовно, так і матеріально. Дбав про забезпечення церкви всім необхідним для прослави Небесного Царя і потреб віруючих. Запам'яталося його лагідне, повне доброти обличчя, його побожність та ревне почитання Пресвятої Євхаристії»¹²⁰.

Зі спогадів Ореста Корчак-Городиського, о. Й. Лучинський «зумів організувати при церкві як молодь, так і старших. При церкві повстали прицерковні Братства жінокі мужчин. Для молоді було створене Апостольство Молитви, Марійська Дружина, а також хор, який складався головно з середньошкільної молоді. На вечірні приходило багато парафіян, відбувались Хресні дороги, Суплікації»¹²¹.

Отець П. Мельничук згадує о. Й. Лучинського, ЧСВВ, як доброго проповідника та з великим тактом священника-монаха¹²². За один рік душпастирської праці на парафії «ОО. Василяни за Божою поміччю довели до того, що церква на Майзлях зачала гуртувати чимраз більше досі збайдужілих парафіян. Доказом того є, що кожного дня під час Служби Божої приступає тут пересічно 40-50 вірних до Св. Причастя. В неділі й свята на кожній Службі Божій церква заповнена не лише вірнимиз Майзлів, але також з поблизьких сіл і з міста»¹²³. Тож Отці Василяни домоглися досить скоро своєю працею не тільки відвернути небезпеку релігійної байдужості деяких українців в районі Станиславів-Колонії (Майзлі), але й залучити багатьох вірних з міста й околиць до духовного практикуєчого життя.

¹¹² Шематизм всього клиру греко-католицької епархії Станиславівської на рік Божий 1938 р. С. 139-140.

¹¹³ Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. Нова Зоря. 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.

¹¹⁴ Шематизм всього клиру греко-католицької епархії Станиславівської на рік Божий 1938 р. С. 140.

¹¹⁵ Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ.* С. 25.

¹¹⁶ Catalogus, 1937. S. 22; Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ.* С. 25.

¹¹⁷ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 129.

¹¹⁸ Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. Нова Зоря. 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.

¹¹⁹ Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ.* С. 25.

¹²⁰ Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. Нова Зоря. 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.

¹²¹ Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ.* С. 25.

¹²² Мельничук П. Владика Григорій Хомишин – патріот-місіонер-мученик. С. 221-222.

¹²³ На прощання своєму Душпастиреві. Правда. 27 вересня 1936 р. Ч. 39. С. 4.

Отці Василіяни провадили реколекції для вірних в єпархії. Отець О. Гребенюк, парох с. Ляцке-Шляхецьке (нині с. Липівка Івано-Франківського району) в газеті «Правда» склав подяку о. М. Камінському, ЧСВВ за проведені 23-29 лютого 1936 р. реколекції. Отець «своїми гарними і переконуючими науками стягнув усіх парафіян. Більше як 1600 парафіян приступило до св. Сповіді. За цю ревну апостольську працю складаю від себе і моїх парафіян щире подяку Настоятелям Чину і о. Місіонареві»¹²⁴.

Вікарій о. Мелетій Камінський, ЧСВВ вже 1 вересня 1936 р. покинув монастир і виїхав на місію до Бразилії¹²⁵. Парафіяни церкви Царя Христа зі сльозами на очах прощалися з отцем і в газеті «Правда» склали йому подяку за цінну душпастирську працю, прекрасно відправлювані Богослуження з Отцем Ігуменом, проповіді й науки, та поводження з ними, які скріпили в їхніх серцях дух побожності¹²⁶.

Отці Василіяни провадили парафію на Майзлях, але не мали де жити. Важливим залишалось питання побудови монастиря. Правдоподібно, посвячення кутового каменя під будівництво обителі відбулось 4 жовтня 1936 р. за участю Архимандрита о. Діонізія Ткачука, ЧСВВ, Протоігумена о. Віталія Градюка, ЧСВВ, ігумена о. Йосифа Лучинського, ЧСВВ¹²⁷. Будівництво монастиря було завершено у 1938 році. Першим ігуменом став о. Йосиф Лучинський, ЧСВВ (1935-1941)¹²⁸.

У 1935-1945 рр. в монастирі перебували: о. Йосиф Лучинський, ЧСВВ (1935- 1941)¹²⁹, о. Мелетій Камінський, ЧСВВ (1935-1936)¹³⁰, о. Григорій Балагурак, ЧСВВ (1936-1938, 1941-1945)¹³¹, о. Ісидор Луб, ЧСВВ (1936-1939, 1942-1945)¹³², о. Йосафат Камінський, ЧСВВ (1939)¹³³, о. Корнилій Войтович, ЧСВВ (1940-1941)¹³⁴, о. Іларіон Колодій, ЧСВВ (1945)¹³⁵, о. Маркіян Глібчук, ЧСВВ (1945)¹³⁶, бр. Єронім Ткачук, ЧСВВ (1937)¹³⁷, бр. Ісаак Качмарик, ЧСВВ (1938-1939)¹³⁸, бр. Іларіон Смілка, ЧСВВ (1940-1941)¹³⁹, бр. Гліб Бойко, ЧСВВ (1945)¹⁴⁰, бр. Яким Маїк, ЧСВВ (1945)¹⁴¹.

¹²⁴ Реколекції в Ляцкім Шляхецькім. Правда. 15 березня 1936 р. Ч. 11. С. 1.

¹²⁵ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 142.

¹²⁶ На прощання своєму Душпастиреві. Правда. 27 вересня 1936 р. Ч. 39. С. 4.

¹²⁷ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 151.

¹²⁸ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василіян Найсвятішого Спасителя в Україні ..... Буклет.

¹²⁹ Catalogus, 1937. S. 22; Catalogus, 1938. . S. 22; Catalogus, 1939. S. 21; Catalogus, 1940-1941. Leopoldis, 1943. S. 14; Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ*. С. 24-25.

¹³⁰ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 109.

¹³¹ Catalogus, 1937. S. 23; Catalogus, 1938. S. 23; Голомідова М. Слуга Божий Григорій Балагурак, ЧСВВ. С. 306.

¹³² Грім Є. *Він чувся зобов'язаним і в силі /о. Єронім Грім, ЧСВВ. Місіонар*, травень 2012. №5 (233). С. 24-25.

¹³³ Catalogus, 1939. S. 21.

¹³⁴ Catalogus, 1940-1941. Leopoldis, 1943. S. 14.

¹³⁵ Списки монахів монастиря «ОО. Василіян» греко-католицької церкви по м. Станиславу, 23 березня–03 червня 1945р. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.- 388. Оп. 2. Спр. 42. Арк. 1.

¹³⁶ Списки монахів монастиря «ОО. Василіян» греко-католицької церкви по м. Станиславу... . Арк. 1.

¹³⁷ Catalogus, 1937. S. 22-23.

¹³⁸ Catalogus, 1938. . S. 23; Catalogus, 1939. S. 21.

¹³⁹ Catalogus 1940-1941. Leopoldis, 1943. S. 14.

¹⁴⁰ Списки монахів монастиря «ОО. Василіян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 1.

¹⁴¹ Списки монахів монастиря «ОО. Василіян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 1.

Після спорудження церкви і монастиря, важливим залишалось питання установаження дзвонів. Навпроти монастиря було вкопано два високі стовпи і між ними на перекладині закріплено три дзвони: малий, більший і великий. В часі війни німці забрали великий дзвін, потім менший, і залишився малий дзвін¹⁴².

Отці Василяни проводили в єпархії Святі Місії, які були успішними засобами відродження релігійного життя серед українського народу¹⁴³. За старанням пароха о. Івана Ісаїва Святу Місію в с. Крехівцях біля Станиславова з 10 по 15 жовтня 1936 року проводив о. Й. Лучинський, ЧСВВ¹⁴⁴. Отець Йосиф, ЧСВВ старався, щоб і парафіяни церкви Царя Христа мали духовні науки. 11 квітня 1937 р. великопостні реколекційні науки парафіянам давав о. Іриней Назарко, ЧСВВ¹⁴⁵.

Під проводом Василян у Станиславові в залі «Сокола» 3 січня 1937 р. відбулась урочиста академія на честь Пресвятого Ісусового Серця з нагоди 50-літнього Ювілею вшанування в українському народі в Галичині¹⁴⁶.

30 травня 1937 р. у Станиславові відбулась коронація чудотворної ікони Матері Божої Ласкавої з Вірменської церкви Непорочного Зачаття Найсвятішої Діви Марії¹⁴⁷. В урочистостях взяли участь о. Г. Балагурак, ЧСВВ і о. М. Каровець, ЧСВВ¹⁴⁸.

Отець Г. Балагурак, ЧСВВ в монастирі перебував з 1936 р. У 1937 р. був помічником адміністратора парафії, управителем парафіяльної канцелярії, писав монастирську хроніку, завідував бібліотекою, був проповідником, сповідником; провадив церковний хор¹⁴⁹. Від 1 січня 1937 р. був сотрудником в с. Угорниках, Станиславівського деканату (тепер село підпорядковане Івано-Франківській міськраді)¹⁵⁰. 1938 р. виконував ті ж уряди, окрім написання хроніки¹⁵¹.

Зі спогадів парафіян «о. Григорій був ревний священник, знаменитий проповідник, добрий організатор, а його прекрасний дзвінкий і милозвучний тенор заповнював чудовим тембром цілу церкву й губився в її високих оригінальних банях»¹⁵². Пані М. Коцар згадувала, що отця всі любили¹⁵³, мав «надзвичайно красивий голос...був дуже приємною людиною, справжній священник, строго одягнений»¹⁵⁴. Отець дуже любив дітей. У часі травневих

¹⁴² інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем, 1932 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

¹⁴³ Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ С. 365.

¹⁴⁴ Віднова св. Місії. Правда. 25 жовтня 1936 р. Ч. 43. С. 3.

¹⁴⁵ Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. Арк. 173 зв.

¹⁴⁶ ОО. Василяни в Станиславові. З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря». 28 січня 1937. Ч. 6 (1006). С. 7.

¹⁴⁷ Małgorzata i Arek Staniszewscy. Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej w kościele Świętych Piotra i Pawła w Gdańsku. Gdańsk: Drukarnia Wydawnictwa Bernardinum, sp. z o.o. – 2009. S. 1.

¹⁴⁸ Голомідова М. Слуга Божий Григорій Балагурак, ЧСВВ. URL: <https://osbm.in.ua/>

¹⁴⁹ Catalogus, 1937. S. 23.

¹⁵⁰ Книга обліку священників Станіславівської єпархії. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504. Оп. 1. Спр.330 «а». Т. I. Арк. 144.

¹⁵¹ Catalogus, 1938. S. 23.

¹⁵² Скленар І. Монастир Царя Христа в Івано-Франківську- один з наймолодших на Прикарпатті / Ігор Скленар. Монастир Христа Царя в Івано-Франківську – РІСУ. URL: <https://risu.ua> > Новини>Релігійне краєзнавство

¹⁵³ Спогади п. Марії Коцар, 1931 р. нар., м. Івано-Франківськ, 14 квітня 2019 р. Особистий архів М. Голомідової.

¹⁵⁴ Палій Н. Мученики за віру: єпископ Григорій (Володимир) Балагурак / Наталя Палій. URL: <https://risu.org.ua> > index > exclusive > events_people

Богослужінь, як відправляв Молебень до Матері Божої, після Євангелія виходив на казальницю і виголошував начесть Пресвятої Богородиці науку, а в церкві перед тетраподом стояли діти з ліліями. Серед тих дітей були Марія Коцар¹⁵⁵ і Роман Кизимович¹⁵⁶.

1 вересня 1939 р. почалася окупація Польщі німецькими військами. Вже 17 вересня 1939 р. Польща була окупована військами СРСР¹⁵⁷. Під час першої окупації Станиславова радянськими військами о. Й. Лучинський, ЧСВВ «перебував спершу ще з двома отцями, а згодом залишився сам в окупованому військами монастирі.

«Отець Лучинський лишився. Це правдивий жовнір! Боронився все, як міг», писав про отця ректор Духовної семінарії о. А. Бойчук¹⁵⁸. За німецької окупації о. Йосиф, ЧСВВ був переведений до Дрогобицького монастиря, де став згодом настоятелем. Після закриття монастиря отець вимушений був його покинути. Помер 19 березня 1947 р. у с. Тростянці Тернопільської області. Тлінні останки бл. п. о. Й. Лучинського, ЧСВВ перезахоронено на чернечому кладовищі в Погінському монастирі¹⁵⁹.

В часі Другої світової війни, в 1941-1945 рр., ігуменом монастиря у Станиславові став о. Григорій Володимир Балагурак, ЧСВВ¹⁶⁰. Від 17 січня 1941 р. він також виконує уряд завідателя у с. Угорники нині Івано-Франківського району. Від 5 грудня 1944 р. о. Григорій, ЧСВВ душпастирює в місті у церкві Сестер Василіянок¹⁶¹. Відправляє Богослужіння в навколишніх селах¹⁶². В 1941-1943 рр. викладає у міській семирічній школі Закон Божий¹⁶³.

Учнем о. Г. Балагурака в школі був Роман Кизимович. Отець був добрий і дітей за провини не карав. Уроки катехизму були 2 рази на тиждень. Роман відвідував також катехитичні заняття в церкві Царя Христа¹⁶⁴. Літом 1942 року діти в школі готувались до прийняття Урочистого Св. Причастя. В суботу отець Григорій дітей посповідав і в неділю на Службі Божій діти прийняли Урочисте Св. Причастя. Всі діти були одягнені у святковому білому одязі – дівчатка в білих довгих суконочках, хлопчики у білих сорочечках і коротких штанях. Після Служби Божої о. Григорій, вчителі, батьки і діти робили обхід навколо церкви, а опісля в залі монастиря було гощення. Все організував о. Григорій Балагурак, ЧСВВ¹⁶⁵.

З розповіді п. Романа про свого вчителя о. Григорія, ЧСВВ: «Цей священник, то був правдивий душпастир. Він опікувався всім. Третина дітей, які прийняли Святе Причастя, втратили батьків. Матері були. То отець їх

¹⁵⁵ Спогади п. Марії Коцар, 1931 р. нар., м. Івано-Франківськ, 14 квітня 2019 р. Особистий архів М. Голомідової.

¹⁵⁶ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем, 1932 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

¹⁵⁷ Окупація Польщі (1939–1945) – Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Окупація_Польщі_\(1939-1945\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Окупація_Польщі_(1939-1945))

¹⁵⁸ Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ*. С. 25.

¹⁵⁹ Грім Є. *Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ*. С. 25.

¹⁶⁰ Григорій (Балагурак) – Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Григорій_\(Балагурак\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Григорій_(Балагурак))

¹⁶¹ Книга обліку священників Станіславівської єпархії.. Спр. 330 «а». Т. I. Арк. 144.

¹⁶² Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. I. Арк. 51.

¹⁶³ Палій Н. Мученики за віру: єпископ Григорій (Володимир) Балагурак; Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. I. Арк. 51.

¹⁶⁴ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

¹⁶⁵ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

одягнув за свій рахунок. Всі діти в білому одязі, тримають образок і свічку, і кожній дитині отець подарував малий молитовник. То була війна, то був голодний 1942-й рік. Дітьми, які не мали батьків, отець Григорій найбільше опікувався і їх часто на свята обдаровував»¹⁶⁶.

Зі спогадів п. Романа: «В церкві ми бували часто, приходили зі школи. В неділюна Службу Божу ходив обов'язково, в травні приходив на Маївку. Як малий був – з батьками, а потім сам приходив. Людей в церкві було багато. В часі війни мене залучили до дитячого хору, де було 30-40 дітей. Спочатку хор провадив священник, а потім жінка, навчали нас співу¹⁶⁷. Дитячий хор співав Молебень до Матері Божої. Служби Божі співав хор дорослий. Як о. Григорій відправляв Богослуження, його можна було заслухатися – мав гарний голос. То все отець підтримував до 1946 року. Такі хлопці як я, ми прислужували при Службі Божій. Нас привчали до всього. В основному спілкування у нас було з о. Балагураком. То все було під час війни – 1942-го року, 1943-го, менше у 1944-му, бо фронт наближався. У 1943 р. у своїх проповідяхотець Балагурак багато повчав, що ненависть це ненормально, бо були вбивства. І він багато що пояснював нам і казав, що немає значення, якої релігії людина. Основне, що це людина. Казав, що війна це дуже погано, що не треба озлоблюватися»¹⁶⁸.

Під час Другої світової війни у вересні 1943 р. за ініціативою батьківських гуртків всіх українських шкіл при Українському Окружному Комітеті у місті Станиславові відбулось посвячення «Домівки учня». Участь у посвяченні взяли єпископ І. Лятишевський, парох міста о. І. Луцик та ігумени монастирів Отців Василіян і Редемптористів¹⁶⁹ о. Г. Балагурак, ЧСВВ, та о. Р. Бахталовський, ЧНІ.

Під час німецької окупації Станиславова ігумен о. Г. Балагурак, ЧСВВ, виконував розпорядження місцевих і військових окупаційних військ. Приміщення монастиря було надано для зберігання зерна і військової польової пошти. Монастир сплачував податки, які від них вимагали. Ініціативи у сприянні окупаційним німецьким військам ігумен не проявляв і забороняв це робити своїм підлеглим¹⁷⁰.

В липні 1944 р. до Станиславова увійшла радянська армія¹⁷¹. Серед документів Державного архіву Івано-Франківської області є списки монастирів Станиславівської Дієцезії на терені Станиславівської області, які уклав 13 лютого 1945 р. єп. Григорій Хомишин на вимогу уповноваженого Ради по справах релігійних культур при РНК СРСР по Станиславівській області¹⁷². Про монастир Отців Василіян у Станиславові вл. Г. Хомишин повідомив, що в монастирі живе сім монахів, які ведуть парохію, обслуговують парохіяльну церкву, займаються душпастирством і уділяють місії по парохіях. Один з монахів є професором в Духовній Академії в Станиславові. Монастир є винятний

¹⁶⁶ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

¹⁶⁷ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

¹⁶⁸ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

¹⁶⁹ Делятинський Р. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946рр.): дисертація на здобуття наук. ст. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 – «Історія України». С. 157.

¹⁷⁰ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 1. Арк. 52.

¹⁷¹ Списки монахів монастиря «ОО. Василіян» греко-католицької церкви... Арк. 13-13 зв.; Арк 19 зв.

¹⁷² Відомості і листування про монастирі, відомості про ченців і черниць... 66 арк.

з під юрисдикції місцевого єпископа і підлягає Протоігуменатові Чину св. Василя Великого у Львові, а цей послідній підлягає Архимандрії Чину в Римі. При церкві є 7 гектар парохіяльного поля, яке обробляють самі монахи»¹⁷³. З довідки від 25 липня дізнаємося, що будинок монастиря двохповерховий, кам'яний, покритий залізом. В монастирі проживало 5 монахів з настоятелем. Монастир мав 0,5 га городу, одну свиню і птицю¹⁷⁴. Згідно іншої довідки – 0, 1 га землі під городи¹⁷⁵.

9 вересня 1945 р. на вимогу Радянського уряду відомості про монастир Василян подав ігумен о. Г. Балагурак, ЧСВВ. Згідно цих відомостей монастир заснований в листопаді 1935 р.¹⁷⁶ увесь час був діючий, не мав філій чи гуртожитку¹⁷⁷. На той час в ньому перебувало 5 монахів¹⁷⁸. Поведінка мешканців монастиря регулюється Конституцією ЧСВВ¹⁷⁹. Монастирське майно: книги (Євангеліє, Октоїх, Ірмологіон, Тріодь посна), цінна утвар (2 позолочені чаші, 5 фелонів, 23 ікони і 1 статуя), 4 шафи, 15 крісел, 10 лавок. При монастирі є одна церква. З житлових приміщень в монастирі є 21 кімната і великий зал. Від липня 1944 р. в монастирі розмістилося 3-тє відділення міліції, а в залі монастиря – склад заготзерна¹⁸⁰. Монастир займав 6 кімнат і 1 кухню, 14 кімнат займала міліція. При монастирі був город 1000 кв. м.¹⁸¹. За час німецької окупації монастир не брав участі в державних торжествах чи маніфестаціях, а поодинокі монахи не виконували ніяких завдань німецьких окупантів.

З приходом до Станиславова Радянської армії монастир зорганізував збірку для поранених військових, зібравши 300 різних предметів – тарілок, ложок, горняток, ручок, хусточок до носа, рушників тощо, і дали 1000 руб. на танкову колону. В 1945 році монастир підписав державну позику на 3000 руб. і 1000 руб. сплатили готівкою. У церкві парафіянам було оповіщено про обов'язок військового обліку і вони заохочувалися до праці. Щодо питань до уряду, то настоятель монастиря просив Радянський уряд, щоб могли їм і далі спокійно виконувати свої обов'язки. На питання, чи є в монастирі особливо почитаємі святині, до яких приходять паломники, о. Балагурак відповів, що таких святинь в монастирі немає і немає паломників¹⁸². У грудні 1945 р. Отці Василяни були переселені до Гошівського монастиря¹⁸³

¹⁷³ Відомості і листування про монастирі, відомості про ченців і черниць... . Арк. 2.

¹⁷⁴ Відомості і листування про монастирі, відомості про ченців і черниць... . Арк. 18.

¹⁷⁵ Відомості і листування про монастирі, відомості про ченців і черниць... . Арк. 62.

¹⁷⁶ Списки монахів монастиря «ОО. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 11.

¹⁷⁷ Списки монахів монастиря «ОО. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 11 зв.

¹⁷⁸ Списки монахів монастиря «ОО. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 11.

¹⁷⁹ Списки монахів монастиря «ОО. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 11 зв.

¹⁸⁰ Списки монахів монастиря «ОО. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 13.

¹⁸¹ Списки монахів монастиря «ОО. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 12.

¹⁸² Списки монахів монастиря «ОО. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 12.

¹⁸³ Маслій О. Ліквідація Гошівського монастиря Преображення Господнього Радянсько. Владою у другій половині 1940-х рр./ Ольга Маслій. Науковий журнал з проблем Карпатознавства Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника «Карпати: людина, етнос, цивілізація». Головний редактор М. Кугутяк. Відповідальні редактори Світлана Боян – Гладка, Лілія Богачевська. Матеріали міжнародної наукової конференції.

Наприкінці війни радянським режимом була спланована акція насильницької ліквідації УГКЦ¹⁸⁴. Після арешту 11 квітня 1945 р. органами НКДБ єп. Г. Хомишина та єп. І. Лятишевського¹⁸⁵, була сформована підпільна структура управління Станиславівською єпархією через генеральних вікаріїв, які раніше таємно призначив єп. Г. Хомишин. Після арештів у квітні-травні 1945 р. професорів духовної семінарії С. Лукача, І. Слезюка, С. Вапровича, ректора духовної семінарії о. А. Бойчука, які були наділені функціями вікаріїв єпархії¹⁸⁶, Генеральний вікарій Станиславівської єпархії о. Г. Балагурак, ЧСВВ, від 23 травня 1945 року¹⁸⁷ до свого арешту 15 жовтня 1949 р.¹⁸⁸ підпільно виконував функції ординарія Станиславівської єпархії¹⁸⁹.

Після ліквідації УГКЦ 1946 р. повністю припинив свою душпастирську діяльність і монастир Василян у Станиславові. В монастирі ще від липня 1944 р. було приміщене 3-тє відділення міліції і склад заготзерна¹⁹⁰, а згодом тут були початкові класи середньої школи № 15¹⁹¹. В монастирському залі зробили кінотеатр імені Горького¹⁹². Приміщення церкви передали Російській Православній Церкві, у 1957 р. - заготівельній конторі, згодом був склад меблів, а опісля – Державний архів¹⁹³.

Зі свідчень вл. Г. Балагурака, у Гошівському і Погінському монастирях він перебував до 1946 р.¹⁹⁴. У 1946-1948 рр. проживав у Станиславові та у с. Погоні Станиславівської області¹⁹⁵. У 1948 р. вл. Григорій влаштувався на роботу слюсарем-автомеханіком в артілі ім. Горького в Станиславові, де працював до свого арешту¹⁹⁶. 15 жовтня 1949 р. єп. Григорій Балагурак, ЧСВВ був заарештований¹⁹⁷. Причиною арешту стало, зокрема, те, що він: «є нелегальним греко-католицьким єпископом Станіславської єпархії і керує антирадянською діяльністю уніатської опозиції»¹⁹⁸. Напершому ж допиті на запитання, яку Балагурак особисту зайняв позицію в 1945 р. після створення Ініціативної групи священників з возз'єднання Української Греко-Католицької Церкви з Російською Православною Церквою, вл. Г. Балагурак відповів: «Я був і остаюсь переконаним греко-католиком. Тому в 1945 р., коли була створена Ініціативна група по возз'єднанню УГКЦ з РПЦ, я відмовився від возз'єднання, як і всі монахи, які находилися при монастирі в моєму підпорядкуванні»¹⁹⁹.

¹⁸⁴ Делятинський Р. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви... С. 178.

¹⁸⁵ *Мартирологія українських церков т.2 – Diasporiana*. URL: diasporiana.org.ua > Релігія. С. 69.

¹⁸⁶ Делятинський Р. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви... С. 173.

¹⁸⁷ Севко Т. Життя і діяльність Блаженного Івана Слезюка. / о. Тадеуш Севко; упорядн. І. Пелехатий; пер. з польськ. Р.Кудла. – Івано-Франківськ: Фундація «Свята Унія» імені Блаж. Свмч. Григорія Хомишина, 2019. С. 67.

¹⁸⁸ Голомідова М. Слуга Божий Григорій Балагурак, ЧСВВ. С. 309.

¹⁸⁹ Голомідова М. Слуга Божий Григорій Балагурак, ЧСВВ. С. 309-316.

¹⁹⁰ Списки монахів монастиря «Оо. Василян» греко-католицької церкви по м. Станиславу. Арк. 13.

¹⁹¹ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні ..... Буклет.

¹⁹² Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем, 1932 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

¹⁹³ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні ..... Буклет

¹⁹⁴ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні ..... Буклет.

¹⁹⁵ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 1. Арк. 21.

¹⁹⁶ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 1. Арк. 5; Арк. 21.

¹⁹⁷ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 1. Арк. 9.

¹⁹⁸ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 1. Арк. 1.

¹⁹⁹ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 1. Арк. 21.

Покарання вл. Г. Балагурак відбував у «Карлазі» (Республіка Казахстан) у виправно-трудовому таборі № 9 в с. Долинському²⁰⁰. Після смерті Сталіна щороку мав можливість приїжджати у відпустку до Станиславова²⁰¹. Був звільнений 24 травня 1956 р.²⁰² Після повернення до Станиславова невдовзі вимушений був виїхати на Урал, у селище Роза Коркінського району Челябінської області, Росія²⁰³. Помер вл. Григорій Балагурак, ЧСВВ 11 жовтня 1965 р.²⁰⁴ в опінії святості²⁰⁵. Як засвідчує підпільний вл. Іриней Білик, ЧСВВ, «...після другого заслання на довічне поселення до м. Коркіно, в жовтні 1965 року, перестало битися серце мужнього і непереможеного ворогами Христової Церкви підпільного владики-василіянина Григорія Балагурака»²⁰⁶. Похований вл. Григорій Балагурак, ЧСВВ на Івано-Франківському міському кладовищі по вул. Степана Бандери. 31 березня 1992 р. єпископ Григорій Балагурак, ЧСВВ був реабілітований прокуратурою Івано-Франківської області за відсутністю складу злочину²⁰⁷. Від 2001 р. триває беатифікаційний процес прилучення єп. Г. Балагурака до лику блаженних УГКЦ.

Після офіційної заборони УГКЦ 1946 р. та її переходу в нелегальне становище, в Івано-Франківську підпільно душпастирювали: о. Софрон Дмитерко, ЧСВВ (єпископ з 1968 р.), о. Яків Тимчук, ЧСВВ (єпископ з 1976 р.), о. Іриней Білик, ЧСВВ (єпископ з 1989 р.), о. Онисим Шуплат, ЧСВВ, о. Ювеналій Когутяк, ЧСВВ, о. Єронім Тимчук, ЧСВВ, о. Йосиф Данилович, ЧСВВ, о. Лаврентій Шкретка, ЧСВВ, о. Никодим Гуралюк, ЧСВВ, о. Іван Репела²⁰⁸.

Члени церковних братств церкви Царя Христа стали учасниками підпілля. В Івано-Франківську в підпіллі діяли теж чотири групи Третього Чину Св. Василя Великого, які вл. Яків Тимчук, ЧСВВ організував у 1977-1985 рр.²⁰⁹.

У 1989-1990-х рр. підпільні єпископи Софрон Дмитерко, ЧСВВ, Павло Василік та священники вимагали у влади повернення греко-католицьких церков в Івано-Франківську. Зі свідчення о. Н. Гуралюка, ЧСВВ, в неділю, 8 липня 1990 р., була відправлена перша Свята Літургія перед зачиненими

²⁰⁰ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 3. Арк. 258.

²⁰¹ Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем, 1932 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021.

²⁰² Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 3. Арк. 280.

²⁰³ Інтерв'ю з п. Володимиром Кандюк, від 30.11.1993. С. 4.

²⁰⁴ Довідка № 326 від 13 жовтня 1965 р. відділу ЗАГСУ (орган запису актів громадянського стану) м. Коркіно Челябінської області РФСР (тепер - РФ) про смерть Балагурака Володимира Ілліча 11 жовтня 1965 р. Довідка видана 14 лютого 2001 р. С. 1.

²⁰⁵ Склена І. Монастир Христа Царя в Івано-Франківську.

²⁰⁶ Неділя «Мироносиць» в Папській Базиліці Санта Марія Маджоре. Єпископ Іриней БІЛИК, ЧСВВ, Sua Eccellenza Mons. Irynej ... URL: www.canonic.org.ua > component > content > article > 953-nedilja-qmyro...

²⁰⁷ Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча... Т. 3. Арк. 280.

²⁰⁸ Голомідова М. Мирянський Чин Святого Василя Великого – динаміка розвитку / с. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. Науковий журнал з проблем Карпатознавства Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника «Карпати: людина, етнос, цивілізація». Головний редактор М. Кугутяк. Відповідальні редактори Світлана Боян-Гладка, Лілія Богачевська. Матеріали міжнародної наукової конференції «Гошівська обитель у духовному і культурно-історичному житті України: феномен українського греко-католицького чернецтва». До 400-річчя Чину Святого Василя Великого (5-6 жовтня 2017 р.). Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2017-2018. Вип. 7-8. С. 213.

²⁰⁹ Голомідова М. Мирянський Чин Святого Василя Великого – динаміка розвитку. С. 212.

дверима церкви Царя Христа²¹⁰. 21 вересня 1990 р. церква була освячена на честь Царя Христа єп. С. Дмитерко, ЧСВВ, єп. І. Біликом, ЧСВВ, за участю протоігумена о. В. Мендруна, ЧСВВ та великої кількості священників і мирян²¹¹. Передача монастирських приміщень тривала до 1992 р. Великою радістю став для Василян і парафіян приїзд 15 квітня 1991 р. Блаженнішого Архієпископа й Митрополита Мирослава Любачівського²¹². У 1990-х роках почалося відродження василіянської чернечої обителі, «засвідчуючи новому поколінню віру, надію і любов тих, що тут служили, до Бога, Церкви та України»²¹³.

Першим ігуменом, з 8 липня 1990 р., став о. Никодим Гуралюк, ЧСВВ; з жовтня 1991 р. ігуменом був о. Йосиф Холод, ЧСВВ; із 1997 р. – о. Володимир Палчинський, ЧСВВ; із 2009 р. – о. Йосафат Фітель, ЧСВВ; із 2016 р. – о. Йосафат Хаймик, ЧСВВ; із 2020 р. – ігумен о. Артемій Новіцький, ЧСВВ.

Будівлю монастиря у 1990-2000-х рр. відремонтували і добудували. В прилеглих до монастиря добудовах знаходяться гаражі та господарські приміщення. На першому поверсі знаходяться конференц зал і розмовниці. На другому поверсі розташовані капличка, музей єп. С. Дмитерко, ЧСВВ, освячений 25 жовтня 2020 р., бібліотека та читальний зал. Третій і четвертий поверхи використовуються для діяльності різноманітних парафіяльних спільнот. На території монастиря побудовано капличку св. Юди Тадея з дзвіницею; поряд з капличкою знаходиться фігура Матері Божої з Дитятком Ісус, яка стоїть посередині фонтану (воду освячують, є крани, щоб її набрати); хрест з Розп'яттям, в основі котрого вбудований офірник із куполом; церковна крамниця «У Василян»; приміщення санітарного вузла; територію облагороджено декоративними деревами, клумбами; подвір'я укладене плиткою і обнесено металевою огорожею з елементами художньої ковки, яку виконав Михайло Зарицький, майстер художнього оброблення металу²¹⁴.

Будівлю храму Царя Христа у 1990-х рр. із внутрішньої сторони було поштукатурено і декоровано настінним живописом, який виконав художник Іван Волос і у 2015 р. поновив син Назар Волос²¹⁵. У 2008 р. у храмі встановлено дерев'яний п'ятиярусний різьблений іконостас, «справжній мистецький витвір, один із найкращих і найбагатше декорованих у церквах Прикарпаття»²¹⁶, над проектом якого працював творчий колектив Володимира Федорова у складі О. Водяного, Д. Бокала, В. Неспляка, А. Матвейчука, П. Федоріва, С. Сергєєва²¹⁷. Лики святих іконостасу, як і окремих ікон у храмі, написали під керівництвом

²¹⁰ Свідчення о. Никодима Гуралюка, ЧСВВ, 28 вересня 2021 р. Особистий архів М. Голомидової.

²¹¹ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... . Буклет.

²¹² Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... . Буклет.

²¹³ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... . Буклет.

²¹⁴ Смицнюк О. Храм Царя Христа отців Василян на Майзлях. Івано-Франківськ / Автор-упорядн. о. Орест Смицнюк. Львів: Видавництво Отців Василян «Місіонер», 2017. С. 37, 39-40.

²¹⁵ Смицнюк О. Храм Царя Христа отців Василян на Майзлях. С. 48.

²¹⁶ Смицнюк О. Храм Царя Христа отців Василян на Майзлях. С. 69.

²¹⁷ Смицнюк О. Храм Царя Христа отців Василян на Майзлях. С. 62.

Олега Рішняка, художника-реставратора Я. Скрентович, І. Дідух, Я. Стрипа, О. Садова²¹⁸.

У квітні 2010 р. у лівому бічному престолі храму Царя Христа виставлено для вшанування копію чудотворної ікони Матері Божої Ласкавої Станиславівської, а у вересні 2010 р. було виставлено для почитання в капличці св. Юди Тадея копію чудотворної ікони Матері Божої Вишгородської, яка «є однією з найбільших духовних цінностей не тільки монастиря, а й усієї України»²¹⁹. Обидві ікони написалас. Августина, ЗСНДМ. В монастирі є ще дві реліквії – частинка Хреста Господнього імоці свщмуч. Йосафата Кунцевича

Монастирський храм завжди був осередком духовності і релігійного життя. Змістовні проповіді, катехизаційні науки, реколекції, часте прийняття Святих Тайн, церковні набоженства, молитви на вервиці, нічні чування, храмові урочистості, участь у релігійних товариствах сприяють духовному зростанню парафіян²²⁰.

При монастирі Царя Христа діють: Катехитична школа ім. єп. Г. Балагурака, ЧСВВ (з 2011 р.), Духовна школа ім. Митрополита А. Шептицького (з 2011 р.), Марійська дружина (з 1993 р.), Вівтарна дружина (з 1996 р.), Біблійний гурток (з 2011 р.), Молодіжна спільнота Еммануїл (з 2005 р.), Товариство українських студентів- католиків «Обнова», гуртки іконопису (з 2021 р.), бісероплетіння, малювання, співу. Мистецькі колективи: хор «Надія» (з 1990 р.), молодіжний хор «Осанна» (з 1997 р.), молодіжний хор «Істина» (з 2012 р.), камерний хор «Кантемус» (з 2000 р.), дитячий хор «Божі Ангелята» (з 2002 р.), вокально-інструментальний ансамбль «Аве Марія» (з 2005 р.), вокальний ансамбль «Яворина», вокальне тріо «Жива вода». На парафії Царя Христа за участі парафіяльних, з України та з-за кордону мистецьких колективів різних конфесій, щорічно відбувається міжнародний Різдвяний фестиваль «Коляда наМайзлях», започаткований при монастирі у 2010 році. Товариства молитовно- апостольської місії: Мирянський Чин Св. Василя Великого (з 1990 р.), Апостольство Молитви (з 1991 р.), Апостольство Матері Божої Покровительки Доброї Смерті (з 1999 р.). Василяни опікуються Католицькою школою ім. Св. Василя Великого, обласним ліцеєм-інтернатом для дітей із сільської місцевості, ліцеєм ім. Р. Шухевича, ліцеями міської ради №15, №19. Для потребуючих людей Отці Василяни періодично роблять збірку для «Карітасу», допомагають коштами, продуктами, одягом та ін.

Отже, з часу утворення Станиславівської єпархії УГКЦ, Станиславів поступово став осередком релігійного життя краю, і важлива роль в цьому належала Василянському Чині. Із заснуванням василянської резиденції в місті 1935 р., храм Царя Христа став центром духовності міста. В роках підпілля УГКЦ Отці Василяни теренах міста і області нелегально душпастирювали і обслуговували вірних греко- католиків. З часу легалізації УГКЦ 1989 р. монастир Царя Христа в Івано- Франківську відродився і став відомим релігійним і духовним центром Івано- Франківська і Прикарпаття. Отці

²¹⁸ Смицнюк О. Храм Царя Христа отців Василян на Майзлях. С. 48-49, 69.

²¹⁹ Смицнюк О. Храм Царя Христа отців Василян на Майзлях. С. 81.

²²⁰ Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні... . Буклет.

Василіяни, як і їхні славні попередники, продовжують своє служіння Богові, Церкві і Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарев. І. Голоматий М. Слідами старого Станиславова. Церква отців Василіян / Іван Бондарев, Михайло Головатий. Репортер. 03.07.2015. URL: <https://report.if.ua › uncategorized › slidamy-starogo-st...>
2. Віднова св. Місії. Правда. 25 жовтня 1936 р. Ч. 43. С. 3.
3. Відомості про діючі молитовні будинки релігійних культів по Станіславській області 1944–1945 рр., 18 арк. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.-388. Оп. 2. Спр. 30.
4. Відомості і листування про монастирі, відомості про ченців і черниць греко- і римокатолицької церкви по Станіславській області 1945–1946 рр., 66 арк. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.-388. Оп. 2. Спр. 31.
5. Вуянко. М. Монастирі Івано-Франківська (Станиславова). Перша половина ХХ ст. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1998. 216 с.
6. Вуянко М. По монастирищах Івано-Франківської області. [Монастирища -зниклі монастирі](http://www.zamky.com.ua/monasterysca.htm). URL: www.zamky.com.ua/monasterysca.htm
7. Вуянко М. Топоніміка як джерело вивчення історичної топографії середньовічних монастирів та церков Прикарпаття. Галичина. Науковий і культурно-просвітній красназничий часопис. Івано-Франківськ. № 10. 2004. С. 32-42.
8. Голомідова М. Мирянський Чин Святого Василя Великого – динаміка розвитку / с. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. Науковий журнал з проблем Карпатознавства Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника «Карпати: людина, етнос, цивілізація». Головний редактор М. Кугутяк Відповідальні редактори Світлана Боян-Гладка, Лілія Богачевська. Матеріали міжнародної наукової конференції «Гошівська обитель у духовному і культурно- історичному житті України: феномен українського греко-католицького чернецтва». До 400-річчя Чину Святого Василя Великого (5-6 жовтня 2017 р.). Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2017-2018. Вип. 7-8. С. 201-220.
9. Голомідова М. Слуга Божий Григорій Балагурак, ЧСВВ, як приклад незламності і вірності УГКЦ в часі підпілля / с. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. Авраамічні релігії в Україні в процесі стабілізації міжконфесійних і міжнаціональних відносин: матеріали наук. конф., м. Галич, 29-30 жовтня 2020 р. Редкол.: В. Костишин та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. С. 304-324.
10. Голомідова М. Слуга Божий Григорій Балагурак, ЧСВВ. URL: <https://osbm.in.ua/>
11. Григорій (Балагурак) – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org › wiki ›>
12. Грім Є. [Він чувся зобов'язаним і в силі /о. Єронім Грім, ЧСВВ. Місіонар, травень 2012. №5 \(233\). С. 24-26.](#)
13. Грім Є. [Отець Йосиф Іван Лучинський, ЧСВВ /о. Єронім Грім, ЧСВВ. Місіонар, квітень 2012. №4 \(232\). С. 24-25.](#)
14. Делятинський Р. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.): дисертація на здобуття наук. ст. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 – «Історія України». 390 с.
15. Довідка № 326 від 13 жовтня 1965 р. відділу ЗАГСУ (орган запису актів громадянського стану) м. Коркіно Челябінської області РФСР (тепер - РФ) про смерть Балагурака Володимира Ілліча 11 жовтня 1965 р. Довідка видана 14 лютого 2001 р. 1с.
16. Євсевій Рипан, ЧСВВ. Записки Чину Св. Василя Великого. Т. І. Жовква, 1924. С. 304-305.
17. Історія – Івано-Франківська Духовна Семінарія. URL: <https://ifds.org.ua › istoriia>
18. З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря» Ч. 86. 10 листопада 1935.
19. Ієромонах Теодосій Тит Галуцинський, ЧСВВ як приклад... URL: <https://osbm.in.ua › news>

- › publish › iуeromonakh-teoІнтерв'ю з п. Володимирою Кандюк, від 30.11.1993, м. Івано-Франківськ.Інтерв'юер: Н. Павликівська. АПЦ, П-1-1-360.4, 27 с.
20. Інтерв'ю з п. Романом Кизимовичем, 1932 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 22.08.2021. Інтерв'юер: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.
21. Історія монастиря та храму. URL: <http://osbm.if.ua/istoriya-monastyrya-ta-khramu.html>
22. Книга обліку священників Станіславівської єпархії. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330 «а». Т. I. Арк. 144.
23. Книга обліку священників Станіславівської єпархії. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). Фонд 504. Оп. 1. Спр. 330 «г». Т. VI. С. 106.
24. Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. Нова Зоря. 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.
25. Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча, Бахталовського Романа Даниловича, Сов'яка Ярослава Михайловича, 10.08.1949-06.1950 / Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.-2157. Оп. 2. Спр. 7498П (в 3-х томах). Т. 1. 352 арк.
26. Кримінальна справа на священників: Балагурака Володимира Ілліча, Бахталовського Романа Даниловича, Сов'яка Ярослава Михайловича, 10.08.1949-06.1950 / Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.-2157. Оп. 2. Спр. 7498П (в 3-х томах). Т. 3. 281 арк.
27. Листопад - osbm.info. URL: <https://osbm.info> › lystopad-2
28. Ломницький Єремія Іван - Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> › wiki › Ломницький_Єремія_..
29. Лукань Р. Монастирі в давній Станіславівській (Івано-Франківській) єпархії /о. Роман Лукань, ЧСВВ. URL: www.bazylianie.pl
30. Маслій О. Ліквідація Гошівського монастиря Преображення Господнього радянською владою у другій половині 1940-х рр. / Ольга Маслій. Науковий журнал з проблем Карпатознавства Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника «Карпати: людина, етнос, цивілізація». Головний редактор М. Кугутяк. Відповідальні редактори Світлана Боян-Гладка, Лілія Богачевська. Матеріали міжнародної наукової конференції «Гошівська обитель у духовному і культурно-історичному житті України: феномен українського греко-католицького чернецтва. До 400-річчя Чину Святого Василя Великого (5-6 жовтня 2017 р.). Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2017-2018. – Вип. 7-8. С. 158-167.
31. **Мартирологія українських церков. Українська Католицька Церква. Упоряд. ОсипЗінкевич і о. Тарас Р. Лончина. Українське видавництво «Смолоскип» імені В. Симоненка. Т. 2. Торонто-Балтимор, 1985. – Diasporiana. URL: diasporiana.org.ua › Релігія.**
32. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин – патріот-місіонер-мученик / о. Монс.Петро Мельничук. Вид-во Отців Василян «Місіонер». Львів-1997. 414 с.
33. Монастир Царя Христа Провінції Отців-Василян Найсвятішого Спасителя в Україні Української Греко-Католицької Церкви. Буклет.
34. На прощання своєму Душпастиреві. Правда. 27 вересня 1936. Ч. 39. С.
35. Нарис історії Василянського Чину Святого Йосафата (Analecta OSBM. Series II, sectio I, Vol. 48). Рим: Вид-во ОО. Василян, 1992. 640 с.
36. Нова церква в Княгинині-Колонії (Майзлі), Станіславів. Місіонар. Ч. 12. Грудень1935. С. 1.
37. Неділя «Мироносиць» в Папській Базиліці Санта Марія Маджоре. Єпископ ІринеїБЛІК, ЧСВВ, Sua Eccellenza Mons. Irynej ... URL: www.canonic.org.ua › component › content › article › 953-nedilja-qmyro..
38. Окупація Польщі (1939–1945) – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> › wiki › Окупація_Польщі(193...
39. ОО. Василяни перебирають церкву Св. Тройці у Станіславові. «Діло».Ч. 256. Четвер 26 вересня 1935. С. 3.
40. ОО. Василяни в Станіславові. З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря». 28січня 1937. Ч. 6 (1006). С. 7.

41. Отці Василіяни в Станиславові. З релігійно-церковного життя. «Нова Зоря». 1935. Ч. 84. С. 5. Палій Н. Мученики за віру: єпископ Григорій (Володимир) Балагурак / Наталя Палій. URL: https://risu.org.ua/index/exclusive/events_people
42. Патрило І. На порозі другого сторіччя оновлення Василіянського Чину Святого Йосафата / о. Ісидор Патрило, ЧСВВ, Протоархимандрит ЧСВВ. Записки ЧСВВ. Секція II. Том XI (XVII). Вип. 1-4. (Analecta OSBM. Anno Centesimo Reformationis Dobromylenensis Vertente (1882-1982). Рим: Вид-во ОО. Василіян, 1982. С. 33-42.
43. Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ / о. Ісидор Патрило, ЧСВВ. Нарис історії Василіянського Чину святого Йосафата (Analecta OSBM. Series II, sectio I, Vol. 48). Рим: Вид-во ОО. Василіян, 1992. С. 301-382.
44. Підручний П. Василіянський Чин від Берестейського з'єднання (1596) до 1743 року / о. Порфирій В. Підручний, ЧСВВ. Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата (Analecta OSBM. Series II, sectio I, Vol. 48). Рим: Вид-во ОО. Василіян, 1992. С. 96-182.
45. Правила Василіянського Чину Святого Йосафата: Історія-Повчання-Статут- Додатки. Жовква: Місіонер, 2018. 468 с.
46. Реколекції в Ляцкім Шляхецькім. Правда. 15 березня 1936. Ч. 11. С. 1.
47. Решетило С. Кितिця на домовину в'язня-мученика. Життя о. Мирона Мар'яна Калинця, ЧСВВ (1899-1944). Кромериж, 15.12.1944 / о. Степан Решетило, ЧСВВ. «Світло». Квітень 1982. С. 145-147.
48. Решетило С. Кितिця на домовину в'язня-мученика. Життя о. Мирона Мар'яна Калинця, ЧСВВ (1899-1944). Кромериж, 15.12.1944 / о. Степан Решетило, ЧСВВ. «Світло». Травень 1982. С. 185-186.
49. Розпорядження, заяви, листи та інші документи про місійну пропаганду Чину та проведення реколекцій у церквах, 1883-1938 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 74. 127 арк.
50. Свідчення о. Никодима Гуралюка, ЧСВВ. м. Івано-Франківськ. Запис 28.09.2021. Особистий архів М. Голомідової.
51. Сєвко Т. Життя і діяльність Блаженного Івана Слезюка. / о. Тадеуш Сєвко; упорядн. І. Пелехатий; пер. з польськ. Р. Кудла. – Івано-Франківськ: Фундація «Свята Унія» імені Блаж. Свмч. Григорія Хомишина, 2019. – 144 с. + 8 ст. кол. Вкл. Склена І. Монастир Царя Христа в Івано-Франківську – один з наймолодших на Прикарпатті / Ігор Склена. Монастир Христа Царя в Івано-Франківську – РІСУ. URL: https://risu.ua/Новини/Релігійне_краєзнавство.
52. Слуга Божий єпископ Йосафат Коциловський ЧСВВ. URL: <https://www.osbm.org.ua/publikatsiyi/istoriya>
53. Смицнюк О. Храм Царя Христа отців Василіян на Майзлях. Івано-Франківськ / Автор-упорядн. о. Орест Смицнюк. Львів: Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 2017. 84 с.
54. Списки монахів монастиря «ОО. Василіян» Греко-Католицької Церкви по м. Станиславу, 23 березня–03 червня 1945 р. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р.- 388. Оп. 2. Спр. 42. 23 арк.
55. Спогади п. Марії Коцар, 1931 р. нар., м. Івано-Франківськ, 14 квітня 2019 р. Особистий архів М. Голомідової.
56. Станиславів-місто / Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславщини. Ред. упорядник: Микола Климишин. Науковотовариство ім. Шевченка. Український архів, том XXIX. Видання Центрального комітету Станиславщини. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. Т. II. С. 26-31.
57. Теодосій Тит Галушинський – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Теодосій_Тит
58. Ткачук Діонісій Дмитро – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ткачук_Діонісій.
59. Українік. «Нова Зоря» Ч. 86. 10 листопада 1935. С. 7.
60. Феданків В. Книгинин-Колонія (Майзлі) / Володимир Феданків. Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславщини.

- Редактор-упорядник Богдан Кравців. Наукове товариство ім. Шевченка. Український архів, том XXVIII. Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен, 1975. Т. 1. С. 700-710.
61. Хомишин Г. Українська проблема / Єпископ Григорій Хомишин. Упорядн. І. Пелехатий. Івано-Франківськ: Фундація «Свята Унія» імені Блаж. Свщмч. Григорія Хомишина, 2019. 208 с. Хроніка монастиря св. Онуфрія у Львові, 1931-1937 // ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2197. 220 арк.
62. Шематизм всього кліра греко-католицької єпархії Станіславської на рік Божий 1938. Станіславів, 1938. 216 с.
63. Шумило Я. О. Никодим Гуралюк, ЧСВВ / д. Яків Шумило, ЧСВВ. URL: <https://osbm.in.ua/news/interview/pry-vybori-zhyttyevogo-shlyakhu-...>
64. 625-річчя Загвіздя поблизу Івано-Франківська відзначили... URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/625-richchya-zagviz>.
65. 80-річний храм на Майзлях та доля його священників.
66. Catalogus Ordinis Basiliani S-ti Josaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1937.
67. Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Josaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1938 LV. Zhovkva: Typographia PP. Basilianorum, 1938. 58 s. Zhovkva: Typographia PP. Basilianorum, 1937. 53 s.
68. Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Josaphat Provinciae Haliciensis SS. Salvatoris ineunte anno 1939 LVI. Leopoldis, 1939. Typographia PP. Basilianorum in Zhovkva. 56 s.
69. Catalogus Ordinis Sancti Basilii Magni Provinciae Haliciensis SS. Salvatoris 1940-1941. Leopoldis, 1943. 31 s.
70. Małgorzata i Arek Staniszewscy. Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej w kościele Świętych Piotra i Pawła w Gdańsku. – Gdańsk: Drukarnia Wydawnictwa Bernardinum, sp. z o.o. – 2009. – 64 s.

REFERENCES

1. Bondarev. I. Holomatyi M. Slidamy staroho Stanyславova. Tserkva ottsiv Vasyliian / Ivan Bondarev, Mykhailo Holovatyi. Reporter. 03.07.2015. URL: <https://report.if.ua/uncategorized/slidamy-starogo-st...>
2. Vidnova sv. Misii. Pravda. 25 zhovtnia 1936 r. Ch. 43. S. 3 Vidomosti pro diiuchi molytovni budynky relihiinykh kultiv po Stanislavskii oblasti 1944–1945 rr., 18 ark. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. R.-388. Op. 2. Spr.30.
3. Vidomosti i lystuvannia pro monastyri, vidomosti pro chentsiv i chernyts hreko - i rymokatolytskoi tserkvy po Stanislavskii oblasti 1945–1946 rr., 66 ark. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. R.-388. Op. 2. Spr. 31.
4. Vuianko. M. Monastyri Ivano-Frankivska (Stanyславova). Persha polovyna XX st. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 1998. 216 s.
5. Vuianko M. Po monastyryshchakh Ivano-Frankivskoi oblasti. Monastyryshcha - znykli monastyri. URL: www.zamky.com.ua/monastyryshcha.htm
6. Vuianko M. Toponimika yak dzherelo vyvchennia istorychnoi topohrafii serednovichnykh monastyriv ta tserkov Prykarpattia. Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys. Ivano-Frankivsk. № 10. 2004. S. 32-42.
7. Holomidova M. Myrianskyi Chyn Sviatoho Vasyliia Velykoho – dynamika rozvytku /s. Khrystyiana Mariia Holomidova, MChSVV. Naukovyi zhurnal z problem Karpatoznastva Prykarpatskoho Natsionalnogo universytetu imeni Vasyliia Stefanyka «Karpaty: liudyna, etnos, tsyvilizatsiia». Holovnyi redaktor M. Kuhutiak. Vidpovidalni redaktory Svitlana Boian-Hladka, Liliia Bohachevska. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Hoshivska obyitel u dukhovnomu i kulturno-istorychnomu zhytti Ukrainy: fenomen ukrainskoho hreko-katolytskoho chernetstva». Do 400-richchia Chynu Sviatoho Vasyliia Velykoho (5-6 zhovtnia 2017 r.). Ivano-Frankivsk: PNU im. V. Stefanyka, 2017- 2018. Vyp. 7-8. S. 201-220.
8. Holomidova M. Sluha Bozhyi Hryhorii Balahurak, ChSVV, yak pryklad nezlamnosti i virnosti UHKTs v chasi pidpillia / s. Khrystyiana Mariia Holomidova, MChSVV. Avraamichni relihii v

Україні в протсесі стабилизatsii mizhkonfesiinykh i mizhnatsionalnykh vidnosyn: materialy nauk. konf., m. Halych, 29-30 zhovtnia 2020 r. Redkol.: V. Kostyshynta in. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 2020. S. 304-324.

9. Holomidova M. Sluha Bozhyi Hryhorii Balahurak, ChSVV. URL: <https://osbm.in.ua/>

10. Hryhorii (Balahurak) – Vikipediia. URL: [https://uk.wikipedia.org > wikiHrim Ye. Vin chuvsia zobov'iazany m i v syli / o. Yeronim Hrim, ChSVV. Misionar, traven 2012. №5 \(233\). S. 24-26.](https://uk.wikipedia.org/wiki/Hrim_Ye._Vin_chuvsia_zobov'iazany_m_i_v_syli_o_Yeronim_Hrim,_ChSVV._Misionar,_traven_2012._№5_(233)._S._24-26)

11. Hrim Ye. Otets Yosyf Ivan Luchynskiy, ChSVV. /o. Yeronim Hrim, ChSVV. Misionar, kviten 2012. №4 (232). S. 24-25.

12. Deliatynskiy R. Stanyslavivska yeparkhiia Hreko-Katolytskoi Tserkvy v suspilnomuzhytti Halychyny (1885–1946 rr.): dysertatsiia na zdobuttia nauk. st. kand. ist. nauk: spets.07.00.01 – «Istoriia Ukrainy». 390 s.

13. Dovidka № 326 vid 13 zhovtnia 1965 r. viddilu ZAHSU (orhan zapysu aktiv hromadianskoho stanu) m. Korkino Cheliabinskoi oblasti RFSR (teper - RF) pro smert Balahuraka Volodymyra Illicha 11 zhovtnia 1965 r. Dovidka vydana 14 liutoho 2001 r. 1 s.

14. Yevsevii Rypan, ChSVV. Zapysky Chynu Sv. Vasyliia Velykoho. T. I. Zhovkva, 1924. S. 304-305.

15. Istoriia – Ivano-Frankivska Dukhovna Seminariia. URL: <https://ifds.org.ua> > istoriia

16. Z relihiino-tserkovnoho zhyttia. «Nova Zoria» Ch. 86. 10 lystopada 1935. S. 7.

17. Iieromonakh Teodosii Tyt Halushchynskiy, ChSVV yak pryklad ... URL: <https://osbm.in.ua> > news > publish > iyeromonakh-teo...

18. Interv'iu z p. Volodymyroi Kandiuk, vid 30.11.1993, m. Ivano-Frankivsk. Interv'iuer: N. Pavlykivska. AITs, P-1-1-360.4, 27 s.

19. Interv'iu z p. Romanom Kyzymovychem, 1932 r. nar. m. Ivano-Frankivsk. Zapys 22.08.2021. Interv'iuer: M. Holomidova. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.

20. Istoriia monastyria ta khramu. URL: <http://osbm.if.ua/istoriya-monastyrya-ta-khramu.html>

21. Knyha obliku sviashchennykiv Stanislavivskoi yeparkhii. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. 504. Op. 1. Spr. 330 «a». T. I. Ark. 144.

22. Knyha obliku sviashchennykiv Stanislavivskoi yeparkhii. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti (DAIFO). Fond 504. Op. 1. Spr. 330 «h». T. VI. S. 106.

23. Krekhovetska. I. Vin zasnuvav monastyr na Maizliakh. Nova Zoria. 1997. 10 hrudnia. Ch. 48 (268) S. 4.

Kryminalna sprava na sviashchennykiv: Balahuraka Volodymyra Illicha, Bakhtalovskoho Romana Danylovycha, Sov'iaka Yaroslava Mykhailovycha, 10.08.1949-...06.1950 / Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. R.-2157. Op. 2. Spr. 7498 P (v 3-kh tomakh). T. 1. 352 ark.

24. Kryminalna sprava na sviashchennykiv: Balahuraka Volodymyra Illicha, Bakhtalovskoho Romana Danylovycha, Sov'iaka Yaroslava Mykhailovycha, 10.08.1949-...06.1950 / Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. R.-2157. Op. 2. Spr. 7498 P (v 3-kh tomakh). T. 3. 281 ark.

25. Lystopad - osbm.info. URL: <https://osbm.info> > lystopad-2

26. Lomnytskyi Yermiia Ivan - Vikipediia. URL: [https://uk.wikipedia.org > wiki > Lomnytskyi_Yermiia_...](https://uk.wikipedia.org/wiki/Lomnytskyi_Yermiia_...)

27. Lukan R. Monastyri v davnii Ctanislavivskii (Ivano-Frankivskii) yeparkhii / o. Roman Lukan, ChSVV. URL: www.bazylianie.pl

28. Maslii O. Likvidatsiia Hoshivskoho monastyria Preobrazhennia Hospodnoho radianskoiu vladoiu u druhii polovyni 1940-kh rr./ Olha Maslii. Naukovyi zhurnal z problem Karpatoznavstva Prykarpatskoho Natsionalnoho universytetu imeni Vasyliia Stefanyka «Karpaty: liudyna, etnos, tsyvilizatsiia». Holovnyi redaktor M. Kuhutiak. Vidpovidalni redaktory Svitlana Boian-Hladka,

- Liliia Bohachevska. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Hoshivska obytel u dukhovnomu i kulturno-istorychnomu zhytti Ukrainy: fenomen ukrainskoho hreko-katolytskoho chernetstva. Do 400-richchia Chynu Sviatoho Vasyliia Velykoho (5-6 zhovtnia 2017 r.). Ivano-Frankivsk: PNU im. V. Stefanyka, 2017-2018. – Vyp. 7-8. S. 158-167.
29. Martyrolohiia ukrainskykh tserkov. Ukrainska Katolytska Tserkva. Uporiad. Osyp Zinkevych i o. Taras R. Lonchyna. Ukrainske vydavnytstvo «Smoloskyp» imeni V. Symonenka. T. 2. Toronto-Baltymor, 1985. – Diasporiana. URL: diasporiana.org.ua › Relihiia.
30. Melnychuk P. Vladyka Hryhorii Khomyshyn – patriot-misioner-muchenyk / o. Mons. Petro Melnychuk. Vyd-vo Ottsiv Vasyliian «Misioner». Lviv-1997. 414 s.
31. Monastyr Tsaria Khrysta Provintsii Ottsiv-Vasyliian Naisviatishoho Spasytelia v Ukraini Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy. Buklet.
32. Na proshchannia svoiemu Dushpastyrevi. Pravda. 27 veresnia 1936. Ch. 39. S. 4Narys istorii Vasyliianskoho Chynu Sviatoho Yosafata (Analecta OSBM. Series II,sectio I, Vol. 48). Rym: Vyd-vo OO. Vasyliian, 1992. 640 s.
33. Nova tserkva v Kniahynyni-Kolonii (Maizli), Stanyslaviv. Misionar. Ch. 12. Hruden1935. S. 1.
34. Nedilia «Myronosyts» v Papskii Bazylitsi Santa Mariia Madzhore. Yepyskop Irynei BILYK, ChSVV, Sua Eccellenza Mons. Irynej ... URL: www.canonic.org.ua › component › content › article › 953-nedilja-qmyro...
35. Okupatsiia Polshchi (1939–1945) – Vikipediia. URL: <https://uk.wikipedia.org> › wiki › Okupatsiia_Polshchi(193...
36. OO. Vasyliiany perebyraut tserkvu Sv. Troitsi u Stanyslavovi. «Dilo». Ch. 256. Chetver 26 veresnia 1935. S. 3.
37. OO. Vasyliiany v Stanyslavovi. Z relihiino-tserkovnoho zhyttia. «Nova Zoria». 28 sichnia 1937. Ch. 6 (1006). S. 7.
38. Ottsi Vasyliiany v Stanyslavovi. Z relihiino-tserkovnoho zhyttia. «Nova Zoria». 1935. Ch. 84. S. 5.
39. Palii N. Muchenyky za viru: yepyskop Hryhorii (Volodymyr) Balahurak / Natalia Palii. URL: <https://risu.org.ua> › index › exclusive › events_people
40. Patrylo I. Na porozi druhoho storichchia onovlennia Vasyliianskoho Chynu Sviatoho Yosafata / o. Isydor Patrylo, ChSVV, Protoarkhymandryt ChSVV. Zapysky ChSVV.Sektsiia II. Tom XI (XVII). Vyp. 1-4. (Analecta OSBM. Anno Centesimo Reformationis Dobromylensis Vertente (1882-1982). Rym: Vyd-vo OO. Vasyliian, 1982. S. 33-42.
41. Patrylo I. Narys istorii Halytskoi Provintsii ChSVV / o. Isydor Patrylo, ChSVV. Narys istorii Vasyliianskoho Chynu sviatoho Yosafata (Analecta OSBM. Series II, sectio I, Vol. 48). Rym: Vyd-vo OO. Vasyliian, 1992. S. 301-382.
42. Pidruchnyi P. Vasyliianskyi Chyn vid Beresteiskoho z'iednannia (1596) do 1743 roku /o. Porfyrii V. Pidruchnyi, ChSVV. Narys istorii Vasyliianskoho Chynu Sviatoho Yosafata (Analecta OSBM. Series II, sectio I, Vol. 48). Rym: Vyd-vo OO. Vasyliian, 1992. S. 96- 182.
43. Pravyla Vasyliianskoho Chynu Sviatoho Yosafata: Istoriiia-Povchannia-Statut-Dodatky. Zhovkva: Misioner, 2018. 468 sRekolektsii v Liatskim Shliakhetskim. Pravda. 15 bereznia 1936. Ch. 11. S. 1.
44. Reshetylo S. Kytytsia na domovynu v'iaznia-muchenyka. Zhyttia o. Myrona Mar'iana Kalyntsia, ChSVV (1899-1944). Kromeryzh,15.12.1944 / o. Stepan Reshetylo, ChSVV.«Svitlo». Kvitnen 1982. S. 145-147.
45. Reshetylo S. Kytytsia na domovynu v'iaznia-muchenyka. Zhyttia o. Myrona Mar'iana Kalyntsia, ChSVV (1899-1944). Kromeryzh,15.12.1944 / o. Stepan Reshetylo, ChSVV.«Svitlo». Traven 1982. S. 185-186.
46. Rozporiadzhennia, zaiavy, lysty ta inshi dokumenty pro misiinu propahandu Chynu ta provedennia rekolektsii u tserkvakh, 1883-1938 // TsDIAL Ukrainy. F. 684. Op. 1. Spr. 74.127 ark.

47. Svidchennia o Nykodyma Huraliuka, ChSVV. m. Ivano-Frankivsk. Zapys 28.09.2021. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
48. Sievko T. Zhyttia i diialnist Blazhennoho Ivana Sleziuka. / o. Tadeush Sievko; uporiadn.
49. I. Pelekhatyi; per. z polsk. R. Kudla. – Ivano-Frankivsk: Fundatsiia «Sviata Unii» imeni Blazh. Svmch. Hryhoriia Khomyshyna, 2019. – 144 s. + 8 st. kol. Vkl.
50. Sklenar I. Monastyr Tsaria Khrysta v Ivano-Frankivsku – odyz z naimolodshykh na Prykarpatti / Ihor Sklenar. Monastyr Khrysta Tsaria v Ivano-Frankivsku – RISU. URL: <https://risu.ua> › Novyny › Relihiine kraieznavstvo.
51. Sluha Bozhyi yepyskop Yosafat Kotsylovskiy ChSVV. URL: <https://www.osbm.org.ua> publikatsiyi › istoriya
52. Smytsniuk O. Khram Tsaria Khrysta ottziv Vasyliian na Maizliakh. Ivano-Frankivsk / Avtor-uporiadn. o. Orest Smytsniuk. Lviv: Vydavnytstvo Ottziv Vasyliian «Misioner», 2017. 84 s.
53. Spysky monakhiv monastyria «OO. Vasyliian» Hreko-Katolytskoi Tserkvy po m. Stanyslavu, 23 bereznia–03 chervnia 1945 r. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. R.- 388. Op. 2. Spr. 42. 23 ark.
54. Spohady p. Marii Kotsar, 1931 r. nar., m. Ivano-Frankivsk, 14 kvitnia 2019 r. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
55. Stanyslaviv-misto / Almanakh Stanyslavivskoi zemli. Zbirnyk materialiv do istorii Stanyslavova i Stanyslavivshchyny. Red. uporiadnyk: Mykola Klymyshyn. Naukove tovarystvo im. Shevchenka. Ukrainyskyi arkhiv, tom XXIX. Vydannia Tsentralnoho komitetu Stanyslavivshchyny. Niu-Iork-Paryzh-Sidnei-Toronto, 1985. T. II. S. 26-31.
56. Teodosii Tyt Halushchynskiy – Vikipediia. URL: <https://uk.wikipedia.org> › wiki Teodosii Tyt Halu...
57. Tkachuk Dionysii Dmytro – Vikipediia. URL: <https://uk.wikipedia.org> › wiki › Tkachuk Dionysii Dm...
58. Ukrainika. «Nova Zoria» Ch. 86. 10 lystopada 1935. S. 7.
59. Fedankiv V. Knihynyn-Koloniia (Maizli) / Volodymyr Fedankiv. Almanakh Stanyslavivskoi zemli. Zbirnyk materiialiv do istorii Stanyslavova i Stanyslavivshchyny. Redaktor-uporiadnyk Bohdan Kravtsiv. Naukove tovarystvo im. Shevchenka. Ukrainyskyi arkhiv, tom XXVIII. Niu-Iork-Toronto-Miunkhen, 1975. T. 1. S. 700-710.
60. Khomyshyn H. Ukrainska problema / Yepyskop Hryhorii Khomyshyn. Uporiadn. I. Pelekhatyi. Ivano-Frankivsk: Fundatsiia «Sviata Unii» imeni Blazh. Svshchmch. Hryhoriia Khomyshyna, 2019. 208 s.
61. Khronika monastyria sv. Onufriia u Lvovi, 1931-1937 // TsDIAL Ukrainy. F. 684. Op.1. Spr. 2197. 220 ark.
62. Shematyzm vsogo klira hreko-katolytskoi Yeparkhii Stanislavivskoi na rik Bozhyi 1938 r. Stanyslaviv, 1938. 216 s.
63. Shumylo Ya. O. Nykodym Huraliuk, ChSVV / d. Yakiv Shumylo, ChSVV. URL: <https://osbm.in.ua> › news › interview › pry-vybori-zhyttyevogo-shlyakhu-.
64. 625-richchia Zahvizdia poblyzu Ivano-Frankivska vidznachyly ... URL: <https://galychyna.if.ua> › analytic › 625-richchya-zagviz...80-richnyi khram na Maizliakh ta dolia yoho sviashchennykiv.
65. Catalogus Ordinis Basiliani S-ti Josaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1937.
66. Zhovkva: Typographia PP. Basilianorum, 1937. 53 s.
67. Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Josaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1938 LV. Zhovkva: Typographia PP. Basilianorum, 1938. 58 s.
68. Catalogus Ordinis Basiliani Sancti Josaphat Provinciae Haliciensis SS. Salvatoris ineunte anno 1939 LVI. Leopoli, 1939. Typographia PP. Basilianorum in Zhovkva. 56 s.
69. Catalogus Ordinis Sancti Vasili Magni Provinciae Haliciensis SS. Salvatoris 1940- 1941.

Leopolis, 1943. 31 s.

70. Małgorzata i Arek Staniszewscy. Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej w kościele Świętych Piotra i Pawła w Gdańsku. – Gdańsk: Drukarnia Wydawnictwa Bernardinum, sp. z o.o. – 2009. – 64 s.

Стаття надійшла до редакції: 27.11.2021

УДК 271.4:94(476):316.4.063.7'485.22"2020/2021"

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.16>

СТАНОВИЩЕ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В БІЛОРУСІ ПІД ЧАС СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ 2020–2021 РР.: ІСТОРИЧНИЙ І РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6020-7666>

Тигран ЛАТИШЕВ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: tsihran.latyshau@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7657-5922>

Василь МЕДИК

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: vasyawin2300@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9374-3468>

Анотація. *Мета дослідження* – висвітлення становища та діяльності Католицької Церкви в контексті державно-церковних відносин в умовах суспільно-політичної кризи у Білорусі 2020–2021 рр., переслідувань з боку правлячої влади Білорусі, з'ясування позиції Апостольського Престолу. **Методологія дослідження** спирається на наукові принципи об'єктивності та історизму, спеціально-наукові методи критичного аналізу джерел, проблемно-хронологічний та системно-структурний. **Наукова новизна** полягає у з'ясуванні місця та ролі ієрархії та духовенства Католицької Церкви, їх переслідуваннях з боку правлячої влади Білорус під час суспільно-політичної кризи 2020–2021 рр. **Висновки:** Суспільно-політична криза в Білорусі 2020–2021 рр., спровокована результатами нечесних виборів Президента країни, сколихнула всю громадськість, а відтак не залишила байдужою і Католицьку Церкву. Білоруси як духовні діти праатьків покоління уніатів вибрали шлях змін і здійснили морально-етичну революцію, де гідність людини перемагає невігластво. Вони будують нову Білорусь, розуміючи, що єдино правильний шлях пролягає через покаяння, і в цьому шляху Католицька Церква разом із народом. На наших очах звершується історія.

Ключові слова: *Католицька Церква, митрополит Тадеуш Кондрусевич, Апостольська Столиця, Білорусь, Олександр Лукашенко, репресії, протестні настрої, суспільно-політична криза.*

Abstract. *The purpose of the study is to highlight the position and activities of the Catholic Church in the context of state-church relations in the socio-political crisis in Belarus in 2020-2021, persecution by the ruling authorities of Belarus, clarifying the position of the Apostolic See. The research methodology is based on the scientific principles of objectivity and historicism, special scientific methods of critical analysis of sources, problem-chronological and system-structural. The scientific novelty is to clarify the place and role of the hierarchy and clergy of the Catholic Church, their persecution by the ruling authorities of Belarus during the socio-political crisis of 2020-2021. Conclusions: Socio-political crisis in Belarus in 2020-2021, provoked by the results unfair election of the President of the country, aroused the whole public, and thus did not leave indifferent the Catholic Church. As spiritual children of the ancestors of the Uniate generation, the Belarusians chose the path of change and carried out a moral and ethical revolution, where human dignity overcomes ignorance. They are building a new Belarus, realizing that the only right path is through repentance, and in this way the Catholic Church together with the people. History is coming to light before our eyes.*

Key words: *the Catholic Church, Metropolitan Tadeusz Kondrusiewicz, the Apostolic Capital, Belarus, Alexander Lukashenko, repression, protests, socio-political crisis.*

Постановка проблеми. Історичні зв'язки та сучасні контакти Української Греко-Католицької (УГКЦ) та Білоруської Греко-Католицької Церков (БГКЦ), що виходять з спільної традиції – Берестейської церковної унії 1596 р., стимулюють науковий інтерес до проблем конфесійної історії в Білорусі, зокрема сучасного стану БГКЦ. Водночас в сучасній українській історіографії, слід відзначити, проблема історії БГКЦ тривалий час залишалась певною «білою плямою»¹, і тільки нещодавно, 2021 р., на цю тему опубліковано коротку енциклопедичну статтю², що враховує здобутки білоруської історіографії³. Безпосередні контакти між УГКЦ та БГКЦ, прикладом яких, зокрема, був візит до Івано-Франківська в листопаді 2019 р., в день святого Йосафата Кунцевича, Апостольського адміністратора БГКЦ архимандрита Сергія Гаєка⁴, актуалізують науковий і практичний інтерес до

¹ Тимкевич М. Відродження Греко-Католицької Церкви на Білорусі. URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/vidrozhennya-hreko-katolytskoji-tserkvy-na-bilorusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

² Пушкін І.О. Білоруська греко-католицька церква (дата публікації: 09.09.2021) // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Білоруська_греко-католицька_церква (дата звернення: 23.09.2021).

³ Морозова С.В. Возрождение Униатской (Греко-католической) церкви в Белоруси (конец XX – начало XXI вв.) // Этносоциальные и конфессиональные процессы в современном обществе: сб. науч. ст. / ГрГУ им. Я. Купалы; редкол.: М.А. Можейко (отв. ред.) [и др.]. Гродно: «ЮрСаПринт», 2017. С. 160-168.

⁴ Івано-Франківська духовна семінарія урочисто відзначила храмове свято (дата публікації: 26.11.2019). URL: <http://ugcc.if.ua/novyny/5491-frankivska-dukhovna-seminariia-urochysto-vidznachyla-khramove-sviato.html> (дата звернення: 23.09.2021).

сучасного стану розвитку БГКЦ в контексті державно-церковних відносин в Білорусі. Зважаючи на особливості канонічно-правого статусу БГКЦ (адже, маючи автономію (*sui iuris*) без окремої ієрархії, безпосередньо підпорядковується Апостольському Престолу), для комплексної оцінки проблеми необхідно звернути увагу на специфіку державно-церковних відносин органів влади Республіки Білорусь та цілої Католицької Церкви (латинського та візантійського обрядів).

Розвиток подій суспільно-політичної кризи у Білорусі 2020–2021 рр. актуалізував науковий та практичний інтерес до дослідження сучасного становища Католицької Церкви в Білорусі, яка, наполягаючи на мирному вирішенні конфлікту та дотриманні прав людини, зайняла чітку позицію разом із громадянським суспільством.

Аналіз джерел та останніх досліджень. В сучасній українській історіографії науковий інтерес до проблем розвитку Католицької Церкви в Білорусі взагалі та Білоруської ГКЦ зокрема перебуває на стадії зародження та пов'язаний передусім із розвитком унієзнавчих досліджень – історичного розвитку Унійної / Греко-Католицької Церкви від Берестейської унії до сучасності⁵.

Разом з тим, українськими дослідниками недостатньо уваги приділяється проблемам розвитку БГКЦ з часу її відродження (1990 р.) до сучасності (2021 р.). Своєрідним винятком з цієї тенденції стала науково-популярна стаття О. Турія, опублікована в часописі «Патріархат» з нагоди подій в Білорусі у 2020 році⁶. Однак, слід зауважити, з огляду на «хронологічну близькість» подій, наразі відсутні вагомі наукові публікації щодо становища Католицької Церкви в Білорусі у 2020–2021 рр., що, очевидно, актуалізує пропоноване дослідження.

Метою статті є дослідження становища та діяльності Католицької Церкви в контексті державно-церковних відносин в умовах суспільно-політичної кризи у Білорусі 2020–2021 рр., переслідувань з боку правлячої влади Білорусі, з'ясування позиції Апостольського Престолу. Методологічною основою дослідження стали наукові принципи об'єктивності та історизму, спеціально-наукові методи критичного аналізу джерел, проблемно-хронологічний та системно-структурний.

Виклад основного матеріалу

Вперше в сучасній історії Білорусі 9 серпня 2021 р. громадяни по всій країні вийшли на акції протесту проти результатів виборів президента, які ні

⁵ Біла С. Розвиток унієзнавчих досліджень: історіографія проблеми // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія. 2010. № 26. С. 242-256. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.26.174278>.

⁶ Турій О. Унійна Церква в Білорусі: між історією і сучасністю // Патріархат. 2020. Ч. 5. URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/unijna-tserkva-v-bilorusi-mizh-istorijeyu-i-suchasnistyu/> (дата звернення: 23.09.2021).

опозиція, ні міжнародна спільнота не визнали вільними та справедливими⁷. На цих виборах, за офіційними даними, перемогу здобував Олександр Лукашенко (80% голосів)⁸, який є президентом Білорусі вже 26 років. Силовики жорстоко розганяли демонстрантів, били їх, застосовували гумові кулі, кийки, водомети, сльозогінний газ. На вулицях хапали навіть звичайних перехожих. МВС Білорусі повідомило про понад 7 000 затриманих за період 9-12 серпня⁹.

Реакції світових лідерів¹⁰, а особливо Церкви, яка дбає за своїх вірних, не довелось чекати. Хоча Церква в Білорусі не є джерелом політичної напруги, але протестні настрої, спротив суспільства насиллю, рух за людські та громадянські права і відновлення законності неодмінно зачіпають численні конфесії в Білорусі, в тому числі і Католицьку Церкву. Католицька Церква, керуючись Євангелієм та збудованим на ньому соціальним вченням, виступила проти насильства, беззаконня, несправедливості й неправди, і засудила їх.

Ще під час виборчої кампанії Церква заговорила про вибори «по совісті» і про те, що християни не можуть брати участі у фальшуванні виборів. Католиками була організована ініціатива «Католік не фальсифікує». Ініціатором цієї акції був світській активіст-католик Артем Ткачук, а духовенство Католицької Церкви підтримало його¹¹.

Напередодні явного протистояння, митрополит Римо-Католицької Церкви Тадеуш Кондрусевич у проповіді 2 липня 2020 р. в Будславі (головне відпустове місце в Білорусі) наголосив: «Якщо не ми, то хто?! Якщо не сьогодні, то коли?!», закликавши цими словами усіх провести чесні вибори.

Після початку самої кризи Церква закликала до мирного розв'язання посталих проблем, шляхом діалогу, в душі любові до Бога і ближнього, зі збереженням Божих і людських законів. Католицький єпископ Вітебська Олег Буткевич звернув увагу віруючих на те, що «криваві системи в історії ніколи не будуть сильними». Також він звернув увагу на «не зовсім коректний підрахунок голосів» і закликав шукати правду. «Наша країна переживає не найлегші часи в своїй історії, – зазначив єпископ у своєму зверненні. – Чергові вибори викликали кризу в нашому суспільстві, що призвело до напруження виборчої кампанії»¹².

⁷ Українська Гельсінська спілка з прав людини, Центр громадянських свобод, Центр прав людини ZMINA та інші. Заява щодо переслідувань у Білорусі. (дата публікації: 15.04.2021). URL: <https://helsinki.org.ua/appeals/zaiava-shchodo-peresliduvan-u-bilorusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

⁸ Венкіна Е. ЦИК Беларусі утвердил ітоги президентских выборов. (дата публікації: 14.08.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/cik-belarusi-utverdil-itogi-vyborov/a-54572693> (дата звернення: 23.09.2021).

⁹ Демидова О. МВД Беларусі сообщило о завершении освобождения задержанных граждан. (дата публікації: 17.08.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/mvd-belarusi-soobshhilo-o-zavershenii-osvobozhdenija-zaderzhannyh-grazhdan/a-54597269> (дата звернення: 23.09.2021).

¹⁰ Лідери G7 закликали Білорусь провести нові вибори і анонсували санкції. (дата публікації: 13.06.2021). URL: https://lb.ua/world/2021/06/13/486928_lideri_g7_zaklikali_bilorus.html (дата звернення: 23.09.2021).

¹¹ Молитесь за честные выборы: католики обратились к священникам Беларусі. (дата публікації: 19.07.2020). URL: <https://euroradio.fm/ru/molitsya-za-chestnye-vybory-katoliki-obratilis-k-svyashchennikam-belarusi> (дата звернення: 23.09.2021).

¹² Буткевич Алег. Зварот Біскупа Віцебскага Алега Буткевіча з нагоды масавых пратэстаў у краіне. (дата публікації: 12.08.2020). URL: <https://catholicnews.by/zvarot-biskupa-vicebskaga-alega-butkevicha-z-nagody-masavyh-pratjesta-u-kraine/> (дата звернення: 23.09.2021).

Ця оцінка прозвучала одразу після ескалації насилля, коли в країні знов увімкнули інтернет. Як відомо, 9–12 серпня 2020 р. він був відсутній на всій території Білорусі¹³.

Також католицькі храми відкривали двері для мітингарів, тим самим оберігаючи їх від застосування світлошумових гранат, водометів та гумових куль¹⁴.

Католики також стали учасниками акції ланцюга покаяння «Окрестіна-Куропати. Ніколи знову». Акція відбувалася в Мінську 19 серпня 2020 року. Віруючі разом зі священниками вийшли на вулиці з молитвою до Господа, щоб трагедія насилля ніколи не повторилася. Вони стали колоною від лісового масиву Куропати (у якому були виявлені масові поховання жертв сталінських репресій 1937–1941 рр.) до слідчого ізолятора на вулиці Окрестіна – туди відправляли затриманих під час антиурядових акцій протесту. Колона учасників простягнулась на 13 км¹⁵.

У зв'язку з активною громадянською позицією віруючих та духовенства, правляча влада Білорусі вирішила перешкоджати діяльності Католицької Церкви різними діями.

Як зазначається на офіційним сайті Римо-Католицької Церкви в Білорусі, 21 серпня 2020 р., голова Конференції Католицьких Єпископів в Білорусі, митрополит Мінсько-Могилевський, архієпископ Тадеуш Кондрусевич ініціював зустріч з міністром внутрішніх справ Юрієм Караєвим, з приводу неправомірного застосування сили та непропорційного насильства, яке по відношенню до мирних громадян застосовують співробітники органів внутрішніх справ¹⁶.

Після цієї зустрічі, 22 серпня 2020 р., виступаючи на мітингу в Гродні, Олександр Лукашенко висловив обурення позицією конфесій і заявив, що «справа Церков – молитися, а не пхатися в політику»¹⁷.

Вже 31 серпня 2020 р., без вагомих причин, співробітники прикордонної служби РБ відмовили у в'їзді в країну митрополиту Тадеушу Кондрусевичу, який є громадянином Білорусі та повертався з Польщі¹⁸. Важливо відзначити,

¹³ Как Беларусь осталась без интернета. (дата публікації: 11.08.2020). URL: <https://www.bbc.com/russian/news-53700955> (дата звернення: 23.09.2021).

¹⁴ Неведомская Т. Церковь с народом: как священники в Беларуси пострадали от репрессий. (дата публікації: 16.09.2021). URL: <https://www.dw.com/ru/cerkov-s-narodom-kak-svjashenniki-v-belarusi-postradali-ot-repressij/a-59203356> (дата звернення: 23.09.2021).

¹⁵ Павлюк О. «У Білорусі влаштували геноцид». У Мінську люди утворили «ланцюг покаяння», засуджуючи насильство силовиків. (дата публікації: 21.08.2020). URL: <https://hromadske.ua/posts/u-bilorusi-vlashtuvali-genocid-u-minsku-lyudi-utvorili-lancyug-pokayannya-zasudzhuyuchi-nasilstvo-silovikiv> (дата звернення: 23.09.2021).

¹⁶ Арцыбіскуп Кандрусевич сустрэўся з міністрам унутраных спраў Юрыем Караевым. (дата публікації: 21.08.2020; оновлено: 24.09.2020). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/12054-artsybiskup-kandrusevich-sustreusya-z-ministram-unutranых-sprau-yuryem-karaevym> (дата звернення: 23.09.2021).

¹⁷ Кореспондент БЕЛТА. Лукашенко: церкви, костелы – не для политики. (дата публікації: 22.08.2020). URL: <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-hramy-kostely-ne-dlja-politiki-403780-2020> (дата звернення: 23.09.2021).

¹⁸ Радіо «Свобода». В Беларусь не пустили главу белорусских католиков. (дата публікації: 31.08.2020). URL: <https://www.golosameriki.com/a/svoboda-belorussian-catholics-were-not-allowed-to-enter-belarus/5565108.html> (дата звернення: 23.09.2021).

що відповідно до чинного законодавства РБ, білоруські громадяни не можуть потрапити у «список нев'їзних». Звідси можна зробити висновок, що недопуск митрополита Тадеуша Кондрусевича став реакцією влади на підтримку католицького духовенства мітингарів, участь священників в акціях та засудження використання надмірних силових методів влади. Такими діями правляча влада старалась залякати Католицьку Церкву, спонукати, щоб вона не допомагала мітингувальникам та не приймала активної участі в протестах.

Важливо відмітити, що митрополит Т. Кондрусевич ні до виборів, ні після них, не підтримував нікого з кандидатів, також не робив жодних політичних заяв, а тільки закликав до чесності, відповідального підходу, припинення насильства і до діалогу. Він обговорював моральні аспекти громадського життя, християнські та загальнолюдські цінності, відхід від яких став причиною кризи у суспільстві.

В свою чергу, Олександр Лукашенко висловив нічим не підтвержене припущення, нібито Т. Кондрусевич є громадянином декількох країн, а також заявив, що Католицька Церква в Білорусі – це агент іноземного впливу: «Їздити в Польщу й отримувати консультації, як руйнувати нашу країну, нікому не буде дозволено», – заявив Лукашенко¹⁹.

Вже 11 червня 2020 р. до Мінська приїхав архієпископ Пол Річард Галлагер, очільник Відділу Державного секретаріату Святого Престолу в справах стосунків із державами. Делегація одразу прибула безпосередньо до Міністерства закордонних справ, де відбулася півторагодинна зустріч із главою зовнішньополітичного відомства Білорусі Володимиром Макеєм²⁰. Візит тривав до 14 вересня та значних результатів нажаль не приніс.

Як зазначає німецька державна телерадіокомпанія «Deutsche Welle», 17 грудня 2020 р., на четвертому місяці вигнання митрополита Т. Кондрусевича, спеціальний посланець Святішого Отця архієпископ Клаудіо Гуджеротті (колишній Нунцій Святого Престолу в Білорусі) зустрівся в Мінську з Олександром Лукашенко і передав йому листа від Папи Франциска щодо справи архієпископа Кондрусевича²¹. Також, за непідтверженою інсайдерською інформацією, Олександр Лукашенко в той самий день ввечері особисто телефонував Папа Франциск.

Вже 22 грудня 2020 р. міністр закордонних справ Білорусі Володимир Макей заявив, що «через глибоку повагу до Папи і внаслідок добрих особистих стосунків глава Білоруської держави вважає можливим виконати прохання Папи й дав доручення знайти вирішення проблеми з урахуванням усіх наявних правових механізмів. Наближення свята Різдва і урочисті святкування стали

¹⁹ Лукашенко объяснил отказ во въезде архиепископу Кондрусевичу. (дата публікації: 01.09.2020). URL: <https://www.interfax.ru/world/724066> (дата звернення: 23.09.2021).

²⁰ Визит архиепископа Галлахера – знак близости Папы к Белоруссии. (дата публікації: 12.09.2020). URL: <https://sib-catholic.ru/vizit-arhiepiskopa-gallahera-znak-blizosti-papy-k-belarusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

²¹ Мьельников П. Папа римский Франциск обеспокоен событиями в Беларуси. (дата публікації: 17.12.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/papa-rimskij-francisk-obespoioen-sobytijami-v-belarusi/a-55971722> (дата звернення: 23.09.2021).

додатковою причиною для прийняття рішення щодо митрополита Мінсько-Могилевського, архієпископа Тадеуша Кондрусевича, попри багато негативних речей, пов'язаних із цією людиною», – зазначив міністр закордонних справ²².

Вже увечері Апостольський нунцій у Мінську архієпископ Анте Йозич опублікував заяву, в якій було зазначено, що він отримав від державних органів Білорусі інформацію, що «більше немає перешкод для повернення архієпископа Тадеуша Кондрусевича на територію Республіки Білорусь. Водночас Апостольська нунціатура висловлює вдячність державним органам влади Республіки Білорусь за позитивну відповідь на прохання Святішого Отця Папи Франциска щодо можливості повернення архієпископа Тадеуша Кондрусевича, який таким чином зможе зустріти Різдво з вірними як їхній пастир», – підкреслив архієпископ Йозич²³.

За менш ніж два тижні після чотиримісячного вигнання архієпископа Т. Кондрусевича, та повертання його на батьківщину, 3 січня 2021 р. Ватикан офіційно оголосив про його відставку. Відбулося це в день 75-річчя архієпископа. Прес-служба Святого Престолу у своїй заяві зазначила, що «відставку було прийнято відповідно до канону в церковному праві, згідно з яким кожен єпископ повинен звернутися до Папи з проханням піти у відставку після досягнення 75-річного віку».

Тільки 13 вересня 2021 р. на місце митрополита Т. Кондрусевича Ватикан призначив єпископа Йосифа Станевського на посаду архієпископа-митрополита Мінсько-Могильовського²⁴.

Тадеуш Кондрусевич був митрополитом Мінсько-Могилевським з 2007 р. З 2015 р. він також обіймав посаду голови Конференції єпископів Білорусі. За роки свого служіння він долучився до відновлення близько 100 церков, закритих у роки комуністичного режиму, а також заснував вищу духовну семінарію у Гродно. Варто зауважити, що Апостольський Престол для врегулювання конфлікту між державою і Митрополитом Т. Кондрусевичем, на жаль, мусив погодитись на умови, які поставила правляча влада Білорусі, та прийняв відставку Кондрусевича. Саме ці події викликали шквал критики серед католицьких вірних Білорусі, адже митрополит Т. Кондрусевич є в доброму стані здоров'я та ще може виконувати свої функції. Для більшості вірних фігура митрополита залишилась важливою та поважною.

Якщо проаналізувати реакцію Ватикану на саму суспільно-політичну кризу 2020–2021 рр. в Білорусі, то можна з'ясувати, що перші заяви від Ватикану були 16 серпня 2020 р., хоча мітинги почались швидше, активні

²² МИД о ситуации с Т. Кондрусевичем (дата публікації: 22.12.2020). URL: https://www.tvr.by/news/politika/mid_o_situatsii_s_t_kondrusevichem/ (дата звернення: 23.09.2021).

²³ Паведамленне Апостальскай Нунцыятуры ў Рэспубліцы Беларусь. (дата публікації: 22.12.2020). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/12636-pavedamlenne-apostalskaj-nuntsyatury-respublitsy-belarus> (дата звернення: 23.09.2021).

²⁴ Амяльчэня А., Vatican News. Папа прызначыў новага Мітрапаліта Мінска-Магілёўскага: (дата публікації: 14.09.2021). URL: <https://www.vaticannews.va/be/papa/news/2021-09/papa-pryznacyu-novaha-mitrapalita-minska-mahilouskaha.html> (дата звернення: 23.09.2021).

арешти і порушення прав людини відбулися у період 7–12 серпня. Під час недільної зустрічі з вірними Папа Франциск особисто послався на те, що відбувалося тими днями в Білорусі: «Скервую свої думки до дорогої Білорусі. З великою увагою слідкую за ситуацією, що склалася після виборів у цій країні. Закликаю до діалогу, припинення насильства, поважання справедливості й закону. Довіряю всіх білорусів опіці Богородиці, Цариці миру», – сказав тоді Папа Франциск²⁵.

Потім аж у червні 2021 р., з огляду на численні запити журналістів, керівник Зали друку Апостольського Престолу Маттео Бруні оприлюднив стриману заяву Ватикану стосовно подій у Білорусі. Маттео Бруні заявив, що «Папа Франциск уважно стежить за ситуацією в Білорусі й виступає за мирну реалізацію законних вимог білоруського народу»²⁶. З цих заяв і часу їх подання можна зробити висновки, що політика Ватикану була дуже спокійна і виважена, незважаючи на те, що влада почала антикатолицький рух, одним з проявів якого були арешти католицьких священників.

Одразу після виборів в Білорусі, у м. Барановичі, арештували двох католицьких священників зі Згромадження отців Пресвятого Серця Ісуса. Отець Едуард Сенкевич отримав 10 днів арешту, а отець Олександр Федотов – 8 днів²⁷.

8 грудня 2020 р., міліція затримала у Вітебську отця Віктора Жука, єзуїта, настоятеля місцевої парафії святого Владислава, а також отця Олексія Варанко, вікарія греко-католицької парафії Воскресіння Христового. Священників було доставлено до Первомайського районного управління внутрішніх справ, де вони перебували до суду, призначеного на 9 грудня. Обидвом священникам було висунуто звинувачення в адміністративних правопорушеннях²⁸.

Греко-католицький священник Віталій Бистров, з м. Івацевичі, Брестської області, отримав 10 днів арешту за участь у «нелегальному зібранні», а парафії Матері Божої Жировичської в Івацевічах, де служить о. Віталій, було винесено попередження²⁹.

Римо-католицький священник о. В'ячеслав Барок із с. Росони Вітебської області, отримав повістку в міліцію в зв'язку з адміністративною справою. Раніше його викликали до слідчого комітету як свідка в кримінальній справі. Тоді його допитували про персональний канал на відеосервісі «YouTube», який він веде і де обговорює актуальні для Білорусі суспільні й політичні теми.

²⁵ Коцур Т.Т., ЧСВВ, Ватикан. Папа закликав до припинення насильства в Білорусі. (дата публікації: 16.08.2020). URL: <https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2020-08/zaklyky-papy-v-nedily-16-serpnya-2020.html> (дата звернення: 23.09.2021).

²⁶ Заява Ватикану стосовно подій у Білорусі (дата публікації: 11.06.2021). URL: <https://credo.pro/2021/06/293527> (дата звернення: 23.09.2021).

²⁷ У Білорусії арештували двох католицьких священників (дата публікації: 16.08.2020). URL: https://risu.ua/u-bilorusiyi-areshtovali-dvoh-katolickih-svyashchenikov_n111181 (дата звернення: 23.09.2021).

²⁸ У Білорусі затримано ще двох католицьких священників (дата публікації: 09.12.2020). URL: <https://credo.pro/2020/12/280466> (дата звернення: 23.09.2021).

²⁹ В Білорусі режим ув'язнив на 10 днів греко-католицького священника (дата публікації: 01.12.2020). URL: <https://religionpravda.com.ua/?p=60145> (дата звернення: 23.09.2021).

Пізніше священника засудили на підставі ст. 17.10 Кодексу про адміністративні порушення: «Пропаганда або публічна демонстрація і (або) поширення нацистської символіки та атрибутики», – за те, що він розмістив у соцмережах плакат Володимира Цеслера «Стоп Лукашизм». Отець Барок відбував вирок у Вітебській в'язниці³⁰. Тепер Барок тимчасово покинув Білорусь і знаходиться в Варшаві, де продовжує проповідувати через соцмережі³¹.

Отже, переслідування владним режимом Олександра Лукашенка духовенства Католицької Церкви мало на меті придушити участь та підтримку духовенством протестних акцій, спрямованих за демократичний вибір у державі.

Ще одним кричущим фактом антикатолицької діяльності незаконної влади була заборона релігійного гімну «Магутны Божа». 4 липня 2021р., у офіційній День незалежності Білорусі Олександр Лукашенко прокоментував інформацію про те, що білоруси хочуть молитися виконанням свого релігійного гімну «Магутны Божа» сказав: «Глядіть, нарветесь»³².

Після виступу Лукашенка, тієї ж неділі 4 липня до римо-католицького архикафедрального собору в Мінську прийшли службовці МВС. Як прокоментував єпископ Юрій Кособуцький, «прийшли співпрацівники міліції з претензією, що порушено якусь там норму законодавства стосовно молитви «Магутны Божа». Що конкретно – вони самі не розуміли»³³.

Вірш «Магутны Божа» написала 1943 р. Наталя Арсен'єва, а 1947 р. композитор Микола Равенський написав до нього музику. Гімн став молитвою повоєнної білоруської еміграції. У 1993 р. спеціальна комісія Верховної Ради запропонувала його на державний гімн Білорусі. На сьогодні цей гімн став молитвою, що використовується у молебнях католиків, православних, протестантів, а також останнім часом цей гімн співають навіть люди, які не ототожнюють себе з жодною релігією. Гімн «Магутны Божа» – це передусім молитва за батьківщину і за народ Білорусі, в якому нема навіть натяків на протест проти будь якої влади.

Дуже негативним було висвітлення Католицької Церкви з негативного боку і в державних ЗМІ. Наведемо приклад публікації у державній газеті «Мінская праўда». 7 вересня 2021 року, католицьких священників-патріотів газета Мінського облвиконкому «Мінская праўда» опублікувала карикатуру Антона Островського на католицьких священників, де зобразила їх фашистами. На малюнку зображені католицькі священники, в характерному

³⁰ Вітебськ: засуджений священник вийшов на свободу (дата публікації: 14.12.2020). URL: <https://credo.pro/2020/12/280737> (дата звернення: 23.09.2021).

³¹ Ксендз Вячеслав Борок уехал из Беларуси из-за политического преследования (дата публікації: 07.05.2021). URL: <https://belsat.eu/ru/news/05-07-2021-ksenz-vyacheslav-borok-uehal-iz-belarusi-iz-za-politicheskogo-presledovaniya/> (дата звернення: 23.09.2021).

³² Смотрите, нарветесь – Лукашенко предостерег от молитвы под «Магутны Божа» (дата публікації: 03.07.2021). URL: <https://reform.by/238027-smotrite-narvetes-lukashenko-predostereg-ot-molitvy-pod-magutny-bozha> (дата звернення: 23.09.2021).

³³ У День незалежності Білорусі Лукашенко... заборонив її релігійний гімн (дата публікації: 07.07.2021). URL: <https://credo.pro/2021/07/295201> (дата звернення: 23.09.2021).

для священників вбранні, з наявністю свастики замість хреста, слова з білоруського християнського гімну «Магутны Божа», перекручений «натяк» на ікону Росицьких мучеників, які загинули від рук нацистів. Підпис на карикатурі російською мовою, зазначає: «Мутація віри. Хрести бувають різні...»³⁴. Можна зазначити, що такого роду публічні наклепи у вигляді карикатур – це виключно радянський підхід. Люди, які ще пам'ятають принципи пропаганди СРСР, легко впізнають цю методику, коли національно свідомих громадян представляють у пресі як «зрадників народу», в цьому разі – як «фашистів».

Реакція Католицької Церкви з приводу ганебної карикатури була наступна: білоруський католицький єпископат опублікував свою позицію на офіційному сайті Catholic.by. За дорученням голови Конференції католицьких єпископів Білорусі Олега Буткевича позицію єпископату висловив голова Комісії католицької освіти і катехизації єпископ Олександр Яшевський SDB.

В позиції відмічене: «Римо-Католицька Церква в Білорусі однозначно засуджує таку публікацію... і розцінює її як розпалювання ворожнечі в білоруському суспільстві щодо РКЦ в Білорусі, особливо до її ієрархів та пресвітерів. Ця публікація глибоко ображає релігійні почуття віруючих. Карикатура, на якій хрест перетворюється у свастику, а також свастика, зображена замість хреста, ображає не тільки священників, але насамперед оскверняє Хрест Христа Спасителя. На думку католицьких єпископів Білорусі, ця публікація завдає моральної шкоди всім християнам, усіх конфесій. Також вона опосередковано звинувачує все католицьке духовенство у гаданій прихильності до фашизму і нацизму, «що становить свідоме і зловмисне перекручення правди, наклеп і зневагу»³⁵.

Особливої аморальності цій ситуації, додає той факт, що автор карикатури походить із католицької родини, а його батько був білоруськомовний письменник, національно свідомою людиною³⁶.

Під час суспільно-політичної кризи 2020–2021 рр. громадяни Білорусі намагались залучитись підтримкою Папи, писали листи до Ватикану. Наприклад, дружина політв'язня Павла Северинця, Ольга, звернулася до Понтифіка з проханням помолитися за Білорусь, а також за всіх ув'язнених і змучених білорусів. Вона також розповіла в листі Папі Римському про ситуацію в Білорусі і в своїй родині. Також у вересні 2021 р. блогер, медіаконсультант Радіо Свободи та політв'язень Ігор Лосік, який уже понад рік перебуває в білоруському СІЗО, надіслав лист Папі Франциску. У своєму листі Ігор Лосік пише, що сотні тисяч білорусів, зіткнувшись із беззаконням

³⁴ Костел в Беларусі осудил публікацыю в газете «Минская правда» и расценивает ее как разжигание вражды (дата публікації: 07.09.2021). URL: <https://nashaniva.com/?c=ar&i=277569&lang=ru> (дата звернення: 23.09.2021).

³⁵ Касцёл у Беларусі асуджае публікацыю ў газеце «Мінская праўда» і расцэньюе яе як распальванне варожасці (дата публікації: 07.09.2021). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/13762-kastsjol-u-belarusi-asudzhae-publikatsyyu-u-gazetse-minskaya-prauda-i-rastsenvae-yae-yak-raspalvanne-varozhastsi-by-ru> (дата звернення: 23.09.2021).

³⁶ Білорусь: священників-патріотів преса зобразила фашистами. Єпископи протестують (дата публікації: 08.09.2021). URL: <https://credo.pro/2021/09/299563> (дата звернення: 23.09.2021).

та несправедливістю, впали у відчай і не бачать виходу з цієї ситуації. Він попросив Святішого Отця «закликати зупинити цих страшних людей, яким байдуже до долі інших, до сотень розбитих горем сімей». «Я прошу не заступитися за мене перед кимось, а заступитися за добро, за правду, за справедливість. За сотні тисяч білорусів, які втратили надію в такій же ситуації, як і я, а багато хто – ще в гіршій. Можливо, я дуже наївний і цей лист не дійде, але пишу це щиро, від щирого серця, й вірю, що пишу його не даремно. Я дуже хотів би вірити, що Бог нас не покине. Що ця безглузда жорстокість припиниться, що вже ніхто більше не помре і всі повернуться до своїх сімей», – написав політичний в'язень³⁷.

24 вересня 2021 р. дружини та матері білоруських політв'язнів написали загальний лист Папі Франциску. В листі вони просять Понтифіка помолитися за в'язнів і підняти голос проти беззаконня в Білорусі³⁸. Отже, білоруси вбачали (і вбачають) в Апостольському Престолі захист, тому просили, щоб Папа Франциск, керуючись своїм авторитетом, звернувся до Олександра Лукашенко, а також, щоб Понтифік впливав на суспільство та політиків країн Європейського Союзу.

Крім офіційних арештів священників та вірних, незаконна правляча влада Білорусі випрацьовувала й інші форми переслідування – попередження органів прокуратури на адресу священників, адміністративний тиск на парафії, включно із відмовою в реєстрації або загрозою закриття.

Так, 16 серпня 2020 р. на багатотисячному мітингу в Бресті виступив настоятель брестської греко-католицької парафії о. Ігор Кондратьєв, який закликав звільнити затриманих і жорстоко побитих учасників протестів. Після його виступу ці заклики були частково виконані владою брестської мерії. Після декількох інтерв'ю, в яких він дав морально-етичну оцінку суспільної ситуації в країні, 20 серпня Кондратьєв був викликаний в прокуратуру і йому було винесено попередження за організацію несанкціонованих заходів. Після цього о. Ігор був змушений певний час переховуватися в державних органах. Одночасно Брестський облвиконком виніс попередження греко-католицькому приходу братів-апостолів Петра і Андрія Первозваного, очолюваного о. Кондратьєвим. Попередження містило загрозу закриття приходу за рішенням суду³⁹.

Ще одним фактом адміністративної форми тиску стала подія 26 серпня 2020 р., коли під час розгону протестуючих на площі Незалежності співробітники правоохоронних органів блокували вхід і вихід з костелу Святих Симона і Святої Єлени в Мінську (так званий «Червоний костел»),

³⁷ Ув'язнений у Білорусі Ігор Лосик написав листа Папі Римському (дата публікації: 01.09.2021). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-losyk-lyst-papa-rymskyi/31438554.html> (дата звернення: 23.09.2021).

³⁸ Жонки і маці беларуських палітв'язняў написали лист папу Рымскаму Францішку (дата публікації: 24.09.2021). URL: <https://belarus2020.churchby.info/zhonki-i-maczi-belaruskich-palitvyaznyau-napisali-list-papu-rymskamufranczishku/> (дата звернення: 23.09.2021).

³⁹ Мониторинг преследований по основаниям, связанным с религией, во время политического кризиса в Беларуси. URL: <https://belarus2020.churchby.info/monitoring-presledovaniy-po-cerkovnoj-linii-vo-vremya-protestov-v-belarusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

таким чином створивши перешкоду для діяльності релігійної громади і створивши небезпечну ситуацію для громадян Білорусі. А 31 серпня 2020 р. сталася самовільна заміна замків в цьому костелі з боку державних органів⁴⁰.

4 вересня 2020 р. був відкликаний дозвіл на релігійну діяльність ксьондза Єжи Вілька, настоятеля парафії Святого Архангела Михаїла в селі Варапаєво Поставського району Вітебської області⁴¹.

18 листопада 2020 р. допоміжного єпископа Мінсько-Могильовської архієпархії Римо-Католицької Церкви Юрія Кособуцького викликали в Генеральну прокуратуру, де винесли офіційне попередження з приводу записів в соціальній мережі «Facebook», де він критично відреагував на вандалізм влади щодо народного меморіалу в пам'ять про вбитого силовиками Романа Бондаренка. З вище наведених фактів, можна сказати, що своїми діями правляча влада показувала, що Католицька Церква для них є незручною, через те, що багато священнослужителів та вірних засуджували протидійні заходи і жорстокість щодо мітингарів⁴².

Ще одним різновидом тиску на Церкву стала фінансові переслідування. Так, 9 лютого 2021 р., католицький благодійній місії «Caritas» в Білорусі було відмовлено в дозволі на отримання фінансових коштів з-за кордону для проекту щодо забезпечення малозабезпечених господарськими тваринами, саджанцями та продуктами харчування⁴³. Тут бачимо що у відмові католицької організації в отриманні коштів на благодійність є ознаки державного тиску на католицьке релігійне співтовариство в Республіці Білорусь.

Із березня 2021 р. в католицьких парафіях по всій країні проходять перевірки, пов'язані з початком кримінального переслідування організації «Союз поляків». Місцеві відділи прокуратури, а також місцеві ідеологи з ініціативи прокуратури вимагають зі священнослужителів звітів, плану катехизації та іншої внутрішньої інформації, пов'язаної з парафіяльною діяльністю⁴⁴.

9 серпня 2021 р. було опублікована інтерв'ю Голови Конференції католицьких єпископів Білорусі єпископа Олега Буткевича, на порталі Папської фонду «Kirche in Not», яке в перекладі було також розміщено на

⁴⁰ Кудрін О. Сварка Лукашенка з католицькою церквою як показник неадекватності (дата публікації: 02.09.2020). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3091966-svarka-lukashenka-z-katolickou-cerkvou-ak-rokaznik-neadekvatnosti.html> (дата звернення: 23.09.2021).

⁴¹ «Призываем к солидарности с белорусским народом!» Заявление рабочей группы Координационного совета Беларуси «Христианское видение» (дата публікації: 11.09.2020). URL: <https://credo.press/232949/> (дата звернення: 23.09.2021).

⁴² Прокуратура вынесла предупреждения епископу и священнику за критику разрушения мемориала памяти Бондаренко (дата публікації: 18.11.2020). URL: <https://belsat.eu/ru/news/prokuratura-vynesla-preduprezhdeniya-episkopu-i-svyashhenniku-za-kritiku-razrusheniya-memoriala-pamyati-bondarenko/> (дата звернення: 23.09.2021).

⁴³ Барок В. Я пошел бы на Всебеларусское Народное Собрание, если бы пригласили (дата публікації: 11.02.2021). URL: <https://krynica.info/ru/2021/02/11/ya-poshel-by-na-vsebelarusskoe-narodnoe-sobranie-esli-by-priglasili/> (дата звернення: 23.09.2021).

⁴⁴ Василевич Н. Карикатура, которая будет дорого стоить: как белорусский режим делает из католиков врагов. Мнение (дата публікації: 08.09.2021). URL: <https://www.dw.com/ru/karikatura-kotoraja-budet-dorogo-stoit-kak-belorusskij-rezhim-delaet-iz-katolikov-vragov-mnenie/a-59119879> (дата звернення: 23.09.2021).

офіційній сторінці РКЦ в Білорусі. В даному інтерв'ю єпископ Буткевич відзначив підвищений контроль влади за діяльністю католицьких священників і парафій в зв'язку з політичною кризою⁴⁵. Були відкриті десятки адміністративних та кримінальних справ на католицьких віруючих і існує тиск на Католицьку Церкву з боку державних органів⁴⁶.

Білорусь і далі перебуває в досі небаченій громадсько-політичній кризі, яка, на жаль, поглиблюється. Насильство не припиняється, надалі проливається кров, суспільство розділене. Вищенаведені факти свідчать, що відбувається переслідування Католицької Церкви в Білорусі. Такі недружні жести з боку влади лише посилюють позицію Католицької Церкви проти фальсифікації виборів, насилля над громадянами, правового дефолту.

Незважаючи на те, що в публічній репрезентації позиції РКЦ переважає нейтральний фон, є певне достатньо тверде ядро, яке в цілому підтримує порядок денний протестів. І це ядро фактично створює також згаданий нейтральний фон протестозарядженим. Тому висловлювання про діалог і потребу мирного розв'язання конфліктів сприймаються як підтримка протестів.

Події 2020–2021 рр. в Білорусі свідчать про те, що на християнські конфесії знову, вперше після радянських часів, почалися різнобічні гоніння та ідеологічна «обробка» населення, яка звернута проти Церкви. Суворі сфабриковані судові вироки, навіть за критичні зауваження у соцмережах, а також адміністративні затримання та високі штрафи за носіння національної символіки змусили громадян Білорусі, зокрема, католицьке духовенство, бути стриманішими.

Безумовно, політичний режим намагається різними способами – погрозами, прямим тиском, тиском через релігійні центри – повернути собі контроль над релігійною сферою і лояльністю релігійних лідерів. Але кожна така дія викликає протидію, і у влади нема ресурсу всіх залякати і змусити замовкнути силовим методом. Точкові репресії проти помітних представників Церков тільки посилюють протести, викликали хвилю солідарності, збільшили недовіру до влади.

Зазначимо, що католики, як і представники інших конфесій, приймають участь в суспільному житті та проголошують цінності, про які говорить Боже Слово та вчить соціальна доктрина Католицької Церкви. Зі свого боку, Католицька Церква, маючи право на моральну оцінку дій влади, підтримує тих громадян, які хочуть брати участь у житті держави та суспільства, які відповідальні за загальний добробут на рівні громади, регіону та всієї країни. Жорстокі репресії безумовно вплинули на настрої католиків, більшість яких усвідомлює, що не варто розраховувати на швидкі зміни. Але можливість жити

⁴⁵ Lozano M. Biélorussie: «Le pape François s'inquiète de la situation qui règne dans le pays» (дата публікації: 09.08.2021). URL: <https://acninternational.org/fr/bielorussie-le-pape-francois-sinquiete-de-la-situation-qui-regne-dans-le-pays/> (дата звернення: 23.09.2021).

⁴⁶ Мониторинг преследований по основаниям, связанным с религией, во время политического кризиса в Беларуси. URL: <https://belarus2020.churchby.info/monitoring-presledovaniy-po-cerkovnoj-linii-vo-vremya-protestov-v-belarusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

молитовним життям у парафіях дозволила їм пережити ці випробування з християнською надією.

Висновки. Суспільно-політична криза в Білорусі 2020–2021 рр., спровокована результатами нечесних виборів Президента країни, сколихнула всю громадськість, а відтак не залишила байдужою і Католицьку Церкву. Білоруси як духовні діти прабатьків покоління уніатів вибрали шлях змін і здійснили морально-етичну революцію, де гідність людини перемагає невігластво. Вони будують нову Білорусь, розуміючи, що єдино правильний шлях пролягає через покаєння, і в цьому шляху Католицька Церква разом із народом. На наших очах звершується історія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амяльчэня А. Папа прызначыў новага Мітрапаліта Мінска-Магілёўскага (дата публікації: 14.09.2021). URL: <https://www.vaticannews.va/be/papa/news/2021-09/papa-pryznacyu-novaha-mitrapalita-minska-mahilouskaha.html> (дата звернення: 23.09.2021).

2. Арцыбіскуп Кандрусевіч сустрэўся з міністрам унутраных спраў Юрыем Караевым (дата публікації: 21.08.2020; оновлено: 24.09.2020). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/12054-artsybiskup-kandrusevich-sustreusya-z-ministram-unutranых-sprau-yuryem-karaevym> (дата звернення: 23.09.2021).

3. Барок В. Я пошел бы на Всебеларусское Народное Собрание, если бы пригласили (дата публікації: 11.02.2021). URL: <https://krynica.info/ru/2021/02/11/ya-poshel-by-na-vsebelarusskoe-narodnoe-sobranie-esli-by-priglasili/> (дата звернення: 23.09.2021).

4. Біла С. Розвиток унієзнавчих досліджень: історіографія проблеми // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія. 2010. № 26. С. 242-256. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.26.174278>.

5. Білорусь: священників-патріотів преса зобразила фашистами. Єпископи протестують (дата публікації: 08.09.2021). URL: <https://credo.pro/2021/09/299563> (дата звернення: 23.09.2021).

6. Буткевіч Алег. Зварот Біскупа Віцебскага Алега Буткевіча з нагоды масавых пратэстаў у краіне (дата публікації: 12.08.2020). URL: <https://catholicnews.by/zvarot-biskupa-vicebskaga-alega-butkevicha-z-nagody-masavyh-pratjesta-u-kraine/> (дата звернення: 23.09.2021).

7. В Білорусі режим ув'язнив на 10 діб греко-католицького священника (дата публікації: 01.12.2020). URL: <https://religionpravda.com.ua/?p=60145> (дата звернення: 23.09.2021).

8. Василевич Н. Карикатура, которая будет дорого стоить: как белорусский режим делает из католиков врагов. Мнение (дата публікації: 08.09.2021). URL: <https://www.dw.com/ru/karikatura-kotoraja-budet-dorogo-stoit-kak-belorusskij-rezhim-delaet-iz-katolikov-vragov-mnenie/a-59119879> (дата звернення: 23.09.2021).

9. Венкина Е. ЦИК Беларуси утвердил итоги президентских выборов (дата публікації: 14.08.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/cik-belarusi-utverdil-itogi-vyborov/a-54572693> (дата звернення: 23.09.2021).

10. Визит архиепископа Галлахера – знак близости Папы к Белоруссии (дата публікації: 12.09.2020). URL: <https://sib-catholic.ru/vizit-arhiepiskopa-gallahera-znak-blizosti-papuyi-k-belarusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

11. Вітебськ: засуджений священник вийшов на свободу (дата публікації: 14.12.2020). URL: <https://credo.pro/2020/12/280737> (дата звернення: 23.09.2021).

12. Демидова О. МВД Беларуси сообщило о завершении освобождения задержанных граждан (дата публікації: 17.08.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/mvd-belarusi-soobshhilo->

[o-zavershenii-osvobozhdenija-zaderzhannyh-grazhdan/a-54597269](https://www.belarus2020.churchby.info/zhonki-i-maczi-belaruskih-palivyaznyau-napisali-list-papu-rymskamu-franczishku/) (дата звернення: 23.09.2021).

13. Жонкі і маці беларускіх палітвязняў напісалі ліст папу Рымскаму Францішку (дата публікації: 24.09.2021). URL: <https://belarus2020.churchby.info/zhonki-i-maczi-belaruskih-palivyaznyau-napisali-list-papu-rymskamu-franczishku/> (дата звернення: 23.09.2021).

14. Заява Ватикану стосовно подій у Білорусі (дата публікації: 11.06.2021). URL: <https://credo.pro/2021/06/293527> (дата звернення: 23.09.2021).

15. Івано-Франківська духовна семінарія урочисто відзначила храмове свято (дата публікації: 26.11.2019). URL: <http://ugcc.if.ua/novyny/5491-frankivska-dukhovna-seminariia-urochysto-vidznachyla-khramove-sviato.html> (дата звернення: 23.09.2021).

16. Как Беларусь осталась без интернета (дата публікації: 11.08.2020). URL: <https://www.bbc.com/russian/news-53700955> (дата звернення: 23.09.2021).

17. Касцёл у Беларусі асуджае публікацыю ў газеце «Мінская праўда» і расцэньюе яе як распальванне варожасці (дата публікації: 07.09.2021). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/13762-kastsjol-u-belarusi-asudzhae-publikatsyyu-u-gazetse-minskaya-prauda-i-rastsenvae-yaе-yak-raspalvanne-varozhastsi-by-ru> (дата звернення: 23.09.2021).

18. Кореспондент БЕЛТА. Лукашенко: церкви, костелы – не для политики (дата публікації: 22.08.2020). URL: <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-hramy-kostely-ne-dlja-politiki-403780-2020> (дата звернення: 23.09.2021).

19. Костел в Беларуси осудил публикацию в газете «Минская правда» и расценивает ее как разжигание вражды (дата публікації: 07.09.2021). URL: <https://nashaniva.com/?c=ar&i=277569&lang=ru> (дата звернення: 23.09.2021).

20. Коцур Т.Т., ЧСБВ, Ватикан. Папа закликав до припинення насильства в Білорусі (дата публікації: 16.08.2020). URL: <https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2020-08/zaklyky-papu-v-nedily-16-serpnya-2020.html> (дата звернення: 23.09.2021).

21. Ксендз Вячеслав Барок уехал из Беларуси из-за политического преследования (дата публікації: 07.05.2021). URL: <https://belsat.eu/ru/news/05-07-2021-ksendz-vyacheslav-borok-uehal-iz-belarusi-iz-za-politicheskogo-presledovaniya/> (дата звернення: 23.09.2021).

22. Кудрін О. Сварка Лукашенка з католицькою церквою як показник неадекватності (дата публікації: 02.09.2020). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3091966-svarka-lukasenka-z-katolickou-cerkvou-ak-pokaznik-neadekvatnosti.html> (дата звернення: 23.09.2021).

23. Лідери G7 закликали Білорусь провести нові вибори і анонсували санкції. (дата публікації: 13.06.2021). URL: https://lb.ua/world/2021/06/13/486928_lideri_g7_zaklikali_bilorus.html (дата звернення: 23.09.2021).

24. Лукашенко объяснил отказ во въезде архиепископу Кондрусевичу (дата публікації: 01.09.2020). URL: <https://www.interfax.ru/world/724066> (дата звернення: 23.09.2021).

25. Мьльников П. Папа римский Франциск обеспокоен событиями в Беларуси (дата публікації: 17.12.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/papa-rimskij-francisk-obespokoен-sobytijami-v-belarusi/a-55971722> (дата звернення: 23.09.2021).

26. МИД о ситуации с Т. Кондрусевичем (дата публікації: 22.12.2020). URL: https://www.tvr.by/news/politika/mid_o_situatsii_s_t_kondrusevichem/ (дата звернення: 23.09.2021).

27. Молитесь за честные выборы: католики обратились к священникам Беларуси (дата публікації: 19.07.2020). URL: <https://euroradio.fm/ru/molitsya-za-chestnye-vybory-katoliki-obratilis-k-svyashchennikam-belarusi> (дата звернення: 23.09.2021).

28. Мониторинг преследований по основаниям, связанным с религией, во время политического кризиса в Беларуси. URL: <https://belarus2020.churchby.info/monitoring-presledovaniy-po-cerkovnoj-linii-vo-vremya-protestov-v-belarusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

29. Морозова С.В. Возрождение Униатской (Греко-католической) церкви в Беларуси (конец XX – начало XXI вв.) // Этносоциальные и конфессиональные процессы в современном обществе: сб. науч. ст. / ГрГУ им. Я. Купалы; редкол.: М.А. Можейко (отв. ред.) [и др.]. Гродно: «ЮрСаПринт», 2017. С. 160-168.

30. Неведомская Т. Церковь с народом: как священники в Беларуси пострадали от репрессий (дата публікації: 16.09.2021). URL: <https://www.dw.com/ru/cerkov-s-narodom-kak-svjashhenniki-v-belarusi-postradali-ot-repressij/a-59203356> (дата звернення: 23.09.2021).

31. Павлюк О. «У Білорусі влаштували геноцид». У Мінську люди утворили «ланцюг покаяння», засуджуючи насильство силовиків. (дата публікації: 21.08.2020). URL: <https://hromadske.ua/posts/u-bilorusi-vlashtuvali-genocid-u-minsku-lyudi-utvorili-lancyug-pokayannya-zasudzhuyuchi-nasilstvo-silovikiv> (дата звернення: 23.09.2021).

32. Паведамленне Апостальскай Нунцыятуры ў Рэспубліцы Беларусь (дата публікації: 22.12.2020). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/12636-pavedamlenne-apostalskaj-nuntsyatury-respublitsy-belarus> (дата звернення: 23.09.2021).

33. «Призываем к солидарности с белорусским народом!» Заявление рабочей группы Координационного совета Беларуси «Христианское видение» (дата публікації: 11.09.2020). URL: <https://credo.press/232949/> (дата звернення: 23.09.2021).

34. Прокуратура вынесла предупреждения епископу и священнику за критику разрушения мемориала памяти Бондаренко (дата публікації: 18.11.2020). URL: <https://belsat.eu/ru/news/prokuratura-vynesla-preduprezhdeniya-episkopu-i-svyashhenniku-za-kritiku-razrusheniya-memoriala-pamyati-bondarenko/> (дата звернення: 23.09.2021).

35. Пушкін І.О. Білоруська греко-католицька церква (дата публікації: 09.09.2021) // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Білоруська_греко-католицька_церква (дата звернення: 23.09.2021).

36. Радіо «Свобода». В Беларусь не пустили главу белорусских католиков. (дата публікації: 31.08.2020). URL: <https://www.golosameriki.com/a/svoboda-belorussian-catholics-were-not-allowed-to-enter-belarus/5565108.html> (дата звернення: 23.09.2021).

37. Смотрите, нарветесь – Лукашенко предостерег от молитвы под «Магутны Божа» (дата публікації: 03.07.2021). URL: <https://reform.by/238027-smotrite-narvetes-lukashenko-predostereg-ot-molitvy-pod-magutny-bozha> (дата звернення: 23.09.2021).

38. Тимкевич М. Відродження Греко-Католицької Церкви на Білорусі. URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/vidrozhennya-hreko-katolytskoji-tserkvy-na-bilorusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

39. Турій О. Унійна Церква в Білорусі: між історією і сучасністю // Патріархат. 2020. Ч. 5. URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/unijna-tserkva-v-bilorusi-mizh-istorijeyu-i-suchasnistyu/> (дата звернення: 23.09.2021).

40. У День незалежності Білорусі Лукашенко... заборонив її релігійний гімн (дата публікації: 07.07.2021). URL: <https://credo.pro/2021/07/295201> (дата звернення: 23.09.2021).

41. Ув'язнений у Білорусі Ігор Лосик написав листа Папі Римському (дата публікації: 01.09.2021). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-losyk-lyst-papaymskyi/31438554.html> (дата звернення: 23.09.2021).

42. Українська Гельсінська спілка з прав людини, Центр громадянських свобод, Центр прав людини ZMINA та інші. Заява щодо переслідувань у Білорусі. (дата публікації: 15.04.2021). URL: <https://helsinki.org.ua/appeals/zaiava-shchodo-peresliduvan-u-bilorusi/> (дата звернення: 23.09.2021).

43. У Білорусі затримано ще двох католицьких священників (дата публікації: 09.12.2020). URL: <https://credo.pro/2020/12/280466> (дата звернення: 23.09.2021).

44. У Білорусії арештували двох католицьких священиків (дата публікації: 16.08.2020). URL: https://risu.ua/u-bilorusiyi-areshtovali-dvoh-katolickih-svyashchenikiv_n111181 (дата звернення: 23.09.2021).

45. Lozano M. Biélorussie: «Le pape François s'inquiète de la situation qui règne dans le pays» (дата публікації: 09.08.2021). URL: <https://acninternational.org/fr/bielorussie-le-pape-francois-sinquiete-de-la-situation-qui-regne-dans-le-pays/> (дата звернення: 23.09.2021).

REFERENCES

1. Amyalchenya A. Papa pryznachuŭ novaga Mitrapalita Minska-Magileŭskaga (data publikatsii: 14.09.2021). URL: <https://www.vaticannews.va/be/papa/news/2021-09/papa-pryznacyu-novaha-mitrapalita-minska-mahilouskaha.html> (data zvernennia: 23.09.2021).

2. Artsybiskup Kandrusevich sustreŭsya z ministram unutranykh sprayŭ Yuryem Karaevym (data publikatsii: 21.08.2020; onovleno: 24.09.2020). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/12054-artsybiskup-kandrusevich-sustreusya-z-ministram-unutranykh-sprau-yuryem-karaevym> (data zvernennia: 23.09.2021).

3. Barok V. Ya poshel by na Vsebelarusskoe Narodnoe Sobranie, esli by prigasili (data publikatsii: 11.02.2021). URL: <https://krynica.info/ru/2021/02/11/ya-poshel-by-na-vsebelarusskoe-narodnoe-sobranie-esli-by-prigasili/> (data zvernennia: 23.09.2021).

4. Bila S. Rozvytok uniieznachykh doslidzhen: istoriohrafiiia problemy // Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriia. 2010. № 26. S. 242-256. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.26.174278>.

5. Bilorus: sviashchennykiv-patriotiv presa zobrazyla fashystamy. Yepyskopy protestuiut (data publikatsii: 08.09.2021). URL: <https://credo.pro/2021/09/299563> (data zvernennia: 23.09.2021).

6. Butkevich Aleg. Zvarot Biskupa Vitsebskaga Alega Butkevicha z nagody masavykh pratestayŭ u kraine (data publikatsii: 12.08.2020). URL: <https://catholicnews.by/zvarot-biskupa-vicebskaga-alega-butkevicha-z-nagody-masavyh-pratjesta-u-kraine/> (data zvernennia: 23.09.2021).

7. V Bilorusi rezhyim uviaznyv na 10 dib hreko-katolytskoho sviashchennyka (data publikatsii: 01.12.2020). URL: <https://religionpravda.com.ua/?p=60145> (data zvernennia: 23.09.2021).

8. Vasilevich N. Karikatura, kotoraya budet dorogo stoit: kak belorusskiy rezhim delaet iz katolikov vragov. Mnenie (data publikatsii: 08.09.2021). URL: <https://www.dw.com/ru/karikatura-kotoraja-budet-dorogo-stoit-kak-belorusskij-rezhim-delaet-iz-katolikov-vragov-mnenie/a-59119879> (data zvernennia: 23.09.2021).

9. Venkina Ye. TsIK Belarusi utverdil itogi prezidentskikh vyborov (data publikatsii: 14.08.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/cik-belarusi-utverdil-itogi-vyborov/a-54572693> (data zvernennia: 23.09.2021).

10. Vizit arkhiepiskopa Gallakhera – znak blizosti Papy k Belorussii (data publikatsii: 12.09.2020). URL: <https://sib-catholic.ru/vizit-arhiepiskopa-gallahera-znak-blizosti-papyi-k-belarusi/> (data zvernennia: 23.09.2021).

11. Vitebsk: zasudzhenyi sviashchennyk vyishov na svobodu (data publikatsii: 14.12.2020). URL: <https://credo.pro/2020/12/280737> (data zvernennia: 23.09.2021).

12. Demidova O. MVD Belarusi soobshchilo o zavershenii osvobozhdeniya zaderzhannykh grazhdan (data publikatsii: 17.08.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/mvd-belarusi-soobshchilo-o-zavershenii-osvobozhdeniya-zaderzhannyh-grazhdan/a-54597269> (data zvernennia: 23.09.2021).

13. Zhonki i matsi belaruskikh palitvyaznyayŭ napisali list papu Rymskamu Frantsishku (data publikatsii: 24.09.2021). URL: <https://belarus2020.churchby.info/zhonki-i-maczi>

[belaruskih-palitivyaznyau-napisali-list-papu-rymskamu-franczishku/](#) (data zvernennia: 23.09.2021).

14. Zaiava Vatykanu stosovno podii u Bilorusi (data publikatsii: 11.06.2021). URL: <https://credo.pro/2021/06/293527> (data zvernennia: 23.09.2021).

15. Ivano-Frankivska dukhovna seminariia urochysto vidznachyla khramove sviato (data publikatsii: 26.11.2019). URL: <http://ugcc.if.ua/novyny/5491-frankivska-dukhovna-seminariia-urochysto-vidznachyla-khramove-sviato.html> (data zvernennia: 23.09.2021).

16. Kak Belarus ostalas bez interneta (data publikatsii: 11.08.2020). URL: <https://ww.bbc.com/russian/news-53700955> (data zvernennia: 23.09.2021).

17. Kastsel u Belarusi asudzhae publikatsyyu ŷ gazetse «Minskaya praŷda» i rastsenvae yae yak raspalvanne varozhastsi (data publikatsii: 07.09.2021). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/13762-kastsjol-u-belarusi-asudzhae-publikatsyyu-u-gazetse-minskaya-prauda-i-rastsenvae-yae-yak-raspalvanne-varozhastsi-by-ru> (data zvernennia: 23.09.2021).

18. Korespondent BYeLTA. Lukashenko: tserkvi, kostely – ne dlya politiki (data publikatsii: 22.08.2020). URL: <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-hramy-kostely-ne-dlja-politiki-403780-2020> (data zvernennia: 23.09.2021).

19. Kostel v Belarusi osudil publikatsiyu v gazete «Minskaya pravda» i rastsenivaet ee kak razzhiganie vrazhdy (data publikatsii: 07.09.2021). URL: <https://nashaniva.com/?c=ar&i=277569&lang=ru> (data zvernennia: 23.09.2021).

20. Kotsur T.T., ChSVV, Vatykan. Papa zaklykav do prypynennia nasylstva v Bilorusi. (data publikatsii: 16.08.2020). URL: <https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2020-08/zaklyky-papy-v-nedily-16-serpnya-2020.html> (data zvernennia: 23.09.2021).

21. Ksendz Vyacheslav Barok uekhal iz Belarusi iz-za politicheskogo presledovaniya (data publikatsii: 07.05.2021). URL: <https://belsat.eu/ru/news/05-07-2021-ksendz-vyacheslav-borok-uehal-iz-belarusi-iz-za-politicheskogo-presledovaniya/> (data zvernennia: 23.09.2021).

22. Kudrin O. Svarka Lukashenka z katolytskoiu tserkvoiu yak pokaznyk neadekvatnosti (data publikatsii: 02.09.2020). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3091966-svarka-lukashenka-z-katolytskoiu-cerkvou-ak-pokaznyk-neadekvatnosti.html> (data zvernennia: 23.09.2021).

23. Lidery G7 zaklykaly Bilorus provesty novi vybory i anonsuvaly sanktsii. (data publikatsii: 13.06.2021). URL: https://lb.ua/world/2021/06/13/486928_lideri_g7_zaklikali_bilorus.html (data zvernennia: 23.09.2021).

24. Lukashenko obyasn timeraz vo vezde arkhiepiskopu Kondrusevichu (data publikatsii: 01.09.2020). URL: <https://www.interfax.ru/world/724066> (data zvernennia: 23.09.2021).

25. Mylnikov P. Papa rimskiy Frantsisk obespokoen sobytijami v Belarusi (data publikatsii: 17.12.2020). URL: <https://www.dw.com/ru/papa-rimskij-francisk-obespokoen-sobytijami-v-belarusi/a-55971722> (data zvernennia: 23.09.2021).

26. MID o situatsii s T. Kondrusevichem (data publikatsii: 22.12.2020). URL: https://www.tvr.by/news/politika/mid_o_situatsii_s_t_kondrusevichem/ (data zvernennia: 23.09.2021).

27. Molitsya za chestnye vybory: katoliki obratilis k svyashchennikam Belarusi (data publikatsii: 19.07.2020). URL: <https://euroradio.fm/ru/molitsya-za-chestnye-vybory-katoliki-obratilis-k-svyashchennikam-belarusi> (data zvernennia: 23.09.2021).

28. Monitoring presledovaniy po osnovaniyam, svyazannym s religiey, vo vremya politicheskogo krizisa v Belarusi. URL: <https://belarus2020.churchby.info/monitoring-presledovaniy-po-cerkovnoj-linii-vo-vremya-protestov-v-belarusi/> (data zvernennia: 23.09.2021).

29. Morozova S.V. Vozrozhdenye Unyatskoi (Hreko-katolycheskoi) tserkvy v Belorusy (konets XX – nachalo XXI vv.) // *Этносоциальные и конфессиональные процессы в современном обществе: сб. науч. ст. / HrHU ym. Ya. Kupaly; redkol.: M.A. Mozheiko (otv. red.) [y dr.]. Hrodno: «IurSaPrynt», 2017. S. 160-168.*

30. Nevedomskaya T. Tserkov s narodom: kak svyashchenniki v Belarusi postradali ot repressiy (data publikatsii: 16.09.2021). URL: <https://www.dw.com/ru/cerkov-s-narodom-kak-svjashhenniki-v-belarusi-postradali-ot-repressij/a-59203356> (data zvernennia: 23.09.2021).

31. Pavliuk O. «U Bilorusi vlashtuvaly henotsyd». U Minsku liudy utvorily «lantsiuh pokaiannia», zasudzhuiuchy nasylstvo sylovykiv. (data publikatsii: 21.08.2020). URL: <https://hromadske.ua/posts/u-bilorusi-vlashtuvali-genocid-u-minsku-lyudi-utvorili-lancyug-pokayannya-zasudzhuyuchi-nasilstvo-silovikiv> (data zvernennia: 23.09.2021).

32. Pavedamlenne Apostalskay Nuntsyyatury ŷ Respublitsy Belarus (data publikatsii: 22.12.2020). URL: <https://catholic.by/3/news/belarus/12636-pavedamlenne-apostalskaj-nuntsyyatury-respublitsy-belarus> (data zvernennia: 23.09.2021).

33. «Prizyvaem k solidarnosti s belorusskim narodom!» Zayavlenie rabochey grupy Koordinatsionnogo soveta Belarusi «Khristianskoe videnie» (data publikatsii: 11.09.2020). URL: <https://credo.press/232949/> (data zvernennia: 23.09.2021).

34. Prokuratura vynesla preduprezhdeniya episkopu i svyashchenniku za kritiku razrusheniya memoriala pamyati Bondarenko (data publikatsii: 18.11.2020). URL: <https://belsat.eu/ru/news/prokuratura-vynesla-preduprezhdeniya-episkopu-i-svyashchenniku-za-kritiku-razrusheniya-memoriala-pamyati-bondarenko/> (data zvernennia: 23.09.2021).

35. Pushkin I.O. Biloruska hreko-katolytska tserkva (data publikatsii: 09.09.2021) // Velyka ukrainska entsyklopediia. URL: https://vue.gov.ua/Biloruska_hreko-katolytska_tserkva (data zvernennia: 23.09.2021).

36. Radio «Svoboda». V Belarus ne pustylы hlavu belorusskykh katolykov. (data publikatsii: 31.08.2020). URL: <https://www.golosameriki.com/a/svoboda-belorussian-catholics-were-not-allowed-to-enter-belarus/5565108.html> (data zvernennia: 23.09.2021).

37. Smotrite, narvetes – Lukashenko predostereg ot molitvy pod «Magutny Bozha» (data publikatsii: 03.07.2021). URL: <https://reform.by/238027-smotrite-narvetes-lukashenko-predostereg-ot-molitvy-pod-magutny-bozha> (data zvernennia: 23.09.2021).

38. Tymkevych M. Vidrozhennia Hreko-Katolytskoi Tserkvy na Bilorusi. URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/vidrozhennya-hreko-katolytskoji-tserkvy-na-bilorusi/> (data zvernennia: 23.09.2021).

39. Turii O. Uniina Tserkva v Bilorusi: mizh istoriieiu i suchasnistiu // Patriarkhat. 2020. Ch. 5. URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/unijna-tserkva-v-bilorusi-mizh-istorijeyu-i-suchasnistyu/> (data zvernennia: 23.09.2021).

40. U Den nezalezhnosti Bilorusi Lukashenko... zaboronyv yii relihiinyi himn (data publikatsii: 07.07.2021). URL: <https://credo.pro/2021/07/295201> (data zvernennia: 23.09.2021).

41. Uviaznenyi u Bilorusi Ihor Losyk napysav lysta Papi Rymskomu (data publikatsii: 01.09.2021). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-losyk-lyst-papa-rymskyi/31438554.html> (data zvernennia: 23.09.2021).

42. Ukrainska Helsinska spilka z prav liudyny, Tsentr hromadianskykh svobod, Tsentr prav liudyny ZMINA ta inshi. Zaiava shchodo peresliduvan u Bilorusi. (data publikatsii: 15.04.2021). URL: <https://helsinki.org.ua/appeals/zaiava-shchodo-peresliduvan-u-bilorusi/> (data zvernennia: 23.09.2021).

43. U Bilorusi zatrymano shche dvokh katolytskykh sviashchennykiv (data publikatsii: 09.12.2020). URL: <https://credo.pro/2020/12/280466> (data zvernennia: 23.09.2021).

44. U Bilorusii areshтуvaly dvokh katolytskykh sviashchenykyv (data publikatsii: 16.08.2020). URL: https://risu.ua/u-bilorusiyi-areshtuvali-dvoh-katolickih-svyashchenykyv_n111181 (data zvernennia: 23.09.2021).

45. Lozano M. Biélorussie: «Le pape François s'inquiète de la situation qui règne dans le pays» (data publikatsii: 09.08.2021). URL: <https://acninternational.org/fr/bielorussie-le-pape-francois-sinquiète-de-la-situation-qui-regne-dans-le-pays/> (data zvernennia: 23.09.2021).

Стаття надійшла до редакції: 10.10.2021

УДК 271.4(477)-722.53:37.01

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.17>

ОТЕЦЬ МИХАЇЛ КОСИЛО – ПЕДАГОГ «КАТАКОМБНОЇ» ЦЕРКВИ

Петро ГОЛІНЕЙ

*Папський Східний Інститут в Римі,
via del Babuino 149, Pontificio Collegio Greco, I-00187 Roma, Italia,
e-mail: o.petro@i.ua*

Дослідження базоване на основі окремих публікацій та інтерв'ю про шлях до священства о. Михайла Косила, свідчення вірності УГКЦ та його пастирсько-педагогічну діяльність з аналізом головних складових формації духовенства в умовах підпілля.

Ключові слова: *підпільна семінарія, виховання священників, підпільні семінаристи, переслідування, підпілля.*

The research is based on some publications and interviews about the path to the priesthood of Father Mykhailo Kosylo, about his testimony of faithfulness of the UGCC and his pastoral and pedagogical activity, along with the analysis of the main components of the clergy formation under conditions of the underground.

Key words: *underground seminary, education of priests, underground seminarians, persecution, underground.*

Вступ. Українська Греко-Католицька Церква в II-й половині ХХ ст. пережила найдраматичніший період своєї історії. Заборонена згідно радянського світогляду, вона мала відійти в небуття. Більш ніж сорокарічні репресії комуно-атеїстичної влади мали відправити поняття «унія», «греко-католик» до словника архаїзмів. Але Провидіння Господнє вибирало для пастирського служіння осіб здатних, опираючись на Ласки Господні, нести Слово Боже у найтрудніших обставинах.

В середовищі яскравих діячів підпільної Станіславівської греко-католицької єпархії займав визначне місце о. Михайл Косило¹. З благословення церковної ієрархії йому вдалося організувати та протягом більш ніж 20-ти років в нелегальній обстановці провадити підпільною семінарією.

Дослідження базується на аналізі окремих архівних документів, друкованих матеріалів і, найголовніше, на спогадах осіб, які безпосередньо були свідками та учасниками тих подій. Воно не відкриває всієї палітри пастирського служіння о. Михайла, а тільки частково висвітлює його педагогічну діяльність та намагається представити педагогічні прийоми, що використовувалися в підпільних умовах.

---

¹ В даній статті ім'я «Михайло» вживається в еклезіологічній формі «Михаїл», оскільки так бажав іменуватися головний персонаж цього дослідження після ієрейського рукоположення.

Життєвий шлях до пастирсько-педагогічного служіння дорогою випробувань. Народився о. Михайл Косило 20 грудня 1932 р. в с. Дора, Надвірнянського повіту на Станіславщині², в сім'ї Василя Косила та Катерини з роду Спасюк. З юних літ батьки привили малому Михасеві любов до Господа Бога та рідного народу³. З дитинства він вирізнявся неабиякою цікавістю до навколишнього світу та здібністю до навчання. Часто допомагав своєму дідусеві Миколі Спасюкові в паламарському служінні в парафіяльній Церкві Чуда Св. Архистратига Михаїла та часто відвідував місцевий студитський монастир св. Пророка Іллі⁴. Тут викристалізувалося покликання майбутнього душпастиря у молитвах Церковного Правила, Святих Літургіях та частому св. Причасті.

Дитяча мрія бути священиком похитнулася разом із ліквідацію Греко-Католицької Церкви сталінським режимом 1946 р. Як вірний син переслідуваної Церкви, молодий Михась не мав наміру зраджувати релігійним переконанням. Поклавшись повністю на Провидіння Господнє, Михась отримує шанс здобути богословську освіту в підпільних умовах при сприянні та керівництві о. Антонія Казновського, який з 1949 р. нелегально стає душпастирем не тільки дорянської громади, але й великої групи підпільних греко-католиків з навколишніх міст і сіл.

В той час, коли перед греко-католицьким духовенством існувало єдине завдання – вижити, о. Антоній, з благословення владики Івана Лятишевського⁵, приступаючи до вишколу майбутнього священика, закладає фундамент підпільного розвитку «незаконної» Церкви. Це було фантастичне завдання в умовах сталінської дійсності.

Весь богословський вишкіл о. Антоній зосередив на основі головних теологічних дисциплін програми колишньої Львівської Богословської Академії. Михайло мав можливість користати з особистої літератури о. Антонія та його колишніх семінарійних конспектів. При тому, о. Антоній поставив досить чіткі умови своєму вихованцю: підпільний семінарист мав брати участь у щоденній Літургії та інших богослужіннях добового кола, часто приступати до святої сповіді та щоденно приймати Пресвяту Євхаристію. За таких умов Михась не мав можливості працювати на державній роботі, а був змушений заробляти на життя читаючи молитовні псалтирі біля покійників та виготовляючи власноручно церковні календарі⁶.

На деякий час навчання богослов'я довелось перервати з причин військової служби в 1951 р.. Але повернувшись з війська передчасно, з

² Нині це м. Яремче Івано-Франківської обл.

³ Див. Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила // Нова Зоря. – Івано-Франківськ. – 2000. № 46. С. 8.

⁴ Див. Інтерв'ю з Марією Косило-Черленюк. м. Яремче (Дора). Інтерв'юер о. Петро Голіней. 28.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче:Ф-5-А-5-2-1.2-5.

⁵ Отець Антоній Казновський, листуючись із владикою Іваном Лятишевським, одержує благословення турбуватися про нелегальну богословську освіту Михася Косила. Див. І. Пелехатий. В неволі день роком стає / Лицар Української Католицької Церкви. Упорядник У. Скальська, Івано-Франківськ, 2007, 84.

⁶ Див. Інтерв'ю з Марією Косило-Черленюк. м. Яремче (Дора). Інтерв'юер о. Петро Голіней. 28.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф-5-А-5-2-1.2-5.

причини висновку медичної комісії, Михась продовжив студії⁷, виконуючи обов'язки дяка-регента при своєму вчителеві⁸. Вільний від молитви час Михайло мав присвячувати навчанню та допомозі своєму вчителеві в душпастирській праці⁹.

Після опрацювання богословських предметів Косило зустрічається із підпільними професорами для консультацій та з потреби здавання іспитів. Серед них були славні світочі підпільної Церкви: єпископ Миколай Чарнецький, єпископ Іван Лятишевський, єпископ Симеон Лукач, єпископ Стефан Вапрович, о. Авксентій Бойчук, о. Степан Рудь¹⁰, о. Роман Винничук¹¹ та інші.

Праця відважного греко-католицького душпастиря Казновського та його учня Косила не залишилася без уваги карних органів радянської влади. Окупаційна влада часто викликала молодого богослова на різні «розмови» з пропозицією співпраці. Збереглося повідомлення виконкому Дорівської сільради від 3 лютого 1954 р.¹² про виклик Михайла Косила в Яремчанське МДБ, що свідчить про пристрасне бажання місцевих урядовців контролювати будь-що із життя громадян. Коли було зрозуміло, що ні о. Антоній, ні його вірний помічник не схиляються до співпраці, органи МДБ-КДБ вдаються до репресій. 15 серпня 1955 р. відбувається одночасний обшук в помешканні о. Антонія Казновського та Михайла Косила¹³. В той момент фальшивої «хрущовської відлиги» справи завершувалися штрафами та безконечними попередженнями.

Найбільше місцеву владу розізлила сміливість вимоги дорянських греко-католиків зареєструвати для потреб громади зачинену монастирську церкву св. Пророка Іллі. Для цієї вимоги за розпорядженням о. Антонія, Михайло Косило зібрав 1250 підписів жителів Дори¹⁴ та представив перед органами влади в Станіславові.

В умовах постійних цькувань та допитів завершувалось навчання Михайла за програмою Львівської Богословської Академії. Але успішне засвоєння предмету ще не означало готовність кандидата прийняти свячення. Церковний провід мав добре впевнитися в готовності кандидата бути священиком в підпіллі та його стійкість перед неминучими репресіями влади. Косило навесні 1957 р. успішно здає іспити з усіх богословських дисциплін,

⁷ Див. Інтерв'ю з о. Іваном Бойком. Дора. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 21.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф-5-А-2-1-1.2-9.

⁸ Див. Т. Мартинюк. Ісповідники віри на Гуцульщині: монахи студійського уставу, о. Антоній Казновський та о. мітраг Михайл Косило // Правда визволить... Матеріали наукової конференції з нагоди 25-ліття легалізації УГКЦ 6 листопада 2014 р. / за ред. о. П. Марцелюка, С. Гуркіної, В. Суботіна. Жовква: Місіонер, 2015. С. 40.

⁹ Див. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом. м. Яремче. Інтерв'юер Віктор Чуляк. 12.11.1999 // Архів інституту Історії Церкви. Ф 1. П-1-1-1026. 10.

¹⁰ Див. І. Пелехатий. «Ми сповідуємо мир у Христі» // Нова Зоря, 1993, № 15-16, 4.

¹¹ Див. Пам'яті отця-мітрата Михайла Косила // Нова Зоря. – Івано-Франківськ. – 2000. № 46. С. 8.

¹² Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф: 1. – Спр. 3. – Арк. 1.

¹³ Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф: 3. – Спр. 1. – Арк. 6.

¹⁴ Дарія Голейко, Тетяна Голейко, о. Антін Казновський, якого ми пам'ятаємо (1878-1959) // Нова Зоря. Івано-Франківськ. 1993. № 38.

але свячень владика Іван Лятишевський не уділяв через пораду єпископа Степана Вапровича не спішити. Натомість владика Іван Лятишевський призначив піврічний термін для випробування з причини кримінальної справи, яку органи КДБ завели на о. Антонія Казновського та його учня Михайла Косила¹⁵. А коли справа була закрита свячення було призначено на 22 грудня 1957 р. До цієї дати владика Лятишевський не дожив і виникла потреба пошуку контактів із іншим святителем. Після нових коротких іспитів та консультацій владика Миколай висвячує Михайла Косила на священника 13 червня 1958 р. у Львові¹⁶.

В цьому часі органи КДБ відновили переслідування за «незаконну» релігійну діяльність і вже 25 червня 1958 р. о. Михаїл Косило разом із своїм учителем о. Антонієм Казновським були засуджені Яремчанським районним судом: отець Антоній за статтями 56-1 ч. 1 та 154 КК УРСР на 1 рік ув'язнення загального режиму та 5 років обмеження в правах; отець Михаїл Косило за статтями 56-1 ч. 1 та 154 КК УРСР на 2 роки ув'язнення загального режиму та 10 років обмеження в правах¹⁷.

Тюремний термін душпастирям нескореної Церкви довелось відбувати в м. Жданов. Тут 13 лютого 1959 р. закінчує своє жертвенне життя о. Антоній Казновський, передбачивши свою смерть з точністю до хвилини.¹⁸ Решту тюремного ув'язнення о. Михаїл відбував уже без свого вчителя, уповаючи тільки на Ласку Божу, аж до 20 вересня 1959 р., коли згідно із ст. 209 ч. 1 КК УРСР тюремний термін скорочено на 6 місяців і 5 днів¹⁹.

З виходом на свободу, о. Михаїл вливається у число підпільних священників та веде активну душпастирську діяльність, працюючи над пошуком кандидатів до священничого стану, знаний для окремої групи підпільних греко-католиків за псевдонімом «о. Мирон»²⁰. Діяльність молодого душпастиря впадає в око КДБ і вже 31 грудня 1961 р. підписано новий звинувачувальний висновок²¹. А 15 січня 1962 р. Надвірнянський районний суд приговорив:

Косила Михайла Васильовича визнати винним по ст. 209 ч. 1 КК УРСР і засудити його до позбавлення волі у виправно-трудоцій колонії посиленого режиму строком на три роки з засланням його в Омську область строком на три роки після відбуття основної міри покарання...²²

¹⁵ В 1957 році Радянський Союз з пафосом святкував 40-річчя так званої Жовтневої революції. З цієї причини прокуратура за амністією закривала погано підготовлені кримінальні справи, серед котрих і справа о. Антонія Казновського. Див. В. Качур. Політ над світом пам'яті і мрій. Львів, С. 27.

¹⁶ Див. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом. м. Яремче. Інтерв'юєр Віктор Чуляк. 12.11.1999 // Архів інституту Історії Церкви. Ф 1. П-1-1-1026. 3.

¹⁷ Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф: 3. – Спр. 1. – Арк. 41.

¹⁸ Див. В. Качур. Політ над світом пам'яті і мрій. Львів, С. 28.

¹⁹ Див. Пам'яті отця-мітрата Михайла Косила // Нова Зоря. – Івано-Франківськ. – 2000. № 46. С. 8.

²⁰ Див. Інтерв'ю з о. Іваном Бойком. Дора. Інтерв'юєр о. Петро Голіней. 21.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф-5-А-2-1-1.2-9.

²¹ Див. Н. Масевич. «То будь в кожній хвилі готов на страждання – для Бога нежалуй і серця свого» (Отець-мітрат Михаїл Косило). УГКЦ – переслідувана, та не подолана. Делятин, 2007, 62.

²² Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф: 1. – Спр. 3. – Арк. 24.

Під час другого ув'язнення о. Михаїл Косило відбував покарання разом із підпільними єпископами Іваном Слезюком та Симеоном Лукачем у Станіславській тюрмі. Час проведений в спільній камері використовували для повторення богословських дисциплін та спільних таємних молитов. Згодом о. Михаїл завершував термін у Львівській тюрмі. З причини виконання тюремних планів та сумлінної поведінки тюремний термін завершився передчасно 20 червня 1963 р.²³

о. Михаїл – пастир та вчитель. Вийшовши на «свободу», о. Михаїл Косило був змушений шукати місце праці, щоб уникнути звинувачення в «ледарстві» та мати засоби для життя. Долаючи певні труднощі, друзі допомогли влаштуватися на посаду пасічника в Делятинському лісокомбінаті, в якому о. Косило пропрацював з 1963 р. до моменту легалізації УГКЦ 1989 р., поєднуючи державну роботу з душпастирською працею.

Слова Христа Спасителя «Жнива великі, а робітників мало» (Мт. 9, 37) не могли залишити байдужим цекровний провід «катакомбної» Церкви. Підпільний єпископ Станіславівський владика Іван Слезюк був дуже перейнятий майбутнім своєї єпархії. Старша генерація духовенства відходила у вічність, а молодих священиків, що були виховані в підпіллі за програмою Львівської Богословської Академії було досить мало, практично одиниці. Владика відчував потребу створення власного підпільного центру вишколу кандидатів до священства, що могли б швидше і ефективніше займатися справою виховання священиків.

В умовах тотального контролю і миттєвих репресій КДБ, найважливішим завданням Церкви було знайти відповідну кандидатуру для належного проводу кандидатів. Владика Іван зупиняє свій вибір на молодому, але вже досвідченому священикові, що засвідчив свою вірність Католицькій Церкві дворазовим ув'язненням – о. Михаїлу Косилі. Владика добре запізнав о. Михаїла, перебуваючи разом у Станіславській тюрмі, був задоволений богословськими знаннями молодого священика, а найбільше розпізнав у ньому хист самовідданого педагога²⁴. Згідно спогадів о. Михаїла, його призначення на ректора підпільної Станіславівської семінарії відбулося в 1968 р.²⁵

Для провадження нормального процесу виховання священиків існувало багато перешкод: нелегальне існування Церкви, що обмежувало інформацію про виховання кандидатів до священства тільки в обмеженому колі посвячених в таємницю осіб; відсутність відповідної богословської літератури; брак відповідних приміщень для студій; і, найголовніше, постійні репресії органів радянської репресивної машини.

Навчальний процес. Отримавши пастирське благословення Кир Івана Слезюка, о. Михаїл унаслідував теж морально-етичні засади, на котрих мали

²³ Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф: 1. – Спр. 3. – Арк. 35.

²⁴ Н. Масевич. «То будь в кожній хвили готов на страждання – для Бога нежалуй і серця свого» (Отець-мітрат Михаїл Косило). УГКЦ – переслідувана, та не подолана. Делятин, 2007, 63.

²⁵ Інтерв'ю з о. Михаїлом Косилом. м. Яремче. Інтерв'юер Віктор Чуляк. 12.11.1999 // Архів інституту Історії Церкви. Ф 1. П-1-1-1026. 10.

бути сформовані майбутні кандидати до священства. На території Станіславівської єпархії був живим релігійний дух, заложений єпископом Григорієм Хомишиним, якого в собі несли єпископи Симеон Лукач та Іван Слезюк. «Духом Хомишина» була просякнута теж і пастирсько-педагогічна діяльність о. Михаїла Косила²⁶.

Для будь-яких студій потрібно забезпечити студентів відповідною літературою. Отець Михаїл збирає відповідну теологічну літературу. Частину книг одержав від родини покійного Кир Симеона Лукача, разом із його рукописними творами²⁷. Ще одну частину книг о. Михаїлу подарував о. Роман Винничук. Але велике число книг о. Михаїл був змушений закуповувати протягом всього часу підпілля в родин колишніх греко-католицьких священників. Наступним кроком формування семінарії був терпеливий пошук кандидатів, тих, хто був готовий до священничих студій в умовах підпілля і зміг би віддати своє життя за Христа і його Церкву²⁸.

В пошуку відповідних кандидатів до священства в умовах підпілля о. Михаїлу ставали в нагоді численні знайомства із широкою мережею підпільних монастирських спільнот та греко-католицьких громад. Як тільки появлялася відповідна особа, яка, за думкою підпільних греко-католиків, могла мати священниче покликання, її намагалися звести із о. Михаїлом. Таким чином, за рекомендаціями ігумені монастиря студійського уставу матері Йосифи Вітер, до семінарії потрапили майбутні священники: о. Володимир Івашків та о. Зиновій Гончарик, які походили з Тернопільської обл., та колись зовсім не перетиналися із о. Михаїлом²⁹. Також підпільні вірні інформували о. Михаїла про потенційних семінаристів у середовищі громад, яких обслуговував отець разом із своїми учнями-священниками.

Для підбору кандидатів до священства отцю Михаїлу допомагав неабиякий талант педагога-психолога³⁰. Вже під час першої зустрічі з потенційним кандидатом отець розумів наскільки особа здатна розпізнати покликання. Траплялись випадки, коли о. Михаїл вмів пізнавати покликання в осіб незнайомих. Промовистий факт знаходимо в спогадах о. Івана Бойка. З ним зустрівся о. Михаїл і відразу відчув, що незнайомий юнак міг би бути добрим священником. При нагоді священник поговорив з практично незнайомим хлопцем і це стало початком великої та складної дороги до священства о. Івана Бойка. Як згадує о. Іван: «Я не розуміючи тих слів сказав: «я б хотів бути

²⁶ Інтерв'ю з о. Петром Голінеєм. Інтерв'юер о. Василь Юсько. 7.02.2019 Рим // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-2-1.2-11.

²⁷ Див. Інтерв'ю з о. Іваном Бойком. Дора. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 21.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-1-1.2-9.

²⁸ У боротьбі за волю України. Спогади, життєписи, документи і матеріали // ред. Франко П., Кучабський Ю. Львів. 2006. – С. 130.

²⁹ Див. Інтерв'ю з о. Михайлом Валійоном. Інтерв'юер о. Петро Голіней. Підволочиськ 04.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Дорі – Ф-5-А-2-6-1.2-16.

³⁰ о. Богдан Іванюк. Підпільна духовна «Семінарія» в Дорі // Українська Греко-Католицька Церква – переслідувана, та не подолана. Матеріали науково-практичної конференції. Надвірна: 2007. С. 78.

священником»³¹. Подібні ситуації відбувалися з багатьма кандидатами до священства вже з перших зустрічей із підпільним вчителем.

Пізніше кожен кандидат проходив певне випробування, яке включало в себе різні аспекти людської поведінки. Під час випробувань о. Михаїл не тільки вивчав кандидатів, але, одночасно, вивчивши певні вади, шукав можливості спонукати семінаристів до самовдосконалення.

Від самих початків семінаристам пояснювалась важливість стримування язика. Здатність мовчати та второпно відповідати мало велике значення в умовах підпілля. Застерігалось від надмірної цікавості, особливо, що стосувалося інформації про інших кандидатів до священства, підпільних священників, місця проведення підпільних богослужінь. Як правило «новачкам» цього знати не можна було. Повна інформація про співтоваришів по навчанню відкривалася поступово, в міру розпізнання здатності зберігати таємниці. Так само велику увагу звертав о. Михаїл на здатність не виділятися в радянському середовищі релігійними переконаннями. Кандидати мали вчитися не відкривати свій внутрішній світ переконань перед людьми, які в будь-який момент могли виявитися ворогами Церкви. Постійно дотримувалися правила: «Не говори, що думаєш, а думай, що говориш».

Виняткове місце займало випробування на лакізмство. Семінаристи мали виробляти в собі здатність не спокушатися на солодощі, принадні фрукти, а найголовніше мати витривалість перед матеріальними принадами. Для цього о. Михаїл часто користувався з повчань блаженного Григорія Хомишина, котрий навчав:

Умертвлення і самовідречення є конче потрібне, щоб належати до Христа і наповнюватися його духом. Хто хоче визволитися з неволі тіла, диявола і світу, мусить постійно умертвлювати. Хто хоче духовно чинити, той мусить відректись себе і умертвлятися. Хто хоче досягнути правдиву мудрість, той мусить перемагати тілесні прагнення. «Бо ті, що живуть за тілом, думають про тілесне; ті ж, що за духом, - про духовне» (Рм 8, 5)³².

З метою випробування кандидатів, з вміння поборювати лакізмство і здатність умертвлення о. Михаїл використовував досить прості ситуації. Під час обіду на стіл ставили миску з яблуками різних сортів, і коли юнак вибирав найкраще, отець відразу намагався в лагідний спосіб підкреслити, що найкращі фрукти духовно досконалій людині слід залишати для інших.

Важливе місце займало випробування на грошолобство чи навіть здатність до крадіжки. Для цього о. Михаїл використовував спосіб «забутих грошей», яких студенти часто мали можливість знайти серед книг на полицях бібліотеки з художньої літератури. Для певності номери грошових «забутих»

³¹ Див. Інтерв'ю з о. Іваном Бойком. Дора. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 21.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Дорі – Ф-5- А-2-1-1.1-8.

³² Григорій Хомишин Єпископ Станіславівський. Про конечність умертвлення і самозречення для духовного висвободження. Станіславів. 1937. – С. – 4.

купюр були записані на спеціальному папері, щоб у випадку крадіжки, отець зміг доказати спійманому на злочині юнакові, що гроші злодієві не належали³³.

Вершиною самовідданості для справи переслідуваної Христової Церкви виховувалася в кандидатів готовність прийняти переслідування, арешт чи навіть смерть. Цю готовність демонстрував о. Михайл перед своїми учнями як попередніми ув'язненнями, так готовністю постраждати за Христа і в майбутньому. За спогадами о. Михайла Хром'янчука: «Я здавав собі справу з того, що завжди міг бути заарештований. І був до того готовий»³⁴. Подібно всі кандидати готували себе до тюремних випробувань.

Поряд із вдосконаленням моральних якостей студенти впроваджувались в навчання богослов'я. Велике значення мало добре закінчення середньої освіти. Тому кандидати, які ще закінчували середню освіту в школі, заохочувались до ретельного начання та одержання гарних оцінок. Це стосувалося кандидатів Володимира Івашківа, Михайла Хром'янчука та Івана Лейб'юка, які долучились до семінарії ще в час завершення навчання в середній школі³⁵. Поступово семінаристи впроваджувалися в навчання і в міру можливості поглиблювати богословські знання.

Вихованці о. Михайла Косила студіювали основні богословські предмети: катехизм, Біблійну історію Нового і Старого Завіту, догматику, патрологію, апологетику, аскетику, пастирське богослів'я, моральне богослів'я, літургіку, церковний спів, канонічне та подружнє право, релігієзнавство, історію Церкви та історію України, історію філософії³⁶.

Розпочинали кандидати до священства своє навчання також із вивчення церковнослов'янської мови, а радше з практичних навиків читання церковнослов'янських літургічних книг. Для цього о. Михайл вимагав строгого дотримання правильних наголосів вже із самих початків читання, оскільки це було запорукою правильної вимови літургічних текстів майбутніми священиками. Кожен кандидат мав вміти добре служити до Святої Літургії, знаючи також церковний устав богослужінь та добове Церковне Правило³⁷.

Ознайомлювалися студенти також з основами латинської мови. Але рівень засвоєння латини не був великий. Про це згадував о. Іван Качанюк: «В той час на латинську мову не дуже звертали увагу. Старалися вивчити «Отче наш», «Богородице діво» [...] Отець Михайл старався, щоб ми вивчали латинські цитати [...] для того, щоб використати в якихось випадках»³⁸.

³³ Див. Інтерв'ю з о. Богданом Іванюком. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 28.06.2018, Дора // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Дорі – Ф-5- А-2-4-1.1-14.

³⁴ З усної розмови автора з о. Михайлом Хром'янчуком.

³⁵ Див. Інтерв'ю з о. Іваном Лейб'юком. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 28.06.2018, Дора // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Дорі – Ф-5-А-2-5-1.1-15.

³⁶ Ігнатюк Василь. Підпільна «семінарія» в тоталітарні роки // Історія релігії в Україні. Матеріали VIII Міжнародного круглого столу (Львів, 11-13 травня 1998 року). Львів. 1998, С. 109.

³⁷ Див. Інтерв'ю з о. Іваном Лейб'юком. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 28.06.2018, Дора // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Дорі – Ф-5-А-2-5-1.1-15.

³⁸ Інтерв'ю з о. Іваном Качанюком. Фитьків. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 17.06.2018 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Дорі – Ф-5-А-2-3-1.2-13.

Через те, що о. Михаїл грецької мови не знав, вивчення її не передбачалося, але, якщо того бажали студенти, вони могли ознайомлюватися з грецькою самостійно³⁹. Оскільки значна частина богословської літератури була польською мовою, учні отця Косила заохочувалися до вивчення польської мови.

Щодня мали обов'язок по 15 хвилин читати польські книжки польською мовою [...] Отець нам читав і ми теж читали, старалися [...] Отець казав, що потрібно нам знати польську мову, бо багато було літератури на польській мові. І ми старались того дотримуватися⁴⁰.

Форма навчання була довільною. Студенти отримували літературу для студій і при зустрічах розмовляли на тему прочитаного. У випадку неясностей о. Михаїл вияснював семінаристам незрозумілі тези. При тому будь-яких записів в домі о. Михаїла робити не дозволялось з причини небезпеки несподіваних обшуків КДБ. Якщо хтось і робив певні записи, то тільки у своєму домі. Траплялись випадки, коли окремі студенти переписували окремі книги. Наприклад Петро Грещук переписав цілий «Католицький Народний Катехизм» Франца Шпіраго⁴¹.

Для перевірки знань о. Михаїл практично не влаштовував планованих екзаменів. Вони «падали» на студента несподівано і тоді можна було оцінити рівень знань засвоєного матеріалу. Існували тільки дві оцінки: «знає», «не знає». Опитування з різних дисциплін могли проводитися за деякий час знову. В цей спосіб бралось під увагу знання, яким користуватися вмів майбутній священник завжди, а не ті знання, які заучувалися для екзамену. Якщо кандидат був готовий, його о. Михаїл представляв єпископам для повторного екзаменування. Найчастіше загальні екзамени приймали владика Володимир Стернюк, владика Софрон Дмитерко, владика Павло Василик. Згадуються як екзаменатори перед свяченнями також о. Йосиф Гірняк⁴², о. Єронім Тимчук та о. Григорій Сімкайло. Тоді кандидатам уділяли нищі свячення та дияконські, а вже після перевірки всіх богословських знань – священничі. Якщо кандидат не знав матеріалу на достатньому рівні о. Михаїл поручав продовжувати навчання чи повторювати матеріал. Непідготовлених кандидатів до свячень о. Михаїл ніколи не допускав⁴³.

Духовний вишкіл. У духовному вишколі своїх учнів о. Михаїл керувався словами Христа Спасителя: «Коли хтось хоче йти за мною, хай зречеться себе самого, візьме на себе свій хрест і йде слідом за мною.» (Мк 8, 34). А також заохоченням до витривалості в покликанню: «Ніхто, що поклав руку на плуг і

³⁹ Див. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом. м. Яремче. Інтерв'юер Віктор Чуляк. 12.11.1999 // Архів інституту Історії Церкви. Ф 1. П-1-1-1026. 8.

⁴⁰ Інтерв'ю з о. Михайлом Хром'янчуком. м. Львів. Інтерв'юер В. Ковтун. 18.04.2001 // Архів інституту Історії Церкви. Ф 1. П-1-1-4. 4-5.

⁴¹ Інтерв'ю з о. Петром Голінеєм. Інтерв'юер о. Василь Юсько. 7.02.2019 Рим // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-2-1.2-11.

⁴² Див. Інтерв'ю з о. Іваном Бойком. Дора. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 21.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5- А-2-1-1.3-8.

⁴³ Див. Інтерв'ю з о. Петром Голінеєм. Інтерв'юер о. Василь Юсько. 7.02.2019 Рим // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-2-1.2-11.

озирається назад не здатний до Царства Божого» (Лк. 9,62). Для цього прикладом свого життя о. Михайл надихав своїх учнів іти шляхом Христових заповідей та, не звертаючи увагу на випробування і спокуси, шукати правильної дороги до спасіння.

Учні о. Михайла мали стати пастирями, здатними покласти своє життя за вівці. Для цього велику увагу зверталось на духовний вишкіл кандидатів, готових посвятитися на цілопальну службу для Бога і Церкви. Отець Михайл був прихильником ідеї неодруженого духовенства і тому запровадження обов'язкового целібату єпископом Григорієм Хомишином у Станіславівській єпархії вважав промислом Святого Духа. Його учні виховувалися в потребі цілковитої посвяти, але приймали свячення в неодруженому стані не під примусом, а в добрій волі власного вибору⁴⁴.

Для витривання в покликанні о. Михайл наголошував учням про важливість щоденної участі у Святій Літургії із щоденним прийняттям Святої Євхаристії. Слова ап. Павла: «Я можу все в тому, хто укріплює мене» (Фл. 4, 13) часто промовляв о. Михайл щоб підкреслити важливість єдності з Євхаристійним Христом для єдності з ним. Для того отець часто і безустанно навчав про важливість щоденної Літургії: «Той, хто в довшому часі легковажно відмовляється від Святого Причастя, наражає свою душу на неминучу затрату»⁴⁵.

Поряд із важливістю Святої Літургії та Пресвятої Євхаристії о. Михайл завжди підкреслював в житті священика, а також кандидата до священства, важливість щоденної молитви. Молитва Церковного правила трактована о. Михайлом не тільки як обов'язок, за опущення якого священик впадав у тяжкий гріх, але як Божий дар, через котрого священик єднається з Творцем. Тому семінаристи заохочувалися до щоденної молитви Церковного Правила, а при можливості збиралися разом і молилися Вечірню, Повечір'я, Північну, Утреню та часи, використовуючи літургічні книги добового та річного кола згідно Типікона о. Ізидора Дольницького⁴⁶.

Молитвою Церковного Правила молитовне життя підпільних семінаристів не закінчувалося. Традиція «катакомбної» Церкви широко використовувала різні молебні та релігійні практики. Учні мали нагоду вчитися у свого вчителя, який був великим прикладом гарячої молитви. Зі спогадів о. Михайла Валійона дізнаємося:

Отець Михайло був великим мужем молитви, він вчив любити молитву у широкому розумінні того слова. Глибоку молитву, молитву приватну, молитву Церковного правила. Ми тоді молилися довго, відмовляли ціле Церковне правило: Вечірню, Повечір'я, Північну. Коли помолилися Утреню, ми обов'язково молилися всі чотири часи. Я знаю, що о. Михайло ніколи не опускав Церковне Правило... Він мав особливу набожність до

⁴⁴ Див. Інтерв'ю з о. Богданом Іванюком. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 28.06.2018, Дора // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5- А-2-4-1.1-14.

⁴⁵ Католицький Народний Катехизм // ред. Франца Шпіраго. Пер. Ярослава Левицького. Львів. 1997. с. 501.

⁴⁶ Інтерв'ю з о. Іваном Качанюком. Фитьків. Інтерв'юер о. Петро Голіней. 17.06.2018 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-3-1.2-13.

Христового Серця, до Пресвятої Богородиці. І те, як він молився молебень до Серця Христового, то це треба було бачити. Не існувало нічого біля нього, весь порив був звернений... Він розмовляє з Христом. Він нам зумів передати розуміння вартості і цінності Служби Божої, Святого Причастя. Ми шукали нагоди, не завжди можна було її знайти... бути на Літургії і приймати Святу Євхаристію...⁴⁷

В релігійному житті кандидата до священства візантійсько-українського обряду важливе місце займає церковний спів. Отець Михаїл був учнем о. Антонія Казновського, якого сучасники за здатність імітувати у співі о. Ізидора Дольницького називали «сином Дольницького»⁴⁸. Один підпільний священник, який добре знав о. Антонія, почувши спів ще молодого о. Михаїла Косила, назвав його «внуком Дольницького»⁴⁹. Будучи великим знавцем церковних піснеспівів, о. Михаїл намагався передати свої знання молодим семінаристам.

Висновок. Українська Греко-Католицька Церква в роки радянського тоталітаризму не тільки вижила, але завдяки Ласці Господній зуміла розвиватися, долаючи всі випробування атеїстичної системи. Життєдайною силою стала молода генерація священнослужителів, вихованих в умовах підпілля під проводом о. Михаїла Косила. На підставі аналізу певних джерел сміливо можемо називати його одним із видатних «стовпів» переслідуваної Церкви на Прикарпатті. Він ведений Божим Провидінням та натхненний прикладом блаженного Григорія Хомишина зумів організувати підпільну семінарію та виховати групу молодих підпільних священників. Життя о. Михаїла потягало за собою молоді серця готові посвятитися для цілопальної жертви для праці в Христовому винограднику.

Праця над інтелектуальним розвитком кандидатів невід'ємно єдналася із духовним розвитком семінаристів, який не завершувався із прийняттям священства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Архівні джерела:

1. ДА ІФО: Ф. – Р 388. – Оп. 2. – Спр. 116.
2. Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф: 1. – Спр. 3.
3. Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче – Ф: 3. – Спр. 1.

Інтерв'ю:

1. Інтерв'ю з о. Богданом Іванюком. Інтерв'юєр о. Петро Голіней. 28.06.2018, Дора // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5- А-2-4-1.1-14.
2. Інтерв'ю з о. Іваном Бойком. Дора. Інтерв'юєр о. Петро Голіней. 21.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-1-1.2-9.
3. Інтерв'ю з о. Іваном Качанюком. Фитьків. Інтерв'юєр о. Петро Голіней. 17.06.2018 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-3-1.2-13.

⁴⁷ П. Голіней. Особа духівника в Українській Греко-Католицькій Церкві часів підпілля // *Alma Mater*, № 79, Рим, 2018, 21.

⁴⁸ Див. П. Голіней. Повернення в Карпати // *Християнський Вісник*. Коломия. – 2007. № 3. С. 6.

⁴⁹ Див. Інтерв'ю з о. Петром Голінеєм. Інтерв'юєр о. Василь Юсько. 7.02.2019 Рим // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-2-1.2-11.

4. Інтерв'ю з о. Іваном Лейб'юком. Інтерв'юєр о. Петро Голіней. 28.06.2018, Дора // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-5-1.1-15.
5. Інтерв'ю з Марією Косило-Черленюк. м. Яремче (Дора). Інтерв'юєр о. Петро Голіней. 28.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-5-2-1.2-5.
6. Інтерв'ю з о. Михайлом Валійоном. Інтерв'юєр о. Петро Голіней. Підволочиськ 04.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-6-1.2-16.
7. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом. м. Яремче. Інтерв'юєр Віктор Чуляк. 12.11.1999 // Архів інституту Історії Церкви: Ф 1. П-1-1-1026. 10.
8. Інтерв'ю з о. Михайлом Хром'янчуком. м. Львів. Інтерв'юєр В. Ковтун. 18.04.2001 // Архів інституту Історії Церкви: Ф 1. П-1-1-4. 4-5.
9. Інтерв'ю з о. Петром Голінесем. Інтерв'юєр о. Василь Юсько. 7.02.2019 Рим // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: Ф-5-А-2-2-1.2-11.

Література:

1. Голейко Д., Голейко Т. О. Антін Казновський, якого ми пам'ятаємо (1878-1959) // Нова Зоря. Івано-Франківськ. 1993. № 38.
2. Голіней П. Особа духівника в Українській Греко-Католицькій Церкві часів підпілля // *Alma Mater*, № 79, Рим, 2018.
3. Голіней П. Повернення в Карпати // *Християнський Вісник*. Коломия. – 2007. № 3.
4. Іванюк Б. Підпільна духовна «Семінарія» в Дорі // Українська Греко-Католицька Церква – переслідувана, та не подолана. Матеріали науково-практичної конференції. Делятин: 2007.
5. Ігнатюк В. Підпільна «семінарія» в тоталітарні роки // Історія релігії в Україні. Матеріали VIII Міжнародного круглого столу (Львів, 11-13 травня 1998 року). Львів. 1998.
6. Качур В. Політ над світом пам'яті і мрій. Львів, 2001.
7. Мартинюк Т. Ісповідники віри на Гуцульщині: монахи студійського уставу, о. Антоній Казновський та о. мітрат Михаїл Косило // *Правда визволить...* Матеріали наукової конференції з нагоди 25-ліття легалізації УГКЦ 6 листопада 2014 р. / за ред. о. П. Марцелюка, С. Гуркіної, В. Суботіна. Жовква: Місіонер, 2015.
8. Масевич Н. «То будь в кожній хвилі готов на страждання – для Бога нежалуй і серця свого» (Отець-мітрат Михаїл Косило) // УГКЦ – переслідувана, та не подолана./ Матеріали шкільної науково-практичної конференції. Делятин, 2007.
9. Пелехатий І. В неволі день роком стає. Лицар Української Католицької Церкви. Упорядник У. Скальська, Івано-Франківськ, 2007.
10. Пелехатий І. «Ми сповідуємо мир у Христі» // *Нова Зоря*, 1993, № 15-16.
11. Пам'яті отця-мітрата Михаїла Косила // *Нова Зоря*. – Івано-Франківськ. – 2000. № 46.
12. Григорій Хомишин Єпископ Станіславівський. Про конечність умиртвлення і самозречення для духовного висвободження. Станіславів. 1937.
13. У боротьбі за волю України. Спогади, життєписи, документи і матеріали // ред. Франко П., Кучабський Ю. Львів. 2006.
14. Шпіраго Ф. Католицький Народний Катехизм / Пер. Ярослава Левицького. Львів. 1997.

REFERENCES

Arkhirni dzherela:

1. DA IFO: F. – R 388. – Op. 2. – Spr. 116.
2. Arkhiv Muzeiu Pidpilnoi Dukhovnoi Seminarii v Yaremche: F. –1. – Spr. 3.
3. Arkhiv Muzeiu Pidpilnoi Dukhovnoi Seminarii v Yaremche: F–3. – Spr. 1.

Інтерв'ю:

1. Інтерв'ю з о. Bohdanom Ivaniukom. Інтерв'юєр о. Петро Holinei. 28.06.2018, Dora // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: F-5- A-2-4-1.1-14.
2. Інтерв'ю з о. Ivanom Boikom. Dora. Інтерв'юєр о. Петро Holinei. 21.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: F-5-A-2-1-1.2-9.
3. Інтерв'ю з о. Ivanom Kachaniukom. Fytkiv. Інтерв'юєр о. Петро Holinei. 17.06.2018 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: F-5-A-2-3-1.2-13.
4. Інтерв'ю з о. Ivanom Leibiukom. Інтерв'юєр о. Петро Holinei. 28.06.2018, Dora // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: F-5-A-2-5-1.1-15.
5. Інтерв'ю з Mariieiu Kosylo-Cherleniuk. m. Yaremche (Dora). Інтерв'юєр о. Петро Holinei. 28.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: F-5-A-5-2-1.2-5.
6. Інтерв'ю з о. Mykhailom Valiionom. Інтерв'юєр о. Петро Holinei. Pidvolochysk 04.06.2016 // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: F-5-A-2-6-1.2-16.
7. Інтерв'ю з о. Mykhailom Kosylo. m. Yaremche. Інтерв'юєр Viktor Chuliak. 12.11.1999 // Архів інституту Історії Тсерквы: F 1. P-1-1-1026. 10.
8. Інтерв'ю з о. Mykhailom Khromianchukom. m. Lviv. Інтерв'юєр V. Kovtun. 18.04.2001 // Архів інституту Історії Тсерквы: F 1. P-1-1-4. 4-5.
9. Див. Інтерв'ю з о. Petrom Holineiem. Інтерв'юєр о. Vasyl Yusko. 7.02.2019 Rym // Архів Музею Підпільної Духовної Семінарії в Яремче: F-5-A-2-2-1.2-11.

Література:

1. Holeiko D., Holeiko T. O. Antin Kaznovskyi, yakoho my pamiataiemo (1878-1959) // Nova Zoria. Ivano-Frankivsk. 1993. № 38.
2. Holinei P. Osoba dukhivnyka v Ukrainskii Hreko-Katolytskii Tserkvi chasiv pidpillia // Alma Mater, № 79, Rym, 2018.
3. Holinei P. Povnennia v Karpaty // Khrystyianskyi Visnyk. Kolomyia. – 2007. № 3.
4. Ivaniuk B. Pidpilna dukhovna «Seminariia» v Dori // Ukrainka Hreko-Katolytska Tserkva – peresliduvana, ta ne podolana. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii. Nadvirna: 2007.
5. Ihnatiuk V. Pidpilna «seminariia» v totalitarni roky // Istoriiia religii v Ukraini. Materialy VIII Mizhnarodnoho kruhloho stolu (Lviv, 11-13 travnia 1998 roku). Lviv. 1998.
6. Kachur V. Polit nad svitom pamiati i mrii. Lviv, 2001.
7. Martyniuk T. Ispovidnyky viry na Hutsulshchyni: monakhy studiiskoho ustavu, o. Antonii Kaznovskyi ta o. mitrat Mykhail Kosylo // Pravda vyzvolyt... Materialy naukovo konferentsii z nahody 25-littia lehalizatsii UHKTs 6 lystopada 2014 r. / za red. o. P. Martseliuka, S. Hurkinoi, V. Subotina. Zhovkva: Misioner, 2015.
8. Masevych N. «To bud v kozhnii khvyli hotov na strazhdannia – dlia Boha nezhalui i sertsia svoho» (Otets-mitrat Mykhail Kosylo) // UHKTs – peresliduvana, ta ne podolana / Materialy shkilnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Deliatyn, 2007.
9. Pelekhatyi I. V nevoli den rokom staie. Lytsar Ukrainskoi Katolytskoi Tserkvy. Uporiadnyk U. Skalska, Ivano-Frankivsk, 2007.
10. Pelekhatyi I. «My spoviduiemo myr u Khrysti» // Nova Zoria, 1993, № 15-16.
11. Pamiati ottsia-mitrata Mykhaila Kosyla // Nova Zoria. – Ivano-Frankivsk. – 2000. № 46.
12. Hryhorii Khomyshyn Yepyskop Stanislavivskyi. Pro konechnist umertvlennia i samozrechennia dlia dukhovnoho vysvobodzhennia. Stanislaviv. 1937.
13. U borotbi za voliu Ukrainy. Spohady, zhyttiepysy, dokumenty i materialy // red. Franko P., Kuchabskyi Yu. Lviv. 2006.
14. Shpirago F. Katolytskyi Narodnyi Katekhyzm / Per. Yaroslava Levytskoho. Lviv. 1997.

Стаття надійшла до редакції: 13.09.2021

ШЛЯХИ СЛУЖІННЯ С. ТЕРЕЗИ АННИ ШУПЛАТ, III ЧСВВ

Марія (с. Християна) ГОЛОМІДОВА

*Івано-Франківський богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: golomidova_marija@ukr.net*

У статті досліджується біографія с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ (16.09.1900-03.02.1989), дружини священника Перемишльської єпархії Греко-Католицької Церкви о. Юліяна Шуплата (18.01.1894-09.09.1951). Проаналізовано на основі документів та спогадів очевидців її родинне походження, виховання, навчання, праця викладачем музики в м. Ярославі (тепер Польща), заміжжя, праця в м. Лісько (тепер Польща), депортація з Польської Народної Республіки до УРСР 1946 року, виховання племінників і доньки племінника, праця викладачем музики у музичному училищі в м. Станіславі, вступ до Третього Чину Святого Василя Великого в 1977 році, підпільна діяльність у Чині, риси характеру.

Ключові слова: *біографія, Третій Чин Святого Василя Великого, III ЧСВВ, Василіянський Чин Святого Йосафата, Українська Греко-Католицька Церква, УГКЦ, Перемишльська єпархія, Івано-Франківська єпархія, підпілля.*

The article analyzes the biography of the Sister Theresa Anna Shuplat, the Third Order of St. Basil the Great (16.09.1900-03.02.1989), the wife of the priest of Przemyśl Diocese of the Greek Catholic Church, the father Yulian Shuplat (18.01.1894-09.09.1951). On the grounds of the documents and the eyewitnesses' memories her family origin, upbringing, study, work as a Music Teacher in the town of Jarosław (nowadays - Poland), marriage, work in the town of Lesko (nowadays - Poland), deportation from the Polish People's Republic to the Ukrainian SSR in 1946, foster care after her nephews and nephew's daughter, work at music school in the city of Stanislav, entry into the Third Order of St. Basil the Great in 1977, underground activities in the Order, and traits of her character have been analyzed.

Key words: *biography, Third Order of St. Basil the Great, III OSBG, Basilian Order of Saint Josaphat, Ukrainian Greek-Catholic Church, UGCC, Przemyśl Diocese, Ivano-Frankivsk Diocese, underground.*

Блаженної пам'яті с. Тереза Анна Шуплат, III ЧСВВ, дружина священника Перемишльської єпархії Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) о. Юліяна Шуплата, все своє життя була вірною Богові і підпільній Українській Греко-Католицькій Церкві, провадила гідне для наслідування християнське життя. Будучи членом Третього Чину Святого Василя Великого (III ЧСВВ) в часі підпілля Української Греко-Католицької Церкви вона

належала саме до тих мирян, котрих «можна справедливо назвати найміцнішою опорою підпільної Церкви»¹. Дослідження біографії сестри дасть змогу також дослідити невідомий період життя о. Юліяна, зокрема, після депортації з Польської Народної Республіки до УРСР². Про цей час життя о. Юліяна в праці о. Богдана Праха «Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини» зазначено, що «подальша доля священника невідома (у списках священників, «возз'єднаних» з РПЦ, його прізвище відсутнє)»³. Дослідження біографії с. Терези Анни Шуплат є важливим для історії Мирянського Чину Святого Василя Великого, Василянського Чину Святого Йосафата, Української Греко-Католицької Церкви та України.

Про с. Терезу Анну Шуплат, III ЧСВВ, як дружину священника та її батьків, є згадка в нарисі біографії о. Юліяна Шуплата у вищезгаданій праці о. Б. Праха «Духовенство Перемиської єпархії...»⁴. Вступ до Третього Чину сестри Терези Анни та її діяльність під час підпілля УГКЦ частково дослідила автор у своїй статті «Заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким та віднова його діяльності в підпіллі в Галичині: на прикладі осередку МЧСВВ у Івано-Франківську»⁵. Про вступ сестри до Третього Чину згадується також в дисертації Іванни Гавриш «Станиславівська єпархія Української Греко-Католицької Церкви в період підпілля (1946-1989 рр.)»⁶.

Метою статті є дослідження біографії с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ.

Джерельною базою дослідження стали: біографія о. Юліяна Шуплата в праці о. Богдана Праха⁷, листи с. Орести Колюх, ЧСВВ⁸, біографія с. Терези Анни Шуплат, написана п. Уляною Прокоп⁹, документи, особисті речі і

¹ До світла Воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви. Вид. 2-ге, випр. і доп. Ред. Світлана Гуркіна. Львів: Український католицький університет, 2014. С. 47.

² Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини». Том 1. Біографічні нариси (1939-1989). Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2014. С. 91.

³ Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... С. 91.

⁴ Там само. С. 91.

⁵ Голомідова М. Заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким та віднова його діяльності в підпіллі в Галичині: на прикладі осередку МЧСВВ у Івано-Франківську / с. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Богослов'я /* Гол. ред. Р. А. Горбань. Вип. 9: до 70-тих роковин Львівського псевдособору. Івано-Франківськ: ІФБУ, 2016. С. 202, 205.

⁶ Гавриш І. Станиславівська єпархія Української Греко-Католицької Церкви в період підпілля (1946-1989 рр.). Дисертація. 07.00.01 «Історія України». Прикарпатський Національний Університет ім. В. Стефаника. Науковий керівник: Королько А.З. к.і.н., доцент. Івано-Франківськ, 2017. С. 150.

⁷ Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... С. 91.

⁸ Лист с. Орести Колюх, ЧСВВ, про заснування III (Третього) Чину Св. Василя Великого в Івано-Франківську. Івано-Франківськ. [Без дати]. Рукопис. Арк. 1, 1 зв.; Лист с. Орести Колюх, ЧСВВ, до с. Марії Анни Вінтоняк, III ЧСВВ, 1942 р. нар., від 16.03.1994, м. Івано-Франківськ. Рукопис. Арк. 1, 1 зв.

⁹ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого / Уляна Прокоп. Івано-Франківськ. 17.04.2015. Рукопис. Фотокопія. 11 арк. Особистий архів М. Голомідової.

фотографії с. Терези Анни¹⁰, інтерв'ю п. Івана Прокопа¹¹, інтерв'ю та свідчення п. Уляни Прокоп¹², спогади п. Дарії Крижанівської¹³. Для об'єктивного проведення дослідження і висвітлення біографії с. Терези Анни здійснено критичний аналіз джерел, використано такі методи дослідження як просографічний, мікроісторичний, інтерв'ювання.

Сестра Тереза Анна Шуплат, III ЧСВВ народилася 16 вересня 1900 року в селі Дубровиця, Ярославського повіту Перемишльської єпархії ГКЦ (тепер Польща), в сім'ї священника о. Івана Прокопа¹⁴ та Анни, яка походила з німецької родини Зеєгер¹⁵ із селища Кьотченбродена, що біля м. Дрезден (Німеччина)¹⁶. Крім Анни, в родині була ще старша донька Ірена (2.05.1894-26.06.1976, с. Сінява) та син Андрій (+1944, м. Львів)¹⁷. Зростаючи у священничій родині, Анна з дитинства отримала релігійне виховання. Зі спогадів п. Уляни Прокоп, внучки Андрія Прокопа, початкову науку діти «здобували від мами, яка була високоосвіченою жінкою з культурного середовища, з німецької родини, котра виїхала за своїм чоловіком, досконало оволоділа українською мовою, шанувала українську культуру та прищеплювала любов своїм дітям до українських традицій»¹⁸. Зростаючи в інтелігентному середовищі, діти вивчали іноземні мови – німецьку, французьку, польську, навчалися музики¹⁹.

Середню освіту Анна здобула в м. Перемишлі. В часі канікул відвідувала свою тету у Львові, яка також «вплинула на формування та розвиток її творчого потенціалу»²⁰. У віці сімнадцяти з половиною років Анна вийшла заміж за семінариста Перемишльської греко-католицької духовної семінарії

---

¹⁰ Образок св. Василя Великого с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ, 1900 р. нар. Фотокопія. Особистий архів М. Голомідової.

¹¹ Інтерв'ю з п. Іваном Прокоп, 1941 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 2016. Інтерв'юєр: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.

¹² Свідчення п. Уляни Прокоп, 1969 р. нар. Запис 16.12.2020. м. Івано-Франківськ. Особистий архів М. Голомідової; Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп, 1969 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 04.03.2015. Інтерв'юєр: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.

¹³ Спогади п. Дарії Крижанівської, 1932 р. нар. Запис 6.12.2020. м. Івано-Франківськ. Особистий архів М. Голомідової.

¹⁴ Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... С. 91.

Отець Іван Прокоп (8.02.1868-21.08.1934) народився у містечку Динів Березівського повіту Перемиської єпархії, син Йосифа і Антоніни (Юрась). Навчався у гімназії в Перемишлі (1887), в семінарії у Львові (1887-1890), Перемишлі (1890-1891). Отримав дияконські свячення 19.03.1893 р. та єрейські – 26.03.1893 р. з рук єпископа Юліана Пелеша в Перемишлі. Одружений. Дружина – Анна Зеєгер, донька Гугона і Олени. Душпастирська праця: с. Нижанковичі (Нижанківський деканат), 1893-1898 – сотрудник; с. Дубровиця (Сінявський деканат), 1898-1907 – парох; с. Добра (Сінявський деканат), 1907-1934 – парох. Від 8.03.1913 – містодекан Ярославського деканату, [1921]-1934 – декан Сінявського деканату. 2.01.1909 р. наділений крилошанськими відзнаками. Помер у с. Добра Ярославського повіту 21.08.1934 р.

¹⁵ Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... С. 91.

¹⁶ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 1.

¹⁷ Там само. Арк. 1.

¹⁸ Там само. Арк. 1.

¹⁹ Там само. Арк. 1-2.

²⁰ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 2.

Юліяна Шуплата (18.01.1894²¹-09.09.1951²²). Збереглась її обручка, на внутрішньому боці котрої вигравірувано ім'я її чоловіка «Юліян» та дата – «5.03.1918»²³. Отець Юліян 21 липня 1918 року отримав дияконські і 28 липня 1918 року єрейські свячення з рук єпископа Йосафата Коциловського у катедральному соборі в місті Перемишлі²⁴. Тож, правдоподібно, дата 5 березня 1918 року є датою їхнього шлюбу. Пані Анна поважала й дуже любила о. Юліяна, з яким прожила у шлюбі 33 роки, і пронесла ту любов через все своє життя²⁵.

В 1921 році п. Анна закінчила музичну школу в м. Ярославі по класу фортепіано і в 1922 році почала в ній вчителювати. Одночасно навчалась у Львівському Вищому музичному інституті імені Миколи Лисенка (теперішній Львівській національній музичній академії імені М. В. Лисенка), але через поважні причини після третього курсу навчання покинула²⁶. В архіві музичного училища імені Дениса Січинського в м. Івано-Франківську зберігається грамота-подяка, якою вона була нагороджена за сумлінну працю в м. Ярославі: «Товариство імені Фридерика Шопена в м. Ярославі висказує Вам сердечну подяку за сумлінну і корисну працю на терені Товариства в роках від 1922 до 1926. Ярослав. 25 травня 1927 р. Голова – Войцеховський. Директор – Броніслав Тишковський. Музична школа в м. Ярославі – Марія Тужанська»²⁷.

В 1926 році Анна виїхала до м. Лісько (тепер Польща)²⁸, де о. Юліян працював катехитом з 1926 по 1939 рр.²⁹, і продовжувала там вчителювати до 1939 року. Через малу кількість учнів у музичній школі в часі Другої світової війни давала приватні уроки музики³⁰. На скрипці дуже добре грав і о. Юліян³¹. Під час війни з 1941 по 1944 рр. о. Юліян працював в м. Лісько катехитом³². Наприкінці війни він був завідателем (07.1944-07.1945) в с. Жерниця Вижня (Балигородський деканат)³³, вірогідно з ним була і дружина Анна. В липні 1945 року о. Юліян був заарештований і ув'язнений в м. Сяноку. Після звільнення з тюрми працював завідателем парафії в с. Угерці Мінеральні Ліського деканату³⁴. В квітні 1946 року отець ймовірно був виселений з с. Угерці

²¹ Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... . С. 91.

Отець Юліян Шуплат (18.01.1894-?) народився у містечку Порохник Ярославського повіту Перемиської єпархії Греко-Католицької Церкви (тепер Польща) у родині ремісників – Йосифа і Павлини (Вільчик). Навчався у семінарії у Львові (1913-1914), Кромержі (1915), Перемишлі (1917). Отримав 21 липня 1918 р. дияконські і 28 липня 1918 р. єрейські свячення з рук єпископа Йосафата Коциловського, ЧСВВ у катедральному соборі в м. Перемишлі.

²² За даними органу реєстрації актів цивільного стану м. Івано-Франківська. 2015.

²³ Обручка с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ, 1900 р. нар. Особистий архів У. Прокоп.

²⁴ Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... . С. 91.

²⁵ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

²⁶ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 2.

²⁷ Там само. Арк. 3-4.

²⁸ Там само. Арк. 3.

²⁹ Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... . С. 91.

³⁰ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 3-4.

³¹ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

³² Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії... . С. 91.

³³ Там само.

³⁴ Там само.

Мінеральні, бо 1 травня 1946 року він зі своїми парафіянами очікував на залізничній станції в Ольшаниці транспорт на виїзд до УРСР³⁵. В тих роках батьків п. Анни в живих вже не було. Брат Андрій ще з початку 1930-х років проживав у Львові, де і помер 1944 року. Він був поліглотом – володів одинадцятьма іноземними мовами. Сестра Ірена теж жила у Львові, але пізніше вернулася до родинного дому в с. Сінява, де і похована³⁶.

Подружжя о. Юліяна і Анни Шуплатів в травні 1946 року було переселено до м. Станіслава (з 1962 р. – м. Івано-Франківськ)³⁷. В місті вони стали проживати по вулиці Новий світ, 44 (з 1954 р. – вул. Богдана Хмельницького)³⁸. Пані Анна була прийнята на роботу в музичне училище імені Дениса Січинського викладачем фортепіано, в якому пропрацювала до виходу на пенсію в червні 1963 року³⁹. Отець Юліян на роботу не влаштувався, бо хворів⁴⁰. В м. Станіславі з осені 1945 року. проживала рідна сестра о. Юліяна – Христина Сливінська з сім'єю, депортовані з ПНР наприкінці квітня 1945 року.⁴¹ Його молодша сестра Анна Гнатківська з чоловіком Володимиром спочатку були вивезені в Тернопільську область, але згодом переїхали до Станіслава⁴². Після ліквідації ГКЦ на Львівському псевдособорі 1946 року в Погінському монастирі Успіння Матері Божої перебував о. Онисим Шуплат, ЧСВВ, молодший брат отця Юліяна. Після закриття монастиря в березні 1947 року, о. Онисим, ЧСВВ став проживати в м. Станіславі й підпільно в місті й області виконував свої священничі обов'язки⁴³.

«Час був нелегкий, – розповідає п. Уляна Прокоп про життя подружжя отця Юліяна і Анни по приїзді в Станіслав. – В родині панував дуже сильний патріотичний дух. Отець Юліян – то був отець, був муж, був татко. То була Україна. Був порядок, дисципліна. Після Львівського псевдособору 1946 року о. Юліян православ'я не підписав. В ті страшні часи сталінського переслідування отець побоювався, що його можуть кожної миті заарештувати»⁴⁴. Подружжя навіть один час проживало окремо. Вікна їхніх помешкань були навпроти, щоб можна було бачити певний знак на вікні, який би означав, що о. Юліяна забрали⁴⁵.

Сім'я Шуплатів не мала власних дітей і в ті нелегкі часи вони допомагали виховувати племінника о. Юліяна – Юрія (1926-2003), сина Петра і Христини Сливінських, а в 1949 р. взяли на виховання ще племінника п. Анни

³⁵ Там само.

³⁶ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015; Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

³⁷ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 4.

³⁸ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

³⁹ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 4-5.

⁴⁰ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁴¹ Інтерв'ю з п. Христіною Сливінською (с. Христофора, III ЧСВВ), від 12.10.1994, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Н. Павликівська. Архів Інституту історії Церкви Українського католицького університету, м. Львів, П-1-1-420.2. С. 3.

⁴² Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 05.03.2015.

⁴³ Флис С. Він йшов в ім'я Господнє / Світлана Флис, о. Іван Лозинський // На перевалі духу. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2013. С.73.

⁴⁴ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁴⁵ Там само.

– неповнолітнього Івана, сина Андрія Прокопа і Марії (з дому Польна), родом з Перемишля. Його батько Андрій помер в 1944 році, а мама Марія – в 1949 році. Поховані вони у Львові на цвинтарі на Левандівці⁴⁶.

Зі спогадів п. Івана Прокопа: «Я маленьким приїхав зі Львова. Мама померла і тета мене забрала сюди... Вдома о. Юліян щодня правив Службу Божу, а мене не пускали, бо боялися, сталінські часи були, жахіття було. Мала дитина, десь щось спитають і ти не то скажеш. А вже потім... Отець Юліян ще відправляв Служби Божі у сестри Христини, яка жила по вулиці Київській»⁴⁷.

Отець Юліян мав хворі нирки і в 1951 році перебував в лікарні. Дружина Анна прийшла до лікарні, як мав виписуватись, але в живих отця вже не застала⁴⁸. Отець Юліян помер 9 вересня 1951 року⁴⁹. Рідним раптова смерть отця видається підозрілою. Похований о. Юліян Шуплат на кладовищі в Івано-Франківську за драмтеатром. Дружина Анна знала, що кладовище будуть зруйновувати, але не змогла перепоховати останки чоловіка⁵⁰. Є свідчення очевидців тих подій, що перепоховувати з кладовища забороняли. Зараз на тому місці є міський меморіальний сквер.

Зі спогадів п. Івана Прокопа, після смерті о. Юліяна він разом з тетою Анною ходив до сповіді до підпільного єпископа Івана Слезюка і він теж до них приходив. Отець Софрон Дмитерко, ЧСВВ також бував у них зрідка і відправляв Служби Божі. Приходили ще якісь люди до них підпільно, троє-четверо, яким довіряли⁵¹. Час від часу вночі до п. Анни Шуплат навідувались працівники міліції для перевірки документів. Одного разу вони застрелили пса і забрали свиню⁵².

Зі спогадів п. Богдани Горецької (1928-2006), доньки Петра і Христини Сливінських, тітка Анна, навчала музиці її і брата Юрія, і в Україні вони мали намір продовжити навчання у Львівській консерваторії⁵³. Богдана грала на скрипці, а Юрій – на фортепіано. З розповіді п. Уляни Прокоп, Юрій Сливінський⁵⁴ був надзвичайно здібний. Навчався в Київській, а згодом у

⁴⁶ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015; Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 6.

⁴⁷ Інтерв'ю з п. Іваном Прокоп. Запис 2016.

⁴⁸ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015; Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 4.

⁴⁹ За даними органу реєстрації актів цивільного стану м. Івано-Франківська.

⁵⁰ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁵¹ Інтерв'ю з п. Іваном Прокоп. м. Івано-Франківськ. Запис 2016.

⁵² Там само.

⁵³ Інтерв'ю з п. Христиною Сливінською, від 12.10.1994. С. 2.

⁵⁴ Максим'юк Г. Юрій Сливінський: Відданий народній пісні-Галицький.../ Галина Максим'юк, музикознавець. URL: gk-press.if.ua > Архів; Коваль В. Юрій Сливінський: Короткий життєпис / В. Коваль // Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка. - 2014. - Вип. 33. - С. 9-11. - URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlnma_2014_33_4

Юрій Сливінський відомий педагог Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка, етномузиколог-транскриптор, збирач народномузичної творчості, громадський діяч. Народився 1.12.1926 р. в місті Ярослав (тепер Жешувське воєводство, Польща). Навчався в Ярославській гімназії. З дев'яти років займався музикою. Після депортації до України в 1945 р. вступив в 1946 р. на навчання до музичного училища в м. Станіславів на спеціальність «фортепіано», яке закінчив з відзнакою в 1950 р. В його характеристиці зазначено, що він мав виняткові професійні дані. В часі навчання працював рахівником на паровозоремонтному заводі, педагогом фортепіано у Педагогічному інституті (тепер Прикарпатський університет

Львівській консерваторіях, де залишився працювати. Був дуже обдарованою Богом людиною. Став відомим в Україні композитором і теоретиком⁵⁵.

Пані Анна навчала гри на фортепіано також свого племінника Івана Прокопа і прищепила йому любов до музики. Зі спогадів п. Уляни, батько «залишився поруч з тетою до кінця її днів вірним, вдячним і люблячим. Вона горнула до себе родини, і чоловіка і свою, крилами мудрості, терпеливості, а найважливіше, любові»⁵⁶. Іван Прокоп після навчання в музичному училищі навчався у Львівській консерваторії, провадив концертне життя. Його просили залишитись при консерваторії, але через тету Анну, яка залишилась одна, він повернувся до Івано-Франківська. Працював у Педагогічному інституті імені Василя Стефаника, провадив концертне життя, і сорок років працював викладачем фортепіано у музичному училищі. Його дружина Антоніна теж викладала фортепіано в музучилищі⁵⁷.

З розповіді п. Уляни Прокоп, бабця Анна, виховавши Юрія Сливінського і тата Івана Прокопа, «виховала і мене з перших кроків життя – Улянуну Прокоп, дочку Івана і Антоніни Прокоп, як єдину найулюбленішу внучку. Перша «Дитяча Біблія», перші молитви, перша Свята Сповідь і Перше Святе Причастя в 7 років... Пригадую, як шили суконочку і робили віночок з с. Анною Марією (Гнатківською – М.Г.) до Першої Сповіді і Святого Причастя, які збереглися до сьогоднішнього дня»⁵⁸. «Вона була у нас таким стовпом, була у нас таким стержнем, нашим духівником. Вона провадила такий повний, глибокий духовний спосіб життя і всіх нас в тому житті об'єднувала»⁵⁹. Бабця була дуже добрим професіоналом музикантом. З її школою, тою базою, знаннями. Вона як сідала за інструмент і клала ті руки,

---

імені Василя Стефаника) та концертмейстером в музучилищі. Після закінчення музучилища Юрій переїхав до Києва, де навчався три роки на композиторському факультеті в Київській консерваторії (тепер Національна музична академія України ім. П. Чайковського). В Києві працював також акомпаніатором в консерваторії, педагогом та акомпаніатором у музичній школі. 1957 р. повернувся до Станіслава. В тому часі вже був одружений і мав маленького сина. Його дружина – Теодозія Іванівна Дувірак закінчила вокальний відділ Станіславського музучилища. В 1957-1969 рр. Юрій працював в Станіславі педагогом і концертмейстером у музичній школі та педагогом музико-теоретичних дисциплін у музичному училищі. В 1961-1967 рр. навчався у Львівській державній консерваторії на заочному відділенні теоретико-композиторського факультету за спеціальністю музикознавство. Після закінчення навчання здобув кваліфікацію викладача музико-теоретичних дисциплін. 1969-1988 рр. працював в консерваторії викладачем курсу народної творчості, завідувачем кабінету народної творчості, викладачем, а з 1971 р. – старшим викладачем кафедри теорії та композиції. На громадських засадах був науковим керівником фольклорної секції Студентського науково-творчого товариства при ЛДК ім. Миколи Лисенка; позаштатним консультантом при Львівській обласній організації Товариства охорони пам'яток історії та культури; позаштатним методистом Обласного науково-методичного центру та ін. Виступав з лекціями на обласних семінарах художніх керівників самодіяльних хорових колективів. Співпрацював з викладачами Івано-Франківського та Дрогобицького педінститутів, Львівського та Івано-Франківського музичних училищ у справі надання методичної допомоги з викладання курсу народної музичної творчості. Після виходу на пенсію 1988-1995 рр. Ю. Сливинський працював в ЛДК ім. М. Лисенка на різних кафедрах та в Проблемній науково-дослідній лабораторії музичної етнології. Відтак переселився у с. Дора Надвірнянського району Івано-Франківської області, був дяком в церкві. Коли жив у Львові він часто приїжджав до м. Станіслава до родини і в с. Дора біля Яремча, де жила родина дружини. Помер 10 жовтня 2003 року в Дорі.

⁵⁵ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁵⁶ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 6-7.

⁵⁷ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁵⁸ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 7.

⁵⁹ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

довгі пальці... Як вона могла у віці 88 років заграти прелюдію Йоганна Себастьяна Баха, щоб показати, яке має бути *legato*, як мені було потрібно, бо я закінчувала музичне училище і поступала у Львівську консерваторію. Так як бабуся мені то показала...⁶⁰. Бабуся була глибоко віруючою людиною. Ця її віра, така її витриманість, надзвичайна терпеливість і велика любов при всій поважності, настільки впливали на мене і на тих, хто був поруч, що вона для мене залишилась тим таким прикладом і взірцем жінки, і насамперед християнки, віруючої, жінки як мами»⁶¹.

В другій половині 1950-х років о. Онисим Шуплат, ЧСВВ (21.03.1907-27.01.1985, с. Погоня) після перенесених двох операцій оселився в с. Дора біля м. Яремча в будинку племінника Юрія Сливінського і підпільно в окрузі провадив душпастирську діяльність⁶². До отця часто приїжджала, опікувалася ним й допомагала у душпастирській праці його рідна сестра Христина Сливінська⁶³. Наприкінці 1970-х років вона довідалася від брата про Третій Чин для світських пань і захотіла до нього вступити. Пані Анна Шуплат саме від п. Христини довідалася про Третій Чин і та захотіла її вступити до Чину⁶⁴.

21 вересня 1977 року⁶⁵, на свято Різдва Матері Божої, Анна Шуплат разом з Христиною Сливінською⁶⁶ (29.03.1903-27.02.1999), Анною Гнатківською⁶⁷ (1906-1981), Мартою Бобрикович (11.1911-31.07.1991)⁶⁸ і Розалією Жовнірук вступила до Третього Чину Святого Василя Великого. Прийняття до Чину відбулось на квартирі п. Розалії Жовнірук по вулиці Безкровного 3 кв.1 (тепер вул. Маланюка). Облечини сестер прийняв єпископ-помічник підпільної Івано-Франківської єпархії УГКЦ Яків Тимчук. Він вручив кожній сестрі параман, свічку, хрест, Устав III ЧСВВ і дав духовні імена. Пані Анна отримала духовне ім'я – с. Тереза, Христина – с. Христофора, Анна – с. Марія, Марта – с. Магдалина, Розалія – с. Вероніка⁶⁹.

Так зорганізувалась перша підпільна група Третього Чину в м. Івано-Франківську. Тим самим Третій Чин в місті, осередки котрого були закладені ще 1 жовтня 1919 року при Катедральному Соборі Святого Воскресіння⁷⁰ та

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Там само.

⁶² Флис С. Він йшов в ім'я Господнє. С. 71.

⁶³ Там само. С. 74.

⁶⁴ Лист с. Орести Коллох, ЧСВВ, про заснування III (Третього) Чину... . Арк. 1, 1 зв.; Інтерв'ю з п. Анною Мериндою (с. Наталія, III ЧСВВ), від 12.04.1995, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Н. Павликівська. АПЦ, П-1-1-350. С. 1.

⁶⁵ Образок св. Василя Великого с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ; Образок св. Василя Великого с. Магдалини Марти Бобрикович, III ЧСВВ, 1911 р. нар. Оригінал. Особистий архів М. Голомідової.

⁶⁶ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого». Арк. 5.

⁶⁷ Там само. Арк. 5.

⁶⁸ Інтерв'ю з п. Терезою Куцелай, 1941 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 12.09.2015. Інтерв'юер: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.

⁶⁹ Лист с. Орести Коллох, ЧСВВ, про заснування III (Третього) Чину... . Арк. 1, 1 зв.; Інтерв'ю з п. Анною Мериндою, від 12.04.1995. С. 1.

⁷⁰ Звіт діяльності Круга Інтронізації Пресвятого Ісусового Серця у Львові. *Місіонар*. Жовква, 1935. Вересень. Ч. 9. С. 216.

наприкінці 1930-х років при монастирі Отців Василіян⁷¹, був відновлений. Всі сестри цієї першої підпільної групи Третього Чину міста були раніше вірними Перемишльської єпархії Греко-Католицької Церкви і у 1945-1947 роках були депортовані з Польської Народної Республіки до УРСР, згідно «Угоди між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР», укладеної в Любліні 9 вересня 1944 р.⁷²

Сестри щомісяця збирались у котроїсь сестри на Службу Божу, сповідались, спільно молились. На богослужіннях була присутня також настоятелька Третього Чину в м. Івано-Франківську і області с. Ореста Ольга Колюх, ЧСВВ. Приїжджав і обслуговував сестер єпископ Яків Тимчук, ЧСВВ, провідник III ЧСВВ підпільної УГКЦ. Правдоподібно, він через рік прийняв у сестер обіти⁷³. Владика також приїжджав і приймав в місті нових членів і проводив віднову обітів. Пізніше сестрами заопікувався провідник Третього Чину в Івано-Франківську о. Петро Дутчак, III ЧСВВ. Настоятелькою групи, вірогідно, була с. Христофора Христина Сливінська, III ЧСВВ⁷⁴.

Згідно Уставу III ЧСВВ сестри Чину складали Богові обіти⁷⁵ убожества, чистоти й послуху⁷⁶, які були «на взір монаших, однак пристосованих до індивідуальних умов кожного члена»⁷⁷. Сестра Тереза Анна у своєму житті була прикладом до наслідування в захованні правил Третього Чину. Зі спогадів п. Уляни Прокоп, сестра носила скромний одяг і скромним було її помешкання, була невибаглива до їжі, не мала претензій, не жалілася й не нарікала, не ображалась, була терпеливою, жертвенною, трудолюбивою. Мала чисту покірну душу, яка завжди була звернена до Бога і Матері Божої. Вона жила Богом і ця її любов завжди була в ній присутня. Мала послух перед Богом, священнослужителями і по відношенню до сестер, з якими спілкувалася. Все була усміхнена і з почуттям гумору. Ці її риси були закладені ще при вихованні в сім'ї. Завдяки свідомій праці над удосконаленням своєї душі вона в житті стала більш щирішою, кращою і відданішою у служінні Богові і людям⁷⁸.

⁷¹ Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. *Нова Зоря*. 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.

⁷² Угода між Урядом Української Радянської Соціалістичної ... URL: zakon.rada.gov.ua > ...

⁷³ Образок св. Василя Великого с. Магдалини Марти Бобрикович, III ЧСВВ.

⁷⁴ Голомідова М. Заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого... . С. 202; Лист с. Орести Колюх, ЧСВВ, про заснування III (Третього) Чину... . Арк. I; Голомідова М. Апостольська праця Мирянського Чину Святого Василя Великого в м. Івано-Франківську в умовах сьогодення / с. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир»*. Богослов'я: Збірник наукових праць / Гол. ред. Р. А. Горбань, вип. 10-11: до 150-річчя від дня народження єпископа Григорія Хомишина. Івано-Франківськ: ІФБУ, 2017. С. 358.

⁷⁵ Образок св. Василя Великого с. Магдалини Марти Бобрикович, III ЧСВВ.

⁷⁶ Устав III Чину Святого Василя Великого. На більшу Божу славу і честь Пресвятої Богородиці, Святого Йосифа Обручника, Святого Василя Великого, Святого Священномученика Йосафата, Святого Ангела Хоронителя, Святої Мокрини і всіх Святих. Рукопис (часу підпілля) с. Магдалини Марти Бобрикович, III ЧСВВ. Арк. 22, 22 зв. Особистий архів М. Голомідової.

⁷⁷ Устав III Чину Святого Василя Великого... . Арк. 22.

⁷⁸ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

У помешканні с. Христофори Христини Сливінської, III ЧСВВ по вулиці Шевченка 53 кв. 8, за спогадами її внука Андрія Горецького, відправляли підпільні Служби Божі єп. Софрон Дмитерко, ЧСВВ, єп. Яків Тимчук, ЧСВВ, і його рідний брат професор о. Єронім Тимчук, ЧСВВ, о. Ювеналій Когутяк, ЧСВВ, товариш о. Онисима Шуплата, ЧСВВ, з яким вони разом мали єрейські свячення, о. Йосиф Данилович, ЧСВВ, та багато інших священників⁷⁹. Участь у цих богослужіннях брала і с. Тереза Анна і, вірогідно, сестри групи Третього Чину. Сестра також щодня слухала ранком Службу Божу по радіо з Ватикану на латинській мові, а в неділю та великі свята – на українській мові⁸⁰. Деколи ходила на Службу Божу до костелу⁸¹.

Вдома у с. Терези Анни зберігались Найсвятіші Тайни, тож вона щодня мала можливість їх приймати. Зі спогадів п. Уляни, с. Тереза Анна старанно приготувалась до Святої Сповіді і Святого Причастя. Найсвятіші Тайни зберігались в кімнаті в маленькому столику в потаємній шухлядці. На столику на обрусі стояв образ Пресвятого Серця Христового. По суботах маленький престіл впорядковувався і уквітчувався. Перед образом стояла і постійно світилася, вдень і вночі, маленька квітка у формі лілії-лотоса⁸². До с. Терези Анни приходили різні священники, але останніми роками найчастіше приходив о. Мирон Підлісецький. Він сповідав і відправляв Службу Божу⁸³.

Сестра Тереза Анна провадила також підпільну апостольську діяльність: прислужувала священникам, вільно володіючи французькою, німецькою та польською мовами робила переклади духовної літератури, зокрема, переклала з польської мови «Духовну Адорацію Ісуса» та біографію святої Джемми Галгані⁸⁴. Перекладала також на українську мову різні молитви.

Зі спогадів п. Уляни: «Багато було зроблено перекладів Бабунею з іноземних книжок на українську мову із життя святих, зокрема із життя святої Терези від Дитятка Ісус, яку дуже любила за життя, шанувала, до якої молилась, та ім'я якої взяла як духовне, вступаючи до Третього Чину Святого Василя Великого. Також переписувались молитви, перефотографувались святі образки і таким чином поширювалась релігійна література, а з нею – Слово Боже»⁸⁵. «Вона вела гідний, побожний, християнський спосіб життя, повний віри, надії, любові до Господа Бога і Матінки Божої, молячись і опираючись на Заповіді Божі»⁸⁶. Дуже шанувала світлої пам'яті Великого Митрополита А. Шептицького. Пам'ятаю сльози на її очах, коли черговий раз в пресі, яка приходила додому, очорнили пам'ять Великого Митрополита.

⁷⁹ Спогади п. Андрія Горецького. Запис 2015. м. Івано-Франківськ. Особистий архів М. Голомідової; Інтерв'ю з п. Христіною Сливінською, від 12.10.1994. С. 3.

⁸⁰ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 7-8.

⁸¹ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁸² Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015; Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 8.

⁸³ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

⁸⁴ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁸⁵ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 8-9.

⁸⁶ Там само. Арк. 5.

Здається, що то була газета «Прикарпатська правда». «Це все неправда! Як так можна!», звучало з уст Бабуні у відповідь тій ганебній статті»⁸⁷.

Сестра Тереза Анна Шуплат і с. Марія Анна Гнатківська проживали разом в одному будинку і щодня о 18 годині збирались з маленькою Уляною на спільну молитву і молитву на вервиці, «яку бабуся дуже ревно шанувала»⁸⁸. На молитву приходила і с. Христофора Христина Сливінська⁸⁹. За свідченням пана Івана Прокопа, тета Анна спільно молилась теж із с. Веронікою Розалією Жовнірук: «Вона була її колежанкою. Така маленька, худенька, рухлива, симпатична, була переселенкою. Знаю, що Розалія і тета ходили в гості одна до одної, по неділях, як правило. Часто не ходили, але десь раз у місяць зустрічалися, спілкувалися, говорили, молилися разом»⁹⁰. Сестра Тереза Анна також любила молитись на вервиці у своєму садку, сидячи в кріслі, біля Улянки, яка біля неї гралась⁹¹.

Сестра Тереза Анна окрім сестер Третього Чину мала також коло своїх вибраних близьких людей. Однією з них була сестра Даниїла Дарія Стернюк зі Згромадження Сестер Пресвятої Родини (1911-1996) – двоюрідна сестра архієпископа підпільної УГКЦ Володимира Стернюка, ЧНІ (1907-1997). Зі спогадів п. Уляни Прокоп, с. Даниїла Дарія, ЗСПР була світлою, опроміненою людиною, повною любові⁹². Її рідна молодша сестра Наталія Стернюк (1929-2001), була дружиною о. Мирона Підлісецького (1919-2007).

Ще однією близькою приятелькою с. Терези Анни була п. Наталія Кміцикевич-Цибрівська (1896-1986), відома в Галичині піаністка і довголітній педагог музичного училища імені Дениса Січинського. Пані Наталія була родом з Тернопільщини, донька священника о. Миколи Кміцикевича (1861-1896)⁹³. У 1915-1916 роках навчалася у Віденській консерваторії⁹⁴. Після Другої світової війни працювала в музичній школі та музичному училищі в м. Станіславі⁹⁵. В місті вона з донькою Тетяною проживала по сусідству з с. Терезою Анною – по вулиці Коломийській. Сім'ї взаємно любили відвідувати одні одних. На прохання бабусі Уляна для п. Наталії і Тетяни виконувала музичні твори⁹⁶.

Улюбленими композиторами с. Терези Анни були: Йоганн Себастьян Бах, Людвіг ван Бетховен, Фридерик Шопен. Любила й шанувала вона українських композиторів Миколу Лисенка, Миколу Колессу та ін. Улюбленими її творами були прелюдії й фуги Й. Баха, сонати Л. Бетховена, прелюдії, ноктюрни й концертні етюди Ф. Шопена, які вона й виконувала.

⁸⁷ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 5-6.

⁸⁸ Там само. Арк. 8.

⁸⁹ Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп. Запис 04.03.2015.

⁹⁰ Інтерв'ю з п. Іваном Прокоп. Запис 2016.

⁹¹ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

⁹² Там само.

⁹³ Наталя Кміцикевич (Цибрівська) нар. 28 листопада 1896 ... URL: uk.rodovid.org > Запис:933199

⁹⁴ Максимюк Г. «Вона ніколи не переривала зв'язку з музикою, жила й надихалась нею» / Галина Максим'юк, музикознавець. URL: gk-press.if.ua > Архів

⁹⁵ Максимюк Г. «Вона ніколи не переривала зв'язку з музикою, жила й надихалась нею».

⁹⁶ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

Сестра Тереза Анна чудово читала з листа і вміла видобувати глибокий звук при виконанні творів Й. Баха. Зі спогадів п. Дарії Крижанівської, педагога музичної школи №1 в місті Івано-Франківську, с. Тереза Анна була дуже порядною, культурною, вихованою і розумною жінкою⁹⁷.

За свідченням п. Уляни, с. Тереза Анна була інтелігентною, розсудливою, терпеливою, небагатослівною, поважною, витриманою, приємною, делікатною, лагідною. У спілкуванні з людьми залишала про себе приємні враження і старалась, щоб не образити людину, але пошанувати. На запитання не спішила дати відповідь, але її обдумувала. Завжди пам'ятала про іменини, уродини, свята і запрошувала Уляну на конкретну годину. У саме свято нею все було організовано і все було витончено. Сестра тілобудовою була стрункою, гарного зросту і зовнішності, мала карі очі і з делікатною горбинкою ніс, гарно укладене волосся, була педантичною, акуратною, чистоплотною. Особистих речей не мала багато, бо при депортації взяла тільки те, що вмістилося. Всі ці речі були охайні і випрасувані. З прикрас у неї були тільки коралики і брошка⁹⁸.

Сестра Тереза Анна вдома дотримувалася чіткого розпорядку дня. Уляна в бабусі виховувалась від народження, а як пішла до школи, бувала у неї на вихідних і в часі канікул. З її спогадів бабуся вставала о 7 годині ранку. Слухала ранкову Службу Божу. О 9 год. 30 хв. співала їй давню відому пісеньку: «Когут піє кукуріку – вставай рано мій хлопчику». Улянка вставала, молилася і, принаймні годину, грала на піаніно. До обіду бабуся спілкувалася з нею на німецькій мові. О 14 годині вдома був обід. По обіді бабуся працювала – робила переклади з іноземних мов. На прогулянках розмовляли французькою. О 18 год. бабуся, Улянка і тета Анна спільно молились. О 19 годині була вечеря. Улянка у бабусі мала обов'язок мити начиння і також допомагала прибирати. Як лягали спати, Улянка бажала бабусі на українській мові: «на добраніч», «спи спокійно», «солодких снів»; на німецькій мові: «Gute Nacht», «Schlafe wooll», «Träume Süß»; на польській мові: «Dobranoc»; по французьки: «Bonne nuit»⁹⁹.

Зі слів п. Уляни, бабуся дуже любила її і всю родину: «Пригадую слова любої Бабуні, які за її життя не один раз були звернені до мене, і які продовжують мене зігрівати тією особливою любов'ю: «Якби можна було б, небо тобі би прихилила. Треба молитися, щоб і на тім світі, в небі, ми всі були колись разом...»¹⁰⁰.

За свідченням п. Уляни, с. Тереза Анна мала вольовий характер. Виховання було таким, що те, що відбувалось вдома, сестра не дозволяла розповідати чужим людям. Коли св. Миколай приходив до Улянки, то вона її застерігала, як має відповідати, якби питались у школі: «До мене св. Миколай не приходив»¹⁰¹. Сестра Тереза Анна ніколи не сварилася, не підвищувала

⁹⁷ Спогади п. Дарії Крижанівської, 1932 р. нар. Запис 06.12.2020.

⁹⁸ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

⁹⁹ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

¹⁰⁰ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василія Великого. Арк. 9-10.

¹⁰¹ Свідчення п. Уляни Прокоп. Запис 16.12.2020.

голос, але її слово було як закон. Коли була чимось невдоволена, говорила все, що її наболіло. Була вона людиною сильної волі і незламного духу. Коли племіннику Івану запропонували керівну посаду і треба було вступити в комуністичну партію, то йому сказала: «Пам'ятай, як ти туди вступиш, я тебе не хочу знати» – бо компартія була ворожою до Бога¹⁰². Такою була життєва позиція с. Терези Анни.

Сестра Тереза Анна Шуплат, III ЧСВВ до останніх днів свого життя залишалась вірною Богові, підпільній Українській Греко-Католицькій Церкві та Україні¹⁰³. Їй не довелось дожити до дня легалізації УГКЦ і проголошення незалежності України. 3 лютого 1989 року, у першу п'ятницю місяця, в день вшанування Пресвятого Серця Христового, яке так любила і вшановувала, вона відійшла у вічність. Заупокійну Службу Божу і Чин Похорону відслужили єпископ Софрон Дмитерко, ЧСВВ, о. Никодим Гуралюк, ЧСВВ та о. Мирон Підлісецький¹⁰⁴. Присутньою на похороні була також настоятелька Третього Чину с. Ореста Колюх, ЧСВВ. Похована с. Тереза Анна Шуплат на міському кладовищі в с. Чукалівка поряд з с. Марією Анною Гнатківською (1906-1981). 1999 року біля сестер була похована і с. Христофора Христина Сливінська (1903-1999). Сектор 46/18.

Підсумовуючи життєвий шлях блаженної пам'яті с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ (1900-1989) зазначимо, що вона все своє життя залишалась вірною Богові і підпільній Українській Греко-Католицькій Церкві. Була вірною й люблячою дружиною своєму чоловікові о. Юліяну Шуплату (1894-1951). Сестра провадила гідне для наслідування християнське життя. Вступивши в 1977 році до Третього Чину Святого Василя Великого в м. Івано-Франківську, вона своєю молитвою, жертвним життям та апостольською діяльністю під проводом Василянського Чину випрошувала в Бога і Пресвятої Богородиці ласки і благословення для нелегальної УГКЦ і її життєдіяльності і внесла свій вагомий вклад у легалізацію Церкви та здобуття волі і незалежності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриш І. Станиславівська єпархія Української Греко-Католицької Церкви в період підпілля (1946-1989 рр.). Дисертація. 07.00.01 «Історія України». Прикарпатський Національний Університет ім. В. Стефаника. Науковий керівник: Королько А.З. к.і.н., доцент. Івано-Франківськ, 2017. 270 с.
2. Голомідова М. Апостольська праця Мирянського Чину Святого Василя Великого в м. Івано-Франківську в умовах сьогодення / с. Христиана Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Богослов'я: Збірник наукових праць* / Гол. ред. Р. А. Горбань, вип. 10-11: до 150-річчя від дня народження єпископа Григорія Хомішина. Івано-Франківськ: ІФБУ, 2017. С. 357-373.
3. Голомідова М. Заснування Мирянського Чину Святого Василя Великого в УГКЦ Митрополитом Андреем Шептицьким та віднова його діяльності в підпіллі в Галичині: на

¹⁰² Там само.

¹⁰³ Там само.

¹⁰⁴ Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Арк. 9.

прикладі осередку МЧСВВ у Івано-Франківську / с. Християна Марія Голомідова, МЧСВВ. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Богослов'я / Гол. Ред. Р. А. Горбань. Вип. 9: до 70-тих роковин Львівського псевдособору.* Івано-Франківськ: ІФБУ, 2016. С. 194-211.

4. До світла Воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви. Вид. 2-ге, випр. і доп. Ред. Світлана Гуркіна. Львів: Український католицький університет, 2014. 84 с.

5. Звіт діяльності Кружка Інтронізації Пресвятого Ісусового Серця у Львові. *Місіонар.* Жовква, 1935. Вересень. Ч. 9. С. 214-217.

6. Інтерв'ю з п. Анною Мериндою (с. Наталія, III ЧСВВ), від 12.04.1995, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Н. Павликівська. АПЦ, П-1-1-350, 11 с.

7. Інтерв'ю з п. Іваном Прокоп, 1941 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 2016. Інтерв'юер: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.

8. Інтерв'ю з п. Терезою Куцелай, 1941 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 12.09.2015. Інтерв'юер: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.

9. Інтерв'ю з п. Уляною Прокоп, 1969 р. нар. м. Івано-Франківськ. Запис 04.03.2015. Інтерв'юер: М. Голомідова. Особистий архів М. Голомідової.

10. Інтерв'ю з п. Христиною Сливінською (с. Христофора, III ЧСВВ), від 12.10.1994, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Н. Павликівська. Архів Інституту історії Церкви Українського католицького університету, м. Львів, П-1-1-420.2, 6 с.

11. Коваль В. Юрій Сливинський: Короткий життєпис / В. Коваль // Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка. 2014. Вип. 33. С. 9-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlnma_2014_33_4 (дата звернення: 30.11.2020).

12. Креховецька. І. Він заснував монастир на Майзлях. *Нова Зоря.* 1997. 10 грудня. Ч. 48 (268) С. 4.

13. Лист с. Орести Колюх, ЧСВВ, про заснування III (Третього) Чину Св. Василя Великого в Івано-Франківську. Івано-Франківськ. [Без дати]. Рукопис. 1 арк.

14. Лист с. Орести Колюх, ЧСВВ, до с. Марії Анни Вінтоняк, III ЧСВВ, 1942 р. нар., від 16.03.1994, м. Івано-Франківськ. Рукопис. 1 арк.

15. Максим'юк Г. Юрій Сливинський: Відданий народній пісні-Галицький... / Галина Максим'юк, музикознавець. URL: gk-press.if.ua > Архів (дата звернення: 30.11.2020).

16. Максим'юк Г. «Вона ніколи не переривала зв'язку з музикою, жила й надихалась нею» / Галина Максим'юк, музикознавець. URL: gk-press.if.ua > Архів (дата звернення: 30.11.2020).

17. Максим'юк Г. Музика надихала її / Галина Максим'юк. [Свобода 2013. №.11. С. 14.](http://www.svoboda-news.com) URL: www.svoboda-news.com > pdf > [Svoboda-2013-11](http://www.svoboda-news.com) (дата звернення: 30.11.2020).

18. Наталя Кміцикевич (Цибрівська) нар. 28 листопада 1896 ... URL: uk.rodovid.org > Запис:933199.

19. Образок св. Василя Великого с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ, 1900 р. нар. Фотокопія. Особистий архів М. Голомідової.

20. Образок св. Василя Великого с. Магдалини Марти Бобрикович, III ЧСВВ, 1911 р. нар. Оригінал. Особистий архів М. Голомідової.

21. Обручка с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ, 1900 р. нар. Особистий архів У. Прокоп.

22. Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини. Том 1. Біографічні нариси (1939-1989). Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2014. 722 с.

23. Прокоп У. Біографія с. Тереси III-го Чину св. Василя Великого. Івано-Франківськ. 17.04.2015. Рукопис. Фотокопія. 11 арк. Особистий архів М. Голомідової.

24. Свідчення п. Уляни Прокоп, 1969 р. нар. Запис 16.12.2020. м. Івано-Франківськ. Особистий архів М. Голомідової.

25. Спогади п. Дарії Крижанівської, 1932 р. нар. Запис 6.12.2020. м. Івано-Франківськ. Особистий архів М. Голомідової.
26. Угода між Урядом Української Радянської Соціалістичної ... URL: zakon.rada.gov.ua ».
27. Устав III Чину Святого Василя Великого. На більшу Божу славу і честь Пресвятої Богородиці, Святого Йосифа Обручника, Святого Василя Великого, Святого Священномученика Йосафата, Святого Ангела Хоронителя, Святої Мокрини і всіх Святих. Рукопис (часу підпілля) с. Магдалини Марти Бобрикович, III ЧСВВ. 77 арк. Особистий архів М. Голомідової.
28. Флис С. Він йшов в ім'я Господнє / Світлана Флис, о. Іван Лозинський // На перевалі духу. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2013. С. 70-75.

REFERENCES

1. Havrysh I. Stanyslavivska yeparkhiia Ukrainkoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy v period pidpillia (1946-1989 rr.). Dysertatsiia. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy». Prykarpatskyi Natsionalnyi Universytet im. V. Stefanyka. Naukovyi kerivnyk: Korolko A.Z. k.i.n., dotsent. Ivano-Frankivsk, 2017. 270 s.
2. Holomidova M. Apostolska pratsia Myrianskoho Chynu Sviatoho Vasyliia Velykoho v m. Ivano-Frankivsku v umovakh sohodennia / s. Khrystyiana Mariia Holomidova, MChSVV. Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho bohoslovskoho universytetu UHKTs «Dobryi Pastyr». Bohoslovia: Zbirnyk naukovykh prats / Hol. red. R. A. Horban, vyp. 10-11: do 150-richchia vid dnia narodzhennia yepyskopa Hryhoriia Khomyshyna. Ivano-Frankivsk: IFBU, 2017. S. 357-373.
3. Holomidova M. Zasnuvannia Myrianskoho Chynu Sviatoho Vasyliia Velykoho v UHKTs Mytropolym Andreiem Sheptytskym ta vidnova yoho diialnosti v pidpilli v Halychyni: na prykladi oseredku MChSVV u Ivano-Frankivsku / s. Khrystyiana Mariia Holomidova, MChSVV. Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho bohoslovskoho universytetu UHKTs «Dobryi Pastyr». Zbirnyk naukovykh prats. Bohoslovia / Hol. red. R. A. Gorban. Vyp. 9: do 70-tykh rokovyn Lvivskoho psevdosoboru. Ivano-Frankivsk: IFBU, 2016. S. 194-211.
4. Do svitla Voskresinnia kriz terny katakomb. Pidpilna diialnist ta lehalizatsiia Ukrainkoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy. Vyd. 2-he, vypr. i dop. Red. Svitlana Hurkina. Lviv: Ukrainskyi katolytskyi universytet, 2014. 84 s.
5. Zvit diialnosti Kruzha Intronizatsii Presviatoho Isusovoho Sertsia u Lvovi. Misionar. Zhovkva, 1935. Veresen. Ch. 9. S. 214-217.
6. Interviu z p. Annoiu Meryndoiu (s. Nataliia, III ChSVV), vid 12.04.1995, m. Ivano-Frankivsk. Interviuier: N. Pavlykivska. AИTs, P-1-1-350, 11 s.
7. Interviu z p. Ivanom Prokop, 1941 r. nar. m. Ivano-Frankivsk. Zapys 2016. Interviuier: M. Holomidova. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
8. Interviu z p. Terezoiu Kutselai, 1941 r. nar. m. Ivano-Frankivsk. Zapys 12.09.2015. Interviuier: M. Holomidova. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
9. Interviu z p. Ulianoi Prokop, 1969 r. nar. m. Ivano-Frankivsk. Zapys 04.03.2015. Interviuier: M. Holomidova. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
10. Interviu z p. Khrystynoiu Slyvynskoiu (s. Khrystofora, III ChSVV), vid 12.10.1994, m. Ivano-Frankivsk. Interviuier: N. Pavlykivska. Arkhiv Instytutu istorii Tserkvy Ukrainkoho katolytskoho universytetu, m. Lviv, P-1-1-420.2, 6 s.
11. Koval V. Yurii Slyvynskyi: Korotkyi zhyttiepys / V. Koval // Naukovi zbirky Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii imeni Mykoly Lysenka. 2014. Vyp. 33. S. 9-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlnma_2014_33_4 (data zvernennia: 30.11.2020).
12. Krekhovetska. I. Vin zasnuyav monastyr na Maizliakh. Nova Zoria. 1997. 10 hrudnia. Ch. 48 (268) S. 4.
13. Lyst s. Oresty Koliukh, ChSVV, pro zasnuvannia III (Tretoho) Chynu Sv. Vasyliia Velykoho v Ivano-Frankivsku. Ivano-Frankivsk. [Bez daty]. Rukopys. 1 ark.
14. Lyst s. Oresty Koliukh, ChSVV, do s. Marii Anny Vintoniak, III ChSVV, 1942 r. nar., vid 16.03.1994, m. Ivano-Frankivsk. Rukopys. 1 ark.

15. Maksymiuk H. Yurii Slyvynskiy: Viddanyi narodnii pisni-Halytskyi.../ Halyna Maksymiuk, muzykoznavets. URL: gk-press.if.ua › Arkhiv (data zvernennia: 30.11.2020).
16. Maksymiuk H. «Vona nikoly ne pereryvala zviazku z muzykoiu, zhyla y nadykhalas neiu» / Halyna Maksymiuk, muzykoznavets. URL: gk-press.if.ua › Arkhiv (data zvernennia: 30.11.2020).
17. Maksymiuk H. Muzyka nadykhala yii / Halyna Maksymiuk. Svoboda 2013. №.11. S. 14. URL: www.svoboda-news.com › pdf › Svoboda-2013-11 (data zvernennia: 30.11.2020).
18. Natalia Kmitykevych (Tsybrivska) nar. 28 lystopada 1896 ... URL: uk.rodovid.org › Zapys:933199.
19. Obrazok sv. Vasyliia Velykoho s. Terezy Anny Shuplat, III ChSVV, 1900 r. nar. Fotokopiia. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
20. Obrazok sv. Vasyliia Velykoho s. Mahdalyny Marty Bobrykovych, III ChSVV, 1911 r. nar. Oryhinal. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
21. Obruchka s. Terezy Anny Shuplat, III ChSVV, 1900 r. nar. Osobystyi arkhiv U. Prokop.
22. Prakh B. Dukhovenstvo Peremyskoi yeparkhii ta Apostolskoi administratsii Lemkivshchyny. Tom 1. Biohrafichni narysy (1939-1989). Lviv: Vyd-vo Ukrainskoho katolytskoho universytetu, 2014. 722 c.
23. Prokop U. Biohrafia s. Teresy III-ho Chynu sv. Vasyliia Velykoho. Ivano-Frankivsk. 17.04.2015. Rukopys. Fotokopiia. 11 ark. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
24. Svidchennia p. Uliany Prokop, 1969 r. nar. Zapys 16.12.2020. m. Ivano-Frankivsk. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
25. Spohady p. Darii Kryzhanivskoi, 1932 r. nar. Zapys 6.12.2020. m. Ivano-Frankivsk. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
26. Uhoda mizh Uriadom Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi ... URL: zakon.rada.gov.ua › ...
27. Ustav III Chynu Sviatoho Vasyliia Velykoho. Na bilshu Bozhu slavu i chest Presviatei Bohorodytsi, Sviatoho Yosyfa Obruchnyka, Sviatoho Vasyliia Velykoho, Sviatoho Sviashchennomuchenyka Yosafata, Sviatoho Anhela Khoronytelia, Sviatoi Mokryny i vsikh Sviatykh. Rukopys (chasu pidpillia) s. Mahdalyny Marty Bobrykovych, III ChSVV. 77 ark. Osobystyi arkhiv M. Holomidovoi.
28. Flys S. Vin yshov v imia Hospodnie / Svitlana Flys, o. Ivan Lozynskiy // Na perevali dukhu. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2013. S. 70-75.

ДОДАТКИ

о. Юліян Шуплат. Фотокопія. Джерело: *Особистий архів М. Голомідової.*

Сестра Тереза Анна Шуплат, III ЧСВВ. Фотокопія.
Джерело: Особистий архів М. Голомідової.

Студенти диригентсько-хорового відділу Івано-Франківського музичного училища та їхні концертмейстри на початку 1950-х років (сидять зліва: Анна Шуплат, Наталія Цибрівська, Ольга Литвинович).

Джерело: Максим'юк Г. Музика надихала її / Галина Максим'юк. Свобода 2013. №.11. С. 14. URL: www.svoboda-news.com › pdf › Svoboda-2013-11

Образок «св. Василій Великий» с. Терези Анни Шуплат, III ЧСВВ (з датою облечин – 21 вересня 1977 р.). Фотокопія.
Джерело: Особистий архів М. Голомидової.

Стаття надійшла до редакції: 27.12.2021

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИГИ ГАЛИНИ ТЕСЛЮК «ІСУС І ЖІНКИ»

Андрій ЧОРНЕНКО

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: prorektor.ifa@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9219-525X>*

Олег БІЛОУС

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: bilous10@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6866-0043>*

03 лютого 2021 року в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого відбулася презентація книги «Ісус і жінки». Автором фундаментальної праці є Енцо Б'янкі – італійський католицький богослов, засновник міжконфесійної чернечої спільноти, автор книг із духовного богослов'я і біблійних коментарів.

Переклад українською мовою здійснила пані Галина Теслюк – кандидатка наук з богослов'я, доцентка кафедри біблійних наук філософсько-богословського факультету Українського католицького університету, докторантка Каліфорнійського університету в Берклі і Консорціуму вищих богословських студій (США), керівниця Центру СУА з жіночих студій в УКУ.

Співорганізаторами презентації виступили Гуманітарний факультет Українського католицького університету, Науково-видавниче об'єднання «Дух і літера», Відкритий православний університет святої Софії-Премудрості, Нова бібліотека Софії-Мудрості Державної служби України з етнополітики та свободи совісті.

Презентація відбувалася у конференц-залі Академії із онлайн трансляцією на комунікаційній платформі ZOOM та на сторінці Академії Івана Золотоустого у Facebook.

Проректор Академії, протоієрей Андрій Чорненко привітав учасників презентації від імені ректора, митрофорного протоієрея Олександра Левицького та наголосив, що саме в Академії вперше в Україні відбувається представлення українського перекладу «Ісус і жінки» і закликав до тісної співпраці для реалізації спільних проєктів.

Модерував презентацію вчений-філософ та громадський діяч, консультант із питань релігії та стратегічного планування Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, директор Центру Європейських гуманітарних досліджень Національного університету «Києво-Могилянська академія», кавалер Ордену академічних пальм (Франція), співзасновник і директор Науково-видавничого об'єднання «Дух і літера» Костянтин Сігов.

На початку презентації Енцо Б'янкі розповів про ідею написання книги, зупинився на актуальних питаннях вивчення ролі та місця жінки в сучасному суспільстві і християнстві зокрема. Закцентував увагу на необхідності розглядати ці питання крізь призму проповіді Ісуса Христа та навчання апостолів. Автор деталізував ті моменти, де описано, як ставився Ісус до соціальних та релігійних умовностей; той спосіб, у який він звільняє жінок від упереджень, що приписували їм підлегле та принижене становище.

Автор українського перекладу пані Галина Теслюк розповіла про особливості перекладу українською мовою книги італійського дослідника, акцентувала на тих цитатах із книги, які дають фундаментальне розуміння проблематики дослідження. Звернула увагу на те, що роль жінки в релігії та християнстві зокрема потребує глибинного дослідження.

З аналізом проблематики питання місця і ролі жінок в християнстві, особливо у православній традиції, виступив засновник і ректор Відкритого православного університету святої Софії-Премудрості, протоієрей Георгій Коваленко.

Доцент Івано-Франківської академії Івана Золотоустого Андрій Яцишин зауважив, що дане дослідження стане додатковим джерелом для вивчення бібліїстики студентами Академії та всіма зацікавленими особами.

Учасники презентації мали можливість поставити питання автору та обмінятися думками щодо презентованого наукового дослідження.

Наприкінці презентації пані Галина Теслюк подарувала для Академічної бібліотеки серію книг, присвячених ролі жінки в суспільстві та християнстві зокрема.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИГИ «НАРИС ІСТОРІЇ УГКЦ НА БУКОВИНІ»

Іванна СТРИХАР

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, директор бібліотеки,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: ivanka2608@ukr.net*

Олег БІЛОУС

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: bilous10@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6866-0043>*

26 травня 2021 року в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого відбулася презентація книги «Нарис історії УГКЦ на Буковині» у співавторстві доктора історичних наук Нестора Мизака та кандидата історичних наук Андрія Яремчука. Модерувала захід директорка бібліотеки Іванна Стрихар.

З вітальним словом до присутніх від адміністрації Академії звернувся проректор з наукової роботи Олег Білоус, який наголосив на унікальному виданні такої ґрунтовної монографії, що стане цікавим екскурсом в історію Церкви на Буковині не тільки для студентів, але й для викладачів, науковців та всіх зацікавлених.

Модераторка пані Іванна зауважила, що у книзі викладено результати дослідження понад двохсотлітньої історії розвитку греко-католицької спільноти на Буковині в межах сучасної України – Чернівецької єпархії УГКЦ та Румунії – Буковинського деканату Українського генерального вікаріату Румунської ГКЦ. Звернула увагу на велику кількість опрацьованих авторами наукових джерел, зокрема рідкісних видань. Це і шематизми Львівської, Перемиської, Станіславівської єпархій; прижиттєві пастирські листи митрополита Андрея Шептицького; документи з державних і особистих архівів. Зокрема, автори вивчали щоденники та спогади відомої української письменниці з Буковини Ольги Кобилянської, слова якої з повісті «Царівна» є епіграфом до книги.

Співавтор монографії Андрій Яремчук представив для учасників заходу слайд-презентацію, де було висвітлено процес поступової розбудови мережі греко-католицьких парафій. Розповів про значення цих парафій для збереження національної ідентичності буковинських українців, про подвижницьке служіння греко-католицького священства за австрійської, румунської та радянської влади. Пан Андрій також підкреслив, що особливу цінність становлять біографи близько трьохсот душпастирів, які трудилися або нині трудяться у краї над розквітом Христового виноградника.

На заході мали слово: рецензент книги, доктор філософських наук, професор о. Святослав Кияк, кандидатка історичних наук с. Андрея Маслій, кандидат історичних наук Руслан Делятинський.

На закінчення студенти Академії та гості мали можливість поставити питання Андрію Яремчуку, а також придбати книгу з автографом співавтора.

КОНФЕРЕНЦІЯ «МІЖРЕЛІГІЙНИЙ ТА МІЖКОНФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

Олег БІЛОУС

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: bilous10@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6866-0043>*

08 жовтня 2021 року у місті Івано-Франківську в Академії Івана Золотоустого відбулася Прикарпатська конференція експертів «Міжрелігійний та міжконфесійний діалог і національна безпека». Проєкт реалізовано Програмою «Діалог» імені владика Василя Лостена, управління проєктом здійснює Центр міжконфесійного та міжрелігійного діалогу «Лібертас», партнером проєкту є Центр інформації та документації НАТО в Україні. Автор ідеї конференції – протоієрей Андрій Чорненко.

Метою проведення представницького заходу було здійснити всесторонній аналіз проблем міжрелігійного та міжконфесійного діалогу і національної безпеки шляхом проведення дискусій, диспутів, виступів, доповідей, презентацій, питань-відповідей тощо; підготувати рекомендації для стейкхолдерів щодо врахування думки експертного середовища у своїй діяльності.

Організаторами конференції є Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди Національної академії наук України, Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Національний заповідник «Давній Галич», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Українська асоціація релігієзнавців, Університет Короля Данила.

Медійні партнери конференції: РІСУ – Релігійно-інформаційна служба України, видавництво «Апостол», Департамент суспільних комунікацій Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ, Івано-Франківське обласне телебачення «Галичина», канал 402, телерадіокомпанія РАІ.

З вітальними словами до учасників звернулися: Олег Білоус – проректор з науково-педагогічної роботи Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, Світлана Ротаєнко – керівник проєктів Центру інформації та документації НАТО в Україні, Людмила Филипович – провідний науковий співробітник відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, Роман Яцишин – декан медичного факультету Івано-Франківського національного медичного університету, Олег Мандрик – перший проректор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Ірина Галушак – начальник науково-дослідної частини Прикарпатського національного університету імені Василя

Стефаніка, Михайло Косьмій – перший проректор Університету Короля Данила.

Модерували конференцію – Олег Білоус і Андрій Жук – голова Студентського самоврядування Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.

В конференції взяли участь експерти, аналітики, дослідники, науковці, представники релігійних організацій, представники громадських організацій, представники органів влади, політичні діячі, студенти тощо з Донецька, Івано-Франківська, Києва, Коломиї, Луцька, Ужгорода, а також з Грузії (журналіст Тенгіз Гоготішвілі та юрист, православний гід-туроператор Нодар Сілагадзе) і Литви (президент Литовської асоціації атлантичного договору Аудріус Скайстіс).

Конференція проходила у двох форматах – безпосередньо в аудиторії, а також в режимі онлайн на комунікаційній платформі ZOOM.

КРУГЛИЙ СТІЛ «БЕРЕТЕЙСЬКА ЦЕРКОВНА УНІЯ ТА ЕКУМЕНІЧНІ ПРОЦЕСИ В ХРИСТІЯНСТВІ»

Олег БІЛОУС

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: bilous10@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6866-0043>*

11 листопада 2021 року в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого відбувся круглий стіл «Берестейська церковна унія та екуменічні процеси в християнстві», присвячений 425-й річниці підписання Берестейської церковної унії. Захід проходив в онлайн-форматі на комунікаційній платформі GOOGLE MEET.

В роботі круглого столу взяли участь понад сорок осіб, зокрема, науковці в галузях історії, богослов'я, політології, філософії, регіональних досліджень тощо та студенти, які представили свої дослідження щодо заявленої проблематики.

Під час роботи круглого столу його учасники розглянули суспільно-політичні процеси на території українських земель в XVI-XVII століттях, обговорили питання екуменічно-еклезіальної оцінки Берестейської унії зі сторони Католицької церкви у світлі офіційних документів Папи Римського Івана Павла II, проаналізували роль окремих особистостей в історії через призму їхнього впливу на суспільний розвиток та релігійно-церковні процеси, розглянули історичні та канонічні аспекти інституту відпусту в Українській греко-католицькій церкві та обговорили інші питання.

«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА МИТРОПОЛІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Олег БІЛОУС

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: bilous10@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6866-0043>*

02 грудня 2021 року в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого відбулася Регіональна наукова конференція «Івано-Франківська митрополія Української греко-католицької церкви: історичний досвід та перспективи розвитку», присвячена 10-й річниці створення Івано-Франківської митрополії УГКЦ. Захід проходив в онлайн-форматі на комунікаційній платформі GOOGLE MEET.

В роботі конференції взяли участь понад сорок осіб, зокрема, науковці в галузях богослов'я, історії, мистецтвознавства, політології, філософії, релігієзнавства, біографістики, регіональних досліджень тощо та студенти, які представили свої дослідження щодо заявленої проблематики.

Під час роботи конференції виступили заступник генерального директора Національного заповідника "Давній Галич" Семен Побуцький, доценти Івано-Франківської академії Івана Золотоустого отець Віталій Козінчук, сестра Андрея Маслій, ЗСМ, Олег Савчук, завідувач кафедри Академії Івана Золотоустого Руслан Делятинський, доцент Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Олег Єгрешій, головний спеціаліст Державного архіву Івано-Франківської області Тарас Галян, студенти Академії Івана Золотоустого Петро Бойко, Роман Кулинцак, Ростислав Мужик, Петро Туркевич, учень Хриплинської гімназії Івано-Франківської міської ради Остап Травінський, проректор Академії Івана Золотоустого Олег Білоус.

Учасники конференції розглянули проблематику функціонування Галицької митрополії в контексті міждержавних і міжконфесійних відносин XII-XIV століть; стан підготовки біографічного словника духовенства Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української греко-католицької церкви (1885–2020) в контексті обґрунтування наукового проекту та перших біограм; розвиток сакральної культури і розвиток особистості в мистецько-духовній традиції Унійної церкви; проблематику ієрархічної структури Станиславівської/Івано-Франківської єпархії у 1945-1989 роках; постать святого Йосафата Кунцевича в контексті процесів беатифікації і канонізації; діяльність представників Української церкви на Другому Ватиканському соборі у 1962–1965 роках; історичний досвід та перспективи розвитку парафії церкви святої великомучениці Параскеви села Хриплин; функціонування монаших спільнот Станиславівської/Івано-

Франківської єпархії у 1885-2011 роках через реконструкцію їхнього розвитку; діяльність Івано-Франківської академії Івана Золотоустого в контексті розвитку Івано-Франківської митрополії УГКЦ, а також обговорили інші питання.

Автори журналу

- 1. Білоус Олег Михайлович** – кандидат політичних наук, доцент, проректор з наукової роботи, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.
- 2. Василюк Наталія Василівна** – лікар-отоларинголог Івано-Франківської міської клінічної лікарні, доцент кафедри оториноларингології, офтальмології з курсом хірургії голови та шиї, Івано-Франківський національний медичний університет.
- 3. Голіней о. Петро** – канцлер Апостольського Екзархату для вірних українців-католиків візантійського обряду в Італії; докторант Папського Східного Інституту в Римі, Італія.
- 4. Голомідова Марія (с. Християна МЧСВВ)** – кандидат наук з богослов'я, настоятелька Мирянського Чину Св. Василя Великого при монастирі Отців Василіян, м. Івано-Франківськ.
- 5. Горбань Річард Анатолійович** – габілітований доктор богословських наук, професор, професор кафедри богослов'я Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, протоієрей УГКЦ.
- 6. Делятинський Руслан Іванович** – кандидат історичних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, науковий співробітник Науково-дослідного Інституту історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.
- 7. Єгрешій Олег Ігорович** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та методики викладання історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін і директор Науково-дослідного Інституту історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.
- 8. Каськів Олег Володимирович** – доктор наук з богослов'я, професор кафедри богослов'я Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, директор Інституту постійної формації Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого, синкел у справах духовенства та священничих родин Івано-Франківської архієпархії УГКЦ, митрофорний протоієрей УГКЦ.
- 9. Крикливий Вадим** – студент другого курсу освітньо-професійної програми «Релігія та сучасні суспільні процеси» спеціальності «Релігієзнавство» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.
- 10. Латишев Тигран** – студент першого курсу магістратури факультету гуманітарних наук Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.
- 11. Левицький Олександр Олександрович** – доктор наук з богослов'я, професор кафедри богослов'я, ректор Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, митрофорний протоієрей УГКЦ.

12. Луцький Роман Петрович – доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту імені Академіка Івана Луцького Університету Короля Данила.

13. Майка Василь Володимирович – студент другого курсу магістратури факультету гуманітарних наук Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.

14. Максим'юк Юрій Васильович – кандидат наук з богослов'я, парох храму св. Архистратига Михаїла в с. Рунгури, декан Печеніжинського деканату та член Літургійної комісії Коломийської єпархії УГКЦ.

15. Маслій Ольга (с. Андрея) – кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.

16. Мах Олег Богданович – аспірант кафедри східного канонічного права Івано-Франківського богословського університету імені св. Івана Золотоустого.

17. Медик Василь – студент першого курсу магістратури факультету гуманітарних наук Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.

18. П'яста Руслан Михайлович – кандидат наук з богослов'я, старший викладач кафедри богослов'я Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, протоієрей УГКЦ.

19. Сабадуха Володимир Олексійович – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри суспільних наук Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

20. Савчук Олег Ігорович – кандидат філософських наук, завідувач кафедри богослов'я, загальноправових та суспільствознавчих дисциплін імені академіка УАН І. М. Луцького Університету Короля Данила, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.

21. Стрихар Іванна – директор бібліотеки Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.

22. Тучапець Василь Дмитрович – доктор наук з богослов'я, старший викладач кафедри богослов'я Івано-Франківської академії Івана Золотоустого.

23. Чорненко Андрій Володимирович – кандидат наук з богослов'я, доцент кафедри богослов'я, проректор з навчально-методичної роботи Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, віце-ректор Івано-Франківської духовної семінарії ім. свщмч. Йосафата УГКЦ, протоієрей УГКЦ.

До відома авторів

Вимоги до матеріалів та їх оформлення

1. **Обсяг доповіді / статті** – 8-12 сторінок тексту (до 25 тис. знаків (як виняток, не більше 35 тис. знаків).
2. **Технічні вимоги:** текст статті подається у форматі Microsoft Word. Увесь матеріал статті повинен міститись в одному файлі. Файл повинен бути підписаний українською мовою відповідно до прізвища та ініціалів учасника конференції та містити в другій частині вид матеріалу (наприклад: Петренко_А.Б._стаття; Петренко_А.Б._дані про автора).
3. Текст статті повинен бути набраним через 1,5 інтервали, шрифт «Times New Roman», кегль 14. Поля: верхнє та нижнє – 2,0 см, ліве – 2,0 см, праве – 1,0 см., формат А-4.
4. Текст статті може містити графіки, діаграми, таблиці, ілюстрації.
5. **Стаття має бути оформлена за схемою:**
  - **УДК** (у лівому верхньому куті аркуша, звичайним шрифтом);
  - **DOI:** (у лівому верхньому куті аркуша, звичайним шрифтом);
  - **назва статті** (заголовними буквами, жирним шрифтом по центру);
  - **автор (співавтори)** – ім'я, прізвище (жирним шрифтом, курсивом по центру), назва установи – основного місця роботи, підрозділу (факультету, кафедри тощо), робоча адреса, електронна пошта, ORCID:, (курсивом по центру);

Наприклад:

1) один автор:

УДК 271.4–282.7-74(477)

DOI:

БОГОСЛУЖБОВІ КНИГИ КИЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ - ДЖЕРЕЛО ПАРТИКУЛЯРНОГО ПРАВА

Олег КАСЬКІВ

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,*

e-mail: kaskiv.o@ifaiz.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1304-9463>

2) два співавтори:

УДК 94 (477.83/.86): 27:2-559"1843/1896"Юліан Пелеш

DOI:

ЄПИСКОП ЮЛІАН ПЕЛЕШ (1843 – 1896 рр.) В РЕЛІГІЙНО-ЦЕРКОВНОМУ І ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ: НАРИС ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ВИСТАВКИ

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: r.deliatynskyi@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6020-7666>*

Олег ЄГРЕШІЙ

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра історії України і методики викладання історії,
вул. Шевченка 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна,
e-mail: ludyna@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>*

- **анотація** (курсивом по ширині тексту) українською (900–1000 знаків) та англійською мовами (2000 знаків); анотація повинна бути структурованою, містити мету дослідження та застосовані методи, основні одержані висновки;
- **ключові слова** українською та англійською мовами;
- **виклад основного матеріалу** із дотримання вимог ВАК України, що передбачає наступні складові елементи:
  - 1) актуальність і постановка проблеми в загальному вигляді;
  - 2) аналіз основних досліджень та виокремлення невирішених частин проблеми;
  - 3) формування мети (завдань) дослідження (доповіді / статті);
  - 4) виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
  - 5) висновки з проведеного дослідження;
  - 6) перспективи подальших досліджень окресленої проблеми;
- обов'язковий **список використаних джерел** наприкінці статті; нумерований список ЗА АЛФАВІТОМ. Джерела та література повинні бути оформлені з усіма бібліографічними відомостями ЗГІДНО ДСТУ 8302:2015 (автор, назва, місце видання, рік видання, кількість сторінок видання (за останніми вимогами МОН України)).
- після списку використаних джерел надається цей же список джерел латинським алфавітом (**References** – транслітерація). При впорядкуванні *references* дотримуватися постанови Кабінету Міністрів України (постанова від 27 січня 2010 р. № 55) про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею – <http://ukrlit.org/transliteratsiia>;

6. **Покликання на джерела і літературу** у тексті статті – підтекстові посторінкові (у текстовому редакторі Microsoft Word проводиться через команду «Зсилки» → «Зноски» → «Внизу сторінки»).

Наприклад:

Ця стаття виконується в рамках проєкту біографічного словника духовенства Станиславівської єпархії ГКЦ (1885–1946 рр.), ініційованого Інститутом історії Церкви Івано-Франківського богословського університету УГКЦ¹.

7. До статті додаються (окремим файлом) **відомості про автора** (за схемою: прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, адреса проживання, електронна пошта, контактний мобільний телефон).

8. **Статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються рецензією** кандидата, доктора наук за фахом публікації **або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу)** про рекомендацію статті до друку.

---

¹ Єрешій О., Делятинський Р., Маслій А. Концепція науково-дослідної діяльності Інституту історії Церкви Івано-Франківського Богословського Університету імені Св. Івана Золотоустого Івано-Франківської Архиепархії та Митрополії УГКЦ (опублік.: 28 січня 2015) // Івано-Франківський Богословський Університет імені Св. Івана Золотоустого УГКЦ: [електронний ресурс] – режим доступу: <http://ifbu.org.ua/naukovadiialnist/institut-istorii-tserkvy.html> [31.01.2015].

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО УГКЦ
«ДОБРИЙ ПАСТИР»
Богослов'я. Філософія. Історія
Науковий журнал
Випуск 16
2021**

Головний редактор: *прот. Річард Горбань*
Наукове редагування: *Ольга (с. Андрея) Маслій*
Комп'ютерна верстка: *Руслан Делятинський*
Офіційний інтернет-ресурс: *прот. Роман Боярський*
Комп'ютерний набір: *Автори статей*
Оригінал-макет: *ієр. Степан Витвицький*

Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія / Гол. ред. Р. А. Горбань. Івано-Франківськ: ІФА, 2021. Вип. 16. 248 с.

Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 24850-14790 ПР від 18.03.2021 р.

Здано до верстки: 30.12.2021 р. Підписано до друку: 31.12.2021 р.
Папір офсетний. Друк лазерний. Формат 60x84/8.
Умов. друк. арк. 60,87. Обл.-вид. арк. 61,87. Гарнітура Times New Roman.
Зам. № 296. Наклад 300 примірників.

Видавець: Івано-Франківська академія Івана Золотоустого УГКЦ
Україна, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Софрона Мудрого 22

Друк: Видавництво «Нова Зоря»
Україна, 76018, м. Івано-Франківськ, пл. Міцкевича 5
Тел.: (0342) 52-73-48; факс: (0342) 55-24-45

Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності
ДК № 402 від 04.04.2001 р.